

1e JAARGANG No. 1 ● SEPTEMBER 1940 -1946

NEDERLANDSCHE GEDACHTEN

OFFICIEEL ORGAAN TEN DIENSTE VAN DE ANTIREVOLUTIONAIRE PARTIJ, HAAR PROPAGANDA- EN HAAR A.R.J.A.-CLUBS

Versijnt den 15den van elke maand. — Adres van Redactie en Administratie : R. Gosker, Dr Kuyperstraat 3, 's-Gravenhage, Telefoon 114487. — Prijs per abonnement f 1.— per jaar; voor leden der aangesloten clubs bij minstens vijf abonnementen f 0.75. Losse nummers f 0.15. — Voor advertentiën wende men zich tot de Administratie van dit blad.

Calligrafisch Atelier

NELLY TEN HAVE

Kalverstraat 154 — Amsterdam

Albums

Oorkonden

Teksten

Hebben onze Kiesvereeningen reeds
ter hand genomen de verspreiding van

Geestelijke Vrijheid

Redevoeringen gehouden in de Apollo-
hal te Amsterdam op 18 Augustus 1940?

OPENINGSWOORD

door Prof. Mr V. H. Rutgers

EENHEID OF EENSGEZINDHEID

door Dr H. Colijn

CHRISTELIJK IS NATIONAAL

door Prof. Dr J. R. Slotemaker de Bruïne

Prachtig werk om direct te doen

Bestellingen bij het Centraal Comité v. A.R. Kiesvereeningen,
Dr Kuiperstr. 3, Den Haag. Giro 134589. Prijs 10 cent per ex.

NEDERLANDSCHE GEDACHTEN

OFFICIEEL ORGAAN TEN DIENSTE VAN DE ANTIREVOLUTIONAIRE PARTIJ, HAAR PROPAGANDA- EN HAAR A.R.J.A.-CLUBS

Ter begeleiding

Met het woord *concentratie* wordt heel wat actie gedekt die door geheel andere motieven dan die van *saambinding* gedreven wordt. Maar van tijd tot tijd komt men toch pogingen tot zuiver aangevoelde samenwerking tegen, die het hart blij stemmen.

Zulk een poging is de nu tot stand gekomen fusie van de organen van onze propaganda- en A.R.J.A.-clubs. Ik verheug mij daarover vooral omdat ik er de voorbode in zie van een nauw samengaan van de werkzaamheden der clubs.

Zonder te veel op de toekomst vooruit te loopen kan reeds nu worden gezegd, dat er in ieder geval in die richting gewerkt wordt.

De saamvoeging van de beide organen is tevens dienstbaar gemaakt om een wensch van het Centraal Comité te bevredigen. Dit comité beschikt over geen enkel orgaan. Wel hebben we onze dagbladpers en onze weekbladen, waarvan een groot deel aangesloten is bij het Centraal Comité, maar verder staan ze los van onze partijorganisatie. Thans zal, althans voorloopig, het nieuwe orgaan tevens correspondentieblad

zijn van het C.C., waarin mededeelingen omtrent het partijleven kunnen worden opgenomen.

Wil deze maatregel intusschen doel treffen dan zal het secretariaat van elke kiesvereniging voor zichzelf een abonnement moeten nemen op het nieuwe orgaan. In de huidige omstandigheden lijkt het, zoo op het eerste gezicht, wat vreemd om met nieuwe dingen aan te komen, maar dat is toch slechts schijnbaar zoo. De omstandigheden van dezen tijd moeten niet leiden tot stilzitten. Integendeel moet verhoogde activiteit ons aller doel zijn. We zullen veel hebben door te maken eer we „aangepast” zijn aan de toestanden en verhoudingen die op komst zijn.

Alleen geestelijk sterken kunnen die taak volbrengen zonder schade voor zichzelf. Zegene de Heere dan ook deze poging die niets anders beoogt dan den band die ons allen — oud en jong — vereenigt zoo sterk mogelijk te doen zijn.

Nederlandsche Gedachten

„*Nederlandsche Gedachten*” is de titel geworden van het maandblad, dat nu ten dienste staat van onze Kiesverenigingen, Propaganda- en Arja-clubs.

Met dezen titel is teruggegrepen naar een buitengewoon interessant stuk historie der antirevolutionaire Partij. Met de *Nederlandsche Gedachten* toch heeft de stichter onzer Partij, Mr Guillaume Groen van Prinsterer, ons volk willen voorlichten. Hij is er als 't ware zijn politieke loopbaan mee begonnen en hij heeft met de *Nederlandsche Gedachten* deze loopbaan afgesloten.

Tusschen de eerste en tweede verschijning dezer periodiek ligt een lang leven van strijd, met ongeëvenaard talent gevoerd en vruchten dragend tot op dezen dag.

Groen van Prinsterer had oog voor de belangrijkheid der periodieke drukpers. In het Groen-archief is een opstel bewaard gebleven, waarin Groen o.m. zegt: „de dagbladen zijn een macht in den staat geworden, waarvan men zich tot heilzame, maar ook tot heillooze bedoelingen kan bedienen” (1829). Over een dagblad heeft Groen slechts vijf jaar beschikt (1850—1855). Het heette: *De Nederlander*. De uitgave moest worden gestaakt, omdat hem de arbeid te zwaar viel. Hij voelde zich slaaf van de courant. En voorts viel hem te weinig steun en waardeering ten deel. Daarbij kwam, dat Groen niet de kunst verstond populair te schrijven. Eerst in 1872 kreeg onze richting een volksdagblad: *De Standaard*, onder leiding van Dr Kuyper, dat de *Nederlandsche Gedachten* van Groen voor het volk uiteenzette, of, zooals Groen het zelf schreef (23 Sept. 1875 Ned. Ged.): „De verklaring van het raadsel eener snel toenemende kracht ligt vooral ook hierin, dat Kuyper het christelijk-historisch A.B.C. van het Nederlandsche staatsrecht, ten dienste van den godvruchtigen werkman en daglooner, van vader en moeder, gepopulariseerd heeft”.

Echter — Groen's *Nederlandsche Gedachten* vormen nog altijd een *Fundgrube* voor ieder, die met de beginselen van de antirevolutionaire of christelijk-historische richting op de hoogte wil komen.

De eerste uitgave van de *Nederlandsche*

Gedachten dateert uit de jaren 1829—1832. Het zijn bij elkaar drie deelen geworden, elk van 40 nummers. Van het vierde deel verschenen slechts twee nummers. Toen moest de uitgave worden gestaakt.

Acht en twintig jaar was Groen toen hij door middel van deze periodiek de bestrijding van den revolutiegeest begon.

Op acht en zestig-jarigen leeftijd, n.l. in 1869, hernieuwde Groen de uitgave van de *Nederlandsche Gedachten*, die hij tot zijn dood in 1876 voortzette. Deze tweede serie beslaat een zestal deelen, of 257 nummers. Uitermate belangrijke opstellen komen in de beide series *Nederlandsche Gedachten* voor. Zoo bijv. heeft Groen in de no's 21—27 in 1831 een overzicht van het stelsel der *Nederlandsche Gedachten* gepubliceerd, waarvan hij later getuigde, dat met dit overzicht de grondslag werd gelegd voor de anti-revolutionaire partijformatie (Ned. Ged. 1873, pag. 84).

Dit overzicht is zoowel voor het bekende werk van Groen *Ongeloof en Revolutie* (1847) als voor het in 1860 in het Fransch verschenen boekje: *Le parti antirevolutionnaire et confessionnel*, het schema en geraamte geweest.

Van het allergrootste belang is evenwel de tweede serie, begonnen in 1869. Niet dat er controversen bestaan tusschen de eerste en tweede uitgave der *Gedachten*. Integendeel. Terecht heeft eens de hoogleeraar *Doedes* van Groen van Prinsterer getuigd, dat men bij hem niet behoeft te vragen: van welk jaar? „De heer Groen van Prinsterer heeft geen verschillende jaren. Daar staat hij en het jaartal doet niet ter zaak. Zijn verleden is zijn heden”.

Treffend juist is deze uitspraak. Wie Groen leest komt diep onder den indruk van de continuïteit zijner denkbeelden. Herhaaldelijk citeert hij ook zich zelf en verwijst telkens naar wat vroeger door hem geschreven werd. Onderlinge tegenspraak zal men bij Groen tevergeefs zoeken. Een uitzondering maakt het bekende Christelijk-historische testament, in het zesde deel der *Nederlandsche Gedachten* gepubliceerd, door Kuyper genoemd een *retour à sa jeunesse*, een terugkeer naar wat hij in zijn jonge jaren als wenschelijk zag.

Als hoofdpunten der Nederlandsche Gedachten uit de jaren 1869—1876 kunnen worden genoemd de voortgezette strijd van Groen tegen het Conservatisme tot het herwinnen en handhaven van de zelfstandigheid der Anti-Revolutionaire Partij. Vooral in den verkiezingsstrijd van 1871 (Kuyper—Keuchenius—Van Otterloo); historische mededeelingen uit Groen's eigen leven, waarmede de geschiedenis der A.R. partij zoo nauw samenhangt; het aanwijzen door Groen zelf van zijn opvolger in den politieken strijd; de buitenlandsche politiek inzonderheid met betrekking tot den Fransch-Duitschen oorlog.

In al deze hoofdpunten toont Groen zich een waardig, krachtig strijder. Hij *moest* spreken. „Zwijg eens, in onze dagen, als ge een hart voor uwe Kerk en voor uw land hebt en gij aan spreken eenigszins gewend zijt. Als gij, jaren achtereen, over de gewichtigste vraagstukken medestrijder geweest zijt. . . . Als met uw antecedenten en op uw leeftijd de verantwoordelijkheid groot en de tijd kort is. Zwijg dan zoo ge kunt, ik kan het nog niet”. Aldus Groen zelf in het vierde deel der Ned. Gedachten, pag. 49 (Maart 1872).

Wat steeds weer treft is het *Nederlandsche* aan Groen, ondanks zijn Franschen voor-

naam en ondanks het feit, dat hij zich gaarne in het Fransch uitdrukt. Als kenner der Nederlandsche historie had Groen zich ingeleefd in het verleden. Hij vond in het tijdvak der Reformatie de vorming van ons volkskarakter. Vandaar Groen's pleit voor de Reformatorische beginselen. Hij was „*issu de Calvin*” en in de Calvinistische Reformatie der zestiende eeuw had hij leeren zien den oorsprong en den waarborg onzer constitutioneele vrijheden.

Daarom is een bad in Groen's *Nederlandsche Gedachten* uit de vorige eeuw nog verfrisschend. Zij leeren de staatkundige dingen zien onder het licht van het eeuwig blijvend Woord des Heeren. Zij toonen ten duidelijkste aan de consequenties der revolutionaire beschouwing, niet alleen van de moderne democratie, maar ook van het staatsabsolutisme, dat Groen niet minder als revolutionair onderkende dan de volkssoevereiniteit.

Als dit blad dan ook den historischen naam van *Nederlandsche Gedachten* draagt, bedoelen we daarmede uiting te geven aan ons verlangen het Nederlandsche volk te dienen en het den weg aan te prijzen, door Groen van Prinsterer o.m. in zijn *Nederlandsche Gedachten* geweest.

J. W. van F.

A.R.J.A. en A.R.P.C.

Onder invloed van en in verband met de huidige omstandigheden was de voorzitter van het Centraal Comité, Zijne Excellentie Dr H. Colijn, de meening toegedaan, dat nu het oogenblik gekomen was om maatregelen te treffen, teneinde een nauwere samenwerking te verkrijgen tusschen de A.R.J.A. en de A.R.P.C.

Reeds was in Februari van dit jaar, nadat reeds meerdere malen over deze zaak was gesproken, een contact-commissie in het leven geroepen, welke de mogelijkheid zou overwegen van een gemeenschappelijk orgaan en van een gemeenschappelijke jaarvergadering.

In zijn vergadering van 20 Juni j.l. verzocht het moderamen van het Centraal Comité aan de heeren Dr J. W. Noteboom en R. Gosker besprekingen te voeren over de combinatie van „Nederland en Oranje”

en het A.R.J.A.-blad. Deze onderhandelingen werden tevens aanleiding om verder te gaan en nu ook op meerdere samenwerking aan te sturen.

Op 1 Augustus j.l. vond na eenige voorafgaande besprekingen een conferentie plaats onder leiding van Zijne Excellentie Dr H. Colijn. Bij deze conferentie waren tegenwoordig voor de A.R.J.A. de heeren Dr L. W. G. Scholten, Ds J. Fokkema en Dr W. J. Kolkert en voor de A.R.P.C. de heeren Mr G. A. Diepenhorst, R. A. den Ouden en A. Warnaar Jzn. Tevens waren de Adjunct-secretaris van het Centraal Comité, de heer R. Gosker, en de secretaris van de bovengenoemde Contact-Commissie, de heer H. van Andel, bij deze conferentie aanwezig. Op deze conferentie werd principieel besloten tot meerdere samenwerking te komen. Verder werd een commissie ad hoc benoemd, welke tot taak had dit voorstel verder uit te werken. In deze kleine Com-

missie, welke eveneens onder leiding van Dr H. Colijn zou vergaderen, werden voor de A.R.J.A. benoemd de heeren Dr L. W. G. Scholten en E. van Ruller; voor de A.R.P.C. de heeren Mr G. A. Diepenhorst en D. A. J. Spek.

Door den Adjunct-secretaris van het Centraal Comité werden vervolgens afzonderlijk onderhandelingen gevoerd met genoemde vertegenwoordigers van beide organisaties, teneinde een vruchtbare bespreking voor te bereiden, waarna reeds op 13 Augustus d.a.v. de officieele vergadering van de commissie ad hoc plaats vond onder praesidium van Dr Colijn.

Het resultaat van deze vergadering is geweest een besluit om de afgevaardigden van de A.R.J.A. en van de Propagandaclubs in toogdag en jaarvergadering bijeen te roepen op Woensdag 18 September a.s. te Utrecht. De beide organisaties zouden in den morgen afzonderlijk vergaderen teneinde het voorstel tot meerdere samenwerking te handhaven. De middagvergadering zou vervolgens gemeenschappelijk plaats vinden.

Het voorstel luidt als volgt:

Het Verband van Antirevolutionaire Propagandaclubs en de Antirevolutionaire Jongeren Actie in Jaarvergadering en Toogdag bijeen, de noodzakelijkheid erkennende van de meest nauwe samenwerking tusschen de beide organisaties, besluiten:

- I. de jaarvergadering en den toogdag voortaan gemeenschappelijk te beleggen;
- II. hun beider maandbladen te vereenigen tot een orgaan, hetwelk tevens door het Centraal Comité kan worden gebruikt voor het contact met de plaatselijke kiesvereeningen;
- III. de Commissie van Uitvoering van het Verband en het Hoofdbestuur van de A.R.J.A. te combineeren tot een bestuur, dat vergaderen zal onder leiding van den voorzitter van het Centraal Comité, terwijl een moderamen met de dagelijksche leiding wordt belast.

De samenstelling van dit moderamen wordt voorloopig als volgt geregeld:

Voorzitter: Dr H. Colijn,

Secretaris: R. Gosker,

Leden: Mr G. A. Diepenhorst en Dr L. W. G. Scholten.

De aandacht wordt er op gevestigd, dat Dr Colijn zich bereid verklaard heeft het praesidium te aanvaarden onder voorbehoud, dat zulks van tijdelijken aard zal zijn. Voorts werd bij het redigeeren van dit voorstel in het algemeen als richtlijnen aanvaard, dat niet teveel behoorde geregeld te worden, maar dat veeleer de medewerking der betrokken hoofdbesturen moest worden verkregen. De omstandigheden zijn er trouwens niet naar om tot statutenwijzigingen te besluiten of een nieuwe organisatie in het leven te roepen. Inmiddels werden aan de clubs verschillende convocaties toegezonden voor de vergadering van 18 September a.s. te Utrecht. Deze vergadering zal evenwel niet plaats vinden op dien datum, maar moet voorloopig tot nader order worden uitgesteld. Het was evenwel noodig openbaarheid te geven aan de verschillende plannen.

Volledigheidshalve wordt nog medegedeeld, dat èn de Commissie van Uitvoering èn het Hoofdbestuur van de A.R.J.A. dit voorstel hebben aanvaard. Nu het niet mogelijk is te Utrecht te vergaderen, zal getracht worden op andere wijze de clubs in de gelegenheid te stellen haar meening kenbaar te maken. Wij twifelen er niet aan of de overgrootte meerderheid der aangesloten clubs zal het voorstel van harte toejuichen. De verhouding tusschen beide organisaties was gedurende de laatste jaren zóó uitstekend, dat de rivaliteit, welke er vroeger wel eens is geweest, thans geheel is verdwenen.

Het is niet noodig om het voorstel uitvoeriger toe te lichten dan nu is gedaan. De vraag is slechts of de A.R.J.A. en de Propagandaclubs tot samenwerking bereid zijn. Nu deze samenwerking aan den top werd verkregen, twifelen we er niet aan of ook de Provinciale organisaties en de plaatselijke afdeelingen zullen dit voorbeeld volgen en waar mogelijk volledig samenwerken.

Wanneer de nu uitgestelde vergadering zal plaats vinden, is zeer onzeker. Om er toch verzekerd van te zijn, dat dit voorstel de instemming heeft van de plaatselijke clubs, verzoeken wij de besturen daarvan ons te berichten, of zij met dit voorstel kunnen meegaan of niet. Men beschouwe dit dan als een soort referendum.

Bij dit alles verlieze men het betrekkelijk

Nieuwe dingen

Er zijn plannen in bewerking, die ook ons Verband, zijn provinciale organisatie en kringen en de plaatselijke clubs in nieuwe verhoudingen zullen plaatsen.

Welke zijn die plannen?

Ze komen in den allereenvoudigsten vorm hierop neer, dat een nauwer contact, een samenleving van A.R.P.C. en A.R.J.A. in de generale organisaties en de gewestelijke onderdeelen, waar mogelijk ook van de plaatselijke afdelingen zal worden ingevoerd.

De Commissie van Uitvoering van het Verband heeft bereids besloten haar medewerking aan de verwezenlijking dezer plannen te verleen.

Het is niet noodig al hetgeen achterligt weer op te halen, maar het is evenmin overbodig eraan te herinneren, dat vanmeet-af de leiding van ons Verband op het standpunt heeft gestaan, dat eenheid van organisatie op dit terrein en bij het gekozen doel bereikbaar en noodzakelijk was, verdeeldheid onnoodig en schadelijk. Meer dan eenmaal is er overleg geweest, nu eens op initiatief van deze dan van gene zijde, maar het eindpunt werd niet bereikt.

Toen in de laatstgehouden conferenties, nu een paar jaar geleden, andermaal bleek, dat volkomen eenheid niet kon worden bereikt, werd van twee zijden de gedachte uitgesproken, dat althans een vorm van federatieve samenwerking zou kunnen gevonden worden.

Schrijver dezes heeft toen een memoran-

karakter van deze plannen en voorstellen niet uit het oog. Zij hebben alleen betekenis wanneer aan de Antirevolutionaire richting de zoo noodige levensruimte gaten wordt. Organisatie beteekent op zichzelf niets. Zij is slechts middel. Het doel is de doorwerking van het antirevolutionair beginsel in den geest van Groen en met de geestdrift van Kuyper:

„'t is om die ord'ningen des Heeren waar Woord en Schepping van getuigt in 't volk zóó helder te graveeren tot weer dat volk voor God zich buigt”.

R. G.

dum ter tafel gebracht, dat de grondlijnen voor een federatief verband bevatte en waarin ter bevordering van een juiste verhouding de grenzen tusschen beide organisaties werd aangegeven, zoo wat betreft den leeftijd voor het lidmaatschap als van de werkzaamheden.

Wel heel eigenaardig was het resultaat in die conferentie van 8 (4 van elke zijde): de drie medeleden van den voorsteller, die namens het Verband aan de samenspreking deelnamen, konden zich met het voorstel niet vereenigen, omdat zij volkomen eenheid noodzakelijk achtten en van oordeel waren, dat de voorgestelde federatie juist de verdeeldheid zou bestendigen. De 4 A.R.J.A.-gedelegeerden splitsten zich eveneens in 3, die het voorstel, zij het na wellicht nog noodige correctie, in beginsel aannemelijk achtten en 1, die meende, dat in het belang van beginsel en partij de beide organisaties, elk met eigen taak, doch in vriendschappelijke verhouding, moesten blijven voortbestaan en voortwerken. Sindsdien is geen gemeen overleg meer gehouden.

Nu evenwel is van de zijde der hoogste partijleiding de nadrukkelijke wensch uitgesproken, dat nauwer contact en samenleving werkelijkheid zal worden. Allicht kon de gedachte opkomen, dat ook dit een symptoom is van den in breeden kring tot uitdrukking gebrachten eenheidsdrang onder den tegenwoordigen toestand.

Dat zulks toch niet het geval is, kan duidelijk zijn uit de mededeeling, dat reeds in Februari l.l. onder voorzitterschap van den voorzitter C.C. een vergadering is gehouden van delegaties uit de Verbandscommissie en het hoofdbestuur der A.R.J.A., in welke samenkomst Dr Colijn vermelden wensch heeft ter kennis gebracht en een contact-commissie werd ingesteld om nadere plannen te ontwerpen.

Deze plannen hebben thans een bepaalden vorm verkregen; het desbetreffend voorstel in de formuleering, waarin het is toegezonden en waaraan de Commissie van Uitvoering in beginsel haar instemming heeft betuigd en waaraan zij haar medewerking toezegde, is in dit nummer opgenomen.

De secretaris v. h. Verband,

R. A. DEN OUDEN.

ONGELOOF EN REVOLUTIE

(Leidraad bij de bestudeering van Groen van Prinsterer's „Ongeloof en Revolutie”)

door Dr H. Smitskamp

Groen van Prinsterer, dien zijn tegenstanders gaarne beschouwden als den verdediger van een beginsel, dat had afgedaan, is meer dan ooit actueel. Niet genoeg kan worden aangedrongen op aandachtige bestudeering van zijn geschriften. Eenige inspanning zal men zich daartoe moeten getroosten. Groen's stijl is gespierd en kernachtig. Men moet er even aan wennen. Ook schreef hij voor lezers, die zelf willen nadenken en zich niet vergenoegen met het gemakzuchtig overnemen en napraten van enkele holle slagzinnen. Die moeite vindt echter een ruime belooning in verrijking en verdieping van kennis en inzicht, ook wat betreft de geestesstromingen van onzen tijd.

Met name in „Ongeloof en Revolutie” heeft Groen, naar zijn eigen getuigenis, de „hoofdgedachte” van zijn „christelijk-historische of anti-revolutionaire wereldbeschouwing” het breedvoerigst ontvouwd. En wel met de uitgesproken bedoeling, het gelijkblijvend karakter van het revolutiebeginsel aan te wijzen in de velerlei vormen, waarin het zich openbaart op staatkundig gebied.

De verschillende uitgaven

De eerste druk is van 1847. Liever gebruikte men echter een van de volgende uitgaven, die alle gelijk zijn aan den tweeden, door Groen zelf herzien en aangevulden druk van 1868. De vijfde, bezorgd door H. van Malsen, is verrijkt met vele nuttige citaten uit andere werken van Groen; tegenover de toelichtingen van den uitgever zelf is eenige voorzichtigheid geboden. Prof. Diepenhorst gaf in 1922 een bekorte en gepopulariseerde editie, met vertaling van de aanhalingen in vreemde talen en een naschrift over de verdere ontwikkeling.

De gang van Groen's betoog

Groen was historicus en zijn boek is voor een deel een historische verhandeling over, of liever naar aanleiding van de Fransche Revolutie.

Na een uiteenzetting van karakter, doel en nuttigheid van zijn onderzoek (I 1) wijst hij er op, dat de beginselen van deze Revolutie vóór de 18e eeuw slechts bij hooge uitzondering verkondigd werden. Noch in den Bijbel, noch in de geschiedenis, noch in de uitspraken van de bekendste vroegere schrijvers over het staatsrecht vinden zij steun (II).

Op deze inleidende hoofdstukken volgt het eigenlijke betoog, dat zich in twee gedeelten splitst, een negatief (III—V) en een positief (VI—XIV).

Het *negatieve* gedeelte beschrijft de beginselen van het vóór-revolutionaire staatsrecht (III), het karakter en de waarde van de toenmalige regeeringsvormen (IV) en de misbruiken, die daarin voorkwamen (V). Groen toont hier aan, dat geen dezer drie de oorzaak van de Revolutie is geweest.

Veel uitvoeriger is het *positieve* gedeelte, dat zich bezighoudt met den oorsprong (VI—X) en de werking der revolutiebeginselen (XI—XIV).

Wat den *oorsprong* betreft: reeds sinds de klassieke oudheid bestonden er allerlei verkeerde voorstellingen van de bron van het overheidsgezag en van het wezen van den staat (VI). Op zichzelf zijn deze niet zoo gevaarlijk geweest, en de Hervorming, die terugkeerde tot onderwerping aan Gods Woord, heeft haar werking gestuit (VII). Maar toen het reformatorische beginsel zijn invloed ging verliezen, kregen die verkeerde voorstellingen, nu door een anderen geest bezielde, een veel wijder strekking. In de 18e eeuw krijgt immers het ongeloovige rationalisme, dat de souvereiniteit Gods vervangen wil door de souvereiniteit van de menschelijke rede,

1) De Romeinsche cijfers duiden de verschillende hoofdstukken aan.

de overhand; met als onvermijdelijke gevolgen: atheïsme in den godsdienst (VIII) en radicalisme in de politiek (IX). Deze heerschappij van het ongelooft leidt consequent tot staatsabsolutisme. In welke gedaante dit ook, gewijzigd naar gelang van de omstandigheden, optreedt, altijd beteekent het de vernietiging van de individueele en politieke vrijheid (X).

Om de werking der revolutionaire beginselen in de practijk aanschouwelijk te maken, geeft Groen een breed historisch overzicht van het ontstaan (XI), het verloop (XII, XIII) en de nawerking (XIV) der Fransche Revolutie. Dit gedeelte dient als proef op de som. Wat op grond van het beginsel verwacht kon worden, heeft zich in werkelijkheid juist zoo voorgedaan.

Een beschouwing over enkele kenmerken der verschijnselen van zijn eigen tijd, over den invloed van de revolutiedenkbeelden in Nederland en over de roeping van den evangeliebelijder in verband met dit alles, besluit het werk (XV).

De kerngedachte

Heel het werk is een variatie op het thema, dat de titel aangeeft: het ongelooft leidt, wanneer het zich vrij kan ontplooien, op staatkundig gebied noodwendig tot revolutie. Met name in de hoofdstukken IX en X wordt dit verband met onverbiddeleke logica blootgelegd. Zeer in het kort kan men Groen's redeneering aldus samenvatten: Wie de souvereiniteit Gods loochent, moet de bron van het gezag zoeken in den mensch. Een samenleving van souvereine individuen zou anarchie beteekenen. Dus moet er een staatsverband gevormd worden. Dit komt tot stand door een onderling verdrag. Aan den souvereinen wil van de gezamenlijke individuen ontleent de staatsoverheid haar gezag. En nu kan men twee kanten uit: of het volk, d.w.z. de volksmeerderheid, legt zijn wil gebiedend aan de overheid op (volkssouvereiniteit), of het volk draagt zijn souvereiniteit op de overheid over en onderwerpt zich aan haar (staatssovereiniteit). In beide gevallen wordt het staatsbelang het eenige richtsnoer. Voor souvereiniteit in eigen kring van gezin, kerk, enz., is in dit stelsel geen plaats. Alle rechten en vrijheden op politiek en maatschappelijk gebied wor-

den volkomen afhankelijk van den wil van den staat of van de volksmeerderheid. Tegenover deze revolutionaire theorie nu stelt Groen, heel zijn boek door, maar met name aan het slot, de anti-revolutionaire, die de bron van het gezag in God vindt, en daardoor zoowel voor gezag als voor vrijheid een vast steunpunt heeft, dat van menschelijke willekeur niet afhankelijk is. (Deze hoofdgedachte heeft Groen eveneens uitvoerig weergegeven in zijn zeer bevattelijk beschreven brochure „Vrijheid, gelijkheid, broederschap. Toelichting van de spreuk der Revolutie”. Dit geschriftje, dat men een populaire bewerking van „Ongelooft en Revolutie” kan noemen, is herdrukt in deel I van Groen's „Verspreide geschriften” en in het tijdschrift „Antirevolutionaire Staatkunde”, driem. uitgave, 5e jaargang, 1931).

Nadere uitwerking

Eigenlijk is heel „Ongelooft en Revolutie” een nadere uitwerking van deze hoofdgedachte en van haar practische toepassing. Deze laatste, zoo betoogt Groen vooral in de hoofdstukken X en XIV, is gelukkig nooit geheel mogelijk. De consequente

Groen over de Fransche Revolutie

„Het ongelooft heeft geen uitweg dan in het revolutie-beginsel; men wordt of met onvoorwaardelijke onderwerping aan de Heilige Schrift, christen; of met wegrede-neering dezer oorkonde, jacobijn en radicaal.

Aanvankelijk openbaart zich in enkelen, die zonder huivering consequent zijn, het karakter van den ontzaglijken strijd, voorbode, naar het getuigenis van de profetie, der wederkomst van Hem aan wien alle macht gegeven is in Hemel en op aarde en die de toespraak: „vrees niet, gij klein kuddeken; want het is Uws Vaders welbehagen u het Koninkrijk te geven; Ik ben met u alle de dagen tot aan de voleinding der wereld”, aan zijne Apostelen niet alleen, maar aan allen die door hun woord in Hem gelooven zouden, gericht heeft.”

verwerkelijking van het revolutiebeginsel kan gestuit worden door de actieve tegenweer van de Christusbelijders. Maar voorts wordt zij belemmerd door wat wij, gebruik makend van een term, die pas na Groen meer in zwang kwam, mogen noemen de werking van de Gemeene Gratie (in Groen's spraakgebruik: de werking van „natuur en recht"). Ook de strijd tusschen de verschillende soorten van revolutionairen onderling stuit vaak den vrijen loop der theorie. Vandaar een afwisseling van actie en reactie. Maar het revolutiebeginsel blijft oppermachtig en daardoor is er principieel verwantschap tusschen al die verschillende vormen van radicalisme en conservatisme, waarin het zich openbaart. Krachtens hun oorsprong kunnen zij geen van allen het juiste evenwicht vinden tusschen gezag en vrijheid: zij brengen of gezag zonder vrijheid, of vrijheid zonder gezag. Slechts in de mate van consequentie, niet in uitgangspunt, verschillen zij. Men lette er op, hoe Groen ook in de ontwikkeling hier te lande dezen stand van zaken duidelijk aanwijst, o.a. in verband met de regeeringspolitiek ten aanzien van kerk en school (hfdst. XV, 2e gedeelte).

Actualiteit

De Fransche Revolutie is een historische gebeurtenis van ruim een eeuw geleden. Maar wie meent, dat Groen's bestrijding dus niet meer actueel is, vergist zich. Hij kantte zich immers niet allereerst tegen die Revolutie als zoodanig. Hij erkent zelfs, dat zij bestaande misbruiken uit den weg geruimd heeft en wil niet zonder meer naar de vroegere toestanden terug (V). Maar wel richt hij zijn verweer tegen haar *beginsel*.

Welnu: dit beginsel is sindsdien het heerschende gebleven in *elke* niet-christelijke staatsleer. De consequenties, die men er uit afleidt, waren in Groen's dagen geen andere dan nu. Volkssouvereiniteit, staatsabsolutisme, dictatuur van de massa, van een groep of van een enkeling: Groen heeft ze gekend en haar gemeenschappelijken wortel aangewezen. Sommige stukken van zijn boek maken den indruk (ik denk b.v. aan de tweede helft van hfdst. X) alsof ze met het oog op onzen tijd geschreven zijn. Zijn terminologie houdt natuurlijk verband met de verschijnselen van toen,

maar zonder moeite herkennen wij hedendaagsche stroomingen, wanneer hij spreekt van Jacobinisme, Bonapartisme en Constitutionalisme (XI) of van de revolutionaire democratie (X).

Inderdaad had Groen, naar men terecht gezegd heeft, een ziensblik!

En de remedie, die hij als de eenige aangaf, is nog steeds de eenige gebleven: tegen de Revolutie, in welken vorm zij ook optreedt, het Evangelie!

Practische wenken

Uit het bovenstaande moge blijken, dat een opzettelijke behandeling van „Ongehoof en Revolutie" op de vergaderingen van onze clubs en vereenigingen, bijzonder nuttig kan zijn. Wie daarbij leiding heeft te geven, zou ik willen aanraden, vooral op de kerngedachte en haar uitwerking den nadruk te leggen. 't Boek zelf biedt daarvoor overvloedige gegevens.

Ter illustratie van het betoog vindt men zoowel in het heden als in 't verleden voorbeelden in overvloed.

Op eenige punten wijkt Groen, zooals men bij aandachtige lezing zal merken, eenigszins van de thans gangbare antirevolutionaire opvatting af. Het betreft hier bijzaken, die men dus gevoegelijk kan laten rusten.

Wie over Groen in 't algemeen meer wil weten, raadpleegt met vrucht het boek van Prof. Diepenhorst over hem (1932). Daarin vindt hij, behalve een overzicht van Groen's leven, beginselen en veelzijdige actie, ook een groot aantal verwijzingen naar en aanhalingen uit geschriften van en over Groen, die hem verder op weg kunnen helpen.

De sterkte van Groen

„Tegen alle wijsheid der menschen, bij het gevoel van eigen zwakheid, heb ik twee woorden als onderpand der zege: er staat geschreven! en er is geschied! een fundament tegen elk schutgevaarte, een wortel tegen iederen wervelwind van filosofisch ongelooft bestand. De Historie, die ook het vlamvend schrift van den heiligen God is; de Heilige Schrift die, in de onafscheidelijkheid van gebeurtenis en leer, ook de historische schrift is."

Ons Orgaan

Gelijk uit het opgenomen voorstel blijkt, ligt het mede in de bedoeling de organisaties ineen te voegen en een orgaan te scheppen, dat onder den naam „Nederlandsche Gedachten” niet alleen de belangen van A.R.P.C. en A.R.J.A. zal dienen, maar tevens ten dienste staat van het Centraal Comité en zijn bureau voor regelmatig contact met de besturen der centrale en plaatselijke kiesverenigingen.

Deze reorganisatie zou, zoo werd aangenomen, reeds met het September-nummer haar beslag hebben.

Met het oog hierop werd door de Verbandscommissie besloten het nummer van Augustus achterwege te laten. De tegenwoordige redacteur, die in 't vorig nummer was aangevangen met een nieuwe reeks van schetsen over het program van beginselen zag geen mogelijkheid deze serie voort te zetten.

Zoo verschijnt dus reeds dit nummer in de nieuwe gedaante.

R. A. d. O.

Van de Redactie

De samenstelling van dit eerste gecombineerde nummer van „Nederland en Oranje” en „Arja” geschiedde zonder een voorafgaande samenspreking van de redactie. Een redactie is trouwens pas te benoemen na het besluit van de vergadering van het Verband van A.R.P.C.'s en van den A.R.J.A.-toogdag, waarop de zoo nauwe samenwerking haar beslag moet krijgen.

Ook al twifelen we geen moment aan den goeden afloop van deze in volstreekte harmonie tot stand gekomen voorstellen, dan nog mogen we nu niet verder gaan dan tot heden gebeurt. Eventueele veranderingen in de koers van dit orgaan, zullen eerst bij een volgend nummer tot uiting komen.

Tot zoolang is ook het adres van dit orgaan, redactioneel zoowel als administratief, bij den heer R. Gosker, Adj. secr. C.C., Dr Kuyperstraat 3, Den Haag.

Ons Werkprogram

Van verschillende zijden komt men tot het Hoofdbestuur met de vraag, welk werkprogram voor dezen winter moet worden opgezet. Wij zouden daarvoor adviseeren: *Doe gewoon*. Doe gewoon, dat wil zeggen: *wees in Uw studie trouw*. Vanaf haar ontstaan heeft het A.R.J.A. werk zich gekenmerkt door spontane ijver. Ernstige studie is dus voor de A.R.J.A. club heel gewoon. Wie verslapt, of nalatig is, doet *ongewoon*. Er is bovendien niet de minste reden, dat een bescheiden studieclub het werk zou staken. Te meer, omdat de Rijkscommissaris uitdrukkelijk de politieke wilsvorming vrij heeft verklaard.

* * *

Is er toestemming nodig voor het houden van vergaderingen? Bijeenkomsten van *niet meer dan twintig personen*, ook al gaan zij uit van staatkundige vereenigingen, *zijn volkomen vrij*. Het overgrootste deel der A.R.J.A.-clubs wordt dus in geen enkel opzicht in zijn werkzaamheden belemmerd.

Mocht een bijeenkomst meer dan twintig personen tellen, dan is zij gebonden aan de volgende voorwaarden:

10. de bijeenkomst moet door het bestuur worden bijeengeroepen;
20. uiterlijk zeven dagen vóór het houden der vergadering moet mededeeling van het voornemen daartoe gedaan worden aan den Procureur-Generaal bij het Gerechtshof, van het ressort, waartoe de club behoort. Dat zijn:
voor Noord-Brabant en Limburg, de P.G. bij het Hof te Den Bosch; voor Gelderland en Overijsel, de P.G. bij het Hof te Arnhem; voor Zuid-Holland en Zeeland, de P.G. bij het Hof te 's-Gravenhage; voor Noord-Holland en Utrecht, de P.G. bij het Hof te Amsterdam; voor Friesland, Groningen en Drente, de P.G. bij het Hof te Leeuwarden. Men adresseere de stukken aan den Edel Grootachtbaren Heer Procureur-Generaal bij het Gerechtshof te

.....

30. De deelnemers moeten *schriftelijk op naam* worden uitgenoodigd.

Het is niet noodig te wachten op een toestemmend antwoord. Hoort men vóór de vergadering niets, dan is de zaak in orde. Slechts voor openluchtvergaderingen en optochten is de *voorafgaande* goedkeuring noodig. In het algemeen zouden wij adviseeren, dat de A.R.J.A. voorloopig noch openluchtsamenkomsten, noch optochten organiseert. 1)

* * *

Welke onderwerpen moet men aan de orde stellen?

Wij zouden ons willen baseeren op de rede van den Rijkscommissaris Dr. Seyss-Inquart op 29 Mei 1940:

„Wij komen niet hier om een volkskarakter in het nauw te brengen en te vernielen en om aan een land het volkskarakter te ontnemen. Wij kennen de ware vrijheidsoorlogen van dit land, welke eens tegen den geloofsdwang en tegen Habsburg werden uitgevochten.”

En in zijn rede van 27 Juli 1940 sprak dezelfde autoriteit:

„Wat nu deze politieke wilsvorming betreft, zoo herhaal ik nog eens, dat wij niet in dit land gekomen zijn om het Nederlandsche volkskarakter te onderdrukken of het onze wereldbeschouwing op te dringen, integendeel, van het standpunt der bezettingsmacht ware het natuurlijk veel eenvoudiger, iedere politieke meening-uiting, van welken aard ook, in woord en geschrift te onderdrukken; dit is niet het geval”....

In beide citaten wordt de nadruk gelegd op *ons volkskarakter*. Wij zullen dus dezen winter, voor zoover ons dat mogelijk is, ons zeer nauwkeurig rekenschap geven van *ons volkskarakter*.

* * *

Daarbij stellen wij in het midden, dat ons volk is een *Protestantsch*, wil men een *Calvinistisch volk*.

Dat beteekent niet, dat wij onze Roomsche landgenooten tweederangsburgers zouden achten. Integendeel, zij zijn ons volkomen gelijkwaardig.

1) Wij vestigen er de aandacht op, dat voorloopig alle vergaderingen boven de 20 personen niet mogen worden gehouden. Red.

Maar wij zijn een Calvinistisch volk, omdat ons volk in zijn vormgeving, in zijn saambinding gedragen werd en wordt door de *Calvinistische staatsgedachte*.

Die Calvinistische staatsgedachte houdt in *gewetensvrijheid*.

Door die gewetensvrijheid kon ontstaan *geestelijke verscheidenheid bij volkseenheid*.

Die Calvinistische staatsgedachte houdt ook in de belijdenis van een *Overheid* bij Gods genade, maar ook volksinvloed, maar ook sociale gerechtigheid en zooveel meer. Al deze punten komen pas in haar zuiverste licht, als we ze benaderen uit de Calvinistische beginselen. Maar men vergete daarbij niet, dat deze gedachten zelf ahang gevonden hebben ver buiten den nog altijd beperkten kring van de Calvinisten.

Daarom moeten de Calvinisten zelf zich niet in een zekere Farizeesche hoogmoed verheven achten boven hun landgenooten. Integendeel, zij moeten zich allen dienaars weten, omdat zij het dichtst bij de oorsprong dezer denkbeelden leven.

* * *

Neem dus als inleiding voor de wintercampagne de redevoeringen van Dr. Colijn en Prof. Slotemaker de Bruïne uit de vergadering in de Apollohal te Amsterdam, die als brochure zijn uitgekomen.

Vergelijk die met wat Kuyper leert in Ons Program over art. 1 „den grondtoon van ons volkskarakter”.

Lees daar bij na de redevoeringen van Dr. Colijn, opgenomen in Voor het Gemeenebest, onder het hoofdstuk: Geestelijke verscheidenheid en Volkseenheid. En werk dat om, tot een gedegen referaat over ons volkskarakter.

* * *

Als zoo Uw inleidende vergadering een uitstekenden inhoud heeft gekregen, kunt U beginnen aan een behandeling van Groen van Prinsterer, aan de hand van de schets van Dr. Smitskamp.

Groen van Prinsterer was een Hollander bij uitnemendheid. In hem kwamen draden samen uit alle kringen van ons volksleven. Bovendien stond hij in nauw contact met allerlei buitenlandsche stroomingen. Maar vóór alles moet U Groen doen leven, als de man, die ons volk weer in contact gebracht heeft met zijn geschiedenis.

Daarin ligt mede zijn beteekenis voor onzen tijd.

* * *

Het is U misschien opgevallen, hoe groot het aantal geschiedkundige bijdragen is in onze tegenwoordige pers.

Bedoelt men daarmee den lezer te leiden uit het heden met al zijn zorgen en moeiten, naar een veelszins roemrijk verleden? Streeft men naar boeiende lectuur, die op een gemakkelijke manier is te krijgen? Ik geloof niet, dat daarin het hoofdmotief ligt.

Wij willen geschiedenis lezen, omdat in die geschiedenis ons volk zich openbaart. Wij leeren in de historie ons volk kennen met al zijn deugden en gebreken, met al zijn fouten en tekortkomingen. En nu is dit het eigenaardige, dat de geloovige Christen dit alles stelt onder eeuwigheidslicht.

Dan bedoelen wij niet, zooals men smalend heeft gezegd, dat wij meenen een afzonderlijken God voor ons land en volk te bezitten. Niets is minder waar dan dat.

God bestuurt het leven van alle volken, ook van die natiën, welke van ons volk zijn onderscheiden. Maar men doet het beste een vergelijking te maken met het eigen leven. Ieder heeft wel een moment gehad waarin hij op een opzienbarende wijze is bewaard gebleven.

Redeneert men nu met zijn verstand over hetgeen zich toen heeft afgespeeld, dan komt men tot een opsomming van allerlei feiten, die in hun verband en samenhang, het gevolg hebben gehad, waaraan wij ons leven misschien te danken hebben.

Maar de persoon in kwestie redeneert in zoo'n geval niet logisch, maar gevoelt zonder eenig nadenken, dat hij op dat moment Gods Vaderhand heeft ervaren.

Zoo is het ook in het leven van een volk. Er zijn momenten, dat een volk Gods trouwe Vaderhand ervaart, zonder meer. Voor een buitenstaander is dat misschien onbegrijpelijk, maar voor het volk zelf heeft die overtuiging volkomen zekerheid. Maar dan mogen wij daarbij niet blijven staan. Want Gods voorzienigheid gaat niet alleen over het grootsche en het opzienbarende, maar ook over het gewone het alledaagsche, het meest eenvoudige.

Zie nu zoo ook de geschiedenis van Uw volk.

Gods hand is te zien in de plotselinge groo-

Militia Christi

*De jong'ren met wakende oogen
en onbedorven gezicht
en harten, vol mededoogen,
en een hoofd, dat de harde plicht,
die zij gewillig volbrengen,
als goed en recht heeft doordacht:
God wil zijn heilig werk volbrengen
door een nieuw geslacht!*

*En zij, die struik'lende vluchtten
en snel werden achterhaald,
verstekelingen, die duchtten
voor straf; al, wie hebben gefaald,
de sluwen en sloomen en sluiken,
vóór wie God plotseling staat,
Hij kan hen nog allen gebruiken
bij den bouw van Zijnen staat!*

*De jong'ren, die hunk'ren en rillen
naar een groote verandering,
maakt Hij tot wijzen en stillen,
bedachtzaam van handeling.
Zij vechten en bouwen mede
en bidden in bloed en slijk
om 't groote wonder van Vrede
en Gods komende rijk!*

WILLEM DE MÉRODE.

In 1933 door den thans overleden Calvinistischen dichter aan de Arja afgestaan.

te revoluties, maar ook in die schier onzichtbare verschuivingen op economisch en sociaal gebied, waardoor het gelaat van ons volk verandert.

Wie dit standpunt inneemt bij zijn historische studie krijgt een wonderlijke rust.

Hij ervaart het zonder meer, dat het lot van zijn volk rust in Gods Vaderhand.

Hij gevoelt het, dat ook het kleine volk, waartoe hij behoort, op eigen wijze een gedachte Gods uitdrukt. Hij weet het, dat de tijd, waarin hij leeft, niet is het jaar één. Met het jaar één pogen alle revolutionairen naar het voorbeeld der Fransche revolutie telkens weer te beginnen.

Neen, hij ziet zijn eigen tijd als het kunstvol resultaat van wat de eeuwen voorheen hebben gewrocht.

Zien wij zoo de historische schetsen, dan begrijpt men, dat juist in onze dagen geschiedenisstudie noodig is. Zij bouwt ons op in waarlijk nationalen zin.

Dr L. W. G. Sch.

CONCENTRATIE

Onder den drang der omstandigheden wordt met klem aangedrongen op nationale eenheid.

Het pleit wordt gevoerd uit onderscheiden uitgangspunt en met verschillend doelwit. Daarom is het noodzakelijk, aler men zich voor wat op zichzelf wenschelijk moet worden geacht, gewonnen geeft, ampel te te overwegen op welken grondslag de eenheid zal worden nagestreefd en wat zij, eenmaal tot stand gekomen, beoogen wil. Het ligt in den geest en in het gebeuren van den tijd, dat van zekere zijde wordt begeert een eenheid, die niet anders zou zijn dan gelijkschakeling.

Zulk een eenheid kan niet aarden in den bodem van het Nederlandsche volkskarakter. De Nederlandsche natie is geen geestelijke eenheid, al is het ontwijfelbaar, dat het stempel, haar in de historie van haar wording en ontwikkeling ingedrukt, zóó krachtig was, dat, ofschoon veelszins slechts uit traditie, zij het karakter openbaart van een christelijke natie. In dieperen zin evenwel is zij geen geestelijke eenheid; er zijn verschillen van godsdienstig en ideologisch karakter. En deze zijn zóó diep ingedrongen in de wereld- en levensbeschouwingen der onderscheiden volks-groepen, dat een geestelijke eenheid, als hier in het oog gevat, slechts met dwang en geweld, en dan nog slechts voor den uiterlijken schijn, zou zijn te verwezenlijken. In steê van versterking zou zij daarom slechts ontaarding van het volkskarakter als vrucht dragen.

Aan het tot stand brengen van zulk een eenheid kunnen wij, antirevolutionairen, niet medewerken. Het zou voor ons neerkomen op verloochening van beginselen, waarvoor niemand eerbied kan hebben en waarvan niemand iets goeds kan verwachten.

Waarmede evenwel niet is gezegd, dat wij afkeerig zijn en afzijdig willen blijven van elke poging om in ons staatkundig en maatschappelijk volksleven, voor nu en voor de toekomst, tot grooter en steviger concentratie te komen. Al handhaven wij, antirevolutionairen, de werkelijkheid en de doelmatigheid der antithesen van beginselen, het is bekend, het is vaak genoeg

uitgesproken, dat door ons geenerlei nuttigheid wordt gezien in de verdeeldheid, de versplintering en verbrokkeling, waardoor sinds een eeuw ongeveer ons publieke volksleven is uiteengedreven; waardoor de eenheid is verscheurd, zelfs van die groepen, die om strijd verzekeren, dat ze in Kerk, Staat en Maatschappij dezelfde diepere, godsdienstige en geestelijke beginselen wenschen te belijden en te beleven, zich slechts van elkaar verwijderend ter oorzaak van verschil van inzicht niet in het noodige, doch in het mogelijke.

Het is evenzeer bekend, dat wij niet afkeerig zijn van gezamenlijk optreden en handelen, zelfs op onderscheiden principieel standpunt, voor al datgene, wat gemeen goed der Nederlandsche natie, algemeen belang van het gemeenebest kan worden geacht. Van antirevolutionaire zijde is zonder ophouden betoogd, dat bijv. voor de handhaving en verdediging van soevereiniteit en zelfstandig, onafhankelijk volksbestaan, het gansche Nederlandsche volk, hoezeer in religieus opzicht verdeeld, de handen ineen behoorde te slaan. De antirevolutionair wenscht dus niet als toeschouwer ter zijde van den weg te gaan staan, wanneer daar de opmarsch naar concentratie aanvangt.

Dat behoeft ook niet, indien met „concentratie” slechts wordt bedoeld wat de eenvoudige beteekenis van het woord aan geeft.

Con—centr...atie, samengroeping rondom één centrum, één middelpunt. Daarin ligt niet — juist niet! — de gedachte van mechanische éénheid. Vandaar dat wij het sterk op den voorgrond plaatsen van volkseénheid in dezen tijd niet wenschelijk achten.

Die volkseénheid is een fictie, een droombeeld; ze zou zich slechts kunnen vertoonen in een kunstmatigen, onwerklijken vorm.

Liever dan van eenheid willen we daarom spreken van eensgezindheid. Ook bij verschil van levensbeginsel kunnen menschen één van zin zijn ten opzichte van bepaalde zaken. Zoo hebben antirevolutionairen het altijd verstaan. Wij herinneren slechts aan een der veelvuldige uitspraken over dit chapiter van Groen: „Juist om de onwrikbaarheid van een standpunt dat

men niet verlaat, kan aan andersgezinden, zonder vrees van medegesleept te worden met aantrekkingskracht, de hand worden gereikt". We herinneren aan Kuypers program van samenwerking, dat zijn conclusie trok in deze stellingen:

„Is samenwerking van verschillende partijen voor den gang van het staatsleven volstrekt noodig, dan wijzen wij die samenwerking niet af, mits het samenwerking voor een juist omschreven doel en geen samenwerking voor het leven zij.

„Voor dat doel alleen dan, wanneer men ons voor het overige vergunt in ons geheel en onszelve te blijven; en om te eindigen als dat program verwerkelijk is." Merkwaardig! Dit program ving aan met de uitspraak:

„We hebben een eigen beginsel, we hebben een eigen verleden, we hebben een eigen leus, waaronder wij optrekken, daarom wenschen wij ook als een zelfstandige partij door elken riddelijken vijand geëerbiedigd te worden." Is er nu, in het heden en voor de naaste toekomst een centrum, een middelpunt, waaromheen saamgroepering van het Nederlandsche volk in vele zijner schakeeringen, een gemeenschappelijk doel, tot bereiking waarvan handreiking mogelijk en wenschelijk is?

Er is een centrum, waaromheen alle Nederlanders, die van goeden wille zijn, reeds nu kunnen samengroepen; een program van concentratie:

Voor vrijheid van godsdienst, dus voor een vrije Kerk.

Voor vrijheid van consciëntie, dus voor de vrije School.

Voor vrijheid van organisatie, dus voor de vrije ontplooiing van het veelgeschakeerde volksleven.

Het Al in de rechte verhouding van

V r i j h e i d e n G e z a g .

Zoolang de intentie niet is weersproken of teruggenomen door den vertegenwoordiger van het Duitsche gezag in het bezette Nederland bij de aanvaarding van zijn ambt ons toegezegd:

„Wij komen niet hier om een volkskarakter in het nauw te brengen en te vernielen en om

aan een land de vrijheid te ontnemen,"

zoolang is het de Antirevolutionaire Partij en elken Antirevolutionair mogelijk, is het zijn roeping — ook in samenwerking met anderen op gezonde basis — en in den weg van recht en orde — naar zulk een doel te streven.

R. A. d. O.

Christelijk denken

Er is vaak nog zoo'n kennelijk gemis aan christelijke mentaliteit.

Men praat wel vaak in christelijke terminologie; men werkt wel dikwijls met christelijke begrippen; maar men voelt, men denkt niet steeds voldoende christelijk, Bijbelsch.

Onze geest is te weinig doortrokken van de ontegensprekelijkheid en consequente aanvaarding van Gods eenige en absolute souvereiniteit, van het goddelijk gezag des Bijbels, van het allesbeheerschende feit der zonde, van den eenigen uitweg der genade in Jezus Christus.

Heel onze studie der christelijke beginselen, vooral als we nog jong zijn, moet bevorderen, dat we van dat Bijbelsch denken doortrokken worden, dat we een door en door christelijke mentaliteit krijgen.

We moeten leeren, intuïtief en haast automatisch bij elk onderdeel onzer studie en elk feit van ons leven erop uit te zijn, zoo spoedig en duidelijk mogelijk te vinden den Bijbelschen bron voor ons denken, de christelijke maatstaf voor onze critiek, de Goddelijke drijfkracht voor ons doen. Er blijft dan geen enkel levensterrein buiten die christelijke levenssfeer gesloten.

Er zijn dan geen kleine, onaanzienlijke punten in onze dagelijksche levensagenda. Het is beter, hier te spreken van christelijk leeren „denken" dan van christelijk „voelen". Want het gaat, bij alle intuïtie, toch om bewust leven, niet om innerlijke driften.

Neen, juist door de oefening en voeding van ons bewustzijn door Bijbelsche studie voor elk levensterrein, verkrijgen wij reeds jong de noodige christelijke geestesgesteldheid.

Verandering – scheiden

Het is nu bijna acht jaar geleden dat het eerste nummer van „Arja” verscheen. Nu komt er een grondige verandering, doordat een combinatie met het orgaan van de A.R.P.C. „Nederland en Oranje” tot stand kwam. Voor mij beteekent dat: scheiding. Het is geen veelbewogen leven geweest dat ons orgaan in den ouden vorm meemaakte. Het ging met de organisatie mee. Het kende den gang omhoog, maar ook in het laatste jaar: den gang omlaag. Gelukkig is die neerslag niet zoo geweest, dat we een vrijwel gesloopt orgaan aan de combinatie moesten overdragen. Integendeel: schuld is er slechts in geringe mate en dan nog zoo, dat die schuld ruim gedekt wordt door nog te vorderen bedragen en door bezittingen.

Nu is er verandering. Ik wensch van harte dat de Adj. secretaris van het C.C., mijn vriend R. Gosker, evenveel vreugde ervan beleeft als het orgaan mij in den loop der jaren heeft geschonken. Over het algemeen heb ik niet te klagen gehad over de houding van de clubfunctionarissen in deze acht jaar. Men heeft mij gesteund en dat maakte het werk, dat soms overstelpende vormen aannam, tot een lust.

Deze verandering brengt nu ook de scheiding. Krachtens mijn werk als administrateur was ik adviseerend lid van het A.R.J.A.-hoofdbestuur en met deze wijziging komt nu vanzelf het einde. Ik was er een sterk voorstander van, dus ik teekende mijn eigen doodvonnis. Dat is niet erg. Al de jaren dat ik in het bestuur zitting had, heeft men mij groot vertrouwen geschonken. Conflicten zijn er nimmer geweest, ook al rimpelde het wateroppervlak wel eens een enkelen keer. Dat lag aan het vertrouwen dat we elkaar schonken en in het overtuigd zijn van elkanders goede bedoelingen.

Voor al de hulp en het vertrouwen dat ik genoot, zeg ik u gaarne van harte dank. Natuurlijk denk ik daarbij in de eerste plaats aan de beide voorzitters, Dr. Joh. H. Scheurer en Dr. L. W. G. Scholten, en de beide secretarissen, de heeren A. L. de Bruyne en T. de Boer, onder wien ik „diende”. Van hen ondervond ik persoonlijk in dit werk veel vriendschap en waar-

deering. Maar geen enkele van de anderen wil ik daarbij uitsluiten. De gedachten aan dit werk, uit mijn jonge jaren, zullen zonnestralen op mijn verder levenspad zijn.

Nu laat ik dit werk los, niet om het te zien ondergaan. Gelukkig niet.

Inderdaad zijn er dreigende wolken om ons heen, maar daarachter zie ik reeds weer de glanzende nieuwe toekomst voor ons werk. Als we maar geloof hebben in den God der vaders, wiens werk wij werken. En als we het maar aanpakken! Wij gaan in andere verhoudingen met nieuwe kracht vooruit. Maar dan ook vooruit.

E. v. RULLER.

Rotterdam, Sept. 1940.

Studiemateriaal

Er is, ook bij eenige schifting van onderwerpen tijdens de bezetting, materiaal voor studie onzer clubs genoeg.

We denken bijvoorbeeld al dadelijk aan historische studiën. God alleen weet, voor welke reorganisatietaken ons volk straks komt te staan op allerlei gebied.

Maar alleen dat volk kan veilig zich herzien en corrigeeren, dat zijn verleden kent en liefheeft.

Dat verleden te kennen is al noodig, om te weten, of en wat daarin voor de toekomst te veranderen is.

Dat verleden te kennen is ook broodnoodig, om oude fouten niet opnieuw te maken.

Dat verleden te kennen en te zien in het licht der leidingen Gods met ons volk is ook een aansporing te meer, dien God van Nederland te danken en voor de toekomst te vertrouwen.

En naast die geschiedenisonderwerpen onzer Nederlandsche staat- en maatschappijkunde is er tegenwoordig zeker ook genoeg te bestudeeren aan maatschappelijke onderwerpen, niet alleen sociaal, maar ook economisch.

En weer is daarbij een historische terugblik, die met diepe aandacht gedaan wordt, onmisbaar.

Clubwerk

Herhaaldelijk is de vraag gedaan: kunnen we gewoon doorvergaderen?

Ja, natuurlijk, waarom niet? We zijn immers geen verboden vereeniging.

Het is natuurlijk zaak, dat we zelf zorgen, geen verboden vereeniging te worden.

Het is in deze tijden een klein kunstje, om zich te doen verbieden. Maar het getuigt van grooter kracht door zelfbeheersching, als we ons werk doen, zonder dat onnoodig de bezettende mogendheid daarin een vijandige daad behoeft te gevoelen.

Is dat beginselverzeking?

Dat kan het zijn, maar dat is in geen geval noodzakelijk. Hoe meer we daarentegen juist beginselstudie doen en hoe minder we ons als Arja in onzen arbeid uitstrekken tot de practische politiek, des te langer zal ons werk ongestoord door kunnen gaan en geen aanstoot wekken.

En dat ligt toch in den oeropzet der Arja, beginselstudie?

Dat is immers ons doel altijd geweest!

We moeten geen kiesvereeniging in zakformaat worden. We moeten als de jongere generatie der a.r. partij in ons eigen jeugdverband bepalen tot verdieping in beginselen.

Nu is natuurlijk de kans er wel eens, dat we daarbij ons in wat teveel practische toepassingen zouden gaan vergaloppeeren. Maar daar zullen we mee rekenen en als schetsschrijvers en als clubvoorzitters.

En we krijgen zoo tegelijk een karakteroefening in zelfbeheersching, wat je als jongmensch altijd ten voordeel wordt.

A.R.J.A.-Studieschetsen

Ook onder de gewijzigde verhoudingen zullen velen blijven vragen naar de studieschetsen, die de A.R.J.A. in den loop van de jaren in het licht heeft gegeven. Op den omslag van dit orgaan vindt ge er een aantal van vermeld. Het ligt in de bedoeling onze geheele voorraad straks over te brengen naar het Kuyperhuis, maar zoolang dit nog niet is geschied, is bestelling mogelijk aan het oude adres van E. van Ruller, Rotterdam. Gironummer 184519. Alleen vooraf betaalde bestellingen worden uitgevoerd.

Eerst heden ontvingen wij van het Nederlandsche Roode Kruis bericht, dat bij Oye in Frankrijk gevonden is, het stoffelijk overschot van onzen innig geliefden oudsten Zoon, Broeder, Zwager, Oom en Verloofde,

M. VISSER Mz.,

Reserve 1e Luitenant 27 R.I.

Geboren 4 Sept. 1909.

Zijn leven was met Christus, geborgen in God. Sterke de Heere ons in dit smartelijk verlies.

's-Gravendeel,

M. VISSER Mzn.

S. T. VISSER—v. d. Nadort.

Middelharnis,

Ds H. VISSER Mzn.

C. VISSER—Hagendijk
en Kinderen.

's-Gravendeel,

M. T. VISSER.

Oud-Beijerland,

E. C. ASMUS—Visser.

A. C. ASMUS en Kind.

's-Gravendeel,

C. W. VISSER en Verloofde.

T. A. J. VISSER.

T. S. J. VISSER.

J. F. VISSER.

L. M. VISSER.

Kralingscheveer,

G. E. SCHINKEL.

's-Gravendeel, 27 Juli 1940.

Zuid-Voorstraat 34.

De zoo talrijke bewijzen van deelneming, die ons geworden, naar aanleiding van het onverwacht, plotseling heengaan van onzen zeer geliefden Zoon, Broeder en Verloofde, wijlen

HERMAN PATER,

hebben ons temidden van droefheid en gemis goed gedaan.

Wij brengen ook u daarvoor onzen zeer hartelijken dank.

Uit aller naam,

G. PATER.

Den Dolder, Juli 1940.

Dold.weg 206.

Den Vaderlandt ghetrouwe

Gerrit Herman^{us} Pater

Op den eersten oorlogsdag viel voor het vaderland wachtmeester Gerrit Herman Pater, lid van de A.R.J.A.-club Bilthoven.

Herman Pater stond bekend als een warm meelevend Antirevolutionair. Met groote ijver gaf hij zich aan de studie der Antirevolutionaire beginselen. Ook als militair was hij steeds bezig zijn beginsel uit te dragen.

Zijn diensttijd was onderbroken door een langdurige ziekte. Slechts half genezen stond hij onmiddellijk gereed, om als jong wachtmeester aan het hoofd van een detachement oudere soldaten den uit de lucht gevallen vijand te bestrijden. In de meest letterlijken zin stormde hij als een held den vijand tegemoet. Hij viel, zooals hij geleefd had, vol geestdrift voor Koningin en Vaderland.

Diep tragisch was de wijze, waarop zijn ouders de tijding ontvingen van den dood van hun eenigen zoon.

Maar het is ons bekend, God heeft de bitterheid van het verlies weggenomen, ook voor zijn verloofde, door de zekerheid „dat deze hun zoon dood was en weer levend is geworden”.

Ook de A.R.J.A. zal den dapperen Herman Pater niet vergeten!

M. Visser Mz.

's-Gravendeel, 29 Juli 1940.

Met diepe ontroering des harten geeft het Bestuur van de club kennis van het overlijden van haar bestuurslid M. Visser Mz, die als Reserve 1ste Luitenant van het 27ste R.I. in Frankrijk om het leven is gekomen.

Na weken lang over het lot van hun zoon in spanning te hebben verkeer, ontvingen zijn ouders j.l. Vrijdag via

het Roode Kruis het droeve bericht, dat hij aan het strand te Oye was aangespoeld.

Met een gedeelte der Peeldivisie was hij via Zeeland en België uitgeweken naar Frankrijk en kwam te Calais op het schip terecht, dat later werd gebombardeerd. Waarschijnlijk behoorde hij tot de bemanning der sloep, die is omgeslagen en kwam hierbij op tragische wijze om het leven.

Luitenant Visser was op 4 Sept. 1909 te Strijen geboren en nog ongehuwd. Hij behaalde einddiploma H.B.S. 5-j. cursus en ging in het vlashandelbedrijf van zijn vader. Tijdens zijn leven was hij leider van den B.V.L., waarvan hij een paar jaar geleden ontslag nam, en had tot voor korten tijd zitting in het Hoofdbestuur van den Bond van Chr. Geref. Jongelingsverenigingen, als vertegenwoordiger van de afd. Zuid-Holland. Van de oprichting af was hij bestuurslid onzer A.R.J.A., eerst als penningmeester, later als bibliothecaris. In deze beide functies heeft hij de club trouw gediend en deze had de liefde van zijn hart. Zelden ontbrak hij op onze vergaderingen.

Bij de manschappen was hij niet alleen gezien, maar om zijn beginselvastheid uitermate bemind. Hij schaamde zich, ook als officier, het Evangelie van Jezus Christus niet en ging in de Chr. Militaire Tehuizen meermalen voor in het lezen van Gods Woord en het gebed.

Zijn nagedachtenis blijft bij ons in dankbare eere.

Trooste de Heere zijn nabestaanden en verloofde in dit voor hen allen zoo zware verlies.

Namens het Bestuur,

H. v. d. BERG, Voorzitter.

B. v. d. BOM, Secretaris.

A. R. J. A. Studieschetsen

10 cent per exemplaar

Bestellingen uitsluitend per giro No. 184519,
E. VAN RULLER, Rotterdam

Schets No:

- 14 Dr L. W. G. Scholten: Mr G. Groen van Prinsterer.
- 23 R. Hagoort: Talma.
- 24 Dr Joh. H. Scheurer: De Schoolstrijd I (De Geschiedenis).
- 30 J. Everaars: De beginselen der Roomsche Staatskunde.
- 31 Prof. Dr V. H. Rutgers: De Schoolstrijd II.
- 32 Dr C. Beekenkamp: De Chr. Dem. Unie.
- 33 J. Schuiling: Onze Koloniale Politiek.
- 34 Dr J. A. Nederbragt: Staatsbeschouwingen.
- 36 J. J. G. Boot: Gemeente en Gemeenteraad.
- 37 Dr. J. de Lange: Welvaartspolitiek der gemeente.
- 39 Dr Joh. H. Scheurer: Mensch en Machine.
- 40 H. M. Oldenhof: De Burgemeester.
- 41 Dr J. J. de Waal Malefijt: Het Provinciaal Bestuur.
- 42 Dr Joh. H. Scheurer: Sociale Actie in Nederland.
- 43 Dr L. W. G. Scholten: Wat dunkt U van ons parlement ?
- 44 Dr Ir B. de Hoogh: Het systeem van ons geldwezen.
- 45 Dr Ir B. de Hoogh: Devaluatie.
- 46 Dr Joh. H. Scheurer: Verzekeringswetgeving.
- 47 Dr C. Beekenkamp: Het plan van den Arbeid.

Schets No:

- 48 Dr L. W. G. Scholten: Keuchenius.
- 52 J. W. Weenink: De Privaat-eigendom.
- 53 Ds J. G. Woelderink: Zuivere en valsche beginselpolitiek.
- 54 Drs H. Smitskamp: De geschiedenis der Coalitie.
- 55 C. F. v. Dijke: Bijbelonderwijs en openbare school.
- 56 J. W. Weenink: De Pacht.
- 57 Dr Joh. H. Scheurer: Arbeidsloon.
- 58 Dr J. A. H. J. S. Bruins Slot: De Chr. Historische Unie.
- 59 Dr L. G. W. Scholten: De Vrijzinnig-Democratische Bond.
- 60 Ds Chr. G. H. Plantagie: De Bellamy-beweging.
- 61 Dr P. Prins: Overheid en geweten.
- 62 K. J. de Jong: Overheid en bedrijfsleven.
- 63 Dr J. A. H. J. S. Bruins Slot: Het Nederlandsche Liberalisme.
- 64 Dr Joh. H. Scheurer: De Middenstand.
- 65 Dr E. J. Beumer: De monarchie in Nederland.
- 66 Dr L. W. G. Scholten: Thorbecke.
- 68 Jhr Dr P. J. v. Winter: Eenige problemen van Zuid-Afrika.
- 70 G. Gruppelaar: Vreemde invloed oorzaak van Nederland's val in 1795.
- 71 Mr K. Groen: De groei der gebonden Maatschappij.
- 72 Joh. v. d. Haar: Lijkverbranding.
- 73 Dr L. W. G. Scholten: Dr H. Colijn.

DRUKKERIJ LIBERTAS

WITTE DE WITHSTRAAT 47, ROTTERDAM, TELEF. 38290
DRIFT 13 – UTRECHT
TELEFOON 11811

*Ons bedrijf te Utrecht, werkt
geheel volledig en is daar-
door in staat*

ALLE

DRUKWERKORDERS

*in elke uitvoering en iedere
oplaag met den meesten spoed,
fraai uitgevoerd, op te leveren*

EEN TELEFOONTJE OF EEN BRIEFKAART EN ONZE
VERTEGENWOORDIGER KOMT GAARNE BIJ U AAN

NEDERLANDSCHE GEDACHTEN

OFFICIEEL ORGAAN TEN DIENSTE VAN DE ANTIREVOLUTIONAIRE PARTIJ, HAAR PROPAGANDA- EN HAAR A.R.J.A.-CLUBS

Verschijnt den 15den van elke maand. — Adres van Redactie en Administratie: R. Gosker, Dr Kuiperstraat 3, 's-Gravenhage, Telefoon 114487. — Prijs per abonnement f 1.— per jaar; voor leden der aangesloten clubs bij minstens vijf abonnementen f 0.75. Losse nummers f 0.15. — Voor advertentiën wende men zich tot de Administratie van dit blad.

INHOUD VAN DIT NUMMER

I. Schrift en Historie.

„Trouw” door Mr H. van Andel.

II. Uit de Partij.

Noodzakelijke dingen.

Onze vergaderingen.

Uit de Provincie.

III Ter voorlichting.

„Ten hemel schreiende toestanden” door Dr J. W. Noteboom.

„Nederlandsche Gedachten van G. K. van Hogendorp” door H. Algra.

„Antirevolutionair, niet star conservatief” door E. van Ruller.

„Ons beleid in Nederlandsch-Indië” door Dr J. W. Noteboom.

IV Onze clubs.

Agenda der jaarvergadering.

Jaarverslag en financieel overzicht van het Verband van A.R.-Propaganda-clubs, door R. A. den Ouden.

V. Verscheidenheden.

„Niet spreken over politiek” door E. van Ruller.

„Ordebewaarders”

„Demobilisatie”

„E. van Ruller” door Dr L. W. G. Scholten.

Hebben onze Kiesverenigingen reeds
ter hand genomen de verspreiding van

Geestelijke Vrijheid

Redevoeringen gehouden in de Apollo-
hal te Amsterdam op 10 Augustus 1940?

OPENINGSWOORD

door Prof. Mr V. H. Rutgers

EENHEID OF EENSGEZINDHEID

door Dr H. Colijn

CHRISTELIJK IS NATIONAAL

door Prof. Dr J. R. Slotemaker de Bruïne

Prachtig werk om direct te doen

Bestellingen bij het Centraal Comité v. A.R. Kiesverenigingen,
Dr Kuiperstr. 3, Den Haag. Giro 134589. Prijs 10 cent per ex.

NEDERLANDSCHE

GEDACHTEN

OFFICIEEL ORGAAN TEN DIENSTE VAN DE ANTIREVOLUTIONAIRE PARTIJ, HAAR PROPAGANDA- EN HAAR A.R.J.A.-CLUBS

Schrift en Historie

Trouw

Wees getrouw tot den dood en Ik zal U geven de kroon des levens.

(Openb. 2 : 10).

Een oud gezegde noemt trouw *de eer van de liefde*.

Reeds het gewoon spraakgebruik kent dit nauw verband tusschen liefde en trouw. Zoo in: een zaak trouw dienen, een trouwe knecht, huwelijkstrouw. Trouw wordt hier gebruikt ter aanduiding vooral van het constante, het blijvende, het volhardende van de liefde.

Het Schriftuurlijk woordgebruik *bevestigt* niet alleen deze beteekenis van trouw maar *verdiept* haar tevens.

Bevestigt. Men denke aan Psalm 89 : 25 — Mijne goedertierenheid en Mijne getrouwheid zullen met hem zijn. Aan de telkens terugkeerende zegswijze — Iemand weldadigheid en trouw bewijzen. Voor het element van volharding in de liefde aan Psalm 100 : 5 — Want de Heere is goed, Zijn goedertierenheid is in eeuwigheid en Zijn getrouwheid van geslacht tot geslacht. Aan Klaagliederen 3 : 23 — De barmhertigheden des Heeren zijn allen morgen nieuw, Uw trouw is groot.

Verdiept. Is trouw deel en vrucht van de liefde, dan geldt ook voor trouw, wat in Korinthe 13 van de liefde wordt gezegd — Zij verblijdt zich niet in de ongerechtigheid maar zij verblijdt zich in de waarheid. Inderdaad worden waarheid en gerechtigheid telkens weer in de Schrift vast aan trouw verbonden. Soms zelfs zoo sterk dat haast van vereenzelviging sprake is. Gesproken wordt van het getrouw vertienen van het inkomen des zaads (Deut. 14 : 12). Spreuken 29 : 14 zegt dat de troon van een koning, die den arme in trouw recht doet, in

eeuwigheid bevestigd zal worden. Vooral ook Jesaja 1 : 21 — Hoe is de getrouwe stad tot een hoer geworden; zij was vol recht; gerechtigheid herbergde daarin, maar nu doodslagers. (Na de zuivering zal de stad) een stad der gerechtigheid, een getrouwe stad genoemd worden. Voorts vallen op uitdrukkingen als getrouwe getuigen (Jesaja 8 : 2), getrouwe uitdeelaars (1 Kor. 4 : 2), dit is een getrouw woord en alle aanneming waardig (1 Tim. 1 : 25), deze woorden zijn waarachtig en getrouw (Op. 21 en 22).

Uit den overvloed is slechts een klein deel genoemd. Genoeg echter om aan te toonen hoe helder licht van deze zijde ook op ons pad door het heden valt. Ook op onze staatkundigen weg. Wij beleden en belijden van harte de anti-revolutionaire beginselen. Deze belijdenis is het voorwerp van een geloof, door de liefde tot Christus in ons hart gewekt. Trouw aan die beginselen is daarom volharden in de liefde tot Hem. Hij dient het Hoogste te zijn in het staatkundig leven van ons land. Daarom weerstaan wij den totalitaireren staatsvorm. In dezen staat wordt aardsche kracht en eer en glorie aan personen en zaken buiten Hem toegebracht. Zoo wordt getracht Hem van de aarde te verdrijven. Vaak gebeurt dit met beperkt bewustzijn. Wij moesten zelf ook verlicht worden *vóór* wij het zagen. Maar niettemin gebeurt het. Daarom betreuren wij alle ongerechtigheid en leugen zooals die ook in eigen hart, in eigen partij en in heel het leven om ons heen tot openbaring komt. Daarom verwerpen wij de dagelijks gemaakte tegenstelling tusschen wat was enerzijds en wat is en komen zal anderzijds, een tegenstelling die voor velen goeddeels met die tusschen kwaad en goed schijnt samen te vallen. Hoevelen willen niet — opnieuw beginnen, opbouw, een schoone lei, wegdoen wat

achter ligt, met kracht vooruit enz. Door valsche tegenstellingen wordt de waarheid vertroebeld en de aandacht van Christus afgetrokken. Oud en nieuw hebben niet de minste waarde, dan voorzoover zij die behouden tegenover de waarheid van het Evangelie.

Trouw zijn in dezen zin wil ook zeggen klein willen zijn. Velen schreeuwen: Er moet wat gebeuren. Zij zijn echter met geen stok de deur uit te krijgen voor het werven van leden voor de Kiesvereening, voor huisbezoek e.d. Anderen dienen weer te bedenken, dat het niet steeds noodig is de zaak met Dr Colijn of andere leiders te bespreken. Ook is een gewaagde opmerking in krant, vergadering en gezelschap ten eenenmale onvoldoende bewijs van trouw en zeker niet voldoende vrijbrief voor het weken lang rusten op lauweren der dapperheid. In al deze dingen schuilt nog zoo ontzaggelijk veel aan menselijke ondeugden en zoo weinig van het ware dienstbaar zijn aan het Koninkrijk Gods.

Nu zijn er twee dingen die onze trouw dreigden te belemmeren.

Daar is *in de eerste plaats* de vaak nijpende angst voor de gevolgen. Het is alleszins menselijk en begrijpelijk dat men terugdeinst voor verlies van betrekking en vermogen, voor gevangenis en erger, maar daarmee is het nog niet goed. Wanneer wij zien hoe Deutsche soldaten voor hun

Führer, die, hoe begaafd ook, toch een mensch van gelijke beweging als wij, dood en verderf trotseeren, is het dan geen ellendige lafhartigheid als wij ons laten afschrikken in dienst van een zoo groot Koning, dat zelfs voor den aanblik van de afschaduwing Zijner heerlijkheid en kracht Jesaja en Johannes ter aarde storten? En *in de tweede plaats* dit: als het waar is dat onze staatkundige trouw deel en vrucht is van onze liefde tot Christus, dan is daarmee ook een strak verband gelegd tusschen ons werk op het terrein van den Staat en heel ons verder leven en doen. Wie in hart of leven een stil of openbaar kwaad laat voortwoekeren, die bederft daardoor de kracht van zijn liefde. Hartelijke oprechtheid is voorwaarde voor elken vorm van trouw, ook voor politieke beginseltrouw.

Ieder anti-revolutionair zal het bovenstaande wel moeten en willen beamen. En toch zal bij ons allen licht een gevoel van zwakheid en wankelmoedigheid blijven. Immers als het gaat om een sterke en zuivere liefde tot Christus, wie zal dan met zelfkennis kunnen zeggen: Je maintiendrai. De Bijbel versterkt dit gevoel. — Wie zal een recht trouwen mensch vinden? (Spr. 20 : 6). Deze noodkreet echter is niet het eind. Er is ook de jubel van Paulus woorden — Ik heb barmhartigheid van den Heere gekregen om getrouw te zijn (1 Kor. 7 vers 25).
H. VAN ANDEL.

Uit de Partij

Noodzakelijke dingen

De administratie van ons blad

Het eerste nummer van ons blad werd toegezonden aan alle abonné's van „Nederland en Oranje” en die van het A.R.J.A.-orgaan, terwijl tevens aan de Kiesvereeningen en aan vele oud abonné's, die in den loop van dit jaar hadden bedankt het orgaan werd toegezonden.

Begrijpelijk is dat de nieuwe administratie dit alles niet zonder fouten heeft kunnen verwerken. Sommigen zullen een tweetal exemplaren hebben ontvangen, omdat zij op de beide vroegere organen waren geabonneerd. Bij anderen zal het adres niet juist aangegeven zijn. Om nu de administratie spoedig in orde te krijgen, verzoe-

ken we alle abonneés *opmerkingen en verbeterde opgaven* per keerende post te berichten aan het bureau.

Abonnementsgelden

I. Het eerste nummer van Nederlandsche Gedachten viel samen met den nieuwen jaargang van het „A.R.J.A.-orgaan”. Aan deze abonné's zal nu per 1 December a.s. een kwitantie aangeboden worden ten bedrage van f 1.15. Ter vereenvoudiging van de administratie en ter voorkoming van incassokosten voor de abonné's verzoeken wij hun het verschuldigde bedrag voor 25 November a.s. te gireeren. Gironummer 134589, ten name van den *Adjunct Secretaris van het Centraal Comité van A. R. Kiesvereeningen*.

II. Dit verzoek geldt tevens hen, die zich thans abonneren.

III. De abonné's van „Nederland en Oranje" die reeds in April betaald hebben, behoeven niet opnieuw te voldoen. Vermoedelijk zal hun per 1 *September* 1941 een kwitantie van f 1.35 worden aangeboden, waarmede het verschil van vier maanden verrekend is.

Collectief Abonnement

Op de voorzijde van dit blad staat vermeld dat een collectief abonnement kan worden verkregen, bij minstens 5 abonné's tegelijk. De bedoeling daarvan is, dat alle exemplaren *aan één adres* worden verzonden. Daarom toch kan de prijs zoo laag gesteld worden, omdat immers een besparing aan verzendkosten wordt verkregen. Het is dus *niet mogelijk* een collectief abonnement te nemen, terwijl iedere deelnemer daarvan het blad aan eigen adres krijgt toegezonden. Bij eventueele opgave houden men daar rekening mede.

Van de Redactie:

Het eerste nummer van Nederlandsche Gedachten heeft in het algemeen wel aan de gestelde verwachtingen voldaan. Het tweede nummer zal, naar de redactie hoopt, geen gevoel van teleurstelling wekken.

Het spreekt wel vanzelf, dat de redactie aan den inhoud van dit blad de grootst mogelijke zorg zal besteden. Zooals uit dit nummer blijkt heeft zij zich reeds verzekerd van de hulp van verschillende medewerkers. Op meerdere scribenten zal nog een beroep worden gedaan. Want dit blad kan alleen in de behoefte voldoen wanneer het een gevarieerd karakter draagt. Personen uit alle streken van ons land moeten er in gehoord worden.

Daarbij zal de redactie het op zeer hoogen prijs stellen, wanneer bijdragen van organisatorischen aard haar worden toegezonden. Het is goed, dat van tijd tot tijd mededeelingen worden gedaan over de methode van werken en over opgedane ervaringen. Reeds heeft de heer Mr J. Algera toegezegd voor het volgend nummer een bijdrage te leveren over de samenwerking met de Chr. Hist. Unie in Friesland. Dat is ook voor de andere gedeelten van ons land van beteekenis. Hiervoor doen wij in het bijzonder een beroep op de medewerking van velen.

Werving van nieuwe abonné's

Tenslotte nog een opmerking over het wer-

ven van nieuwe abonné's. Niemand zal ontkennen, dat ons nieuwe orgaan en althans wat de typografische verzorging aangaat er keurig uitziet. De redactie zal haar best doen den inhoud daarmede in overeenstemming te doen zijn.

De uitgave van dit blad heeft evenwel ook een financieele zijde. De prijs is gehandhaafd. Daartegenover staan stijgende onkosten. De uitgave zal daarom slechts mogelijk zijn, wanneer het aantal abonnementen nog aanmerkelijk wordt opgevoerd. Daarvoor roepen we aller medewerking in. Onze partij heeft nu één officieel orgaan ten gebuik van al haar organisaties. Dat is een mooi resultaat. Nu ook alle hens aan dek om de uitgave een succes te maken. Op één dag bereikte het bureau van vier verschillende kiesverenigingen de mededeeling, dat het bestuur zich zonder uitzondering wenschte te abonneren.

Verscheidene besturen hebben dit voorbeeld gevolgd. Evenwel niet alle. Waar blijven de overigen?

Ook bij de clubs is het nog niet in orde.

Onze Vergaderingen

Vergaderingen zijn weer toegelaten. Onze vereenigingen moeten, na bekomen toestemming, die eerst behoort te worden gevraagd, ook in de komende wintermaanden, van die gelegenheid gebruik maken. Aangezien alleen degenen, die een schriftelijke uitnodiging ontvangen hebben, dat als bewijs van toegang dient ter vergadering kunnen komen, is het ook om die reden gewenscht, dat al onze menschen tot de vereeniging toetreden.

Wanneer dan de leider der vergadering de vriendelijkheid heeft het rooken te verbieden is het ook voor onze vrouwelijke leden gemakkelijker gemaakt de bijeenkomst te bezoeken. Een kleine vriendelijkheid, die ongetwijfeld gewaardeerd zal worden en die te gemakkelijker is te bewijzen, omdat rooken zoo langzamerhand een weelde wordt, die zich allen niet meer kunnen veroorloven.

En 't is zoo noodig, dat wij in eigen kring voorlichting ontvangen.

Velen zitten boordevol met vragen van allerlei aard. De toestanden zijn eenigszins verward, men wil zijn plaats bepalen, weten waar het heen moet, zich onderling be-

raden over de vraagstukken van den dag. Bovendien is het van beteekenis, dat door onderlinge samenspreking en voorlichting de geestelijke banden nauwer kunnen worden aangehaald dat wij elkander er op wijzen hoe in alles Gods wereldbestuur gezien moet worden en hoe zich daarmede verdraagt wat er op deze wereld en in onze onmiddellijke omgeving elken dag plaats vindt.

Het zullen dus niet enkel vragen van politieke strekking zijn, die in behandeling genomen worden, maar vooral vraagstukken van geestelijken aard, waardoor we weer grond onder de voeten krijgen, die ons zedelijk sterker maken, waarop aandacht behoort te worden gevestigd.

Zoo mogelijk belege men een samenkomst op een vroeger avonduur dan wij gewend zijn, zoodat men, vooral na niet al te lange vergaderingen, want daarop moet men zich instellen, weer bijtijds thuis kan zijn.

Ook dit laatste is om velerlei redenen gewenscht. De verduisteringsmaatregelen leiden daar reeds vanzelf toe.

Van de leiders der vergaderingen zal veel gevraagd worden; en werkelijk leiding geven is niet ieders taak. Voor de meesten der vereenigingen is dit gelukkig geen kwestie, daar wij over geschoolde mannen kunnen beschikken, maar er mag toch wel eens op gewezen worden, dat de dingen soms heel wat moeilijker zijn, vooral om goede leiding te geven, dan men oppervlakkig denkt.

En laten wij een goede gewoonte weer in eere herstellen. We beschikken over een groote schat van zeer kostelijke liederen; alleen reeds de psalmen, die, in onzen tijd, als 't ware een uitzonderlijke beteekenis hebben, bevatten een rijkdom van gedachten, die ook leeft in onze ziel.

Daarom, zoo 't eenigszins mogelijk is, samen zingen.

Het zingen moet weer gewoonte worden. 't Maakt onze bijeenkomsten rijker en zet er een eigen stempel op.

In dat zingen spreekt het hart zich uit en wij loven daar God mede.

Deze kleine wenken, meer bedoelen ze niet te zijn, dragen er toe bij, dat we straks goed geslaagde, druk bezochte vergaderingen krijgen.

* * *

Uit de Provincie

„Nederlandsche Gedachten” is ook in de Provincie met bijzondere belangstelling ontvangen.

Allereerst al om het feit dat dit nieuwe maandblad resultaat is van de samenwerking nu en naar wij verwachten van de samensmelting straks, der twee organisaties, A.R.J.A. en Prop. clubs, die, hoewel in veel onderscheiden, toch te veel overeenstemmingspunten hadden, bovendien op hetzelfde terrein werkzaam waren, om duurzaam gescheiden te blijven.

De vereeniging van die beiden stemt te meer tot blijdschap omdat zij niet het gevolg is van een dwingend moeten, maar van een helder begrip in den feitelijken toestand en den drang naar verhoogde activiteit.

Met haast evenveel ingenomenheid is dit nieuwe maandblad door de Kiesvereenigingen begroet, omdat zij daarin nu ook een eigen orgaan ontvingen, waarin behandeld kunnen worden de zaken waarvoor zij als vereeniging bijzondere belangstelling hebben.

Want, en vooral in deze bewogen dagen, hebben onze vereenigingen behoefte aan leiding. Leiding niet alleen in de groote politieke vraagstukken, maar ook in de kleinere, die betreffende het interne leven.

En dat verwachten wij van dit nieuwe orgaan.

* * *

De Provincie, en daaronder valt verreweg het overgrootste deel der vereenigingen, heeft daaraan meer behoefte dan haar bevoorrechte zusters in de groote steden.

Neem b.v. den Haag of Amsterdam.

Om bij de residentie te blijven, hoeveel heeft men daar niet voor boven anderen. Mannen van ontwikkeling, leiding gevende personen, zij zijn daar voor 't grijpen. De departementen alleen reeds leveren overvloedig geschikt materiaal, want ook onder de hoogere ambtenaren zijn onze geestverwanten vertegenwoordigd.

Wij hebben altijd gehoord dat het hart der natie in Holland klopt, en dan zal, naar onze meening, ook daar 't sterkst den polslag van 't partijleven worden gevoeld. Of schoon, en dit is dan de keerzijde, die polslag in de peripherie wat rustiger en regel-

matiger slaat dan in de groote stad, waar 't leven, vooral nu, meer bowogen is en minder beheerscht.

Deze eerste bijdrage is dan ook een roep om leiding. Onze vereenigingen moeten weten waar zij aan toe zijn.

Allerwege, en waarom zouden wij in 't achterland daarin de mindere zijn van de groote stad, is een sterke actie gaande om te komen tot uitbreiding der vereeniging, voor schriftelijke propaganda, verdieping van het saamhoorigheidsgevoel; in één woord, wij willen en bevorderen aaneensluiting van allen die bij elkander behooren, en uit de calvinistische beginselen leven. En dat is verreweg het belangrijkste. Ook nu. Wat ook verandert of veranderen zal, toch willen wij uit die beginselen leven en uit geen andere.

Maar, en dit is nu de moeilijkheid, een moeilijkheid die misschien niet alleen in de Provincie wordt gevoeld, wij weten nu wel wat *niet* moet, maar nog niet hoe het *wel* moet.

Neem b.v. de Nederlandsche Unie. Hoe goed haar leiders het ook bedoelen en hoezeer zij trachten allen tot haar te trekken, wij blijven bij onze afwijzende houding.

Hier en daar wordt al zachtkens gemompeld, dat wat moet worden toegegeven, dat ook wij moeten trachten om tot overeenstemming te komen, ook onzer is de taak mee te helpen aan een massale beweging, maar zoo lang onze partij uit haar beginselen leeft en de Unie zichzelf gelijk blijft, is overeenstemming onmogelijk. Doch dit alles is negatief.

En wij willen uit het negatieve overgaan tot het positieve; van de afweer tot den aanval.

Dat zal wellicht meer van ons vragen dan we op dit oogenblik vermoeden, misschien wel werkelijke offers. Doch er blijft slechts één weg open: rond en vrij te zeggen wat we te vreezen en te hopen hebben, en daarna recht op het doel af.

De veranderde tijdsomstandigheden begrijpen wij hier evengoed als overal in den lande; dat niet alles bij het oude kan blijven, erkennen wij ten volle; een radicale wijziging in de economische verhoudingen aanvaarden wij als onafwendbaar, mogelijk als gewenscht; maar wanneer het aankomt op de beleving onzer beginselen, dan is er maar één mogelijkheid.

De Ned. Unie, of wie anders ook, moet ons dan maar nemen zooals wij zijn; wij hebben geen keus.

Dit nu is de moeilijkheid waarmede wij in de Provincie hebben te worstelen. Onze actie kan dan pas inderdaad blijvende vrucht dragen wanneer wij een positieve gedachte uitdragen, indien wij doelbewust den eenmaal gekozen weg kunnen afloopen.

Op dit positieve komt het dus aan.

En indien de „Nederlandsche Gedachten” mee kan werken tot het bereiken van dit resultaat, zal dat ongetwijfeld haar waarde voor de Kiesvereenigingen verhoogen, maar wat van meer beteekenis is, onze actie zal winnen aan kracht en zij dient daarmede niet alleen de A.R. partij, maar ons geheele volk, dat meer dan ooit leiding van noode heeft.

* * *

Ter voorlichting

Ten hemel schreiende toestanden

Het is niet te verwonderen, dat ingrijpende gebeurtenissen velen uit hun evenwicht brengen. Men verliest de gave des onderscheids. Men eet voor zoete koek hetgeen van bepaalde zijde wordt voorgezet zonder zich af te vragen, of deze spijs metterdaad eetbaar is. En daarvan maken handige volksmenners misbruik bij hun poging om de volksmassa naar hun wil te kneden. Zoo trof ons dezer dagen in een propagandablaadje van het Nationaal Front (de partij van den heer Arnold Meijer) de hartroerende zinsnede: „Zal er op dit oogenblik nog één Nederlander zijn, die de ten hemel schreiende toestanden van vroeger terug verlangt?”

Nu lette U wel op de formuleering van dit zinnetje. Wanneer men het naar den letter neemt, zal ieder geneigd zijn daarop een ontkennend antwoord te geven. Wie wenscht er nu ten hemel schreiende toestanden van vroeger terug? Natuurlijk niemand. Bij die ten hemel schreiende toestanden kan men dan bijvoorbeeld denken aan de Spaansche inquisitie, welke op de wreedste manier ingezetenen vanwege hun geloof op de folterbank of op den brandstapel bracht. Men kan daarbij den-

ken aan de geloofsvervolging, gepleegd jegens de z.g. afgescheidenen in de eerste helft der 19de eeuw, of aan den geloofsdwang onder liberalistisch bewind ten opzichte van ouders, die christelijk onderwijs voor hun kinderen begeerden. Of — om nog dichter bij huis te blijven — men kan daarbij denken aan de sociale misstanden, het onrecht in sociaal opzicht aan den arbeider en zijn gezin gepleegd, in een tijd toen vakverenigingen en sociale wetgeving nog niet haar schild ter bescherming hadden opgeheven. Lees bijvoorbeeld maar eens wat *Prof. Brugmans* in zijn bekend boek over de arbeidersklasse in het midden der 19e eeuw mededeelde.

Dat waren inderdaad ten hemel schreiende toestanden.

Doch het is de schrijver van bedoeld zinnetje niet om deze waarheid te doen. De schrijver hoopt ons volk te overtuigen, dat er in ons land (we spreken over den tijd, voorafgaande aan den oorlog) „ten hemel schreiende toestanden” heerschten.

* * *

Maar welke toestanden bedoelt de schrijver toch? Hij zegt het niet, althans niet in bedoeld pamflet. Doch wel spreekt hij even tevoren over de „staatkundige en economische grondslagen van ons volk”. Deze zouden, volgens den schrijver, dringend herziening behoeven. In die grondslagen heeft hij dus blijkbaar „ten hemel schreiende toestanden” bespeurd.

* * *

Ziehier een staaltje van de begripsverwarring, waarmede menschen, die zich volksleiders wanen, zich tot het volk richten.

Ons volk gevoelt een diep leed. En nu is de medicijnmeester aanstonds klaar met 't stellen van de diagnose: Er zijn, althans, er waren, zijns inziens, „ten hemel schreiende toestanden”. De oorzaak van die toestanden ligt blijkbaar in de „staatkundige en economische grondslagen van ons volk”. Zijn op deze manier de kwaal en haar oorzaak geconstateerd, dan ligt ook het medicijn klaar: deze grondslagen moeten worden veranderd!

Hoe die verandering, naar de meening van den schrijver, moet plaats grijpen, laten we thans in het midden. Daarop komen we nog wel eens nader terug. We volstaan

hier met de aandacht te vestigen op de methode van den medicijnmeester: Verander maar van stelsel en ge zult een paradijs op aarde erlangen!

* * *

Ten hemel schreiende toestanden zouden door verandering van de staatkundige en economische grondslagen worden overwonnen! Maar weet men dan niet, dat de ellenden in deze wereld niet voorkomen uit het een of ander stelsel, maar uit het hart des menschen en uit het hart der volken? Weet men niet, hoe ten hemel schreiend de toestanden waren onder het absolutistisch bewind van de Romeinsche keizers en van de Fransche koningen, voorafgegaan aan de Fransche revolutie? Zulk een absolutistisch stelsel wordt toch vaak geprezen als het toppunt van staatsmanswijsheid.

Vergeleken met zulk een stelsel waren de grondslagen van staat en maatschappij in de dagen van de Republiek der Vereenigde Provinciën wel zeer ongelukkig, hopeloos ongelukkig. En toch beleefden we in die dagen onze gouden eeuw. Ons land stond staatkundig en in Europa, en in Azië aan de spits. Uit oogpunt van kunst, wetenschap, industrie, handel, nijverheid en scheepvaart ging de roem van ons land over gansch de wereld. En al waren er toen, evenals nu, misstanden, vast staat toch, dat de vereenigde provinciën destijds in dit opzicht allerm minst achterstonden bij andere landen. Onze Republiek bewees wat een volk door energie en karakter, ondanks de onvolmaaktheid van een bepaald stelsel of bepaalde grondslagen, kan bereiken.

* * *

Dat geldt eigenlijk ook voor den tijd van vóór 10 Mei. Daarmede zeggen we natuurlijk niet, dat er bij het herstel van de onafhankelijkheid van ons land niet een en ander ter correctie van ons staatsbestel en onze economische inrichting zal moeten geschieden.

Er zal zeer zeker wat moeten gebeuren, waarschijnlijk zelfs zeer veel. En we zullen dan ook al onze energie aan deze taak moeten geven, zoodra ons weer de gelegenheid geboden wordt om in vrijheid daarover te oordeelen en te beslissen.

Doch de vraag, welke ons op 't oogenblik

bezig houdt is deze: welke „hemelschreien-
de toestanden” heeft toch de bezorgde
schrijver van bovenstaand zinnetje op het
oog?

* * *

De werkloosheid? Inderdaad, de werkloos-
heid heeft ons volk, inzonderheid de daar-
door getroffen en, als een looden last ge-
drukt. En het leed der werkloosheid werd
niet weggenomen door de vele millioenen,
ja milliarden, welke ons volk aan steun-
verleening, werkverschaffing en werkver-
ruiming heeft besteed. Doch lag de oorzaak
van de werkloosheid in de staatkundige en
economische grondslagen van ons volk?
Een kind weet toch, dat *dit* niet het geval
was. De werkloosheid vond zijn oorzaak in
de internationale crisis, welke onzen uit-
voer naar het buitenland goeddeels afsneed.
Maar kon de werkloosheid dan indertijd
niet door overheidsmaatregelen worden
opgeruimd? Misschien wel. Althans voor
een korte periode. Doch niet „ordering”,
maar „orders” had men noodig om de
werkloosheid *definitief* te doen verdwij-
nen. Die orders kon men wel kunstmatig
bevorderen door het beschikbaarstellen
van nieuwe milliarden. Doch daarmee
kon men niet blijven voortgaan zonder het
opleggen van nieuwe en zware offers aan
handel en industrie. En het opleggen van
nieuwe offers zou ons bedrijfsleven, dat
goeddeels op 't buitenland is aangewezen,
nog verder hebben ontwricht en de werk-
loosheid weer opnieuw hebben uitgebreid.

* * *

Maar waren er dan in ons bedrijfsleven
geen „ten hemel schreiende toestanden?”
Ons bedrijfsleven had — het is overbekend
— een ernstigen klap van de crisis gekre-
gen. Vooral de landbouw. Maar toch was
er nog veerkracht. De scheepvaart bewoog
zich in stijgende lijn. De handel was,
althans vóór September 1939, weer bezig
zich te ontplooiën. De visscherij wierp
weer baten af, al waren we nog niet waar
we wezen moesten. De industrie vertoonde
een niet onbelangrijken vooruitgang. De
bedrijfsuitkomsten van de grootste maat-
schappijen bewogen zich na jaren van te-
ruggang weer in opwaartsche richting.
En de sociale positie van de arbeidersbe-
volking? Men heeft geklaagd over een te-

kort aan activiteit inzake de krotoprui-
ming. En inderdaad moet worden toegege-
ven, dat de toestand der plaatselijke finan-
ciën wel eens een hinderpaal bleek bij het
bouwen van nieuwe woningen voor min-
vermogenen, zoodat de van rijkswegen
voor krotopruijing beschikbaar gestelde
credieten niet altijd werden uitgeput. Des-
niettemin is de woningbouw in het alge-
meen voortdurend voortgezet. En de won-
ingvoorziening in het algemeen hier te
lande is zoodanig, dat ze vergelijking met
alle andere landen kan doorstaan en dat
vreemdelingen versteld staan over hetgeen
hier in den loop der jaren werd tot stand
gebracht.

Men klaagt over de ouderdomsvoorziening.
En er zijn leemten. Want er zijn behoeftige
oude arbeiders — naar schatting 120.000
— zonder ouderdomsrente. Een deel van
die oude menschen is buiten eigen schuld
van ouderdomsrente verstoken. Voorzie-
ning was hier inderdaad noodig. Doch men
ziet voorbij de groote sociale voordeelen,
welke de Invaliditeitswet reeds gebracht
heeft en in de toekomst nog brengen zal.
In 1938 werden krachtens die wet in totaal
f 34.9 millioen aan renten verstrekt, waar-
van wegens invaliditeit f 8.2 millioen, we-
gens ouderdom f 18.5 millioen, aan wedu-
wen f 6.3 millioen en aan weezen f 1.9
millioen. Thans zijn de ouderdomsrenten
nog betrekkelijk laag.

Doch naar gelang de wet langer werkt,
worden ze hooger, zoodat straks oude
arbeiders f 5.— à f 6.— per week ouder-
domsrente genieten. Zijn beide echtgenoo-
ten rentetrekken, dan kunnen de totale
inkomsten zelfs tot f 10.— à f 11.— per
week oploopen.

Daarbij komen nog de ongevallenverzeke-
ring (waaronder begrepen die voor den
landbouw en voor de zee-ongevallen) en
de ziekteverzekering, waarvoor aan rente
ongeveer f 24 à f 25 millioen per jaar wordt
uitgegeven. En straks wordt daaraan nog
toegevoegd de kinderbijslag door invoering
van de indertijd tot standgebrachte Kin-
derbijslagwet.

De volksgezondheid? Maar men heeft toch
deze niet op het oog als men spreekt van
„ten hemelschreiende toestanden”. De zorg
voor de drankbestrijding, de bestrijding
van prostitutie, van tuberculose en andere
besmettelijke ziekten is natuurlijk niet vol-

maakt, maar toch wel zeer doeltreffend geweest. Ongeveer 85 pCt. onzer bevolking is aangesloten of althans in de gelegenheid zich aan te sluiten bij drinkwatervoorziening. En wat wellicht nog het meest spreekt: de sterftcijfers zijn hier te lande lager dan waar ook ter wereld.

Het onderwijs? Ja, men klaagt over de onderwijzers zonder werkring. En inderdaad, te betreuren is, dat opgeleide krachten niet aan het werk kunnen. Doch alweer, men vergeet, dat èn ons lager, én ons middelbaar, èn ons hooger onderwijs ons land tot een cultuurpeil hebben gebracht, waarop ons volk zonder ongerechtvaardigde zelfverheffing trotsch mag zijn. De jeugdorganisatie heeft hier te lande door jarenlangen moeizamen arbeid haar sporen verdiend. De kunsten en wetenschappen hebben naar verhouding tot de betrekkelijke kleinheid van ons volk groote resultaten afgeworpen.

Ons koloniaal beleid wordt door elk bevoegd beoordeelaar, die met onze Oost-Indische gewesten kennis maakte, met eere genoemd 1).

* * *

Volmaakt waren de toestanden in ons land niet. Doch „ten hemel schreiend” waren ze evenmin.

Wel is er iets, dat ten hemel schreit, n.l. het gebrek aan nationaal besef en nationaal zelfrespect bij bepaalde Nederlanders en groepen van Nederlanders.

Den oorlog hebben we verloren. Doch erger nog dan het verlies van een oorlog is dit verlies aan nationaal zelfrespect. Dat zelfrespect hebben we in dezen tijd van diepe vernedering meer dan ooit nodig. Hierdoor alleen kunnen wij, ook te midden van de meest neerdrukkende omstandigheden, onze nationale waardigheid behouden.

Dat zelfrespect nu zullen we niet verliezen, wanneer we eerlijk en objectief letten op het vele goede, dat ons volk door Gods gunst in den loop der jaren mocht tot standbrengen en indien we in God onze kracht blijven zoeken om te dragen het leed, dat de oorlog ons thans oplegt.

N.

1) Men zie ook de gegevens daaromtrent verstrekt op een andere plaats van dit nummer.

Nederlandsche Gedachten van Gijsbert Karel van Hogendorp

„Copy 1806. Vermits wij eenen Koning krijgen is het de moeite waardig eene schets te ontwerpen van eene

Grondwet voor het Koninkrijk Holland”. Het was in 1812, tijdens den Russischen veldtocht, nog vóór het verschijnen van het 29ste Bulletin, dat Gijsbrecht Karel van Hogendorp dit schreef boven zijn Schets van een Grondwet. Het stuk was aldus ingeleid, om de Fransche politie te misleiden. Alle oogenblikken zou die zijn huis kunnen binnenvallen en er de hand op leggen. Dan zou hij het „hebben voorgedragen als een stuk, ontworpen voor de komst van Lodewijk Napoleon”.

Deze schets van Van Hogendorp, ontworpen in een geest van onverwoestbaar vertrouwen in het herstel van een onafhankelijk Nederland, is in een tweede redactie de leidraad geworden voor de besprekingen van de Commissie, die in 1814 een grondwet ontwierp.

De Fransche Revolutie had ons op staatkundig gebied niets gebracht dan *onnationale revolutiebouw*; daarna kwam de inlijving, waarbij die getimmerten werden vervangen door een vreemde administratie. De mannen van 1813 stonden voor de vraag, wat er nu moest gebeuren.

Herstel van den toestand van voor 1795 werd door niemand begeerd; slechts door enkele achterdochtige oud-patriotten gevreesd. Het andere uiterste werd voorgestaan door Van Maanen, den ambtenaar in Franschen dienst, die zich aansloot bij den nieuwen toestand, toen de dagen van de ergste spanning voorbij waren. Hij oordeelde, dat men kon blijven doorwerken onder vigeur der Fransche wetten, mits men den titel Keizer der Franschen door dien van Souvereinen vorst verving. Een houding, die streng gevonnist dient te worden, omdat zij een volstrekt gemis aan historisch inzicht en aan nationaal besef ver-raadt.

Het optrekken van een duurzaam staatsgebouw in nationalen stijl, eischte allereerst, *dat men zich aansloot bij de historie*. Daarbij mocht niet worden vergeten, dat ook de Fransche tijd tot historie was geworden. In 1814 kon niet worden getracht,

tot 1795 terug te keeren om daarmee te volstaan.

Verder moest acht worden geslagen op het *volkskarakter*. Goethe heeft naar waarheid gezegd, dat een karakter wordt gevormd in den strijd des levens. De geschiedenis van den vrijheidsstrijd van het Nederlandsche volk geeft bescheid over zijn karakter.

In de derde plaats komen bij iederen constitueerenden arbeid op staatkundig terrein principiële vragen aan de orde, over de geestelijke vrijheid, de grenzen van de staatsmacht, den volksinvloed, de verhouding tusschen overheid en volksvertegenwoordiging, de positie van de Kerk tegenover den Staat.

Hoe was nu de toestand voor 1795? Daarbij mag wel allermeeft gelet worden op het feit, dat er toen een groot verschil was tusschen vorm en wezen. Naar den vorm was de oude Unie de ruïne van een standenstaat. In zulk een staat hadden de standen, bevolkingsgroepen met eigen staatkundige rechten en plichten, een vertegenwoordiging bij den landsheer. Na 1588 werd er geen landsheer meer erkend; de standenvertegenwoordiging bij de regeering werd zelf regeering; de stadhouder, eenmaal vertegenwoordiger van den landsheer, kreeg een zwevende positie. Zoo was de *vorm*. In wezen was de toestand anders. In wezen was er een *gedecentraliseerde staat onder hegemonie van Oranje*.

De Fransche tijd keerde zich daartegen; met steun van de Fransche wapenen werd de gecentraliseerde staat gevormd en Oranje werd buitengesloten. De standen verdwenen. Er kwam gelijkheid voor de wet.

Nu was er in 1814 weinig kans, dat een oplossing zou worden gevonden in nationalen stijl. Het volk had weinig politieke belangstelling; men liet het aan de heeren over. Van Maanen en zijn medestanders wilden werken naar Napoleontisch model; de Souvereine Vorst zelf had weinig eerbied voor de volksrechten. De oude Prinsgezinden in de Commissie waren onmatig in hun ijver, om de macht van den Vorst, met veronachtzaming van den volksinvloed te versterken; de Patriotten trachtten dien ijver te evenaren, om daardoor de herleving van oude zelfstandige organen te

voorkomen. Want zulk een herleving verdroeg zich niet met hun begeerte naar centralisatie. Van Hogendorp teekende er eenigszins spijtig over aan: „Ik heb meer malen opgemerkt, dat de grootste Democraten de ijverigste voorstanders der onbepaalde Monarchie zijn geworden. Zij wilden eenheid in het bestuur, eerst de eene Souvereine Natie, en toen den Monarch. Nu was het souvereine volk slechts een woord zonder beteekenis, of veel meer, het beteekende een soeverein bestuur. Hooge ambten begeerden zij, groote macht en inkomsten daaraan verbonden, kon het zijn zonder een Hoofd en anders met een Hoofd. Zoo waren echter niet de oprechte mannen onder de oude Patriotten gezind geweest.”

Van Hogendorp was de eenige, die bewust in een andere koers stuurde dan de meer bureaucratisch aangelegde commissieleden wilden. Hij was ook de eenige, die Van Maanen aan kon. Hoe meer men zich in zijn geschriften verdiept, hoe meer men bewondering krijgt voor deze zelfstandige, stoere, nationale figuur. In 1913, toen het herstel der onafhankelijkheid werd herdacht, schreef Dr J. Huizenga: „Is het niet merkwaardig, dat juist in den laatsten tijd Gijsbert Karel weer meer dan ooit vooraan in onze gedachten is geplaatst? Helaas niet als de heroïsche type van den Nederlander van 1813, als de figuur, waarin wij als 't ware samenvatten, wat toen heel Nederland bezielde, maar als de groote eenzame. Het gaat ons met die Hogendorpvereering andersom dan gewoonlijk. Door gaans doet de geschiedvorsching gaande-

Groen aan Kuyper, kort voor zijn dood

„In velerlei omstandigheden heb ik ook dikwijls ondervonden, dat alleen het zien op het voor ons volbrachte werk rust geeft. Niet het klagen over onze lotsbedeeling, maar het: „Vernedert U onder de krachtige hand des Heeren, opdat Hij u verhooge te Zijner tijd.

En voorts de enig-genoegzame troost in leven en in sterven, die alleen tegen elken vuurproef, voor daglooner en wijsgeer, bestand is.”

weg de helden der traditie wat van hun voetstuk dalen, door ons aan te toonen, dat zij niet alleen het werk hebben gewrocht, dat anderen, velen, bijna even hoog reikten naast hen. Ditmaal echter heeft een eeuw historie nergens Hogendorp's postuur gevonden, en wij keeren tot onzen ouden held terug".

Deze eenzame, sterke, echt nationale figuur nu heeft gestreden voor twee *Nederlandsche* elementen in de constitutie.

Hij wilde een gezonde *decentralisatie*. Men kan ook zeggen: hij wilde gewesten, die iets anders waren, die méér waren dan administratieve onderdeelen. „De Staaten en Provintien en Landschappen”, zoo stond in de schets, „blijven op den ouden voet”. Zij zouden hun zaken afdoen volgens een door hen zelf te maken reglement. De Bureaucraten kregen daarvan alleen reeds den schrik op het lijf. Want die reglementen zouden in de verschillende gewesten wel eens ongelijk kunnen zijn!

En verder wilde Van Hogendorp *een krachtiger invloed van de Staten-Generaal*. Om den wil van die vergadering te helpen vormen en tot uiting te brengen, zou er een raadpensionaris moeten zijn, niet een voorzitter, maar een leider der vergadering. „Het beleid van de Vergadering der Staaten Generaal geschiedt door den Raadpensionaris” zoo staat in de schets. Deze functionaris zou door den Koning benoemd worden uit een voordracht van drie personen, door de Staten-Generaal opgemaakt. Het zou zijn taak zijn, de wenschen der volksvertegenwoordiging gestalte te geven en ze aan den Koning over te brengen. Van Hogendorp had zichzelf dit ambt toegedacht. Een gelukkige greep was het niet, dit plan. Maar er blijkt uit, dat Van Hogendorp begreep, dat de Staten-Generaal gevaar liepen, als in de dagen van Koning Lodewijk het Wetgevend Lichaam, een onbeduidend college te worden, zonder kracht en invloed. En dus geen ware, gezonde volksvertegenwoordiging. En er blijkt ook uit, dat Van Hogendorp besefte, dat hij niet in de eerste plaats dienaar van den Koning, maar leider van het volk moest zijn.

Deze beide punten, de decentralisatie en de volksinvloed, zijn juist de beide punten, waarop hij het tegen Van Maanen verloor. De centralisatie werd wèl straf doorge-

voerd, en een raadpensionaris kwam er *niet*.

Maar de gedachten van Gijsbert Karel waren te nationaal, dan dat zij later niet meer aan de orde zouden komen. In 1814 was het op politiek gebied dood tij. Maar toen later in het parlement weer krachtige, onafhankelijke stemmen werden beluisterd, ging het in Van Hogendorp's lijn. In 1849, bij de behandeling der Provinciale Wet, heeft Groen gestreden voor de decentralisatie. Het werd een artikel in het A.R. program van beginselen. De motie-Keuchenius is in de 19de eeuw de scherpste uiting geweest van het streven naar een onafhankelijk en zelfstandig parlement, dat vrijmoedig spreken mag over elk punt van regeeringsbeleid. En het bleek, dat Groen, wat dat betreft, achter Keuchenius stond. Toen Van Hogendorp in geheime aantekeningen zijn strijd tegen Van Maanen schetste, noemde hij dien strijd een actie voor de vrijheid. Groen's gedachten loopen daarmee parallel. Ook hij spreekt van de *vrijheid*, als hij zijn Nederlandsche gedachten ontwikkelt over *decentralisatie* en over *volksinvloed*.

H. ALGRA.

Anti-Revolutionair

Niet star-conservatief

Het handhaven van een gezonden volksinvloed is door ons altijd met groote kracht voorgestaan. Dat we daarvan ook nu in geen enkel opzicht afwijken, is iets, dat we niet in den breede behoeven te betoogen. Het is van zuiver principiëlen aard. Tegenover de rechten van de Overheid, die op bepaalde momenten zeer ver strekken kunnen, blijven altijd weer staan de rechten van den onderdaan, die hij heeft in den levenskring waarin God hem plaatste. Deze gedachte vindt rechtstreeks haar oorsprong in de erkenning van de absolute souvereiniteit van God over het leven. God bepaalt de plaats van ieder mensch en Hij plaatst hem daar met eigen verantwoordelijkheid. Dat geldt b.v. voor elken gezagsdrager op de plaats die hem werd toegewezen. God, die verantwoordelijkheid oplegde eischt, dat deze mensch zich rechtstreeks tegenover Hem kan verantwoor-

den. Dit zijn menselijke rechten waarvoor iedere overheid halt dient te houden, wil zij niet het gebod Gods, zooals dat in historie en Schrift tot ons is gekomen, overtreden.

* * *

In de parlementaire democratie, zooals we die in Nederland kennen, zijn verschillende wegen die tot dien volksinvloed leidden. De volksvertegenwoordiging opende de mogelijkheden. Wij behoeven slechts te wijzen op den invloed, dien ons volk kon oefenen bij de wetgeving op het onderwijs of bij de inmenging van de Overheid op het bedrijfsleven. De crisis-wetgeving greep soms zeer ver in, doch de invloed van het volk, die via de Staten-Generaal daarop uitging, werkte meerdere malen zeer gezond. Er zouden voorbeelden van te noemen zijn.

De gemeentelijke en gewestelijke autonomie was een niet minder belangrijk element om te ver ingrijpende overheidsbemoeiing te beteugelen. Groen heeft er reeds op gewezen dat in de zelfstandigheid der deelen een niet onbelangrijk element van de volksvrijheid lag. Autonomie is een der waarborgen tegen tirannie en staatsabsolutisme.

Ook de vrije school oefent op het behoud der volksvrijheden belangrijken invloed uit. Een volk, dat zich niet gewrongen ziet in het keurslijf van één of ander systeem, doch dat zich in vrijheid, in overeenstemming met de Goddelijke ordiantien kan ontwikkelen, zal in die vrijheid groeien en de verantwoordelijkheid daarvan aanvaarden.

Een gezonde volksinvloed is een zegen voor een volk, een stelling, die in de geschiedenis van onze natie, talloze malen is bewezen geworden.

* * *

Wil het aanvaarden van deze stelling nu zeggen, dat wij ons zonder meer neerleggen bij de vruchten, die wij in de laatste jaren van de democratie hebben geplukt? Wij gelooven dat deze vraag onomwonden ontkennend moet worden beantwoord.

Neen, de toestand van Nederland was niet zoo slecht, als men ons van vele kanten

tracht diets te maken. Het is niet zoo dat „hemelgerende” toestanden waren ontstaan, die we tegen geen prijs terug willen hebben. Veeleer is het andersom en zoo dat we hetgeen we bereikten niet graag omver gestooten zien. Ons volk is in wetgeving en ontwikkeling zoo hoog geklommen, dat het in de rij der volkeren een eerste plaats inneemt.

Maar daarmee is de grondslag van de democratie, zooals we die kenden tot voor kort, nog niet aanvaard. Men heeft ons willen suggereeren alsof de democratie het eenige bindmiddel is dat de eenheid van ons volk bewaarde. Alsof er geen hogere en historische waarden zijn, die de kern van onze natie uitmaken.

In feite is het zoo, dat de democratie nimmer het bindmiddel van ons volk kan zijn. In zijn deputaten-rede heeft de heer J. Schouten in 1937 deze gedachte duidelijk omschreven, toen hij het standpunt van „E.D.D.” afwees. De democratie, zooals die werd gepropageerd, was in werkelijkheid niet anders dan een uit de revolutie stammende individueele opvatting voor Staat en Maatschappij. Een vrucht daarvan was b.v. het individueele kiesrecht en de evenredige vertegenwoordiging, die ons volk tot in de nerven verdeelde en de versplintering van het partijwezen ten gevolge had. Met gezonden volksinvloed, naar A.R. opvatting, had dit niets te maken.

In onzen kring hebben wij daarover wel eens te ideëel gedacht. Wij waren met het begrip democratie, zooals het uit de revolutionaire woordenschat tot ons was overgewaaid, te vertrouwd geworden. Soms waren we ingedut bij het te gemakkelijke leventje dat we hadden. Een verkiezingsstrijd had geen aantrekkelijkheid meer en de politieke aandacht was verslapt. We droomden er zoo gemakkelijk te komen.

Intusschen ging er een verwording van het parlamentarisme groeien, een verwording die voor ons nog wel niet zeer sterk te zien was, maar die zich zoo nu en dan openbaarde. Dan was het ruw en fel. Daar was „de nacht van Kersten” 11 November 1925, toen, na een politiek gekibbel over het gezantschap bij den Paus, het eerste Kabinet-Colijn naar huis werd gezonden. Met vernieuwde kracht keerde zij, na zich vele malen te hebben vertoond, terug in den zomer van 1939 bij de gebeurtenissen

rondom het vierde en vijfde Kabinet-Colijn. Toen bleek hoe ver de beginselen van de moderne democratie ons regeerkasteel belaagden. De regeerkracht was verslapt. Dr Colijn heeft in zijn laatste brochure dit alles ook onomwonden aangewezen. Waarom ook niet? We doen goed daarvoor de oogen te openen. Eerlijke zelfcritiek zal tot verbetering leiden.

* * *

Nu willen we niet betoogen, dat we een oorlog noodig hadden om tot dit inzicht te komen. Deze gedachten leefden reeds lang onder ons en het kwam na den zomer van 1939 opnieuw sterk tot uiting. We hebben het volkomen fiasco niet beleefd en het is ten eenen male niet noodig om te doen alsof we ons voor 10 Mei 1940 totaal hadden vergist. Dat zou verraad beteekenen van hetgeen veel zegen aan ons volk bracht. Bovendien wil het erkennen van fouten in eigen huis nog niet zeggen, dat verkopen met huid en haar aan den buurman, noodzakelijk is. Overgezet zijnde bedoelen we: we moeten de parlementaire opvatting niet ontrouw worden en met geheel onze kaste overloopen naar het totalitaire systeem. Maar er zal nog wel wat te verbeteren zijn als we nog eens de kans op herstel krijgen. De overheid zal haar eigen plaats moeten hebben en daar ligt de groote taak voor onze actie.

Gezonde volksinvloed zal ook op andere wijze wel mogelijk zijn. En natuurlijk zonder dat bepaalde punten maanden, soms jaren, sleepende gehouden moeten worden. De parlementaire democratie kan, ten opzichte van snelheid van werken, nog wel iets leeren van den totalitaireren staat, ook al wijst zij dien rondweg af.

Voorts staan en vallen wij niet met een systeem dat van de revolutie tot ons overkwam, ondanks dat we het goede element ervan aanvaardden. Wij waren hier niet contra-revolutionair. Het A.R.-beginsel zal ook zijn rechten doen gelden als onze constitutie wijziging ondergaat. Het beginsel van de Goddelijke souvereiniteit geldt onder alle omstandigheden en voor alle tijden.

Het is geen star conservatisme.

R.

E. v. R.

Ons beleid in Nederlandsch-Indië ¹⁾

Aan de inaugureele rede, welke Prof. G. A. Ph. Weijer, benoemd buitengewoon hoogleeraar in de tropische Staathuishoudkunde aan de Utrechtsche Universiteit heeft gehouden, is het volgende ontleend over de welvaartzorg van het Nederlandsche Bestuur in Indië.

Wegennet: De totale lengte der staats- en particuliere spoor- en tramwegen steeg van ruim 3100 K.M. in 1898 tot 7425 K.M. in 1930; het totale aanlegkapitaal van f 195 miljoen tot f 900 miljoen,

Havens, post en telefoon. Voor honderden millioenen is hierin geïnvesteerd, waardoor aan alle redelijke verlangens is voldaan.

Volkscredietwezen: Ultimo 1939, 89 afdelingsbanken en 5760 dessa-loemboengs, 6510 dessa-banken. In 1930 werden door de afdelingsbanken leeningen verstrekt tot een bedrag van ruim f 72 miljoen, door de dessa-banken van ruim f 44 miljoen, tezamen aan ongeveer 2¼ miljoen leeners. De dessa-loemboengs leenden in 1930 aan circa 1.2 miljoen landbouwers 174 miljoen kilo padi uit. Ook de gouvernementsspandhuisdienst dateert van den aanvang dezer eeuw. In 1930 waren er 453 gouvernementsspandhuizen met 48 miljoen onderpanden tegen f 171 miljoen aan leeningen.

Het aantal Postspaarbankboekjes ten name van Inheemsche beleggers steeg van 11000 bij den aanvang dezer eeuw tot 246000 in 1930.

Inheemsche cultures: Het bebouwde oppervlak steeg, vergeleken bij het begin van deze eeuw, met circa 65 %.

Onderwijs: Voor 1898 bedroeg het aantal Inlandsche scholen 922. In 1930 circa 20000 met een leerlingenaantal van ongeveer 1¼ miljoen. Het aantal abiturienten der volksscholen wordt voor 1936 vermeld met ruim 400000 per jaar. Verschillende nieuwe typen van scholen voor lager, meer uitgebreid lager, middelbaar en vakonderhoogeschool, een rechtshoogeschool en een wijs verschenen, alsmede een technische medische faculteit.

¹⁾ Overgenomen uit „Nederland Overzee”, kwartaalbijvoegsel van het Maandblad „De R.K. Staatspartij”, gewijd aan vraagstukken van actueele koloniale staatkunde.

De Jaarvergadering van de A.R.P.C. en de A.R.J.A.

Door bijzondere omstandigheden kon de op 17 October uitgeschreven Jaarvergadering van het Verband van A.R. Propaganda-Clubs en van de A.R.J.A. geen doorgang vinden.

Deze vergadering is thans bepaald op Vrijdag 1 November a.s. Beide vergaderingen beginnen om 12 uur in een der zalen van het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen te Utrecht (Mariaplaats).

Voor beide bijeenkomsten wordt een druk bezoek verwacht, mede omdat in de gemeenschappelijke middagbijeekoms t Dr Colijn het woord zal voeren. De reeds aangevraagde kaarten zullen tijdig worden toegezonden. Clubs, die nog niets van zich lieten hooren, worden opgewekt haar afgevaardigden spoedig te melden aan het bureau van het Centraal-Comité, Dr Kuyperstraat 3.

Een gelukkige omstandigheid is, dat het z.g. weekend retour kan worden genomen, voor degenen die veraf wonen en die denzelfden dag niet meer thuis kunnen komen. Dit retour is geldig tot en met Maandag 4 November d.a.v.

Zie voor verdere mededeelingen de agenda voor de jaarvergadering.

Onze Clubs

Zeventiende Jaarvergadering van het

Verband van A.R. Propagandaclubs

op Vrijdag 1 November 1940 in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen. Mariaplaats 27, te Utrecht.

Agenda:

1. 12 uur voorm.: Opening.
2. Jaarverslag van den Secretaris-Penningmeester.
3. Behandeling van het voorstel tot samenwerking van de A.R.P.C. en A.R.J.A.
(Zie „Ned. Gedachten”, no. 1, bladz. 3-4)
4. Verkiezing van 3 leden der Commissie van Uitvoering.

De C. v. U. stelde voor deze verkiezing de volgende dubbeltallen:

- a. C. B. van der Wal te 's-Hertogenbosch en W. Beukenkamp te Sleeuwijk.
- b. D. Huijgen te Amersfoort en J. P. Oranje te Breukelen.
- c. R. P. Davidse te Goes en F. de Groot te Ritthem.

Aan deze dubbeltallen kunnen desgewenscht ter vergadering namen worden toegevoegd.

De Secretaris,
R. A. DEN OUDEN.

Onze Jaarvergadering

Moest onze jaarlijksche bijeenkomst, die we als naar gewoonte op den dag na den derden Dinsdag in September wenschten te houden, wegens het tijdelijke vergaderverbod worden afbesteld, ze is thans, in de veronderstelling, dat de vereischte toestemming niet zal achterwege blijven, op Vrijdag 1 November e.k. geconvoceerd. Op verzoek, verband houdende met den sterk ingekrompen en vaak vertraagden treinenloop, is de aanvang gesteld op 12 uur.

Onze eigenlijke jaarvergadering zal niet veel tijd in beslag nemen; ook niet behoeven in te nemen. Het zwaartepunt van den dag ligt nu toch in de namiddagsamenkomst, wanneer voor het eerst A.R.P.C. en A.R.J.A. zullen samen zijn en D.V. Dr

Colijn, als voorzitter van het C.C., de afgevaardigden en leden der clubs zal toespreken en tot vlijtigen arbeid aansporen. Formeel behoort het z.g. „contact-voorstel”, voor welks toelichting de 2e voorzitter C.C., Mr J. A. de Wilde, zich heeft beschikbaar gesteld, in onze eigen vergadering in behandeling te worden gebracht, doch meer dan een formaliteit zal dat niet zijn. Aangezien het in het voornemen ligt, dat onze voorzitter, Mr G. A. Diepenhorst, in de namiddagvergadering een openingswoord en de voorzitter der A.R.J.A., Dr L. W. G. Scholten, een slotwoord zal spreken, zal ook de opening der morgenvergadering weinig tijd vorderen.

Van de agenda resten nog de behandeling van het jaarverslag, dat reeds, d.d. 4 September j.l., gestencild aan de clubs is toegezonden en thans nog weer in dit num-

ber wordt afgedrukt; en de verkiezing van 3 leden der commissie van uitvoering.

Wat deze laatste betreft, eenige toelichtende opmerkingen:

1o. de C. v. U. heeft krachtens het haar in de statuten toegekende recht gebruik gemaakt, voor deze keuzen haar dubbeltallen te stellen;

2o. zij is daarbij uitgegaan van de gedachte, dat thans ook door het Provinciaal Verband van Overijssel een lid der commissie kan worden aangewezen;

3o. in verband daarmee zijn de drie dubbeltallen zoo gesteld, dat de clubs in de provinciën Utrecht, Zeeland en Noord-Brabant waarschijnlijk een lid uit haar kringen kunnen zien zitting nemen;

4o. evenwel is de vergadering bij haar keuze niet aan deze dubbeltallen gebonden; zij kan andere namen aan de gestelde toevoegen;

5o. de Provinciale Verbanden, die een lid benoemen, gelieven te zorgen, dat zij ter vergadering kunnen mededeelen wie de man hunner keuze is;

6o. indien de clubs niet verzuimen, gelijk nog weer bij afzonderlijke circulaire werd verzocht, *ten spoedigste* de gevraagde opgaven in te zenden, kunnen de stembiljetten reeds vóór den aanvang der vergadering bij den secretaaris in ontvangst worden genomen en na invulling op de tafel van het stembureau gedeponeerd;

7o. elke afvaardiging eener club ontvangt dan evenveel stembiljetten als waarop zij, volgens haar ledental (zie art. 11 Statuten, Ned. en Or., Juli '39), recht heeft; op elk biljet worden 3 namen ingevuld, in volgorde der keuze uit de aanbevolen candidaten voor de 3 vacatures;

8o. het mandaat der drie leden, die zitting hebben namens het Centraal Comité, de heeren Mr G. A. Diepenhorst, Mr Dr E. P. Verkerk en Mr J. Algera is gehandhaafd. In verband met de voorgenomen reorganisatie, die immers, zooal niet bedoeld, dan toch het effect zal hebben, dat een nauwer verband wordt geschapen tusschen de partijleiding en de beide clubverbanden, zou de vraag kunnen gesteld worden, of bestending van dit deel van het bestuurend orgaan nog wel noodig is, terwijl het bovendien overweging verdient, of een „gecombineerd” bestuurscollege, waaraan ons Verband alleen reeds niet minder dan

12 leden levert, met het oog op de betrekkelijk geringe getalsterkte der organisatie(s), wat de taak aanbelangt, niet te grootsch opgezet, en wat de financieele lasten betreft, niet te „costelijk” is.

Het wil ons voorkomen, dat en dit punt en de wijze van samenwerking, in het land, gewestelijk en plaatselijk, zoowel als de verhouding tusschen kiesvereniging en clubs, en de onderlinge grensafbakening der beide soorten clubs, bij de behandeling ter jaarvergadering de aandacht zullen moeten hebben, en, indien dit alles dan niet zal kunnen worden uitgewerkt — hetgeen natuurlijk het geval zal zijn, — zoo spoedig mogelijk daarna in overweging behooren te worden genomen.

Het zal ons wel vergund zijn, opdat een juist historisch beeld van deze „nieuwe dingen” worde vastgelegd, hieraan nog eenige mededeelingen onzerzijds toe te voegen.

In het eerste nummer van „Nederlandsche Gedachten” gaven we reeds een kort verhaal van meer dan eenmaal in het werk gestelde pogingen om tot eenheid of nauwer samenleven te komen. Daaruit reeds blijkt, dat hetgeen thans zal gepoot worden, niet een stekje is van de wonderboomen der eenheid van den tegenwoordigen tijd. Reeds in Februari dezes jaars, toen er aan oorlog noch bezetting in Nederland gedacht werd, is in een samenkomst van afgevaardigden van het Verband en de A.R.J.A., onder leiding en op verlangen van den voorzitter C.C., in principe besloten tot nauwer contact, bijzonderlijk tot een gemeenschappelijke samenkomst één keer per jaar, ten einde zóó geleidelijk aan vriendschappelijke verhouding en samenleven te gewinnen.

Daarop voortbouwend werd door ondergeteekende in April l.l. eigener beweging het initiatief genomen, Dr Colijn als voorzitter C.C., te polsen over zijn bereidwilligheid om voor een zoodanige gecombineerde vergadering in September de leiding van een cursusvergadering op zich te nemen. De bedoeling was, indien een toestemmend antwoord werd ontvangen, een tot het doel strekkend voorstel aan de reeds ingestelde „contact-commissie” voor te leggen. Ten opzichte van de keuze van een cursusonderwerp werd de aandacht gevraagd

voor wat in het April-nummer van het Verbandsorgaan, blz. 2, derde en vierde alinea, was betoogd.

Enkele dagen later reeds werd antwoord ontvangen, dat Dr Colijn, slechts onder voorbehoud, dat zijn internationale werkzaamheden hem niet tot verblijf buitenslands zouden nopen, in beginsel bereid was op Woensdag 18 September in een gemeenschappelijke vergadering van A.R.P.C. en A.R.J.A. te spreken.

Dat was dus alles geschied vóór den oorlogstijd, waarom nadien in de onzekerheid, waarin alles was verkeerd, dezerzijds geen voortgang aan de zaak is gegeven.

Thans komt toch het vervolg in gelijke richting, al zal uiteraard het wachtwoord in den namiddag van 1 Nov. een ander moeten zijn dan „Naar 1941!”

R. A. d. O.

Jaarverslag 1939—1940

van den Secretaris-Penningmeester van het Verband van A.R.P.C.

Het zal geen verwondering wekken, dat de secretaris over het afgelopen jaar weinig heeft te vermelden. Al bleef de periode van September 1939 tot September 1940 niet vrij van schokkende gebeurtenissen, het was toch een tijdvak, dat in het staatkundig verenigingsleven gewoonlijk „een stil jaar” wordt genoemd. Verkiezingen hadden niet plaats, dus werden onze propagandaclubs niet tot stembusactie opgeroepen. De meeste clubs zullen evenwel, naar wij vertrouwen, haar inwendige werkzaamheden wel hebben voortgezet. Ook al werden ons daaromtrent weinig gegevens verschaft — hetgeen ook niet tot de gewoonte behoort —, in de pers troffen we telkens berichten aan, die blijk gaven, dat er vergaderingen werden gehouden met inleiders uit eigen geleerden of sprekers van buiten. De bestudeering van beginselen werd dus voortgezet en zeer waarschijnlijk ook de praktische arbeid tot uitbouw van de partij-organisatie.

Misschien niet met Jehu's ijver, want — over het algemeen werd geklaagd over Rubenitische rustigheid in het politieke leven.

Was dat misschien een nationale stilte, die den storm op internationaal terrein voorafging?

De wereld was reeds in September 1939 vol van oorlog en oorlogsgeruchten. De voorlooper van den storm had ons land nog wel niet bereikt, maar was toch nabij.

Daarom reeds moest onze 16e jaarvergadering, aanvankelijk op den derden Woensdag van September, als naar gewoonte, uitgeschreven, worden afgezegd en konden we haar eerst op 17 Januari van het nieuwe jaar houden.

In de spanning van den tijd was er geen groote verwachting van het welslagen. Derhalve verheugde het te meer, dat op den dag zelf kon getuigd, dat de opkomst van afgevaardigden en belangstellenden bevredigend was.

Het cursus-onderwerp „De Financiën des Rijks”, tevoren in het orgaan breedvoerig voorbereid en ter vergadering behandeld door ons Kamerlid, den heer W. Wagenaar, had blijkbaar groote belangstelling gewekt. En aangevuurd door de openingsrede van den Voorzitter „De uitbarsting”, een echte tijdrede, gingen we vol moed naar onze haardsteden terug, vast besloten om den arbeid met toewijding en kracht voort te zetten. Immers waren wij allen overtuigd van de werkelijkheid, ons door onzen president voor oogen gesteld:

„Wanneer onzerzijds op den grondslag (onzer beginselen) een krachtige propaganda wordt gevoerd, biedt deze tijd kansen, welke er wellicht langen tijd niet zijn geweest. Breede kringen zijn onder den indruk van het feit, dat de Antirevolutionaire Partij in den storm dezer tijden geen harer beginselen behoefde los te laten, omdat die beginselen niet zijn gebouwd op menschelijke wijsheid, maar op het onwankelbaar Woord van onzen God”.

En toen kwam, al spoedig daarna en gansch onverwacht, de vloedgolf van het oorlogsgeweld over onze landsgrens.....

Ook van onze vrienden hebben er het leven ten offer gebracht voor de onafhankelijkheid des lands en de vrijheden der natie. Slechts van één hunner, onzen vriend J. Nobel, die nog zoo heel kort te voren met grooten ijver en toewijding de club te Overschie tot hernieuwd leven had gewekt, werd ons een diep tragisch doodsbericht overgebracht.

Maar wij gedenken ze allen, trouwe burgers van Nederland en onderdanen van Oranje, met liefde en eerbied en bidden

van God, dat Hij de harten hunner verwanten trooste met de zekerheid des geloofs, dat zij, die vielen, weder zijn opgestaan en nu juichen daar, waar „de volkeren den oorlog niet meer zullen leeren”.

Wij weten niet, of er in de ontstelling en onzekerheid van de tijdsomstandigheden na den 10den Mei ook propagandaclubs zijn ineengestort. Wel werd, dra na de bezetting van ons land door het vreemde gezag, veelvuldig de gedachte uitgesproken, dat het nu met de politieke actie wel gedaan zou zijn en de propagandaclubs, ook wijl de gelederen van vele reeds tengevolge van de mobilisatie sterk gedund waren, wel konden worden opgeheven. Reeds had de voorzitter in zijn openingswoord ter jaarvergadering deze onjuiste gedachte afgewezen. Zelf spoorden we in het Mei-Juni-nummer van „N. en O.” aan tot krachtig voortvaren, hervatting van het werk en het oprichten van meer clubs. Wij hopen, dat onze spoorslag gevoeld zij. Indien ooit, dan is het nu de tijd tot verwezenlijking van het ideaal: In elke grotere kiesvereniging een „georganiseerde kern van werkers”.

In het Juli-nummer van ons orgaan zeiden we, inlichtingen te zullen inwinnen over de vraag, of voor het oprichten eener propagandaclub door een kiesvereniging — immers, strikt genomen, geen zelfstandige vereniging — wel de bij verordening voorgeschreven goedkeuring noodig is. Juist heden, op den dag waarop wij dit verslag schrijven, ontvangen we op onze vraag het navolgende antwoord:

Groen over geloof en wetenschap

„De vreeze des Heeren is het beginsel der wetenschap; maar het beginsel is de geheele wetenschap niet; deze wordt gevormd ook uit de overige bestanddeelen waarin zich het beginsel belichaamt. De evangelische waarheid is de zuurdeesem; o ja, maar, om het voedzame en smakelijke brood te verkrijgen, moet er bij den zuurdeesem deeg zijn. Het deeg der wetenschap is noodig, zoo men op degelijkheid prijs stelt.”

Parket van den
Procureur-Generaal
bij het Gerechtshof
te 's-Gravenhage

's Gravenhage, 2 Sept. 1940.

U. No. 613 R.P.

Betreffende: Oprichting van A.R. Propagandaclubs.

Bijlagen: 2.

Naar aanleiding van Uw aan den Heer Secretaris-Generaal, wvd Hoofd van het Departement van Justitie, gericht schrijven d.d. 1 Juli 1940, met bijlagen, heb ik de eer U onder terugzending van de bijlagen te berichten, dat van voorgenomen oprichting van Antirevolutionaire propagandaclubs mededeeling aan den bevoegden Procureur-Generaal, fungerend Directeur van Politie, zal moeten worden gedaan overeenkomstig paragraaf 1 van de Verordening No. 24/1940, Staatsblad No. S 201.

De Procureur-Generaal,
fgd. Directeur van Politie.
(w.g.) BRANTS.

Aan den Heer Secretaris der Comm.
v. Uitv. v. h. Verband van A.R.P.C.,
Fred. Hendriklaan 21, Oegstgeest.

Wij hopen, dat de betrokken procureurs-generaal in den eerstvolgenden tijd vele, zéér vele van deze mededeelingen zullen ontvangen. Wij moeten nu, met het oog op de op 22 September j.l. afgekondigde verordening, de aandacht erop vestigen, dat ook de bestaande clubs aan den betrokken procureur-generaal van haar bestaan kennis moeten geven door invulling en opzending van een vragenlijst (binnen 20 dagen na 22 September), waarvan het formulier op aanvraag bij den procureur-generaal verkrijgbaar is.

Onze „Standaard”, in zijn nummer van gisteravond (3 Sept. j.l.) eveneens de noodzakelijkheid van uitbouw betoogend, wees op verrassende resultaten van ledenwerving in dezen tijd. Welnu, een P.C. is voor dezen arbeid, we zeggen niet het noodzakelijke, maar wel het zeer nuttige krachtwerktuig.

Het succes, waarvan we lezen, o.a. door de P.C. te Schiedam, de P.C.'s te Enschede en

het Drentsch Provinciaal Verband, in enkele dagen bereikt met het winnen van abonnementen en den straatverkoop van een antirevolutionair propagandablاد, roepen om navolging.

„De velden zijn wit om te oogsten. Bidt den Heere des oogstes, dat Hij arbeiders in zijn wijngaard uitstoote”

Maar — ora et labora !

Bidit niet alléén, doch — bidt en werkt ! Sinds September vorig jaar schreven we 6 nieuwe clubs in: Overschie, Eibergen, Zevenbergen, Soest, Den Hoorn (gem. Schipluiden) en Rilland-Bath. Oost- en West-Souburg berichtte ons de oprichting eener propaganda-commissie; we hebben uit deze mededeeling aan ons adres de conclusie getrokken, dat een propaganda-club bedoeld is.

Zeër tot onze teleurstelling werd ons de opheffing bericht van de eertijds zoo bloeiende en ijverige club te Bussum.

De 6 à 7 nieuwe clubs in het afgelopen jaar kunnen in 1940 zeker gevolgd worden door 60 à 70 andere. Dan overschatten we de mogelijkheden toch zeker niet ! Waarom

zouden die getallen niet verdrievoudigd worden ?

Willen de besturen van Kringen en Provinciale Verbanden nog eens weer extra als „Opbouw-Dienst” aan den slag gaan ?

De Commissie van Uitvoering vergaderde na de vorige jaarvergadering twee maal; beide vergaderingen vonden haar bezigheid in de reorganisatie-plannen die thans haar beslag moeten krijgen.

In de laatste dezer vergaderingen werd, naar aanleiding van de besprekingen in verband met de reorganisatie van het orgaan, besloten de aandacht van het Centraal Comité met bijzonderen nadruk te vragen voor de wenschelijkheid en de noodzakelijkheid der hervatting van de uitgave van een propagandablاد. Het is wel zeer te betreuren, dat een kort daarna door het C.C. gewaagde poging spoedig verijdeld werd.

Na deze mededeelingen kunnen we volstaan met de financieele verslagen.

VERBANDSKAS

<i>Ontvangsten</i>		<i>Uitgaven</i>	
Batig saldo 1)	f 73.86	Toelagen Prov. Verb.	f 40.05
Subsidie C.C.	- 250.—	Jaarvergadering	- 73.50
		Commissievergaderingen	- 11.60
		Reisk. leden C. v. U.	- 112.45
		Drukwerken	- 28.33
		Porti en expeditie	- 4.45
		Diversen	- 5.—
		Batig saldo	- 48.48
	<hr/>		<hr/>
	f 323.86		f 323.86

„NEDERLAND EN ORANJE”, 20e JAARGANG, APRIL 1939—MAART 1940

<i>Ontvangsten</i>		<i>Uitgaven</i>	
Abonn. gelden	f 1715.38	Nadeelig saldo 19e jaargang 1) f	733.90
Giften voor het tekort	- 73.57	Drukkosten orgaan	- 1455.30
Nadeelig saldo	- 632.65½	Andere drukwerken	- 27.30
		Frankeering	- 89.23
		Incasso's	f 115.87½
	<hr/>		<hr/>
	f 2421.60½		f 2421.60½

Zeër vermoedelijk zal nog een bedrag van f 50.— als achterstallig abonnementsgeld inkomen, waardoor het nadeelig saldo zal verminderen tot f 582.65½.

De secretaris,

R. A. DEN OUDEN

1) Zie jaarverslag „Nederland en Oranje”, Januari 1940.

Verscheidenheden

Niet spreken over politiek ?

In één week kruisten mijn weg drie gevallen:

1e geval:

In een restaurant van één onzer grootste steden dronk ik met een vriend een kop koffie. Het gesprek liep spoedig (hoe kon het anders) over „de dingen van den dag”. Midden in de discussies wees mijn vriend mij echter op een bordje, dat achter mijn rug aan den muur een plaats had gekregen: „Het is verboden hier over politiek te spreken”.

Onze conversatie stakte daardoor niet, maar de opmerking kon bij het heengaan niet achterwege blijven: Deze man vindt zijn klandizie belangrijker dan de geweldige dingen die er in ons land gebeuren.

2e geval:

Midden op de Veluwe ontmoette ik een boer, die in zijn keuken zich verkwikte. Het gesprek liep over zijn dagblad, dat hij, direct na de felle oorlogsdagen van Mei, had opgezegd.

Ik betoogde met klem dat onze houding Nederlandsch moest zijn, d.w.z. dat we onze Nederlandsche instellingen, door de crisis heen, hadden te bewaren. We leggen in den geestelijken strijd, die begonnen is, en die in felheid en geweld toeneemt, onze wapenen niet uit handen.

Maar ons boertje hield voet bij stuk. Wat het worden moest wist hij niet, maar „voor de politiek sloot hij voorloopig zijn deur”. De krant in huis beteekent politiek binnen de muren. Dat is gevaar.

Dwaasheid, alsof de politiek zich stoort aan aan de gesloten deur van dezen Veluw-schen inboorling.

3e geval:

Met mijn vrouw kocht ik, in een niet onvermaard provinciestadje, een hoofddekseel voor mijn oudsten zoon. Terwijl we pasten zocht mijn oog naar een nog beter exemplaar. Daar werd mijn aandacht plots getrokken door de volgende gedrukte kreupelijm:

„De stemming is hier magnifiek

Spreek daarom hier niet over politiek”. Graag wil ik bekennen dat mijn stemming ineens niet meer magnifiek was. Onzin, alsof een goede stemming praevalereen zou

boven de enorme gebeurtenissen, die zich in ons Nederlandsche politieke leven voltrekken!

* * *

Zal dit de geest zijn, zoo vragen we onszelf af, die ons volk gaat beheerschen? Zijn wij zoo vreesachtig dat we niet eens meer durven spreken over het belangrikste, dat ons nationale leven nu aangaat? Zulk een houding beteekent onzen ondergang.

Als *wij* zelf niet meer spreken over politiek zullen *anderen* dat voor ons doen. De autoriteiten zullen beslissen dat dit volk geschiede naar zijn wil: gij spreekt daarover niet, dan zullen wij het bepalen.

Ons volk diene het goed te bedenken.

Met zulk een houding zijn we verloren.

Kan dat Gods wil over ons nationale leven zijn?

Immers neen!

R.

E. v. R.

Ordebewaarders

Wij zijn een ordelijk volk is meermalen gezegd. De bedoeling hiervan is om te doen uitkomen, dat de doorsnee Nederlander zin heeft voor orde, daar prijs op stelt en haar niet lichtelijk verstoren zal. Zoo is het altijd geweest en niets wijst er op, dat daarin verandering gekomen is.

Mochten, wat hier en daar bij bijzondere gelegenheden wel eens voorkomt, toch ordeverstoringen plaats vinden, dan is daar de politie, bij zeer ernstige gevallen gesteund door anderen, tot handhaving der orde geroepen en zoo noodig door herhaling te waken.

De Ned. Unie heeft een eigen ordedienst noodig geacht.

Natuurlijk zal dit een keurcorps zijn, wie heeft iets anders verwacht. Een uitgelezen schare jonge mannen, sterk en geestdriftig (geestdrift kan voor ordebewaarders wat gevaarlijk zijn) die altijd op de bres zullen staan voor de zaak van de Unie, dat is de zaak van ons volk. (Ook dit schijnt niet geheel zonder bedenking).

Maar de eerste taak is toch de rust op de vergaderingen te bewaren en de straatcolporteurs te beveiligen. Zulks is noodzakelijk, de feiten wijzen het uit.

Hoe nu? Worden de vergaderingen der Ned. Unie gestoord en de rust niet be-

waard? vraagt de gemoedelijke lezer van dit interessante nieuws zich af.

De weinige vergaderingen, die gehouden zijn, blijken dan toch maar een minder rustig verloop te hebben gehad. Wie verstoorde daar de orde? Toch niet de ordebewaarders van andere politieke groepen, of was het gewoon kwajongenswerk?

't Lijkt een tikje romantisch om van melodramatisch liever niet te spreken. Wat zijn wij dan toch achterlijk, bij ons komt zoo iets nooit voor; zeker nog niet ingesteld op den modernen tijd.

Ook de beveiliging van de straatcolporteurs doet wat vreemd aan. Eerst heette het, dat er geen handen genoeg waren om de lectuur uit te reiken; de eene bundel na de andere ging grif weg, de kooplust van het publiek was inderdaad verwonderlijk. En nu opeens zouden die menschen niet meer veilig hun voortreffelijk werk kunnen verrichten en zijn bijzondere maatregelen noodig.

Wij hebben meermalen gelezen, dat de colporteurs van de N.S.B. zijn gehinderd. Daaraan is, meenen wij door flink optreden van de politie, een einde gemaakt. Maar dat die van de Unie, nog geen zes weken op 't pad, ook al moeite met het publiek zouden hebben, het publiek, dat zoo geestdriftig de Unie en haar optreden heeft begroet, wil er maar niet bij ons in. In een officieele bekendmaking wordt dit medegedeeld en dan moet men het wel gelooven, want anders zou men zelfs op officieele bekendmakingen niet meer aan kunnen.

Als elke groep op die wijze voor haar bescherming moet zorgen, wijst dit op een schromelijk tekort in het optreden van de politie, die anders nog al van handelen weet, of op een sterke verwildering van het publiek, waarvan de gewone mensch weinig gewaar wordt, maar die er toch wel zijn zal en aan de nationale opvoeders een nieuwe taak oplegt.

Gelukkig is een zeekapitein bereid gevonden deze landskwestie eens flink ter hand te nemen en zal deze wolk ook wel weer overdrijven.

Alleen vreezen wij, maar dit bewijst onze onkunde, dat al die ordecommando's de straat wat onveilig zullen maken en dat uiteindelijk de politie het toch weer in orde moet brengen.

* * *

Demobilisatie

Dit woord staat lijnrecht tegenover het woord „mobilisatie”. Ten aanzien van het begrip geldt dit voor onze A.R.J.A.-clubs niet minder.

In de vorige nummers van het orgaan der A.R.J.A., hebben we meerdere malen uitvoerig beschreven den invloed, dien de mobilisatie op onze clubs heeft gehad. Zonder overdrijving kan worden gezegd, dat het een zware slag voor onze organisatie betekende. Zwakkere clubs, die in het bestaan afhankelijk waren van enkele actieve leden, zagen door vertrek van één of meer hunner het bestaan bedreigd. Anderen verdwenen geheel en zelfs sterke clubs schenen den ondergang nabij. Het is nu eenmaal niet anders: de A.R.J.A. recruteert haar leden uit den leeftijd tusschen de 20 en 30 jaar en uit dezen leeftijd werd ook het grootste deel van ons leger op oorlogssterkte gevormd.

Nu schrijven we echter een nieuw hoofdstuk. De achtste jaargang van „Arja” begonnen we met een mobilisatie-nummer, deze negende jaargang, nu verbonden met „Nederland en Oranje”, zouden we kunnen beginnen met een „demobilisatie”-nummer.

Demobilisatie.

Dat beteekent terugkeer van onze Arjanen, op een enkele uitzondering na, in hun oude woonplaats, hun oude werk, hun oude omstandigheid, in hun oude club, op hun oude post.

Dat beteekent terugkeer van onze A.R.J.A. op haar oude sterkte, dus weer opbloeit, groei, krachtig leven.

Demobilisatie. Maar in welk een tijd?

In een tijd waarin beginselen-studie noodzakelijker is dan ooit te voren. Waarin de geesten tegen elkaar botsen en men zich gereed maakt tot een ontzagwekkende geestelijke worsteling. Onze eenigste houding, waardig als de jeugd van ons volk is: onszelf gereed maken in de studeerkamer, opdat we straks, stoer en vast, onze plaats in de gelederen kunnen innemen.

De demobilisatie bracht ons thuis, op de plaats waar God ons nu stellen wil. Hij roept ons nu ook om gereed te zijn voor de nieuwe taak die wacht.

Demobilisatie.

Nieuwe mogelijkheid voor de A.R.J.A.

E. van Ruller

Van den aanvang af heeft de A.R.J.A. er aan vast gehouden, dat de bestuurderen jaarlijks wisselen. Wie dus een functie aanvaardt, weet, dat zijn mandaat op een gezetten datum onherroepelijk eindigt. Op zichzelf was het dus niets bijzonders, dat *ons bestuurslid* E. van Ruller op den Apeldoornschen toogdag in 1936 zijn plaats ruimde voor een ander. Zeker, wij misten hem, misten hem zeer, maar het is alleen ten koste van deze jaarlijksche wisseling, dat de A.R.J.A. in haar bestuur het frissche contact met de leden levendig houdt.

* * *

Maar thans is het anders.

Thans staat *onze administrateur* E. van Ruller op, geheel vrijwillig, als gevolg van een reorganisatie, die hij zelf krachtig heeft voorbereid en bevorderd. Doelbewust wordt hier een betrekking afgesneden, omdat degene, die deze bekleedde, zelf voor de Antirevolutionaire jongeren, een anderen weg dan de tot dusver gevolgde beter achtte.

Daarom is het afscheid van den *administrateur* Van Ruller een ander dan van ons *bestuurslid* Van Ruller. Maar daarom kunnen we thans ook met een ruim hart dingen schrijven, die men anders ook wel gevoelt, maar dan niet zegt.

* * *

Van Ruller heeft voor een groot deel ons orgaan geschapen. Zelf in de journalistiek werkzaam, kende hij precies de technische knepen van het vak. Het verzorgde uiterlijk van ons blad, waardoor het een voor-aanstaande plaats onder de jeugdperiodieken innam, was zijn werk.

Bovendien heeft hij met buitengewone zorgvuldigheid de administratie verzorgd. Vooral in het begin, toen het aantal abonneés dagelijks met enkele tientallen klom, was dit allerminst een sinecure. Van Ruller bood alle moeilijkheden het hoofd.

Het orgaan groeide, groeide wonderbaarlijk, niet het minst, omdat de administratie zoo perfect geschiedde.

* * *

Maar Van Ruller was meer.

Zijn journalistieke ervaring gaf hem ook de vaardigheid redactioneelen arbeid te verrichten. Dr Joh. Scheurer kan er vooral

van getuigen, hoe vaak Van Ruller hem ter zijde stond, als zijn medewerking gevraagd werd.

Zelf ondervond ik steun van hem, bijna meer dan van iemand anders.

En ook in de gewone bestuursvergaderingen, die hij als raadgevend lid bijwoonde, vonden zijn voorstellen altijd een gunstig onthaal. Menig besluit dankt aan zijn initiatief zijn oorsprong. De nauwere samenwerking met de Partij en de P.C. vonden in Van Ruller een ijverig voorstander. Het spreekt vanzelf, dat het bij zoo uitgebreide werkzaamheid ook wel eens haken en oogen gaf. Maar persoonlijk ben ik er van overtuigd, dat nadere kennismaking met Van Rullers bedoelingen steeds moest leiden tot grootere waardeering van zijn optreden.

* * *

Vanwaar deze uitgebreide werkzaamheid, deze levendige actie?

Het antwoord is eenvoudig: Van Ruller geloofde in de heilige noodzaak van het A.R.J.A.-werk.

Hij was ervan overtuigd, dat de diepere scholing der A.R. jongeren een levenskwestie was voor de Partij en daardoor ook voor ons volk.

Daarom werd al zijn arbeid gedragen door levendige bezieling, door heilige overtuiging, door de zuiverste geestdrift.

Daarom kon hij belangeloos, meestal op den achtergrond, alle moeite zich getroosten. Hij wist, dat hij er mee bevorderde een heilig doel. Dat was hem genoeg. Hij zocht geen uiterlijke waardeering, omdat hij innerlijk bevrediging in zijn werk vond.

* * *

Maar dit neemt niet weg, dat een oogenblik als het tegenwoordige, door de A.R.J.A. aangegrepen wordt, om met den gewonen gang van zaken te breken.

Wij willen thans Van Ruller danken voor alles wat hij voor het orgaan heeft gedaan en voor de A.R.J.A. heeft gedaan. Het was veel. Wij zullen het nooit vergeten. Hij gaf zijn arbeid vrijwillig op.

Maar wij hopen dat zijn liefde voor ons werk hem bereid zal maken, opnieuw zijn krachten te geven voor de A.R.J.A. als zijn medewerking in anderen vorm misschien zal worden gevraagd.

Dr L. W. G. SCHOLTEN,
Voorzitter A.R.J.A.

A. R. J. A. Studieschetsen

10 cent per exemplaar

Bestellingen uitsluitend per giro No. 184519,
E. VAN RULLER, Rotterdam

Schets No:

- 14 Dr L. W. G. Scholten: Mr G. Groen van Prinsterer.
- 23 R. Hagoort: Talma.
- 24 Dr Joh. H. Scheurer: De Schoolstrijd I (De Geschiedenis).
- 30 J. Everaars: De beginselen der Roomsche Staatkunde.
- 31 Prof. Dr V. H. Rutgers: De Schoolstrijd II.
- 32 Dr C. Beekenkamp: De Chr. Dem. Unie.
- 33 J. Schuiling: Onze Koloniale Politiek.
- 34 Dr J. A. Nederbragt: Staatsbeschouwingen.
- 36 J. J. G. Boot: Gemeente en Gemeenteraad.
- 37 Dr. J. de Lange: Welvaartspolitiek der gemeente.
- 39 Dr Joh. H. Scheurer: Mensch en Machine.
- 40 H. M. Oldenhof: De Burgemeester.
- 41 Dr J. J. de Waal Malefijt: Het Provinciaal Bestuur.
- 42 Dr Joh. H. Scheurer: Sociale Actie in Nederland.
- 43 Dr L. W. G. Scholten: Wat dunkt U van ons parlement ?
- 44 Dr Ir B. de Hoogh: Het systeem van ons geldwezen.
- 45 Dr Ir B. de Hoogh: Devaluatie.
- 46 Dr Joh. H. Scheurer: Verzekeringswetgeving.
- 47 Dr C. Beekenkamp: Het plan van den Arbeid.

Schets No:

- 48 Dr L. W. G. Scholten: Keuchenius.
- 52 J. W. Weenink: De Privaat-eigendom.
- 53 Ds J. G. Woelderink: Zuivere en valsche beginselpolitiek.
- 54 Drs H. Smitskamp: De geschiedenis der Coalitie.
- 55 C. F. v. Dijke: Bijbelonderwijs en openbare school.
- 56 J. W. Weenink: De Pacht.
- 57 Dr Joh. H. Scheurer: Arbeidsloon.
- 58 Dr J. A. H. J. S. Bruins Slot: De Chr. Historische Unie.
- 59 Dr L. G. W. Scholten: De Vrijzinnig-Democratische Bond.
- 60 Ds Chr. G. H. Plantagie: De Bellamy-beweging.
- 61 Dr P. Prins: Overheid en geweten.
- 62 K. J. de Jong: Overheid en bedrijfsleven.
- 63 Dr J. A. H. J. S. Bruins Slot: Het Nederlandsche Liberalisme.
- 64 Dr Joh. H. Scheurer: De Middenstand.
- 65 Dr E. J. Beumer: De monarchie in Nederland.
- 66 Dr L. W. G. Scholten: Thorbecke.
- 68 Jhr Dr P. J. v. Winter: Eenige problemen van Zuid-Afrika.
- 70 G. Gruppelaar: Vreemde invloed oorzaak van Nederland's val in 1795.
- 71 Mr K. Groen: De groei der gebonden Maatschappij.
- 72 Joh. v. d. Haar: Lijkverbranding.
- 73 Dr L. W. G. Scholten: Dr H. Colijn.

DRUKKERIJ LIBERTAS

WITTE DE WITHSTRAAT 47, ROTTERDAM, TELEF. 38290
DRIFT 13 – UTRECHT
TELEFOON 11811

*Ons bedrijf te Utrecht, werkt
geheel volledig en is daar-
door in staat*

ALLE

DRUKWERKORDERS

*in elke uitvoering en iedere
oplaag met den meesten spoed,
fraai uitgevoerd, op te leveren*

EEN TELEFOONTJE OF EEN BRIEFKAART EN ONZE
VERTEGENWOORDIGER KOMT GAARNE BIJ U AAN

NEDERLANDSCHE GEDACHTEN

OFFICIEEL ORGAAN TEN DIENSTE VAN DE ANTIREVOLUTIONAIRE PARTIJ, HAAR PROPAGANDA- EN HAAR A.R.J.A.-CLUBS

Verschijnt den 15den van elke maand. — Adres van Redactie en Administratie: E. Gosker, Dr Kuiperstraat 3, 's-Gravenhage, Telefoon 114487. — Prijs per abonnement f 1.— per jaar; voor leden der aangesloten clubs bij minstens vijf abonnementen f 0.75. Losse nummers f 0.15. — Voor advertentiën wende men zich tot de Administratie van dit blad.

INHOUD VAN DIT NUMMER

I Schrift en Historie.

„De haast der verwachting” door Dr K. Dijk.

II Uit de Partij.

„De Nederlandsche Unie en wij” door Dr H. Colijn.

„Een belangrijke taak” door D. Gosker.

„Werft nieuwe leden”.

III Ter voorlichting.

„Volkseenheid” door J. Schouten.

„Zichzelf zijn, een karaktertrek van het Nederlandsche Volk”
door Dr L. W. G. Scholten.

„Het Calvinisme” (Kuyper's Stone-lezingen) door Ds C.
Veenhof.

„Op Kuyper's sterfdag” door Rudolf van Reest.

IV Onze Clubs.

„De huldiging van den Verbandssecretaris” door A. Warnaar.

„Met vasten wil vereend” door E. van R.

„Jaarvergadering Verband A.R.P.C.”

V Verscheidenheden.

„Isolement” door J. W. v. F.

„Gevallen Strijders” door E. v. R.

Een „Nederlandsche Gedachte” door P. Boer.

Hebben onze Kiesverenigingen reeds
ter hand genomen de verspreiding van

Geestelijke Vrijheid

Redevoeringen gehouden in de Apollo-
hal te Amsterdam op 10 Augustus 1940?

OPENINGSWOORD

door Prof. Mr V. H. Rutgers

EENHEID OF EENSGEZINDHEID

door Dr H. Colijn

CHRISTELIJK IS NATIONAAL

door Prof. Dr J. R. Slotemaker de Bruïne

Prachtig werk om direct te doen

Bestellingen bij het Centraal Comité v. A.R. Kiesverenigingen,
Dr Kuiperstr. 3, Den Haag. Giro 134589. Prijs 10 cent per ex.

NEDERLANDSCHE

GEDACHTEN

OFFICIEEL ORGAAN TEN DIENSTE VAN DE ANTIREVOLUTIONAIRE PARTIJ, HAAR PROPAGANDA- EN HAAR A.R.J.A.-CLUBS

Schrift en Historie

De haast der verwachting

Dewijl dan deze dingen alle vergaan, hoedanigen behoort gij te zijn in heiligen wandel en godzaligheid, verwachtede en haastende tot de toekomst van den dag Gods....

2 Petrus 3 : 11, 12a.

De dagen, waarin God ons onze levensroeping doet vervullen, dragen in velerlei opzicht een eschatologisch karakter.

Zij zijn in bijzonderen zin de herauten van de wederkomst van onzen Koning Jezus Christus en spellen in voor ieder duidelijke taal den geweldigen Maranatha-roep.

Zij zijn immers vol van oorlogen en van geruchten van oorlogen, van levensnood en voedselgebrek, van volkerenbotsingen en wereldconflicten, van den strijd tusschen de duisternis en het licht, van de aanvallen op het christelijk geloof en de Kerk des Heeren, en wie ernstig let op de teekenen der tijden stemt terstond toe, dat het volop adventstijd is en de profetie der parousie zich in steeds scherper vormen vervult.

Op die vervulling acht te geven is de roeping van elken Christen, ook voor het terrein van het staatkundig leven.

De adventstijding te verstaan en te gehoorzamen is de taak, welke God ons oplegt, en we zouden onze treden niet in Zijn spoor zetten, wanneer we alleen menschen waren van het heden, actueele menschen van „vandaag” en niet onzen blik richten op de toekomst, die uit den verren gezichtseinder al dichter ons nabij komt.

Mits wij in deze toekomstverwachting op onze hoede zijn voor het groote gevaar der „vrome lijdelijkheid”, waardoor de activi-

teit in ons christelijk leven gedood wordt en we ons niet „benaarstigen”, zooals de Koning van Zijn volk wil, dat Zijn slagorde zich met inspanning van alle krachten benaarstigen zal.

Dit gevaar, dat wij vergeten, dat er niet alleen een *verwachten* is tot de toekomst van den dag Gods, maar naar het woord van Petrus ook een *haasten*, en door deze haast de verwachting beheerscht en bepaald wordt.

* * *

Wat is nu dit *haasten*?

Het kan zeker niet beteekenen, dat wij door onze verwachting of heimwee of gebed of meditatie de komst van den dag des Heeren kunnen *verhaasten*, want God heeft van eeuwigheid dien tijd in Zijn raad bepaald. Hij heeft aan den horizon de lijn getrokken, waarbij de eeuwen eindigen zullen, en deze eindstreep *moeten* ze bereiken. Geen schepsel, geen kind van God, geen apostel, de gansche Kerk niet, geen engel en zelfs niet de Zoon des menschen zijn in staat die eindlijn te verleggen en dat oogenblik te vervroegen, en Jezus verschijnt geen moment eerder op de wolken dan op den dag en 't uur, die de Vader bepaald heeft. Ons *haasten* is dus in geen geval een bespoediging van het einde. De tijden zijn niet in onze hand. De klok der eeuwen is in den hemel. God regelt die en Hij doet het uur van Zijn dag slaan wanneer Hij het wil, en wanneer Zijn lankmoedigheid haar volle activiteit heeft betoond en al de Zijnen behoudenis hebben gevonden (vs. 9).

Wat bedoelt de apostel dan met deze haast? Zij kan niet anders zijn dan de haast ten aanzien van den jongsten dag, en wel de heilige haast om „innerlijk zoo te bestaan en uiterlijk zich zoo te openbaren” als door

dien grooten en doorluchtigen dag van de Kerk des Heeren geëischt wordt.

Het is de haast met betrekking op ons werk en op onzen wandel, en de spoed des geloofs om onbevlekt en onbestraffelijk van onzen Heere Jezus Christus bevonden te worden in vrede (vs. 14).

De apostel Petrus verbindt dit alles ten nauwste met de christelijke verwachting. Hij zegt ons, dat verwachten, dat met name Jezus en Zijn parousie te verwachten niet is stilzitten en luieren, niet is meditatie en retraite alleen, niet is de isoleering in de conferentie en het opgaan in den stillen tijd, maar is, ja ook uitzien en verlangen en smeeken, doch tegelijk heilige activiteit, en wel de actie des geloofs, die zich openbaart in „heiligen wandel en godsvrucht”.

En ook dit laatste is niet eenzijdig te verstaan.

Petrus denkt niet slechts aan een „vroom” leven in alle stilte en aan een godzaligheid in de binnenkamer.

Hij gebruikt deze woorden in het meer-
voud, wat wij in onze taal moeilijk kunnen weergeven, en wat zeggen wil, dat „elke levensuiting op welk terrein ook” onderworpen moet zijn aan des Heeren wil en beheerscht moet worden door de gehoorzaamheid aan onzen Heere Jezus Christus.

Geheel het leven valt daaronder, en zeker ook de levenswandel van Gods kind op het publieke erf van den staat.

Dat is geen neutraal terrein en dat mogen we niet tot de „natuur” rekenen, alsof de genade er ver van verwijderd ligt.

Dat is ook Gods gebied, waarop Hij van ons vraagt, dat wij, met het gezicht op den grooten dag van Christus, wandelen zullen naar Zijn ordinantiën en Hem dienen zullen in overeenstemming met Zijn Woord. Ook dàar is Jezus Koning.

* * *

Die gehoorzaamheid vraagt *haast*.

Neen niet de haast der onrust, waarin we ons overijld spoeden tot ons werk en geen kalmte kennen; niet de haast der ongeduldigen, die niet wachten kunnen, want het is juist de haast der verwachting; maar de haast van hen, die overtuigd zijn, dat geen minuut verloren mag gaan, dat geen uur ongebruikt mag blijven, dat het elken dag

„hoog tijd” is, dat Jezus niet kan wachten en dat Hij *haastiglijk* komen zal. Zij is de haast van het geloof, dat *alle* krachten inspant, dat *zich benaastigt*, zooals Petrus zegt, en alles aan 't werk zet, dat leeft in het besef, dat onze Koning elk oogenblik kan weerkomen om ons voor Zijn vier-schaar te dagen, en... worden wij dan trouw en op onze posten gevonden? Zal Zijn oordeel over ons dan goed zijn? Zal Hij dan tot ons zeggen: gij goede en getrouwe dienstknecht? Zie, de velden zijn wit om te oogsten... Zie, er is nog zoo-veel te doen. Zie, de strijd wacht... Haast u dan strijder onder Jezus' vaandel. Er is geen seconde te verliezen. Gods Koninkrijk heeft haast, en... ook op het publieke erf gaat de worsteling op leven of dood. Hier is geen plaats voor weifeling meer. De bloeden en versaaften worden onder den voet gelopen. Haast u, haast u.

Ik hoor dezen roep van het Evangelie in tijden, waarin God ons plaatst voor een zware taak, aan wier vervulling ook dit blad wil arbeiden.

Ik hoor deze strijdkreet temidden van het rumoer der volkeren en ook temidden van alles, wat ons leven in deze ernstige dagen drukt.

Ja, zie uit, kind van God, naar den grooten dag van uw Heiland, en doe dat met vurig verlangen, maar haast u tegelijk, omdat uw Koning tot het einde toe hier op aarde, hier in het menschenleven, hier tegen alle anti-christelijke macht een volk wil zien, dat gewillig is op den dag van Zijn heirkraft en dat de tijd uitkoopt, omdat de dagen boos zijn.

Geven wij op deze roepstem des Eeuwigen acht en is er in ons leven, ook in onzen politieken strijd, ook in al ons ijveren voor de eer des Heeren die haast, die een der wondere kenmerken is van het Koninkrijk der hemelen?

Ach, over de tragen en lauwen en de vreesachtigen spreekt de Heere Zijn oordeel uit, maar Hij spreekt degenen zalig, die verwachten en haasten.

Maar... wat dan.

We lezen toch: die gelooven haasten niet. Zeker, maar die haast is de overijling van het ongeduld; doch de haast, welke Jezus eischt, is de spoed tot Zijn werk en tot Zijn strijd.

En, die gelooven haasten wèl.

K. D.

De Nederlandsche Unie en wij

Er blijken nog steeds personen te zijn, die zich geen juist begrip hebben gevormd van onze verhouding tot de Ned. Unie. Vooral niet sinds bekend werd, dat Dr Colijn had meegedeeld de Unie niet langer te zullen bestrijden. Waarom zou men dan niet tot haar *toetreden* zoo vragen enkelen?

Het antwoord kan heel kort zijn en heel eenvoudig zijn. Dr Colijn bestrijdt in dezen tijd geen enkele politieke partij; de R.K. niet, de Liberale niet, de Vrijz. Democratische niet, de Socialistische niet, de C.D.U. niet, de S.G.P. niet, kortom geen enkele. Wat zou men er nu van zeggen, indien een anti-revolutionair zich zou aansluiten bij de R.K. of de Liberale Staatspartij, omdat van onzentwege tegen die partijen thans geen strijd wordt gevoerd? Ieder zal wel toestemmen, dat dit een te veroordeelen houding zou zijn, indien tenminste geen andere gronden daarvoor aangevoerd zouden kunnen worden dan deze enkele, dat die partijen onzerzijds momenteel niet bestreden worden.

Vermoedelijk ligt de zaak dan ook anders, n.l. zóó, dat men de Ned. Unie niet als *partij* beschouwt, niet als een groep met *eigen* beginsel en *eigen* program, maar als een soort saâmvatting van alle goedwillende Nederlanders, die het goede voor het vaderland zoeken.

Nu denken we er geen oogenblik aan te betwisten, dat de Unie zulk een doel nastreeft, maar dat doen de anderen, dat doen ook wij eveneens. En de oude partijen hebben daarvoor het verschil van inzicht, dat haar gescheiden houdt, ter zijde gesteld. Wat haar echter onderscheidt van de Unie is, dat zij geen waarde hechten aan het *eenheidsideaal*, dat deze in haar vaandel heeft geschreven. Zij achten dit, bij de geestelijke verschillen, die in ons volksleven bestaan en, in normale tijden, ook tot uiting komen, een volkomen illusie.

Nu komt daarbij nog, dat de Unie opgetreden is met een *program*, waartegen van antirevolutionaire zijde meer dan één bedenking rijst, bedenkingen, die in betee-

kenis toenemen, wanneer men kennis neemt van allerlei uitingen, die in het wekelijksch orgaan der Unie zijn voorgekomen.

Toegegeven, zoo luidt dan de stem van enkelen, toegegeven, dat dit zoo is, dan behoeft dit nog geen beletsel te zijn voor toetreding tot de Unie, *mits* men *tegelijk* lid blijft, en een goed lid van een antirevolutionaire kiesvereniging. Men is dan toch op het schip, waarop andere goedwillende vaderlanders zich hebben ingescheept. We reizen met hen saâm.

Deze opmerking wordt inderdaad gemaakt, hoewel ze niet van diep inzicht getuigt. Want, hoe men het ook wendt, er spreekt uit die gedachte een zekere voorkeur voor het nieuwe reisgezelschap. Uit traditie blijft men dan nog wel lid van de oude reisvereniging, maar de reis zelf maakt men toch liever met de nieuwe.

Is dit nu gegrond op de overtuiging, dat men dan veiliger reist of eerder het doel bereikt, dat men bereiken wil, dan zwijgen we in dezen tijd. Maar dan houdt dit in, dat het *program* der Unie *beter* wordt geacht dan het antirevolutionaire en dat met haar streven naar eenheid, die slechts verkregen kan worden door prijsgeving van principia, wordt ingestemd.

Nog immer poneeren wij de stelling:

„de antirevolutionaire of christelijk-
„historische richting vertegenwoordigt,
„voor zooveel ons land aangaat den
„grondtoon van ons volkskarakter, ge-
„lijk dit door Oranje geleid, onder in-
„vloed der Hervorming, omstreeks 1572
„zijn stempel ontving.”

Dat is de Protestantsch-Christelijke opvatting aangaande het karakter van volk en Staat in Nederland. En hoe kan men nu een oogenblik denken, dat de Unie, met haar groot aantal roomsch-katholieken, met deze opvatting kan instemmen, zich er door wil laten leiden? Ons schijnt dit uitgesloten.

Wel achten we, voor zoover er overeenstemming is in doeleinden *saâmwerking* mogelijk, zooals er saâmbinding is tus-

schen de andere partijen, Die bereidheid is bij ons aanwezig, maar de Unie, althans haar wekelijksch orgaan, wees dit denkbeeld van de hand. Wij dienden bij haar te komen inwonen, al is men dan wel bereid ons te veroorloven een goede herinnering te behouden aan de dan leegstaande woningen, waarin we voorheen leefden. De omschrijving van ons standpunt met betrekking tot de Unie vordert niet veel tijd. Het goede, dat zij beoogt, willen wij ook. En wat er niet goed in is, mijden we liever. En verder is het een volstrekke illusie te meenen, dat 7 meer is dan $4 + 3$. Cijfers of cijfergroeperingen hebben voor de lotsbestemming van ons vaderland niet de allergeringste beteekenis.

Dr H. COLIJN.

Een belangrijke taak

Twee vragen

In gewone tijden zou ongeveer in deze maand een begin gemaakt worden met de voorbereiding van de verkiezing voor de leden der Tweede Kamer. Er was dan werk aan den winkel voor onze kiesverenigingen; de verschillende partijen stelden haar programma's vast en maakten zich gereed voor de propaganda.

Ditmaal bestaat voor dit alles geen enkele reden.

Duitsche autoriteiten regeeren en stellen vast wat naar hun inzichten nuttig en noodig is.

Zoolang zij geen aanleiding hebben den wil van het Nederlandsche volk te kennen, wordt op dit volk geen beroep gedaan. En zelfs indien zij wel daarop prijs mochten stellen, dan nog, daarvan kunnen wij ons verzekerd houden, zal dit niet gebeuren op dezelfde manier als dit in vroeger dagen placht te geschieden.

Een volksvertegenwoordiging naar het oude stelsel is niet meer noodig en gewenscht, verkiezingen zijn daarom overbodig. Tenminste die voor de Kamer. Voor Staten en Gemeenteraden gelden andere overwegingen, omdat die tevens bestuurslichamen zijn; ofschoon ook hieromtrent wel als vaststaand kan worden aangenomen, dat een eventueele vernieuwing, naar geheel of andere regelen en op geheel

andere wijze zal geschieden, indien het tenminste zoover nog komt.

Ligt er voor de kiesverenigingen nog een taak, is er voor haar nog nuttig werk te doen onder de sterk gewijzigde omstandigheden, is een vraag, die al spoedig gesteld wordt, bij het in acht nemen der gewijzigde verhoudingen.

Een tweede vraag, die onmiddellijk op de eerste volgt, is wel deze: is het nog ergens dienstig voor het lidmaatschap van de kiesverenigingen te behouden en anderen tot aansluiting te bewegen?

Immers van eenigen directen invloed op den gang van zaken is geen sprake meer. En daar wij toch machteloos zijn, is elke organisatie overbodig en verliest het lidmaatschap zijn waarde en belang.

Het mag niemand verwonderen indien deze of dergelijke opmerkingen worden gemaakt en gehoord. Zij liggen voor de hand. Toch is deze meening ten eenenmale onjuist en toont eenig gemis aan werkelijkheidszin.

Voor deze opvattingen zou wel plaats zijn, indien onze verenigingen niet anders waren dan wat haar naam aanduidt en zij zich alleen en uitsluitend bezig hielden met het verkiezingswerk en wat daarmee verband houdt.

Maar onze kiesverenigingen zijn zooveel meer dan de naam doet denken. Zij zijn instituten voor het staatkundig leven; en verreweg 't grootste deel der politieke stroomingen vindt zijn bedding in de verenigingen, die omvatten het politiek georganiseerde volk.

Beginselstudie

Verkiezingen mogen er dan niet zijn en ook niet komen, de politieke actie is er in elk geval wel en naar wij meenen in veel sterker mate nog dan in gewone verkiezingstijden dikwerf het geval is geweest.

De politieke actie is anders ingesteld, gaat niet meer over concrete vraagstukken van staatsrechtelijken aard, niet meer over wat gebeuren moet of niet gebeuren mag, maar wel over de groote beginselen, de levensbeschouwing, over de geestelijke problemen in den meest volstrekten zin van het woord.

De strijd bestaat dus nog wel, maar is op

ander terrein overgebracht, op een terrein waar wij ons meer thuis gevoelen, dat voor ons ook meer beteekent.

Hoe nuttig het indertijd ook geweest moge zijn en van hoeveel belang voor een goede volkshuishouding, toch gevoelen wij het als een bevrijding, dat wij af zijn van den strijd voor *den gaven gulden* en de principiele problemen al onze aandacht vragen. De Anti-Revolutionaire Partij was in die dagen niet in haar kracht. Het moest wel vroeger, de omstandigheden dwongen daartoe, maar financiële vraagstukken raken het hart niet, materiele problemen vermochten geen elan, soms haast geen belangstelling te wekken.

Voor een zeer belangrijk deel is dit ook een gevolg van de radicale verandering die in ons en rondom ons heeft plaats gegrepen.

Hoe geheel anders denken wij nu over 't bezit van stoffelijke goederen, over hooge of lagere belastingen, zelfs over een maatschappelijke positie, dan een jaar geleden. Hoever zijn de dingen, die ons vroeger vervulden, waarvoor wij ons konden warm maken, naar den achtergrond gedrongen, hoe vallen zij onder geheel ander licht, wat zijn zij in onze waardeschatting verminderd wat zijn we van dit alles veel losser geworden.

En zit hierin niet een zekere geestelijke winst?

Ongetwijfeld, indien dat loslaten, die veranderde geestesgesteldheid, geen gevolg is van moedeloosheid, een wanhoopsstemming, omdat toch niets houdbaar blijkt en wij het noodwendige gelaten aanvaardden of de kracht tot volhardend strijden missen.

Ware het zoo, dan was er enkel verlies, verlies zelfs van het weinige, dat wij nog over hadden gehouden en dan was er geen geestelijke winst.

Vindt dit bevrijdingsgevoel zijn oorzaak in het ontkomen aan de beklemming die het materiele altijd geeft en in het dichterbij komen tot de wereld der geestelijke waarden, dan mag van werkelijke winst gesproken worden.

En gelukkig zóó wordt het door zeer velen gevoeld en aanvaard.

Want de strijd op staatkundig terrein gaat om het behoud der geestelijke goederen.

Daarbij komen dan nog de vragen voor het practische leven. Hij, die staat temidden van zijn volk, die acht geeft op den loop der gebeurtenissen, intens meemaakt de politieke deiningen, welke ons volk in beweging en onrust brengen, blijft bij dit alles niet onbewogen, maar voelt zijn mede-verantwoordelijkheid.

En wat wel heel duidelijk aan het licht treedt is het feit, hoezeer ons volk in zijn breede geledingen en zeker ook in den nauweren kring van eigen geestverwanten, behoefte heeft aan voorlichting, aan leiding. De vraagstukken van den dag moeten op hun werkelijke waarde worden geschat, aan de beginselen getoetst; historie en Bijbel zijn beiden evenzeer noodig tot een juiste beoordeeling.

Hier ligt dus een breed terrein open voor den arbeid van de kiesverenigingen. Vooral ook omdat nu aan de orde worden gesteld problemen, die misschien vroeger alleen maar theoretische waarde hadden, doch op dit oogenblik van practische beteekenis zijn.

* * *

Revisie

Een der belangrijkste vraagstukken en de moeilijkste tevens, is wel of wij ons zelf niet moeten herzien, of althans aan een revisie onderwerpen onze meening ten aanzien van veel, dat tot voor kort onder ons volkomen zekerheid had en onomstootelijk vast lag in ons denken.

En dan betreft dit niet, dit zij al aanstonds ter geruststelling en misschien voor velen ten overvloede medegedeeld, de onveranderlijke beginselen, die verankerd liggen in Gods Woord.

Maar wel mag, onder het licht der gebeurtenissen, zeer bijzondere aandacht geschonken worden aan veel, dat ons eigen geworden is, waaraan wij gehecht zijn en meer berust op traditie dan op dieperliggende principes. Ook de traditie is een macht in 't leven; gewoonlijk een niet ongunstige factor. Zij kan ook weerhouden om 't nieuwe, dat zich aandient, onbevangen onder de oogen te zien, dit objectief te beoordeelen en dan is de traditie een hindernis, die aanpassing bemoeilijkt of onmogelijk maakt.

Wanneer wij spreken over de noodzakelijk-

heid van revisie, dan is daarmee niet gezegd, dat het zoover ook inderdaad komen zal. Dat hangt af waartoe onbevooroordeelde zelf-critiek leidt. Is het resultaat, na eerlijk overwegen en nauwkeurig beoordeelen van dien aard, altijd onder contrôle der beginselen, dat verandering, wijziging van standpunt noodig en geboden is, dat we dan ook den moed hebben te doen waartoe wat plicht geworden is, roept. Bezorgd behoeven wij over de uitkomst niet te zijn.

Princiepelijk heeft de Anti-Revolutionaire Partij het gelijk aan haar zijde zooals de geschiedenis van elken dag leert. Als partij behoeft zij, ook onder de sterk gewijzigde omstandigheden en de wir-war der meeningen, geen verandering te ondergaan, omdat, zooals bij anderen, haar stelsel onhoudbaar is gebleken.

Treffend juist hebben haar leiders en voor mannen de consequenties der verschillende stelsels gezien en beoordeeld.

Daarentegen zijn de beginselen der Anti-Revolutionaire Partij onaantastbaar gebleken. Niet omdat zij geen verandering wil of aandurft, maar omdat de noodzaak daartoe niet bestaat.

Hoeveel is reeds bezwiken onder de heftige mokerslagen van het tijdgebeuren. Zij staat nog, rustig temidden der woelende baren. Omdat zij rust op vasten bodem.

Maar met de toepassing der beginselen is het anders gesteld; ook, als we die zoo noemen mogen, met de afgeleide beginselen. Het eerste is een praktische kwestie; het andere vraagt diepere beginselstudie.

Hier nu ligt de taak der kiesvereeningen, ook in den aanstaanden winter. Een ernste en dankbare taak.

* * *

Niet exclusief

Daarenboven komt dan nog een nieuwe plicht.

Want niet alleen hebben wij ons te bezinnen op wat van ons is, maar wij moeten ook toetsen en beoordeelen wat der anderen is. Dikwerf kan dit samengaan; echter niet altijd.

Wat van andere zijden komt. Hoeveel is dit niet en hoe verscheiden.

Ons kleine land is vol van 't geroep voor en van het nieuwe, het allernieuwste. Wij

worden overstroomd met allerlei lecturen en de Pers verduizendvoudigt wat rijp en groen wordt aangeboden.

Vooral veel onrijp, onvoldragen goed. Op 't eerste gezicht is het meeste al te schiften; hij, die eenigszins onderlegd is, heeft daarmee geen moeite. Maar er is ook bij wat aandacht verdient, studie vereischt. Met een eenvoudig: daarvan moet ik niets hebben, komt men er niet af. Wij moeten eerst onderzoeken, scherp toetsen, daarna weten. En dat weten moet af zijn, willen we straks weer niet opnieuw bewogen worden en gaan twifelen.

't Was steeds een goede gewoonte onder ons, nauwkeurig kennis te nemen van wat anderen schrijven en beweren. Op dit punt is misschien niemand minder exclusief dan wij. Van liberalen en socialisten, gemakshalve gebruiken we de oude benamingen, is bekend hoe weinig zij kennis namen van wat onzerzijds het licht zag. 't Gevolg was, dat zij totaal vreemd stonden tegenover de meest gewone zaken; zij hadden zichzelf, om het nu eens heel dik te zeggen, van een stuk volkscultuur uitgesloten; en zij werden daardoor zelfgenoegzaam op een werkelijk stuitende wijze.

Geheel anders bij ons. Wat van hen verscheen, werd door ons gelezen. We stelden er zelfs prijs op precies te weten wat de tegenstander leerde en propageerde. En we waren gewoonlijk perfect op de hoogte. Zoo moet het blijven. Wat van anderen komt behooren ook wij te kennen en te onderzoeken: En wij worden er niet minder sterk door. Want het prikkelt tot naarstiger studie, de critiek leidt tot een dieper graven naar de beginselen.

* * *

Propaganda

Er is dus werk te over in den komenden winter en aan onderwerpen geen gebrek. Naast de studie staat de propaganda.

Want ook die moet voortgang hebben. En dan wel 'n propaganda, die gericht is op 't geheele volk.

Wij moeten dan niet trachten van iedereen een Anti-Revolutionair te maken. Dat lukt niet en kan niet.

Anti-Revolutionair is alleen hij, die onze beginselen aanvaardt en daaruit leeft. Maar dat is ook niet noodig.

Niet alleen wij, doch ook ons volk, heeft behoefte aan voorlichting en leiding. Wat bij ons in kleinen kring al noodig is, is nog veel meer noodzakelijk voor de breede scharen van het volk, die dikwijls maar een al te gemakkelijke prooi worden van allerlei, met groot tam-tam uitgedragen leeringen.

En ons volk wacht op die voorlichting. Instinctief keert het zich af van de onbekenden, die nu opeens uit alle hoeken en gaten losbreken, met schoonklinkende, maar meestal holle leuzen en niet te definiëeren begrippen.

Het verleden en ook nog wel het heden geeft ons een zeker vertrouwen. Wij zijn geen onbekenden; onze leiders hebben een naam met goeden klank. Dat geeft al iets voor.

Maar wat veel meer zegt, de onveranderlijke vastheid van onze beginselen, 't onder alles het zichzelf blijven, maakt indruk. Dit zal nog sterker zich openbaren als wij overgaan van het defensief tot het offensief, van 't verweer tot den aanval. Nu staan wij nog in een verdedigende positie; aan anderen overlatend het punt van aanval te kiezen. Haast altijd een teeken van zwakte. Ook soms van tactiek. Indien het laatste voor ons waar is, dan blijve het bij 't uitspreken van den wensch, dat het dra anders zal kunnen.

Wat de Nederlandsche Unie mogelijk is, behoeft toch voor ons niet onmogelijk te zijn. Tegenover haar actie is de onze te stellen; tegenover haar programma een van protestantsch-christelijke zijde.

Zoover behoeven wij nog niet eens te gaan om met goed resultaat onze propaganda in te zetten. Als wij maar niet stilzitten.

En dan is 't allerminst ons doel om de massa te trekken, te komen tot, voorzoover dit mogelijk is, een politieke machtsformatie. Het onzekere en wankele daarvan is ons niet onbekend. Maar wel om te overtuigen, ons volk diep in te drukken, dat de wederwaardigheden van onzen tijd geen toevalligheden zijn, dat er is een oorzaak en gevolg.

Daarbij zien wij dan niet alleen, en dit moeten wij ook anderen leeren, op de voor de hand liggende oorzaken, maar op andere, die veel dieper liggen.

God is bezig in dit geweldig tijdgebeuren

Werft nieuwe lezers!

De omvang van dit nummer is ditmaal grooter dan de financieele opzet eigenlijk gedooft. De lezers zullen dit weten te waardeeren. Opnieuw is aan den inhoud de grootste zorg besteed. Hij spreke voor zichzelf.

De redactie wil al het mogelijke doen om op deze wijze haar werk voort te zetten. Zij zal dit ook doen omdat zij van de veronderstelling uitgaat, dat het aantal abonnenementen nog beduidend zal toenemen. Het is daarom niet alleen voldoende, dat allen die een of andere bestuursfunctie bekleeden zich abonneeren, want dat spreekt vanzelf, maar ook meelevende antirevolutionairen zullen gaarne een abonnement nemen.

Hier is werk voor de propaganda-clubs!

Vraagt propagandanummers!

Geeft adressen op aan de administratie!

Werft nieuwe lezers!

Zijn geschiedenis te maken; menschen en machten zijn instrumenten in Zijn hand. Wanneer ons volk het weer zien wil, dat God historie schrijft, dat Hij de wereld leidt en voortdraagt naar Zijn toekomst, dan zal het ook sterk genoeg zijn om in deze bewogen dagen zijn lot te aanvaarden en dan blijft er een open uitzicht. Dan is niet de mensch en zijn wedervaren het eerste maar alleen van beteekenis wat God bezig is te doen. Dan kunnen wij alles loslaten en overgeven, dan klagen wij niet en beklagen ons nog minder; dan worden wij opgeheven boven den jammer van het leven uit. Dit ons volk te zeggen, het daarbij te brengen, is wel de schoonste taak, die ligt op onzen weg. Voor onze kiesvereeningen is er dus werk genoeg te doen; te veel zelfs voor haar kleine kracht.

„Wij Zijne knechten zullen ons opmaken en bouwen en God van den hemel zal het ons doen gelukken”.

Apeldoorn.

D. GOSKER.

Volkseenheid

Er is in het leven een aangrijpend tekort aan eenheid. En toch is eenheid een zeer vurig begeerde zaak.

Waar eenheid is, daar drukt de vrede zijn stempel op het leven. Waar eenheid wordt gevonden, daar is alle twist en tweedracht uitgebannen, en openbaart zich de eensgezindheid. Waar de eenheid actief wordt beleefd, daar is overeenstemming, samenstemming, harmonie.

Wie zou naar zulk een toestand niet met heel zijn hart verlangen? In den diepsten grond wordt de eenheid dan ook door alle menschen begeerd.

Maar, en ziedaar wat de totstandkoming van de eenheid verhindert, het begeeren van allen is niet hetzelfde begeeren. *Wat* wordt begeerd, *hoe* wordt begeerd, en in welken zin de verwezenlijking van het begeerde wordt nagestreefd, bepaalt het antwoord op de vragen: wat dunkt u van de Heilige Schrift? wat dunkt u van den Christus?

De Heilige Schrift leert, dat de ge- en verdeeldheid een gevolg is van de zonde des menschen, dat alle menschen aan haar zijn onderworpen, en dat zij zich uitstrekt over het geheele aardrijk, de gansche schepping (Gen. 3 : 14—19).

De Heilige Schrift leert, dat die verdeeldheid op deze aarde, in deze bedeeeling, geen einde neemt. De mensch is uit het paradijs — daar was de volkomen eenheid, zolang hij gehoorzaamde aan God — weggezonden, en hij kan daarin niet terugkeeren. De hof van Eden is voor hem gesloten. Cherubs met het vlammend lemmet van een zwaard, bewaken dien hof, en maken het weer intrekken daarvan aan den mensch onmogelijk (Gen. 3 : 23 en 24).

Die verdeeldheid wijkt nimmer van dit leven. Het schepsel is der ijdelheid onderworpen (Rom. 8 : 20, de nieuwe vertaling van het Nederlandsch Bijbelgenootschap geeft hier: de Schepping is aan de vruchteloosheid onderworpen). Het gansche schepsel tezamen zucht en is tezamen als in barensood tot nu toe (Rom. 8 : 22).

De Heilige Schrift leert, dat door het Woord de chaos tot een kosmos is geworden, dat door de zonde des menschen die kosmos in een chaos is verkeerd, en dat

Jezus Christus den kosmos redt. Alles wordt tot één vergaderd in Christus, alles wat in de hemelen en op de aarde is wordt onder één hoofd, dat is Christus, samengevat (Ef. 1 : 10). Door het bloed des Kruises is (en wordt) vrede gemaakt, en door Jezus Christus verzoent de Vader alle dingen, hetzij wat op de aarde is, hetzij wat in de hemelen is, tot Zichzelf (Col. 1 : 20).

De eenheid is door God gegeven, en door den mensch verzonddigd. Zij wordt door Jezus Christus hersteld, en het deel van allen, die in Hem gelooven, in principe en ten deele hier, in volkomenheid in het Rijk der heerlijkheid.

* * *

Wat boven is gezegd van de eenheid in het algemeen, heeft ook beteekenis voor de volkseenheid.

Wanneer allen naar deze eenheid staan, mag daaruit niet worden afgeleid, dat allen hetzelfde begeeren, hetzelfde bedoeelen en nastreven. Evenmin mag worden vergeten, dat de hoofdoorzaak van de verdeeldheid doorwerkt in alle dingen, dus ook in den kring van het volk, en dat in deze bedeeeling de ware eenheid des volks niet kan worden verwerkelijkt.

Alle eenheidsstreven, dat het feit der zonde loochent of ter zijde stelt, en niet uitgaat van de belijdenis, dat alleen in den Christus der Schriften de eenheid wordt verkregen, en dat Hij haar schenkt aan allen, die Hem in waarheid aanroepen, is op den duur tot mislukking gedoemd.

Alle eenheid, welke ten koste van het hoogste goed wordt bereikt, welke wordt tot stand gebracht doordat men dingen prijsgeeft, waaraan om der wille des geloofs en der waarheid moet worden vastgehouden, is verwerpelijkt.

Eene eenheid, welke de grootste gemeene deeler geeft van alle in het volksleven aangehangen overtuigingen, is zonder pit. Zij is een bleekzuchtig, bloedeloos wezen, waarvan geene energie uitgaat. Zij biedt aan het volksleven niet wat dit van noode heeft. Integendeel, zij veroorzaakt verslapping, inzinking, dooding van de voor groei en vernieuwing onmisbare veerkracht.

Eene eenheid, welker grondslag ligt in eene vage elke controversale opzettelijk

buitensluitende verklaring omtrent uitgangspunt en doel, offert het wezen aan den schijn op.

Men denke aan de eenheid op de basis van de z.g.n. neutraliteit, waarvan het kenmerk was: de negatie van de waarde van het Christelijk geloof voor het maatschappij- en staatsleven.

Men denke aan het Christendom boven geloofsverdeeldheid. Tegen de geloofsverdeeldheid werd de strijd aangebonden, maar ten koste van het wezen van het Christendom. Voorzover aan de geloofsverdeeldheid een einde werd gemaakt, geschiedde dit door de verzaking van het geloof, . . . en de verdeeldheid nam voortdurend toe, omdat het cement uit de samenleving in maatschappij en staat werd verwijderd.

* * *

Moet dan, zoo vraagt wellicht iemand, van het bevorderen der volkseenheid worden afgezien?

Zulk eene gevolgtrekking mag uit het vorenstaande geenszins worden afgeleid.

De verdeeldheid is tengevolge van de zonde, onze zonde, ons deel op deze aarde, maar tegen haar behoort te worden gestreden, evenzeer als tegen ziekte en dood, tegen moreele ontaarding en zedelijke levensontwrichting, tegen nijd en haat, tegen doodslag en oorlog, tegen alle zelfzucht en elk onrecht, ja, tegen alle kwaad. Wij weten, dat de zonde en hare voortbrengselen, zoolang deze bedeeing duurt, zullen voorkomen en verderven, maar dit ontslaat ons niet van den plicht daartegen onafgebroken te kampen.

Zij, die in Godes kracht de kampplaats betreden en hunne roeping trachten te vervullen, ontvangen, op Gods tijd, zegen. En God heeft Zijne gemeene gratie geschonken, waardoor de volle doorwerking der zonde nog toeft, waardoor dikwijls met vrucht de zonde in hare velerlei gestalte kan worden bestreden, en haar invloed op de levensverhoudingen kan worden ingeperkt of getemperd.

Ons woord, tevens eene waarschuwing, richt zich tegen de aanbinding van den strijd met de verdeeldheid op verkeerden grondslag, tegen een streven naar eenheid en volkseenheid, gepaard gaande met voorbijgang of loochening van het schrikkelijk feit der zonde, met het vergeten, veront-

achtzamen of ontkennen van de waarheid, dat alleen Jezus Christus de verproken eenheid waarlijk herstelt, en dat buiten Hem de ware eenheid niet is te vinden.

Daarom verzetten wij ons tegen elke bevordering van de volkseenheid, welke haar uitgangspunt vindt in de negatie van den strijd om beginselen, van den kamp tusschen beschouwingen van wereld en leven, en keeren wij ons tegen hen, die als middel ter verkrijging van de volkseenheid willen gebruiken: de unificatie, de gelijkscnakeung, de opheffing van de organen en de organisaties, met behulp waarvan die beginselstrijd wordt gestreden.

Daarom bevelen wij aan die bevordering van de volkseenheid, welke bestaat in:

- 1e. bijzondere samenwerking van hen, die principiëel genomen bij elkander behooren, of elkander na staan;
- 2e. samenwerking, met ongerepte handhaving van eigen grondbeginselen van allen, die onze groote volksgoederen willen bewaren, en een juster, bij dezen tijd passend gebruik van deze goederen voorstaan.

Dit program is kort, maar rijk aan inhoud. Wie dit aanvaardt heeft geen gebrek aan opbouwend werk, en dient onze volkseenheid op waarlijk Nederlandsche wijze.

Hij gaat uit van Nederlandsche gedachten, en geeft zich aan nationaal werk.

Groen en Kuyper — de namen van andere mannen uit onzen kring noemen wij thans niet — zijn er dikwijls van beschuldigd, dat zij sectaristisch optraden, dat zij de volkseenheid schaadden, dat zij verdeeldheid zaaiden, en ons volksleven in de waagschaal stelden, maar later zijn die beschuldigingen en klachten verstomd, en is erkend, dat hun werk een bij uitstek Nederlandsch karakter droeg, en van groote nationale beteekenis is geweest, omdat zij het volk hebben gediend, de volkskracht hebben opgewekt en versterkt, den publieken geest in zeer breeden kring hebben doen ontwaken en verdiept, en daardoor de volkseenheid op ongemeene wijze hebben bevorderd.

Laten wij in de door hen uitgestippelde lijn, en in de vormen, welke voldoen aan de behoeften van dezen tijd, voortarbeiten.

J. SCHOUTEN.

Zichzelf zijn, een karaktertrek van het Nederlandsche Volk

Zelfstandigheid, geen individualisme

In de veelvuldige historische lectuur, die we dezer dagen van de drukpers zien komen mogen we zien een poging van het in zijn diepste diepte geschokte volk om zijn evenwicht te hervinden. Men grijpt naar de geschiedenis omdat zich daarin ons volk ontvouwt, met zijn groote deugden en zijn groote gebreken. Men ziet in de grooten uit onze geschiedenis de wezenlijke karaktertrekken gemanifesteerd. Men gevoelt zich verwant aan die allen, omdat hun daden weerklink vinden, resoneeren bij wat ons in onze beste oogenblikken bewust is.

Geldt dit in het algemeen reeds van ieder Nederlander, die van het ras der vaderen niet is ontaard, hoeveel te meer is dit van beteekenis voor de aanhangers der anti-revolutionaire, christelijk-historische beginselen, die naar het bekende woord van Kuyper de pretentie hebben, dat zij vertegenwoordigen den grondtoon van ons volkskarakter.

Welke groep gevoelt zich meer verwant dan de antirevolutionaire aan een Willem van Oranje, die zijn staatsideaal construeerde op de basis van een calvinistisch beginsel; begrijpt beter de figuur van Johan de Witt, die het in zijn brieven zoo kernachtig uitsprak, dat hij zich gedragen wist door Gods Voorzienigheid; verstaat meer de koloniale roeping van Jan Pieterszoon Coen en Willem Usselinx, die beiden niet alleen om de negotie, maar ook om de religie de Hollandsche vlag naar verre landen brachten; gevoelt dieper mee met het bedrukte gemoed, dat in de donkerste dagen van den Tachtigjarigen oorlog in 1576 op zijn gedenkpenning graveerde: Onze hulpe is in den Naam des Heeren.

Daarom maak ik enkele opmerkingen ter aanwijzing van karaktertrekken van het Nederlandsche volk, zooals die in de geschiedenis tot uitdrukking komen.

Zelfstandigheid

In de eerste plaats is er een persoonlijk sterk geaccentueerd zelfstandigheidsgevoel. In onzen tijd wil men daarvan wel smalend spreken. Men wijst dan en terecht op zijn overprikkelde vorm in het gekijf van de Schieringers en Vetkoopers en van al die partijen en groepen meer, die het volksbestaan de Middeleeuwen door en tijdens onze oude Republiek hebben kwaad gedaan. Ik wil dat niet in bescherming nemen, integendeel. Maar vergeet toch nooit, dat het zelfstandigen waren, d.w.z. figuren, die op zich zelf konden staan en durfden staan, die de groote menigte der Watergeuzen hebben gevormd; dat het zulke zelfstandigen waren, die als te wapen gevlogen burgerij het verzet hebben gaande gehouden tegen Alva; dat het zulke persoonlijk zelfstandigen waren, die in hun kleine hulken de Nederlandsche vlag hebben uitgedragen naar Oost en West, naar Noord en Zuid en daar op zich zelf aangewezen den grondslag hebben gelegd van het grootste rijk der Nederlanden overzee. Het waren diezelfde persoonlijk zelfstandigen, die zooals Kuyper terecht herinnert, hun scheepsbrieven aanvingen met de woorden „naast God schipper op mijn schip”.

Een volk van dergelijke naar zelfstandigheid hakende personen is om te regeeren een lastig volk. Maar let er nu op, de staatsvorm, waaronder ons volk twee en halve eeuw heeft bestaan, heeft aan dat zelfstandigheidsgevoel ruim baan gelaten.

De afzonderlijke gewesten waren meer soeverein dan de Unie. In die gewesten vond men weer de steden en de ridderschappen als zelfstandige grootheden. Het was een rammelend geheel, meer chaos dan unie, zooals iemand terecht heeft opgemerkt. Maar ondanks al de in het oog loopende gebreken en bezwaren, heeft dat staatsgeheel ons vaderland gemaakt tot het

land van Grotius, van Vondel en Rembrandt.

Op elk gebied, letterlijk op elk gebied, stond ons volk aan de spits der natiën of bekleedde het een eervolle plaats. Waarom, omdat juist dat voor vreemdelingen zoo chaotische bouwwerk gelegenheid gaf om persoonlijkheden, zelfstandig te kweeken. Uit den mensch werd gehaald wat er in zat. Men werd geplaatst voor eigen taak, zij moge nog zoo beperkt van omvang zijn geweest, voor eigen verantwoordelijkheid, voor cultiveering van eigen inzicht en doorzicht, voor zelfstandige overwinning der moeilijkheden, voor eigen triomf en eigen voldoening. Men was soeverein in eigen kring.

Het getuigt van zuiver aanvoelen van ons volkskarakter, dat Kuyper zijn Vrije Universiteit juist opende met een rede over deze souvereiniteit in eigen kring en ze niet alleen theologisch-dogmatisch formuleerde, maar ze ook met historische bewijzen staafde.

Dezelfde gedachte beheerscht den opzet van Ons Program. En wanneer Kuyper als jong kamerlid zijn eerste groote rede over het onderwijs houdt. . . . het was in 1874. . . , toen citeerde hij met vuur een lied dat in zijn tijd veel opgang gemaakt had: „Durf een Daniël te zijn. Durf alleen te staan.”

Maar deze drang naar zelfstandigheid als Nederlandsche eigenschap was niet alleen bekend aan den Antirevolutionairen leider. Denk slechts aan Thorbecke, die in een zijner voortreffelijke redevoeringen zeide: „De kracht van de bijzondere personen of van hun vereenigingen is voor een grenzenloze ontvouwing vatbaar. . . . maar, wanneer men zich gaat verlaten op de steun van den staat, dan zal zij steeds binnen de engste grenzen blijven, al kwam die ondersteuning ook van den rijksten staat der wereld”. Daarom organiseerde Thorbecke het nieuwe Nederland van de negentiende eeuw op den grondslag van provinciale en gemeentelijke autonomie en zelfbestuur. Het groote succes van deze instellingen bewijst, dat ze pasten bij het Nederlandsche volk. We stelden in kleiner of grooter kring de volksgenooten voor verantwoordelijkheid, voor zelfstandigheid. En uit die kleine kringen kwamen weer de mannen voort, die hun bestuurstant

konden toepassen op de groote vraagstukken van het landsbestuur.

Hoeveel voortreffelijke ministers en kamerleden zijn hun carrière begonnen in den kleinen kring der locale bestuursorganen. En terecht is onlangs opgemerkt, dat de oorlogsdagen hebben bewezen, welke uitstekende krachten aanwezig waren juist in het plaatselijk bestuur. Afgesneden van de centrale instanties moesten zij op eigen initiatief handelen, nieuwe moeilijkheden oplossen, gevaren onderkennen, en slechts op enkele plaatsen zijn zij tekort geschoten. In de groote meerderheid der gevallen bleken de plaatselijke magistraten zelfstandig te kunnen handelen, omdat zij gewend waren zich zelf te zijn en te kunnen staan. Heeft dit ook aan Antirevolutionairen iets te zeggen? Ongetwijfeld. Wil onze groep in haar organisatie en werkwijze aansluiten bij het Nederlandsch karakter, dan moet zij op alle trappen zelfstandigheid aankweeken, dan moet zij in kleiner of groter verband de Antirevolutionairen plaatsen voor een eigen taak. Het gaat niet om groote vereenigingen, om talrijke clubs, waar een of twee bestuursleden het werk verrichten en bijeenkomsten organiseeren, waar het overgrote deel der aanwezigen niets doet dan de vergadering ondergaan. Veel beter is kleine groepen te vormen, bescheiden kernen, waar ieder een bepaalde taak zich opgedragen ziet en waar ieder zijn gaven naar het oude woord ten nutte en voordeele des anderen gewillig en met vreugde kan aanleggen. Daar gevoelt een Antirevolutionair zich thuis, omdat hij Nederlander is. Omdat hij zelfstandig is en zelfstandig wil werken. Daar ontwikkelt hij zijn grootste kracht en daar scheidt hij ook die onmetelijke kracht, waardoor de Antirevolutionaire partij, ondanks haar bescheiden omvang, haar vat op het volksleven kreeg.

Zoo blijven wij ook in Kuypers lijn. Hij heeft terstond de kracht onderkend van de zelfstandige actie der kleine kernen. Hij heeft overal zijn kiesvereenigingen doen stichten, locale organisaties geschapen op economisch en sociaal terrein. Hij vormde een kader van duizenden bij duizenden, van zelfbewuste werkers aan de verbreiding der antirevolutionaire beginselen. En zij werden gewaardeerd. Want overal waar

de antirevolutionairen geroepen werden. om samen te werken met anderen, waren zij het vaak, die leiding gaven, omdat zij geschoold waren in het besturen van hun kleinen kring.

Werkelijk het was geen toeval en evenmin slimme berekening, maar het van zelf sprekende gevolg van den feitelijken toestand, dat op zooveel plaatsen juist de antirevolutionairen waren, die stuwkracht gaven aan de organisaties op politiek, economisch en sociaal terrein. En zoo moet het, indien het God belieft, blijven ook.

Individualisme

Maar de geschiedenis doet niet alleen zien de gunstige gevolgen van dezen oertrek van het Nederlandsche volk. Zelfstandigheid kan verworden tot op zich zelf staan en ook tot voor zich zelf alleen staan.

Dat voor zich zelf alleen staan vervormde zelfstandigheid tot egoïsme, tot individualisme.

Dat egoïsme heeft maar al te vaak de steden en gewesten in de practijk laten toepassen het trotsche woord: Mij gaat niets boven mij zelf.

Dat egoïsme poogde te verhinderen, dat Leiden ontzet werd door het wassende water. Dat egoïsme belemmerde Marnix toen hij de verdediging van Antwerpen organiseerde. Dat egoïsme bracht een stedelijk bestuur er toe, om Willem III tegen te werken, toen hij zijn algemeen Europeesche politiek construeerde. Dat egoïsme . . . och de voorbeelden zijn te vermenigvuldigen. Niet het minst in onze eigen eeuw heeft dat egoïsme jammerlijke gevolgen gehad. Hoevele malen is de tot standkoming van een nuttigen maatregel verhinderd, omdat een kleine groep van personen door egoïsme gedreven zich daar tegen verzette. Zeker, men was zich wel bewust, dat er buiten het dierbaar ik, nog iets anders was, dat verzorging behoefde. Maar in de rij der begeerten domineerde toch het eigen ik en de zorg voor de anderen kwam eerst verre daarna.

Nu geven we terstond toe, dat ook in breede kringen van ons volk steeds de zorg voor den nooddriftige heeft geleefd. Wie onze steden doorgaat ziet overal nog staan de monumenten van de christelijke barmhartigheid. Al wisten onze voorvaderen zeer goed, dat een dubbeltje zestien

duiten deed, toch legden zij groote kapitalen vast voor allerlei stichtingen voor ouden van dagen, voor weezen, voor zieken en gebrekkigen. En Zondag aan Zondag getuigt de stille gift in den buidel der diakenen, hoe geneigd het Nederlandsche hart is mild te geven. Maar ondanks dit alles blijft toch bestaan het feit, dat het egoïsme voor het Nederlandsche volk geen overwonnen levenshouding is.

Evenwel is het individualisme veel sterker ingegroeid in het Nederlandsche hart. De individualist ziet zichzelf apart. Hij gevoelt zich niet alleen zelfstandig, maar geheel afgescheiden van de overigen. Hij geeft zichzelf niet de eerste plaats, de prioriteit in de vervulling der behoeften, neen hij loochent het verband, dat de afzonderlijke personen bindt tot een geheel.

Dat individualisme is de boezemzonde van het Nederlandsche volk. Dat individualisme deed reeds vroeg waarschuwen: Bewaart Uw Unie wel. Het heeft niet veel gebaat. Te zeer stemde het individualisme overeen met den wensch van het Nederlandsche hart. Toch is er nog onderling verschil. Bij sommigen vond het individualisme zijn oorsprong in het humanisme, dat aan Erasmus verwant is. In de kringen der geestelijke aristocraten vond het aanhang, een sympathie, die zich uitstrekt tot heden. De breede volksziel heeft het niet beroerd. Maar dat geschiedde wel door dat andere individualisme, dat zijn oorsprong vond in het religieuse, in de dwaling der wederdooperij. Nooit heeft een richting zulk een vat gekregen op ons volk, dan deze. De duizenden hebben zich aangetrokken gevoeld tot deze mengeling van de schandelijkste ongebondenheid en de diepste devotie. Allen baseerden zich op het inwendige licht. Allen wenschten zij het Koninkrijk Gods, hier en nu. Allen loochenden zij het ambt der overheid.

En het was vooral daarom, dat Marnix alle godsdienstige richtingen tot de Roomschen toe, in zijn godsdienstige verdraagszaamheid wenschte te betrekken, maar uitdrukkelijk de wederdoopers uitsloot.

En juist toen ons Nederlandsche volk scheen onder te gaan aan het religieus individualisme, toen is als een wonder Gods de leer van Calvijn over ons land uitgestort. Waarom? Hoe? Wij weten het niet.

Is er een aantoonbare reden, waarom dat opstandige individualistische doopersche Nederlandsche hart zich gevangen heeft gegeven aan het Calvinisme, dat de absolute souvereiniteit van God over al het geschapene in het midden plaatst? Geen andere, dan dat God uit louter genade dat elkaar verterende Nederlandsche volk heeft willen binden door gezag en vrijheid tot die natie van stoere Nederlanders, die de wereld heeft verbaasd door zijn expansie.

En zie nu, zoolang dat Calvinisme zijn vat behield op het Nederlandsche volk bleef het individualisme gebonden. Maar toen de revolutionaire denkbeelden der Verlichting doordrongen, stak het individualisme weer den kop op en leidde eerst tot weergaloozen partijstrijd en ten slotte tot volledige overgave van de oud-vaderlandsche Calvinistische traditie van gezag en vrijheid.

* * *

Ontwikkeling in de negentiende eeuw

Zoo stond ons volk nu een eeuw geleden. Losgemaakt van zijn religieusen wortel, verstrikt in de banden van een zich noemend liberalisme. Verdoofd onder de zorgen van een zoogenaamd verlicht bestuur. Verengd van bewustzijn door de benepen zorg voor den onmiddellijken kring. Jan Salie in zijn uiterste consequentie.

Toen is weer vernieuwing gekomen door terug te grijpen op het oude Calvinisme. Bilderdijk, hij alleen een man, stond als een rots, zelfstandig, maar geen individualist. Geen individualist, omdat hij de menschheid zag, geboren uit de hand van een gemeenschappelijken Schepper, gebogen onder gemeenschappelijke schuld, verbonden door een gemeenschappelijken Verlosser, geheiligd door een gemeenschappelijke offerande en opgewekt tot een gemeenschappelijk leven der dankbaarheid. Toen slingerde Da Costa zijn bezwaren tegen den geest der eeuw. Toen begon Groen van Prinsterer te graven dieper dan die beiden in de historie van zijn land. Hij begon den strijd voor de zelfstandigheid van een enkel geweten, zich vastklampende aan het woord, dat er blijdschap is in den hemel over een zondaar, die zich bekeert, dat de goede Herder alles op het spel zet, om een verloren

schaap te zoeken. En toch geen individualist, want meer dan wie ook besefte Groen de waarde van het instituut, van de goddelijke instelling van Kerk en Staat, van de Overheid, die Gods dienaar is. Neen, het was het zoeken niet van een enkeling, zelfs niet van een partij of groep, het was het geheele volk, dat Groen van Prinsterer grijpen wilde, om het terug te brengen onder den klem van Gods Woord. Ruim baan voor den eenvoudigen vromen huisvader, die zelfstandig als een goede Hollander wil staan voor zijn God, ook in zijn godsdienst en in de opvoeding zijner kinderen. Maar tegelijkertijd het hooghouden van het gezag der Overheid, van het Overheidsinstituut, om mede daardoor te bereiken het geheele Nederlandsche volk, waaraan hij tot de diepste vezelen van zijn bestaan verbonden was. Wel zelfstandig, maar geen individualist. Ook geen egoïst. Ook kind van het reveil en daarom verbonden aan al die onafzienbare rij van werken der barmhartigheid, van dadelijk Christendom, die thans na een eeuw nog spreken en nog altijd duizenden tot zegen zijn.

Toen ontplooidde Kuyper zijn kracht, een heros, een held, zelfstandig meer dan wie ook, maar doorgloed met liefde voor den verdrukte, meer dan wie ook. Hij die inderdaad dorst alleen te staan en het toonde in zijn bestrijding van het revolutionair verzet van 1903, had slechts een begeerte, om in de sociale kwestie vooraan te staan, als strijder tegen het liberale individualisme, dat den arbeider had uitgebuit.

* * *

Onze houding

Zoo staan wij nu midden in het Nederlandsche volk en daaraan verbonden, juist in onze dagen, met al de vezelen van ons bestaan.

Sta, maar weet U verbonden aan die vaderlandsche trekken van zelfstandigheid en verwerping van het individualisme, waaraan ons volk zijn plaats in de wereld te danken had;

Sta, maar weet, dat dit samengaan van zelfstandigheid en gemeenschapszin slechts mogelijk is door den religieusen wortel van ons volksbestaan, door het Calvinisme;

Sta, maar weet, dat dit alles nog van geen

„HET CALVINISME”

Kuypers Stone-lezingen

Wanneer iemand zou vragen naar een korte, heldere en overzichtelijke samenvatting van de beginselen en beschouwingen, die Dr Kuyper's leven en denken beheerschten en die hij in zijn lange werklevens rusteloos heeft gepropageerd, dan zou ieder, die Kuyper's werken eenigermate kent, hem aanstands wijzen op diens boek „Het Calvinisme”.

Dit boek bevat de zes lezingen, door Dr Kuyper in October 1898 voor de universiteit van Princeton, in Noord-Amerika uitgesproken. In 1876 was aan deze universiteit een kapitaal geschonken door Levi Payson Stone, een schatrijk Amerikaansch Calvinist, met het doel, uit de rente van dat kapitaal lezingen te doen houden aan de genoemde universiteit, ter verdediging van de gereformeerde levensopvatting. Aan Dr Kuyper viel de eer te beurt als eerste Nederlander te worden uitgenoodigd de „Stone-lectures” (Stone-lezingen) te houden. Kuyper was kort te voren door de universiteit van Princeton tot doctor in de rechten *honoris causa* benoemd en zou nu tevens de doctorsbul in ontvangst gaan nemen. En aldus heeft het princeton-sche academische publiek Kuyper hooren oreeren over „Het Calvinisme”.

waarde is, tenzij gij persoonlijk hoofd voor hoofd, weet, dat gij aan dit alles deel hebt. Dat gij op dit alles Amen kunt zeggen.

Toen Groen van Prinsterer, moegestreden, zijn einde voelde naderen, greep hij naar zijn Bijbel en las de ontroerende schildering van het leger der verlostten uit Openbaringen 7.

Hij was zijn leven doorgegaan, als veldheer zonder leger, zelfstandig als een echte zoon van het Nederlandsche volk.

Zijn loopbaan was hij begonnen als strijder voor het geweten van den enkeling. Nu vond hij zijn troost in de verheven teekening van de schare, die niemand tellen kan, uit alle natiën en geslacht en volk en taal. Zij zullen niet meer hongeren, noch zullen meer dorsten en de zon zal op hen

Meesterlijk, ja, 't is niet te veel gezegd, geniaal, zijn deze redevoeringen. Ze zijn het resultaat van een ongekend breed en diepen wijsgeerigen blik op wereld en menschenleven; een enorme geleerdheid; een volkomen speelsche beheersching van een reusachtige stof en een volkomen meesterschap in heldere, rake uitbeelding van wat gezegd moet worden. Wie Kuyper's groote werken kent, vindt tot zijn verrassing in dit nog geen tweehonderd bladzijden tellende boekje al diens grondgedachten, keurig gecomponeerd, terug.

Het lezen van deze redevoeringen is een puur genot. Nog levendig herinner ik me de verbazing, ja, de extase, waarin dit boek mij bracht, toen ik het voor het eerst, als achttienjarige jongen, las. Perspectieven gaan open, soms duizelingwekkend diep. Er valt licht op allerlei zware problemen, zóó helder, dat men zich verbaasd afvraagt, hoe de menschen er zoo mee tobben konden. En het rijkste, het voornaamste is, dat hier, althans in de hoofdzaken, een Schriftuurlijk licht geworpen wordt op de structuur, het leven, den zin en het doel van wereld en menschheid.

Het is gebiedend noodig dit boek langzaam te lezen. Iedere zin is volgeladen. Men mag den draad van het betoog geen oogenblik loslaten. Langzaam rijst dan voor den

niet vallen, noch eenige hitte en God zal alle tranen van hunne oogen afwisschen. Die verheven gemeenschap zag hij, samenstemmend in aanbidding: De lof en de heerlijkheid en de wijsheid en de dankzegging en de eer en de kracht en de sterkte zij onzen God in alle eeuwigheid.

En opgenomen in die groote gemeenschap, waarin alle egoïsme en individualisme is weggevallen, ontwaakte in Groen nog eens die drang naar zelfstandigheid, naar het persoonlijke en met bevende mond voegde hij er aan toe:

Amen, Jezus Christus, Amen.

Die persoonlijke, zelfstandige afzwerping van alle individualisme zij ons aller deel.

Dr L. W. G. SCHOLTEN.

lezer op de cathedraal van gedachten, die Kuyper met volmaakt meesterschap bouwt. Een cathedraal inderdaad! Een bouwwerk waarin alles zingt van de majesteit, de heiligheid en de genade van den Almachtige, die om Christus' wil onze Vader wil zijn.

In Juli 1899 verschenen de lezingen in het Engelsch, in Augustus daarna in het Nederlandsch. Pas een 25 jaar later kwam bij Kok in Kampen een tweede druk van de pers. Onder den titel „Reformation wider Revolution” verscheen het in 1904 in het Duitsch bij de „Reich Christi Verlag” in Gr. Lichterfeld. De vertaling is van Martin Jaeger.

Naar ik meen — ik kan het op het dit oogenblik niet controleeren — verscheen bovendien ook nog een Hongaarsche vertaling.

* * *

We willen kort den hoofdinhoud van de zes lezingen weergeven.

I. In de eerste lezing, handelende over *het Calvinisme in de historie* (in de Engelsche uitgave: *Calvinism a life system*) beoogt Kuyper, dat het Calvinisme een levens- en wereldbeschouwing is in den volsten zin des woords, antwoord gevend op alle grondvragen van wereld en leven. Met kracht keert Kuyper zich allereerst tegen het gebruik van het woord „Calvinistisch” als aanduiding van een secte, een confessioneele richting of een kerk. Om dan zijn stelling te bewijzen zoekt hij eerst de kenmerken op, waaraan een beschouwing moet voldoen om werkelijk een „alomvattend levenssysteem” te kunnen heeten. Men kan daarvan alleen spreken als een bepaalde leer of theorie een eigen kijk heeft op de verhouding van den mensch tot God, tot den *medemensch* en tot de *wereld*. In dien zin zijn het Paganisme, het Islamisme, het Romanisme en het Modernisme inderdaad levensbeschouwingen. Maar zoo nu is 't Calvinisme, dat ook. Want ten aanzien van de verhouding van den mensch tot God postuleert het Calvinisme de *rechtstreeksche gemeenschap* tusschen die beide, met uitschakeling van priesterschap, kerkelijk instituut of wat dan ook. Wat betreft de verhouding tusschen *mensch* en *medemensch* streeft het naar de erkenning, in een ieder, van de men-

schenwaarde, die in de schepping naar Gods beeld ligt. Daarom zijn, naar Calvinistische overtuiging, allen voor God en Overheid gelijk. Een ieder in den dienst, dien God hem aanwees en met de gaven, die God hem voor dien dienst schonk. En ten opzichte van de verhouding van *mensch* tot *wereld* leert het Calvinisme, dat in de wereld de vloek door de genade Gods is gestuit, dat het leven der wereld in zijn zelfstandigheid moet geëerd worden en dat de schatten, die door God in die wereld en haar leven zijn gelegd, op elk terrein moeten ontwikkeld worden, terwijl de vreeze Gods door hooger levens-erf de geloovigen vrijwaart tegen haar gif.

Zoo gezien is het Calvinisme de voleinde evolutie van de groote reformatie der 16de eeuw. Het is — om een Kuyperiaanschen term uit een ander boek te gebruiken — „een christendom van groote keur”. Het is die strooming binnen het Protestantisme, waarin het Woord Gods het diepst en het krachtigst tot heerschappij kwam.

Als zulk een levens- en wereldbeschouwing heeft het Calvinisme overal waar het wortel schoot, het leven op een hooger niveau en tot een rijker ontplooiing gebracht. En het draagt in zich de kiemen van een nieuwe, krachtige ontwikkeling ook in een nieuwen, anderen tijd. Tegen elken „tijdgeest” biedt het Calvinisme principieel en daarom onoverwinnelijk verweer.

II. Bijzonder gedachtenrijk is de tweede lezing, die tot opschrift heeft: *het Calvinisme en de religie*. Kuyper bespreekt daarin eerst de *religie als zoodanig*, dan haar openbaring in het *kerkelijk leven* en tenslotte haar vrucht voor de *levenspraktijk*.

De religie wordt in haar optreden door deze vier grondvragen beheerscht:

- a. is ze om God of om den mensch?
- b. is ze rechtstreeks of middellijk?
- c. is ze partiëel dan wel heel den mensch en heel het leven omvattend?
- d. is ze normaal dan wel abnormaal, dat is hier soteriologisch (verlossend)?

Op deze vragen geeft het Calvinisme een duidelijk antwoord.

a. De religie is er alleen om God! Alles is geschapen en bestaat alleen tot Zijn eer. Hij schiep zelfs een „religieuze expressie” in heel de natuur; in plant, dier en kind. En de verheerlijking Gods, die den Schep- per van het geschapene zoekt, moet haar voleinding vinden in den mensch, die naar Gods beeld geschapen is. De mensch is alleen instrument en middel. God alleen is oorzaak en doel, uitgangspunt en punt van rust. Irreligieus zijn is het missen van het hoogste levensdoel. Al deze gedachten worden samengevat in de belijdenis van Gods absolute souvereiniteit.

b. De religie kent geen „tusschenperso- nen” tusschen God en mensch. Geen kerk, geen heiligen, geen Maria, geen priester mag zich tusschen God en de menschen wringen. Echte religie is er alleen wan- neer God rechtstreeks door Woord en Geest inwerkt in 's menschen hart. Dan alleen is ze „vrij”. In het dogma der uit- verkiezing, volgens welke God zich on- middellijk verbindt met den uitverkorene, wordt dit wezenskenmerk der ware reli- gie tot volle uitdrukking gebracht.

c. De religie mag nooit *partiël* zijn. Niet in dezen zin, dat ze maar op een *déél* van 's menschen bestaan beslag zou leggen, b.v. alleen op het gevoel. Ze is het evenmin zóó, dat de godsdienst alleen maar voor *binnenkamer* of *kerk* zou worden gereser- veerd, maar buiten het publieke erf zou moeten gehouden worden. Ze is het óók niet in dien zin, dat ze alleen voor een *groep* van vroomgezinden bestemd zou zijn. Neen, de ware religie legt beslag op *heel* den mensch, op gehéél het menschen- *leven*, op gansch het menscheijk *geslacht*. Alle creatuur moet in religie gedompeld worden en zal religieus bestaan.

d. Tenslotte: de echte religie rekent met het feit, dat de mensch sinds den val *zon- dig*, dat is: *abnormaal* is: Ze kan dus alleen dan bloeien als de mensch radicaal wordt vernieuwd d.i. wederom geboren wordt! Ze is verlossingsreligie. En ze kan er dan alleen komen als God Zich in zijn Woord openbaart.

Van de religie komend tot de *Kerk* als haar georganiseerden openbaringsvorm teekent Kuyper haar eerst naar haar *wezen*: ze is het herboren menscheijk ge- slacht, het onzichtbare lichaam aller ver-

korenen, waarvan de kern, in Christus, in den hemel is. De *verschijningsvorm* der Kerk op aarde is de vergadering der ge- loovigen, die kerkelijk samenleven in ge- hoorzaamheid aan de ordinantiën, die Christus hun daarvoor gaf. Terwijl het *doel* der Kerk alleen ligt in de verheerlij- king Gods.

De vrucht der Religie voor de levensprac- tijd ziet de Calvinist in een leven streng gebonden aan Gods heilige wet, terwijl het met kaartspel, schouwburg en dans radi- caal brak.

III. In forsche lijnen teekent Kuyper in de derde lezing: *Het Calvinisme en de Staatkunde* het Calvinistisch principe van Gods absolute souvereiniteit over al het geschapene. Bij menschen op aarde kan dus nooit anders dan een *afgeleide* en dus *beperkte* souvereiniteit worden gevonden. Deze afgeleide souvereiniteit treedt op in drieërlei sfeer, die elkaars grenzen stipt hebben te eerbiedigen, n.l. in de sfeer van den *Staat*, in de sfeer van *Maatschap- pij* met haar velerlei levenskringen van gezin, familie, wetenschap, kunst, bedrijf, enz., en in die van de *Kerk*.

Wat betreft de souvereiniteit in den Staat wordt beleden, dat de overheden er zijn om der zonde wil, „bij de gratie Gods”. Hierdoor wordt principieel afgewezen alle vorm van *volks-* en *staatssovereiniteit*. De verschillende levenskringen in de Maatschappij danken noch hun aanzijn noch hun levenswet aan den Staat en zijn daarom tegenover den Staat zelfstandig. Hier ontwikkelt Kuyper dan het machtige principie van de „sovereiniteit in eigen kring”.

Besprekende de verhouding van den Staat t.o. de souvereiniteit van de Kerk betoogt Kuyper, dat de Overheid Gods Woord moet laten heerschen in den Staat, maar dan zoo, dat dit niet gaat naar de aanwijzin- gen van een Kerk, maar via de conscientie der machthebbers; dat zij de souvereiniteit der Kerk in eigen boezem volstrekt heeft te eerbiedigen en dat zij bij de afzonder- lijke personen de vrijheid der conscientie heeft te erkennen en voor de souvereine conscientie uit den weg moet gaan.

IV. Magistraal is vooral de vierde lezing: *Het Calvinisme en de Wetenschap*.

Door het geloof in Gods eeuwigen Raad kan een Calvinist deze geschapen wereld niet anders zien dan als een wereld van *eenheid, vastheid en orde*, geheel en al beheerscht door Gods ordinaantiën voor al wat bestaat. En dit geloofsbesef moest wekken en voeden den zin voor *wetenschap*, die juist dit geloof aan *eenheid en orde* tot grondslag en het demonstreeren dier eenheid tot doel heeft.

Ook gaf het geloof in een door God geschapen en door Zijn algemeene genade geconserveerde wereld aan de wetenschap *haar terrein terug*, nu beschenen door de Zonne der gerechtigheid! Voor een verachting der *geschapen* wereld is in het Calvinisme geen plaats. De gansche wereld is Gods werkstuk en wordt door den Christus gansch en al verlost. En daarom is ieder die Gods werk wil leeren kennen geroepen om, evengoed als de *hemelsche*, ook de *aardsche* dingen te onderzoeken. En eindelijk bracht het Calvinisme een oplossing voor het wetenschappelijk conflict. Dat conflict is niet de botsing tusschen *geloof en wetenschap*. Dat conflict bestaat niet. Er is alleen het conflict tusschen *geloof* en „geloof” en tusschen een wetenschap beheerscht door het ééne, ware geloof en een wetenschap beheerscht door een of ander „on-geloof”. En dit conflict loste het Calvinisme op door een veelheid van universiteiten te vragen voor Roomsche, Evolutionistische en Calvinistische wetenschap. Zoo alleen wordt de wetenschap „vrij” en is er waarborg voor bloei, eerlijke positie en goede verstandhouding.

V. De vijfde lezing beziet het verband tusschen: *Het Calvinisme en de Kunst*. Vooreerst, dat het Calvinisme zeer zeker geen eigen kunststijl kweekte, doch dat dit niet tegen het Calvinisme pleit, doch veeleer wijst op een hooger en graad van ontwikkeling. Daarna wijst hij op wat uit het calvinistisch beginsel voor het wezen der kunst voortvloeit. Ze moet een hoogere werkelijkheid openbaren dan de ingezonken wereld den menschen biedt. Staande bij den bouwval van de eens zoo wonder-schoone schepping, toont de kunst ons én de lijnen van het oorspronkelijk bestek, én wat de Opperste Kunstenaar en Bouwmeester ons eenmaal nieuw uit den bouw-

val zal scheppen. De kunstgave is een moment in het geschapen zijn van Gods beeld. En het schoone is maar niet iets van onze inbeelding, maar bestaat objectief, uit uitdrukking van de Goddelijke volkomenheid, die in heel de Schepping uitkwam, toen God zag „dat alles goed was”. Tenslotte volgt nog een schets van de doortastende wijze waarop het Calvinisme den bloei der kunst principiëel en concreet heeft bevorderd. Speciaal wordt gewezen op de bijzondere beteekenis, die het Calvinisme had voor de ontwikkeling der muziek.

VI. Met een uiteenzetting over: *Het Calvinisme en de toekomst* besloot Kuyper zijn lezingenreeks. De toekomst, voor zoover die zich uit het leven, dat voorhanden is, gissen laat, is somber en onheilspellend. De menschheid worstelt in een gigantischen doodsstrijd of er komt een opleving, doch dan moet dat geschieden door het oude en eeuwig-jonge Evangelie dat voor achttien eeuwen en in de zestiende eeuw de menschheid heeft gered. Maar voor dat Evangelie is weinig ontvankelijkheid. Er is een totale ontwrichting, materialiseering en brutaliseeren van het leven overal aan het doorwerken. Allerlei worstelen van edeler geesten tegen dit verwordingsproces bracht en brengt geen baat. Ook Rome kan hier geen afdoende uitkomst geven. Redding kan alleen dagen door positie te nemen in het *Protestantisme*. Doch dan niet in haar „praktische” *strooming*, die zich terugtrekt op allerlei christelijke werkzaamheden als philanthropie, evangelisatie en missie en evenmin in haar *mystieke richting* die haar kracht vindt in het onderscheidslooze gemoedsleven. Neen, de vergeten grondlijnen van het Calvinisme moeten weer worden opgezocht en doorgetrokken naar den eisch van het nieuwe, zooveel rijker ontwikkelde leven van thans. Vierderlei oproep doet Dr Kuyper daarbij hooren: 1o. dat ge het Calvinisme niet langer voorbijziet waar het nog is, maar het sterkt waar het nog nawerkt; 2o. dat ge weer studie van het Calvinisme maakt opdat ook de buitenwereld het kennen moge; 3o. dat ge het weer principiëel toepast op de onderscheidene terreinen des levens, en 4o. dat die kerken, die nog hee-

ten het te belijden, ophouden zich heur heerlijke belijdenis te schamen.

In het slot van deze laatste rede handhaaft Dr Kuyper als bekroning van al het gezegde de leer der *Electie*, der Goddelijke verkiezing en beschikking, waardoor alles in de wereld zóó is, als het is, tegenover de *selectie* waarmee de evolutie-leer dweept.

* * *

Met een paar opmerkingen moge ik dit artikel besluiten.

Men houde goed in 't oog, dat 't Calvinisme niet is een of ander stelsel of systeem door een geniaal mensch uitgedacht! Verre vandaar. Het is niets anders dan de weergave van een kijk op den *aard* en den *zin* en het *doel* van wereld en menschheid, zooals die door God in zijn Woord wordt gegeven. Daarom is het Calvinisme geen „gesloten” systeem — neen het brengt telkens verrassingen. Met staat open voor nieuwe ontdekkingen, zoowel in de Heilige Schrift als in Gods geschapen wereld. Het „past” voor alle tijden, omdat het uit de Waarheid geboren is.

Het zal daarom volkomen geoorloofd zijn telkens van *Neo-Calvinisme* te spreken. Het Calvinisme zooals Kuyper het teekent is inderdaad een vernieuwing van dat van Calvin. Men lette maar op diens teekening van de verhouding van Kerk en Staat. Maar dit kan ook niet anders. Indien Gods Geest werkelijk in alle waarheid almeer inleidt, dan kunnen we niet anders dan toenemende helderheid van inzicht verwachten. De eenige eisch, die altijd met klem moet worden gesteld, is: de volstrekte trouw aan de grondwaarheden te bewaren.

Noemen we even het Calvinisme, zooals Kuyper het teekende, *Kuyperianisme*, dan zal een verder werken in de door Kuyper; in getrouwheid aan de Schriften, geteekende richting weer vanzelf tot een *Neo-Kuyperianisme* leiden. De laatste rede wijst nadrukkelijk in die richting. We zien dan ook nu een worsteling om ten aanzien van „gemeene gratie”, kerk, kosmologie en anthropologie verder dan Kuyper en dus dichter bij de Schriften te komen.

Omdat het Calvinisme niet anders wil zijn en kan dan een geloovige aanvaarding van de Schrift in haar spreken over gansch den kosmos en geheel het men-

schenleven is een echte Calvinist niet een systeem-maniak, maar een *geloovige* „Calvinist in het hart is alleen hij, die persoonlijk in de eigen ziel door de Majesteit van den Almachtige is aangegrepen en voor de overweldigende kracht zijner eeuwige Liefde bezwijkend, die majestueuse liefde in het geloof van door Hem uitverkoren te zijn, en *Hem* alzo *alles* te danken te hebben, tegenover Satan en de wereld en den wereldzin van zijn eigen hart belijden dorst” (*Calvinisme* p. 59).

Zeldzaam actueel is dit boekje van Kuyper. Als een vuurtoren staat het in dezen ontzaglijken tijd. Met zienersblik peilde Kuyper de geestesbeweging zijner en onzer dagen. Laat men het lezen en nog eens lezen. Laat men het bestudeeren tot het geheel het eigen is geworden. Het zal een stempel op het leven zetten voor goed.

C. VEENHOF.

De Hervorming wil vrij zijn van menschelijke traditie, waar deze den Bijbel weerspreekt; vrij van menschelijk bevel, waar dit tegen de bevelen Gods strijdt. Zij wil biddend onderzoek van Gods Woord; niet om de Openbaring voor de Rede, maar om de vermetelheid van het verstand voor het hooger licht der Openbaring te doen zwichten. Wetende dat alle Schrift van God ingegeven is, geeft zij den Bijbel aan allen in de hand, niet omdat zij op der menschen eigen wijsheid rekening maakt, maar dewijl zij op de beloften des Heiligen Geestes vertrouwt, en de natuurlijke mensch niet begrijpt de dingen die des Geestes Gods zijn.

*„Ongeloof en Revolutie”,
Groen van Prinsterer.*

Op Kuypers sterfdag

8 November was het twintig jaar geleden, dat Dr Abraham Kuypers in zijn Heere en Heiland ontslapen is.

Er zijn wel redenen daar even bij stil te staan.

Juist nú.

Een korte levensschets over Dr Kuypers, die mij dezer dagen in handen kwam, en die al meer dan een halve eeuw geleden geschreven werd, dus toen Kuypers nog in de volle kracht van zijn leven stond, besluit de schrijver met de woorden: „In het bovenstaande heb ik zoo veel mogelijk getracht, objectief weder te geven, wat Dr Kuypers beoogt in Kerk en Staat. Een oordeel daarover zal men van mij niet verwachten. Om van niets anders te spreken, is het daarvoor nu zeker nog niet de tijd. Lezen wij niet in de Frithjof-sage hoe de wijze Bale zijn zonen vermaande:

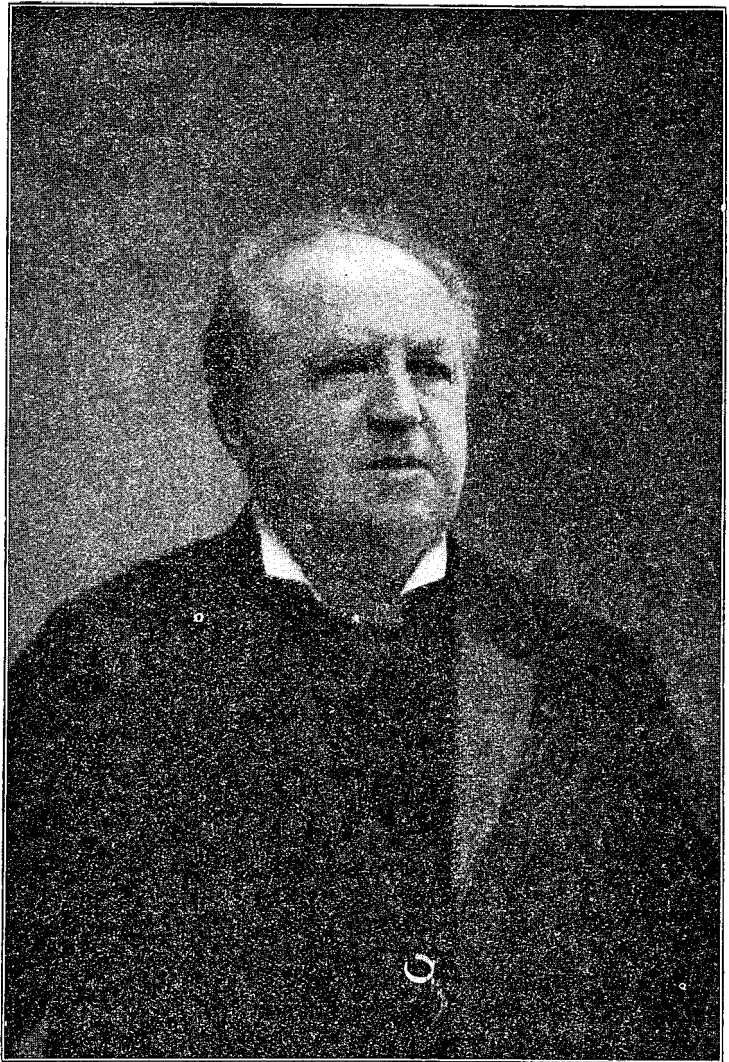
„Gij zult den dag eerst prijzen in het uur der nacht,
De mee die is gedronken,
den raad volbracht.....”

Er is reden voor de vraag: is dat „uur der nacht” thans aangebroken?

Het heeft den schijn, dat zoo niet alles, toch veel van het machtige levenswerk van dezen geloofsheld wordt afgebroken.

Kunnen wij den dag van Kuypers' leven thans ten volle prijzen? Prijzen, maar dan als een schoone dag, die onderging en geen spoor heeft nagelaten in den nacht die over ons kwam?

Als dat waar is, zijn we toch wel héél arm en rest ons niet veel meer dan het klaag-

Cliché welwillend afgestaan door Uitg.mij J. H. Kok, Kampen

lied van den prediker: „Ik zag alle werken aan, die onder de zon geschieden; en zie, het was al ijdelheid en kwelling des geestes.”

Kuypers' werk is dan wel reuzen-arbeid geweest, ja wel, maar toch van geen meerdere waardij en betekenis dan het werk van Sisyphus die door Hermes veroordeeld was in de onderwereld een zwaar rotsblok tegen een berg op te wentelen, waarbij telkens, wanneer hij bijna boven was, hem

de steen ontglipte en hij zijn vergeefschen arbeid opnieuw beginnen moest.

Welke hogere beteekenis zou het werk van Bilderdijk, Da Costa, Groen en Kuyper, om van anderen niet te spreken, gehad hebben, wanneer wij daaraan slechts gedenken kunnen, als aan den prijzenswaardigen dag, maar een dag die onderging?

Ik geloof daar niet aan.

* * *

Kuyper, Bilderdijk herdenkend in zijn onvergetelijke schoone rede in 1906 uitgesproken, zegt van dezen getrouwen profeet uit het Fransche tijdperk: „Als ge voelt hoe geesten tegen geesten botsen, en een dier ontzettende uren van ontkenning nadert, waarin heel 't rad van 's werlds loop een volle tand wordt omgezet. . . . wij zijn niet in staat de helden te beoordeelen, die in zulk een strijd vooraan hebben gestaan. . . .”

Wat Kuyper hier zegt van Bilderdijk, kunnen wij met het volste recht van Kuyper zeggen.

Zeer juist merkt Dr Colijn in zijn: „Levensbericht van Dr A. Kuyper” (1923) dan ook op, dat in beider leven (van Bilderdijk en Kuyper) menige verwante trek ligt en dat meer dan één opmerking in deze rede van Kuyper over Bilderdijk van bijna auto-biografische beteekenis is.

Oók in Kuyper's tijd is heel 't rad van 's werlds loop een vollen tand omgezet. Men vergelijkte maar eens de jaren uit het begin van zijn optreden met die, toen hij aan het einde van zijn leven stond.

Zelf zegt hij het in zijn eigen taal zoo kort en zuiver op den Bondsdag in 1913 toen de Geref. Jongelingschap haar zilveren jubileum vierde: „Toen ik voor nu vijftig jaren (dus in de zestiger jaren) het Calvinisme met zijn stalen kern en snijdende scherpte kennen leerde, deed het zich in ons goede vaderland zoo armelijk voor. Onder het toenmalig geslacht scheen 't verstorven, slechts hier en daar nog nabloeiend in half beschimmeld gewas. Er was letterlijk niet één theoloog van beteekenis, die 't er voor op nam. Geen vendel liep meer te hoop, dat het Calvinisme in zijn vaandel liet wapperen. Van organisatie in het burgerleven viel geen vezel meer na te pluizen. En geen kring hoe klein ook,

maakte zich op om der vaderen erfgoed in eere te herstellen. 't Lag al vaal, verdord en saploos terneer. . . .”

En hoe was het na een halve eeuw?

Inderdaad! het scheen een opstanding uit de graven!

Een eigen bloeiend christelijk onderwijs; een eigen Vrije Universiteit; een eigen dagbladpers; een sterke politieke organisatie, reeds het derde antirev. regeeringskabinet, een gezonde sociale organisatie; een Calvinistisch Kerkelijk- en Jeugdleven met een uitgebreide pers.

En aan dat alles was ten nauwste de naam van Dr Kuyper verbonden.

Voor de school: denk aan het volkspetitionnement van 1878; voor het Hooger Onderwijs: hij was de stichter en de eerste Hoogleraar van de Vrije Universiteit; voor de dagbladpers: hij was de oprichter van De Standaard en haar hoofdredacteur; voor de antirev. partij: hij was haar organisator en voorzitter; voor de rechtsche Kabinetten: hij was de stimulans van het Kabinet-Mackaay dat in 1888 optrad, de formateur en de premier van het Kabinet, dat regeerde van 1901—1905; voor het sociale leven: hij was de eerste die de sociale wetgeving in de volkvertegenwoordiging bepleitte en het eerste christelijk sociale congres organiseerde; voor de Kerk: hij was Kerkreformatoren en redacteur van De Heraut.

Deze man was geleerde, politicus, organisator, socioloog, journalist, volksleider, theoloog, en op elk van deze zoo zeer uiteenloopende terreinen, de facile princeps, gemakkelijk de eerste.

Wat is toch het geheim van dit wonderlijke leven geweest?

Zit het hem in die veelzijdigheid?

Integendeel, hij was een synthetische geest en stond vierkant tegenover het modern analytisch determinisme van zijn tijd. Zijn veelzijdigheid vond haar oorsprong in de eenheid van zijn leven.

Hij was de veelzijdige, omdat hij Calvinist, omdat hij Evangeliebelijder was.

Van hem kan met het volste recht hetzelfde gezegd worden, wat Groen van zich zelf getuigde: „Staatsman niet; Evangeliebelijder”.

Hij was op elk terrein des levens kampvechter voor één en hetzelfde beginsel:

de Souvereiniteit Gods over al het geschapene.

In het Calvinisme, dat dit beginsel tot grondwet heeft, zag hij de oorsprong en de waarborg der constitutioneele volksvrijheden, in het Calvinisme, zag hij de garantie voor een juiste verhouding tusschen gezag en vrijheid, de éénige waarborg dat een volk nòch onder tyrannie gebukt zal gaan, nòch in anarchie zich zal vernietigen. In het Calvinisme zag hij de handhaving van de soevereine kringen die door Gods ordinantiën in het menschelijk leven gesteld zijn, tot schutse en behoud van wat er aan teedere levenskiemen telkens opbloeien moet zal het menschelijk geslacht niet aan zelfmoord ten ondergaan. In deze diepe éénheid van levensbeginsel ligt de bron van zijn veelzijdige kracht naar alle kanten waarheen de rijke varianten van het ééne Scheppingsleven zich ook openbaren mogen.

Maar, ook al weten we dit alles, dan hebben wij toch nog niet het antwoord op de vraag, hoe één mensch in een halve eeuw tijd zóo groote verandering in het volksleven tot stand heeft kunnen brengen.

Immers, zelfs de stem van een Stentor is een ijdele klank zonder de resonans in de ziel van het volk.

Als toevallig vond ik dezer dagen een kladje onder mijn knipsels, waarop een rijmpje gedrukt stond, dat Dr Kuyper eens voor zijn oudste zoon gemaakt had:

„Kind!
Ondervindt
Als tolk
Van het volk,
Dat hoort
Naar het Woord;
Hoe te strijden
En te lijden
Voor 's Heeren
Eere
Wel 't lijf vernielt
Maar óók bezielt,
Loont
En kroont,
Ja leven
Geven
Kan,
Den man
Die bidt.....”

„Tolk van het volk”!

Dàt is Kuyper geweest.

Wat Kuyper gezegd en gedaan heeft, leefde latent in de ziel der „kleyne luyden”.

Der *kleine luyden*.

Het is geen toeval geweest, dat de laatste deputatenrede, die Kuyper zelf heeft uitgesproken (23 November 1917) tot titel droeg: „De kleine luyden”, en waarin hij aan het slot, zijn einde voelende naderen, als in een geestelijk testament, de gedenkwaardige woorden uitsprak:

„Lang zal ik niet meer in Uw midden zijn. De mij toebedeelde jaren loopen ten einde, en het beste deel van mijn levenskracht ligt achter mij. Juist daarom echter voelde ik mij temeer gedrongen, om u ditmaal vooral op den heiligen band te wijzen, die ons steeds saam mocht binden. De kleyne luyden te bezielen is steeds mijn streven geweest... Wat er ook onder ons inzinke, onze God zal ons steeds weer terugroepen, naar wat door lafheid en geestesverflauwing te loor ging. En daarom zij 't u door uw straks verscheidenden voorzitter als vurigste bede uit zijn hart toe geroepen: „Blijft mannenbroeders, de kleyne luyden, maar blijft, om 't te kunnen zijn, steeds groot in uw God!”

Hier ligt het geheim van Kuyper's levenswerk.

Er bestaat een rabbijnsche uitspraak: „Let op de kinderen der armen, want van hen gaat de leer uit.”

Kuyper heeft dit diepzinnige woord ten volle begrepen.

De kinderen der armen.

Zij waren in ons vaderland àltijd de door God uitverkorenen om als de grondtoon van ons volkskarakter scheen te verstommen, deze tot nieuwe, rijke klanken op te wekken.

De besten van ons volk, ze zijn àltijd weer uit de kleine luyden opgekomen, en waar afval insloop was 't nooit onder hen dat de eerste symptomen zich aandienen, het berdf diende zich steeds eerst in hogere regionen aan. Reeds de grondlegger van onze volksvrijheden, Prins Willem van Oranje, wist het: „Niet wat machtig is naar de wereld, maar alleen wat schuilt onder de kleine luyden heft met mij de banier omhoog voor de eere Gods”. Zoo is het door alle tijden heen geweest. En zelfs in het diepste verval onder het

Fransche juk, bleef er, schoon politiek onmondig, een schare getrouw, en zij waren te vinden onder de kleine burgerluiden, die de stille, conserveerde kracht zijn geworden voor het nationale behoud. Ik denk aan wat Bilderdijk eens schreef aan zijn geesteskind Da Costa: „Onder de algemeene verbastering, waarin men, al etende en drinkende, eenen tweeden zondvloed tegemoet ijlt, blinken de Leydsche grijnwerkers en letterzetters, als zooveel rechtzinnige en gemoedelijke Christenen uit. Ik vernam onderdaags, dat alles, wat tot de grijnen behoort, zoowel als alle letterzetters en drukkerijen, nauwgezet rechtzinnig zijn. Waren 't alle Lettermakers met de pen ook, het zou wel zijn. In Amsterdam waren 't steeds de Bijltjens van Kattenburg, in Rotterdam die van „achter 't Klooster”....

Kuyper heeft de behoudende kracht in ons nationale volksleven, waarvan de kleyne luyden de dragers zijn, door Gods genade gezien en aanvaard. Hij heeft eerst zelf van die kleine luyden ontvangen, wat hij later ons volk met honderdvoudigen woeker heeft terug geschonken.

Niet alleen „Pietje Baltés”, het Betuwsch vrouwtje met het neepjesmutsje, wier portret tot aan zijn dood op zijn schrijftafel heeft gestaan, heeft hem iets van die sluimerende potenzen van onze Calvinistische volkskracht doen verstaan, heel de gemeente van Beesd, de Betuwsche boeren en de daggelders hebben hem opnieuw op de schoolbanken gebracht.

In zijn „Confidentie” vertelt Kuyper er zelf van: „Hun taaie volharding is mij ten zegen voor mijn hart, het opgaan van de morgenster mijns leven geworden. Ik was wel gegrepen, maar had het woord der verzoening nog niet gevonden. Dat hebben zij mij gebracht met hun gebrekkige taal in den absoluten vorm, waarin mijne ziel alleen rust kon vinden....”

Deze kleyne luyden, hebben hem tot Calvijn gebracht, ofschoon zij misschien zelf nooit Calvijn's naam gehoord hadden. Maar wat God ons volk gegeven had, lag in hun ziel verankerd en gekristalliseerd. We zeiden, hij heeft dezen nationalen rijkdom door Gods genade met geloofsoog gezien en met geloofshand aanvaard. Door Gods genade.

Zijn lievelingspsalm was: „Door U, door U alléén, om 't eeuwig welbehagen”.

En hiermede zijn wij waar we wezen moeten. Nóóit eindigt de Calvinist in den mensch.

Het geheim van Kuyper's levenswerk, het ligt in 't eeuwig welbehagen Gods, Die ondoorgrondelijke wegen met ons volk bewandeld heeft, alle eeuwen door. Maar dan behoeven we immers ook niet den helderen dag van Kuyper's leven en arbeid te prijzen, als of we zelf in het uur van den donkeren nacht rondtasten.

Want dié dag schijnt nóg !

Het is immers de ééne groote dag Gods, die nóg schijnt en wat wij donkerheid wanen, zijn slechts de wolken waar achter Gods vriendelijk Licht schuil ging.

Wij leven in den éénen dag Gods.

Bilderdijk, Groen, Kuyper, Rutgers, Bavinck, ze zijn in dien éénen dag momenten van zonneglansen en zonneflitsen.

De dag zelf blijft.

God heeft in Zijn eeuwig welbehagen in de onwrikbare geloofskracht der kleyne luyden, dat tenslotte van geen Universiteit, christelijke pers- of radio, staatkundige- of sociale organisaties afhankelijk is, een geestelijk goed geschonken, dat blijven zal omdat het vast ligt in het welbehagen Gods. Neen, wij leven niet, nóg niet, in het „uur der nacht”, wij prijzen nóg den dag Gods, al is het zwerf bezwangerd door zware wolkenlagen.

De kleyne luyden, ze hebben zwaarder weer doorstaan en ze zijn in donkerder dreiging weg gescholen geweest als schapen die geen herder hadden, maar wat God in hen wrocht is genade-goed geweest, en op Zijn tijd scheurt hij op hun geroep den hemel en geeft hun weer den man, die zelf uit hen voort gekomen, door hen geleerd, hen leeren zal van 's Heeren wegen. En daarom stemmen zij, door God verblijd van harte in met de zuivere klanken van het sonnet dat Seerp Anema in 1907 van Kuyper zong:

„Gij hebt, gij hebt de duizenden gedragen,
Op vleug'len van uw hoogen

aadlaarsgeest,

Tot waar hun oog, van wonderen

dronken, leest

Het woord des lichts op duizend duistere vragen.

*Onze Clubs***De Huldiging van den
Verbandssecretaris**

Toen onze Verbandssecretaris zijn zeventigsten verjaardag vieren mocht, is hij door de organisaties waaraan hij zich steeds met zooveel toewijding had gegeven, de A.R. Partij en het Verband van A.R. Prop. Clubs, gehuldigd.

Deze huldiging kon echter slechts plaats hebben in kleinen kring. Al was het op zichzelf sympathiek dat de huldiging geschiedde in het Kuyperhuis, ons „Algemeen hoofdkwartier”, waar de jubilaris zooveel en zoo veel belangrijk werk had verricht, een officier die altijd in de vuurlinie heeft meegevochten behoort toch eigenlijk gehuldigd te worden „voor den troep”.

Een Deputatenvergadering was hiervoor de meest geschikte gelegenheid geweest. Is er een kiesvereeniging in den lande waar men den Ouden niet kent? Wij zouden wel eens willen weten in hoeveel plaatsen den Ouden gedurende zijn politieke leven heeft gesproken. Hoeveel adviezen zou hij in den loop der jaren wel hebben gegeven?

Maar een Deputatenvergadering was er niet. En inmiddels had onze vriend zijn functie van adj.-secretaris van het Centraal Comité neergelegd, en dit vroeg ook om een officieel afscheid.

Wij zullen 't uur des dankens niet verdagen
Totdat uw geest, verjongden aangezichts,
Naar 't regium des ongeschaapnen lichts
Verreist, om eeuwiglijk de kroon te dragen.

O, lang zal lichten over menschenzielen,
Zooveel Gods Geest ze wederbaart ten
leven

Het licht, dat langs uw pad ontglom;

En God ter eer, voor Wien alleen ze
knielen,
Zal u door d'eeuwen heen haar liefde
geven

Een veel' — verduizend dankbre drom!”

RUDOLF VAN REEST.

Cliché welwillend afgestaan door
„De Standaard”

Het is dan ook een gelukkige gedachte geweest deze huldiging plaats te doen hebben in de eerste gecombineerde vergadering van Arja- en Propaganda Clubs. Een vergadering die wel minder massaal is dan een Deputatenvergadering, maar waar anderzijds tegenover staat dat hierbij juist die organisatie betrokken was, die zoo in bijzondere mate de liefde van den Ouden's vurige hart had.

En het geschenk, een in olieverf geschilderd portret van Dr Colijn, onzen leider dien den Ouden met zoo groote toewijding gediend heeft en met wien hij zoo nauw heeft samengewerkt, was ongetwijfeld goed gekozen.

Het was wel zeer tragisch dat juist op den dag, dat dit alles zou geschieden, onze trouwe vriend zijn vrouw ten grave moest dragen, en zoo niet in ons midden kon zijn. Wij allen hebben in dit moeilijke uur heel diep met hem meegeleefd.

Maar waar vooral onder de huidige omstandigheden in 't geheel niet gezegd kan worden wanneer zich weer een dergelijke gelegenheid zal voor doen, was het goed, dat Mr. de Wilde toch in deze vergadering gesproken heeft over den dank dien de A.R. Partij aan den Ouden verschuldigd was voor alles wat hij voor haar mocht doen.

Dat is heel veel geweest. Wij zijn er van overtuigd, dat nooit tevergeefs een beroep op hem is gedaan. Of men hem riep op Ameland of in Zeeuwsch-Vlaanderen, dat was voor den Ouden hetzelfde. Kon hij zijn doel niet per tram of boot bereiken, dan nam hij de vliegmaschine.

Wat hij niet wist van de geschiedenis en de organisatie der A.R. Partij was, om een Amerikaansche uitdrukking te gebruiken, niet waard geweten te worden.

Hij was een strijdlustige natuur. Zijn artikelen „Hoe men de kiezers voorlicht” waren bekend, en hierin is met menigen tegenstander die een onwaardigen aanval richtte op de A.R. Partij, op afdoende wijze afge-rekend.

Voorals in „Nederland en Oranje” heeft hij een schat van voorlichting en studiemateriaal gegeven.

Als er kans was hier of daar een Kiesvereeniging of Prop. Club op te richten, wist hij steeds deze gelegenheid aan te grijpen. En dat hij niet alleen vlak bij huis zocht, blijkt wel uit het feit, dat hij het was die het initiatief nam tot de oprichting van den Kamerkieskring Maastricht.

* * *

Als Adjunct-Secretaris van het Centraal Comité hebben we nu afscheid van den Ouden moeten nemen. En die gedachte vervult ons met weemoed. Wij zullen hier dezen trouwen broeder missen.

Doch anderzijds zijn wij dankbaar dat wij hem nog als Secretaris van ons Verband van Prop. Clubs mochten behouden. Zijn geest is nog helder — Zijn liefde en trouw voor onze heerlijke antirevolutionaire beginselen nog immer even sterk en warm. Onze God sterke en trooste hem in den moeilijken weg waarin Hij onzen vriend thans leidt, en blijve hem de frisheid van geest en de gezondheid des lichaams schenken die hij noodig heeft, om zijn werk voor onze Prop. Clubs nog eenigen tijd te kunnen voortzetten.

Hij is een man die steeds weer zoowel het beginsel als de historie duidelijk voor ons kan doen spreken. En daaraan hebben we in deze bewogen dagen groote behoefte.

A. WARNAAR.

Met vasten wil vereend

Zoo zijn wij dan in Utrecht bijeen geweest en we hebben met de grootst mogelijke eenstemmigheid de nauwste samenwerking tusschen A.R.P.C. en A.R.J.A. tot stand zien komen. Het zijn korte, maar goede samenkomsten geweest en de bezoekers(sters) zullen Vrijdag 1 November 1940 niet gemakkelijk vergeten. Er waren hoogtepunten, vooral 's middags, toen was het eigenlijk één hoogtepunt. We waren met vasten wil vereend.

* * *

Vanwaar dien vasten wil ?

Zou de A.R. partij in heel haar glorierijk bestaan, van meer dan een halve eeuw, wel eens één van haar organen op zulk een ernstig moment hebben zien bijéénkomen dan nu het geval was ?

Maar er was een vaste wil.

We hebben elkander eens aangezien, toen we de handen schudden, met een blik dieper dan anders. Ons gezang klonk warmer dan vroeger, de strijdsalm kreeg nieuwen en dieperen klank. Ons gebed was inniger en we voelden sterker contact. Onze wil was sterk; we vreezen niet; we zullen elkaar trouw zijn, trouw nu. Vandaar dien vasten wil.

* * *

Wij waren vereend.

Dat wil zeggen dat we samenkwamen, hoe moeilijk dat onder de huidige omstandigheden ook ging. De vergaderingen gingen door. Vereend waren we ook als P.C. en als A.R.J.A. in den middag voor het eerst, sinds de A.R.J.A. voor elf jaren werd opgericht. Dat was dus een gebeurtenis.

De besluiten vielen eigenlijk in minuten, nadat ze onder leiding van Dr Colijn en zijn ijverigen adjunct-secretaris, den heer R. Gosker, zorgvuldig waren voorbereid. De samenwerking was gegroeid. Ieder die medeleefde in den loop der jaren met één of beide partijorganen, voelde, dat de eenheid komen ging. Het wachtte slechts op het juiste moment van ingrijpen. Dat gebeurde precies op tijd. En nu zijn we praktisch één. We zijn vereend.

En we zijn dat met vasten wil. We hebben allen het gevoel, dat er nu van gemaakt zal worden, wat ervan te maken is. In geen enkele plaats staat er iets een goede sa-

menwerking in den weg. De taak die ons door den leider is uitgestippeld, is niet nieuw, maar ze past op de nieuwe orde.

Onze partij is klaar. Zij kent haar standpunt tegenover de corporatieve ordening, omdat er 6 jaar geleden in een rapport door een speciale studiec ommissie uitgebracht, positie is gekozen. Wij gaan daar niet prat op, wij constateeren slechts een feit.

Zoo waren we vast van wil vereend, we zagen de lijn, ons doel, onze taak.

* * *

In die stemming hebben we in Utrecht ook afscheid genomen van eenigen, die onder ons vaste plaatsen hadden. Dat waren de personalia. Daar was allereerst de heer R. A. den Ouden, die door Mr J. A. de Wilde hartelijk werd gehuldigd. Hij was niet aanwezig, omdat de aarde op dat moment haar geopende groeve had, waarin 't stoffelijk overschot van zijn geliefde vrouw werd weggelegd. Dat was te betreuren, meer dan één onzer het zeggen kan. Maar het was een plicht der dankbaarheid dat wij hem op deze samenkomst gedachten. De A.R.J.A. nam afscheid van enkele harer bestuursleden, waarbij op den voorgrond trad het heengaan van den voorzitter Dr L. W. G. Scholten. Zijn optreden was immer sympathiek in dien kring, zijn leiding was vast, omdat zijn kennis groot was, en zijn houding nimmer onzeker. Eigenlijk hield hij 's middags zijn afscheidsrede in breeden kring. Het was een woord vol lijn, vol kracht, vol energie.

* * *

Met dien vasten wil gaan we nu ook met onzen arbeid voort. Wij staan gereed en met open vizier strijden we, eerlijk, moedig, standvastig en trouw.

We kunnen op elkaar aan.

Vast van wil vereend!

R.

E. v. R.

De Hervorming wil vrijheid, niet om aan Vorsten en Overheden de wet te stellen; niet om zich politieke voorrechten te verschaffen; niet om de vrijheid te hebben als deksel der boosheid, maar als dienstknechten Gods. „Ongeloof en Revolutie”, Groen van Prinsterer.

Jaarvergadering Verband A.R.P.C.

Vrijdag 1 November kwam te Utrecht het Verband van A.R.P.C. onder leiding van den tweeden voorzitter, den heer A. War-naar, in jaarvergadering bijeen. Na de gebruikelijke opening sprak de voorzitter een kort welkomstwoord.

Het jaarverslag van den secretaris-penningmeester werd goedgekeurd, met de opmerking, dat geen melding is gemaakt van de actie in de provincie Gelderland.

De heer Mr J. A. de Wilde lichtte vervolgens de voorgestelde samenwerking met de A.R.J.A. toe. Met algemeene stemmen werd tot deze samenwerking besloten.

De stemming voor leden der Verbandscommissie had tot resultaat, dat de heer C. B. v. d. Wal te 's-Hertogenbosch werd gekozen met 72 tegen 1 stem op den heer W. Beukenkamp te Sleenwijk.

Gekozen werden de heeren D. Huygen te Amersfoort en R. P. Davids te Goes met resp. 42 en 59 stemmen tegen resp. 30 en den heer J. P. Oranje te Breukelen en 11 op den heer F. de Groot te Ritthem. Blanco 3 stemmen. Van onwaarde 1.

Verscheidenheden

Isolement

Wie de *Nederlandsche Gedachten* van Groen van Prinsterer kent weet, dat Groen herhaaldelijk daarin spreekt over isolement. Allerwegen is schier bekend het adagio: „in ons isolement ligt onze kracht”.

Maar het gaat dikwijls met bekende woorden als met teksten uit den Bijbel — zij worden op den klank af genomen en vaak uit het verband gerukt, zoodat den waren zin menigeen ontgaat.

Zoo is het met de isolementsuitspraak van Groen van Prinsterer. Velen meenen, dat Groen daarmede bedoeld een op zich zelf staan van de A.R. Partij, een geheel alleen staan, en afzonderingspositie inneemt. Isolement is dan het zich volkomen afzijdig houden en daarin zijn kracht te zoeken. In die beteekenis opgevat is elke samen-

werking, elke *entente cordiale* op politiek terrein feitelijk uit den booze.

Is dit nu inderdaad de exegese van bedoelde spreuk?

Om te weten wat Groen verstond onder: in ons isolement ligt onze kracht, slaan wij de *Nederlandsche Gedachten*. op. In het zesde deel, no. 2 (27 September 1875) vinden wij de spreuk voor het laatst door Groen aangehaald en het meest volledig toegelicht. Wij citeeren: „In ons *isolement* ligt onze kracht. Of wilt ge liever een hollandsch woord, in onze *zelfstandigheid*, in onze *beginselvastheid*, ligt onze kracht. Dit was steeds het devies onzer vlag. Zelfstandigheid, die, het *heterogene* afstootend, al wat *homogeen* is aantrekt; die, zelf onwrikbaar, ter aansluiting bereidvaardig de hand reikt. Van 1829 tot nu toe was ik steeds, zoo ik meen, aan het zinrijk *adagium* getrouw”.

Zelfstandigheid en beginselvastheid — ziedaar het wezen van Groen's isolement. Zelfstandigheid ten opzichte van alle andere partijen. „*Nous sommes un parti distinct*” — wij zijn een afzonderlijke partij, zoo schreef hij 6 October 1873 in de *Nederlandsche Gedachten*.

Beginselvastheid, dat is hier: onvoorwaardelijke onderworpenheid aan het beginsel. Toen de Graaf Van Zuylen van Nijvelt aan de redactie van *De Bazuin* voorstelde de spreuk van Groen te wijzigen in: „In mijn afhankelijkheid ligt mijn kracht”, omdat hij meende, dat Groen met onverbiddelijke vasthoudendheid zijn eigen wil trachtte door te drijven, antwoordde de *leader* der A.R. Partij: „De vasthoudendheid aan eigen standpunt is, bij mij althans, *afhankelijkheid* van beginselen, wier kracht in de ordeningen Gods ligt. *Isolement*, als gevolg der onderworpenheid aan een beginsel. In deze *onvoorwaardelijke onderworpenheid* alleen (dit is steeds mijne ervaring geweest) ligt de wezenlijke kracht van elk die het belijdt” (*Ned. Gedachten*, 31 Oct. 1871).

Duidelijk blijkt uit deze woorden, dat Groen van Prinsterer om des beginsels wil is gekomen tot een zelfstandig optreden. Met het Conservatisme moest worden gebroken. Het leefde uit dezelfde revolutionaire beginselen als het liberalisme. Omdat het Conservatisme zich tegen het

radicalisme verklaarde en de motie-Keuchenius (1866) revolutionair noemde; omdat men tegen Groen kon aanvoeren, dat in het conservatieve ministerie-Mijer-Van Zuijlen „biddende mannen” waren — daarom vertrouwden velen van de christelijk-historische richting dit Conservatisme. Maar Groen doorzag klaarder dan vele zijner vrienden hoe doodelijk het was voor het anti-revolutionair beginsel om in klem van het Conservatisme te geraken.

In 1871 koos Groen met groote beslistheid voor het isolement, toen hij o.m. Dr. Kuyper candidaat stelde voor de Tweede Kamer „tegenover de politiek der *méégaandheid*”.

Zoo is isolement het stellen van *beginsel tegenover beginsel*, het afbreken van de moderne levensbeschouwing en het planten van het vaandel der geloovige staatkunde op haar puinhoopen. (*Ned. Ged.* 30 Aug. 1873).

Exclusivisme is aan dit isolement vreemd. Het is bereid tot samenwerkig. Want al stoot het 't heterogene, d.i. het niet bij het beginsel passende, het ongelijksortige, af — het trekt vanzelf al wat homogeen, d.i. wat verwant, van dezelfde richting is, aan.

De anti-revolutionaire partij gaat nog immer uit van het isolement in Groenianschen zin. Nu ook in dezen tijd wordt gepoogd de zelfstandigheid van haar beginsel te ontkennen, het heterogene te amalgameeren in een eenheidsbeweging, herinneren wij ons den strijd van Groen van Prinsterer om het isolement. En wij zeggen: met dit isolement zal de anti-revolutionaire of christelijk-historische richting zijn of zal ze niet zijn.

J. W. van F.

De *Nederlandsche nationaliteit*, zooals die uit en na de Hervorming is opgebloeid, was dus naar haar geestelijken kant van gereformeerd type En ze is dit in algemeenen zin genomen, gebleven, ook al hebben de sterke toeneming der Roomsch-Katholieke bevolking en het veldwinnend Humanisme — in de 19e eeuw als Liberalisme van allerlei gading opgetreden — daaraan afbreuk gedaan. „*Schrift en Historie*”, H. Colijn.

Gevallen Strijders

Het ligt in het voornemen van de redactie van dit blad de gevallen in onze gelederen in een korte rubriek met enkele woorden te gedenken. Allerm minst is het de bedoeling daarbij den mensch in het middelpunt te plaatsen en eens te laten zien over welke krachten de A.R. partij nu wel heeft beschikt. Integendeel, veeleer moet hierin gezien worden een belijdenis van onze onmacht waardoor ook de sterke figuren onder ons, vallen moeten door den dood, maar ook een lofverheffing Gods, Die ons in Zijn genade strijders voor de eere van Zijn Naam, heeft gegeven.

Omdat het nog zoo versch in het geheugen ligt, doen we nog een enkele teruggreep.

Ds C. W. J. v. Lummel †

Hoe kort is het nog maar geleden, dat wij te Zuidland, waar hij het laatst van zijn leven de Geref. Kerk als predikant diende, en waar hij als emeritus-predikant woonachtig was, ter ruste hebben gelegd. Ds C. W. J. v. Lummel, een oud-strijder van groot formaat voor onze partij.

Wie van de ouderen herinnert zich niet de kleine, vierkante, markante persoonlijkheid van dezen pleitbezorger van onze zaak. Niet alleen was hij bekend en gezien in den Gelderschen Achterhoek, waar hij als zoon van een schoolhoofd geboren werd. Heel het land kende hem vooral in zijn befaamde debat-kwaliteiten.

Uit de school van Kuyper voortgekomen zat de strijd lust voor onze partij hem in het bloed en dies voerde hij het pleit onvermoeid en met geestdrift.

Aan zijn groeve herdenken wij dezen doode onder ons, wiens enthousiaste voorbeeld de jongeren moge wekken tot groote activiteit.

J. H. Kok †

In de maand October ging uitgever Kok van ons heen. Hem eeren wij als lid van de Prov. Staten van Overijssel en als raads lid van de stad Kampen voor de A.R. partij. Hij had in deze functies groote verdiensten, zooals aan zijn groeve op Vrijdag 17 October Prof. Dr J. Ridderbos en de Kamper burgemeester, de heer M. H. Oldenhof, hebben geschilderd.

Is er echter onder ons één, die hem aldus in de eerste plaats gedenkt? Immers neen. We noemden hem, met opzet „uitgever Kok”. Zoo kenden wij hem en zoo kende heel christelijk Nederland hem. Als uitgever, die als levens-devies koos „Ick hou koers”, heeft hij onschatbare verdiensten voor ons christelijk volksdeel gehad, maar inzonderheid voor de A.R. partij. „De uitgever van Kuypers werken”, en van zoo veel werken van anderen van onze prominente figuren; van A.R. staatkunde, en van tal van brochures, van... het is onmogelijk om ook maar bij benadering hier volledig te kunnen zijn. Zoo rijst de figuur van den heer Kok voor ons: Beminnelijk, vriendelijk, maar vast besloten niets uit te geven, dat zijn geweten geweld aandeed. Twintig jaar na Kuyper ging hij heen. Schrijver en uitgever rusten nu in den akker der aarde. Maar hun „werken” zijn bij ons. God zij geloofd.

Mevr. A. J. W. den Ouden-du Chatenier †

Ook een figuur die we scharen onder „gevallen strijders”. Niet omdat ze in de rijen van de onzen zulk een plaats heeft ingenomen, maar als echtgenoot van den vroegeren adjunct-secretaris van het Centraal Comité. Zij bracht haar „offer” voor de partij in het steeds weer afstaan van haar man voor de beweging, die hem nacht en dag riep. Dat hij altijd klaar stond is voor een goed deel het werk van zijn vrouw, die hem met groote trouw en liefde ter zijde stond.

De heer den Ouden heeft zijn echtgenoot ten grave gedragen op den dag toen het Verband van A.R. Prop. clubs, te Utrecht vergaderde. Hij deed het op het uur bijna, dat Mr de Wilde hem om zijn activiteit huldigde.

Toen gedacht de partij zijn gestorven echtgenoot.

E. v. R.

Een „Nederlandsche Gedachte”

Zeer vaak wordt er in deze dagen bij ons op aangedrongen om ons aan de hand der historie te bezinnen op het karakter van

ons volk. Ik denk bijvoorbeeld aan de inhoudrijke rede door den pas afgetreden voorzitter der Arja uitgesproken op de gezamenlijke vergadering van de Arja-organisatie en van de A.R. Propaganda Clubs op 1 November te Utrecht, een rede, die er zich bij uitstek voor leent om als onderwerp op onze clubs behandeld te worden. Om in deze richting te stimuleeren wil ik de aandacht vestigen op een brochure geschreven door den vooral in de Arja-kringen en in het Noorden van ons land bekenden Dr J. A. H. J. S. Bruins Slot.

Deze brochure draagt tot titel: *Oorsprong en Waarborg*, een „Nederlandsche Gedachte” en is uitgegeven bij Jan Haan te Groningen. De prijs is zeer laag gesteld.

Dr Bruins Slot bespreekt eerst onze nationale kernfouten en gaat vervolgens na, wat het vormend beginsel, de oorsprong en waarborg van ons nationaal bestaan is.

„De orkaan, die den tienden Mei over ons is opgestoken, heeft ons — ook geestelijk gesproken — onderste boven gewaaid”, en nu moeten wij weer tot ons zelf komen, „dat beteekent, komen tot de bronnen waaruit wij als menschen en als volk plachten te leven en zonder welke wij geestelijk, en dus ook nationaal, dood zouden zijn.”

Hoe komt het, dat het een oogenblik leek, alsof wij de kluts kwijt waren? Dat komt, doordat het materialistische, het formeele en het uitwendige in ons nationale leven op den voorgrond heeft gestaan.

Op heldere en populaire wijze worden deze geciteerde gedachten nader uitgewerkt, waarna de conclusie volgt: „In de plaats van ons nationaal materialisme, zal een geestelijk-nationale, een sociale zin moeten komen. Van het formalisme zullen wij ons moeten afwenden tot het vleesch en de beenen onzer nationale traditie. De veruitwendiging van de nationale gedachte in symbolen zullen wij moeten inruilen voor een verdiepte beleving harer motieven.”

Naar het woord van Groen van Prinsterer moeten wij niet bevreesd zijn voor vormen. Er moet bevrijding komen van uitwendigheden.

Echter betaamt ons als historisch levende

menschen een vreeze voor den geest der eeuw, „dat kameleon, dat steeds van kleur verandert, maar inwendig dezelfde blijft”. Ons Protestanten past verder een steeds stijver zich binden aan het geloof der Hervorming, dat steeds één zelfde kleur be- kent.

„Op de basis van stam en taal heeft de Nederlandsche natie zich als iets eigens gekarakteriseerd door den godsdienst en de godsdienstvrijheid”. De vrijheid der Kerken „vormde en vormt in Nederland den oorsprong en den waarborg van het nationaal gezag en van de nationale vrijheden.”

„Het zaad der historie, dat is in Nederland het zaad des geloofs, bot altijd weer uit. Het is in Nederland uitgebot en heeft vrucht gedragen, in de vorige eeuw, zelfs op den akker der Fransche revolutie. Als wij voor het planten en natmaken zorgen, zal het ook uitbotten op den akker der Duitsche.”

„Ons heden ligt in ons verleden, dat is een historisch feit en het is onze schande. Maar ons nu bebroedt de toekomst, dat is een historische wet en het kan onze roem en het heil onzer kinderen zijn.”

Bedum.

P. BOER.

Al deze voordeelen van kwaliteiten van Nederland waren noch in de verdienste van individuen, noch in de voortreffelijkheid van het staatkundig stelsel en beleid, noch uitsluitend in een samentreffen van omstandigheden gegrond. Wie de oorzaak in één term wilde begrijpen, zou ook al ware zijn maatstaf zuiver rationeel, er geen beter woord voor vinden dan dat van goddelijken zegen. De geschiedenis moge anderen volken soms trots en glorie op hun herkomst leeren, voor ons luidt haar les, als men haar goed verstaat, enkel ootmoed.

„Nederland's Geestesmerk”,
J. Huisinga.

A. R. J. A. Studieschetsen

10 cent per exemplaar

Bestellingen uitsluitend per giro No. 184519,
E. VAN RULLER, Rotterdam

Schets No:

- 14 Dr L. W. G. Scholten: Mr G. Groen van Prinsterer.
- 23 R. Hagoort: Talma.
- 24 Dr Joh. H. Scheurer: De Schoolstrijd I (De Geschiedenis).
- 30 J. Everaars: De beginselen der Roomsche Staatkunde.
- 31 Prof. Dr V. H. Rutgers: De Schoolstrijd II.
- 32 Dr C. Beekenkamp: De Chr. Dem. Unie.
- 33 J. Schuiling: Onze Koloniale Politiek.
- 34 Dr J. A. Nederbragt: Staatsbeschouwingen.
- 36 J. J. G. Boot: Gemeente en Gemeenteraad.
- 37 Dr. J. de Lange: Welvaartspolitiek der gemeente.
- 39 Dr Joh. H. Scheurer: Mensch en Machine.
- 40 H. M. Oldenhof: De Burgemeester.
- 41 Dr J. J. de Waal Malefijt: Het Provinciaal Bestuur.
- 42 Dr Joh. H. Scheurer: Sociale Actie in Nederland.
- 43 Dr L. W. G. Scholten: Wat dunkt U van ons parlement ?
- 44 Dr Ir B. de Hoogh: Het systeem van ons geldwezen.
- 45 Dr Ir B. de Hoogh: Devaluatie.
- 46 Dr Joh. H. Scheurer: Verzekeringswetgeving.
- 47 Dr C. Beekenkamp: Het plan van den Arbeid.

Schets No:

- 48 Dr L. W. G. Scholten: Keuchenius.
- 52 J. W. Weenink: De Privaat-eigendom.
- 53 Ds J. G. Woelderink: Zuivere en valsche beginselpolitiek.
- 54 Drs H. Smitskamp: De geschiedenis der Coalitie.
- 55 C. F. v. Dijke: Bijbelonderwijs en openbare school.
- 56 J. W. Weenink: De Pacht.
- 57 Dr Joh. H. Scheurer: Arbeidsloon.
- 58 Dr J. A. H. J. S. Bruins Slot: De Chr. Historische Unie.
- 59 Dr L. G. W. Scholten: De Vrijzinnig-Democratische Bond.
- 60 Ds Chr. G. H. Plantagie: De Bellamy-beweging.
- 61 Dr P. Prins: Overheid en geweten.
- 62 K. J. de Jong: Overheid en bedrijfsleven.
- 63 Dr J. A. H. J. S. Bruins Slot: Het Nederlandsche Liberalisme.
- 64 Dr Joh. H. Scheurer: De Middenstand.
- 65 Dr E. J. Beumer: De monarchie in Nederland.
- 66 Dr L. W. G. Scholten: Thorbecke.
- 68 Jhr Dr P. J. v. Winter: Eenige problemen van Zuid-Afrika.
- 70 G. Gruppelaar: Vreemde invloed oorzaak van Nederland's val in 1795.
- 71 Mr K. Groen: De groei der gebonden Maatschappij.
- 72 Joh. v. d. Haar: Lijkverbranding.
- 73 Dr L. W. G. Scholten: Dr H. Colijn.

DRUKKERIJ LIBERTAS

WITTE DE WITHSTRAAT 47, ROTTERDAM, TELEF. 38290
DRIFT 13 – UTRECHT
TELEFOON 11811

*Ons bedrijf te Utrecht, werkt
geheel volledig en is daar-
door in staat*

ALLE

DRUKWERKORDERS

*in elke uitvoering en iedere
oplaag met den meesten spoed,
fraai uitgevoerd, op te leveren*

EEN TELEFOONTJE OF EEN BRIEFKAART EN ONZE
VERTEGENWOORDIGER KOMT GAARNE BIJ U AAN

NEDERLANDSCHE

GEDACHTEN

OFFICIEEL ORGAAN TEN DIENSTE VAN DE ANTIREVOLUTIONAIRE PARTIJ, HAAR PROPAGANDA- EN HAAR A.R.J.A.-CLUBS

Verschijnt den 15den van elke maand. — Adres van Redactie en Administratie : R. Gosker, Dr Kuypersstraat 3, 's-Gravenhage, Telef. 114487. — Prijs per abonnement f 1.- per jaar; voor leden der aangesloten vereenigingen bij minstens vijf abonnementen aan één adres bezorgd f 0.75. Losse nummers f 0.15. Giro-nummer Centr. Comité: 134589. — Voor advert. wende men zich tot de Adm. v. d. blad

INHOUD VAN DIT NUMMER

I Schrift en Historie.

„Hij is onze Vrede” door Ds J. Fokkema.

II Ter voorlichting.

„Eenheid of samenwerking” door Dr H. Colijn.

„Alles in Gods Hand” door Mr J. A. de Wilde.

„Verklaarbare schroomvalligheid” door Dr C. Beekenkamp.

„Corporatief” door J. W. van Fr.

„Christelijk-Sociale èn Christelijk-Politieke actie” door R. Hagoort.

„Volksgesest en Burgerzin” door A. R. de K.

III Verscheidenheden.

„Academicus en Staatkunde” door H. van Andel.

Binnenkort zal verschijnen de

2e goedkoope uitgave

GROEN VAN PRINSTERER

DOOR

Prof. Dr. P. A. DIEPENHORST

Groot royaal formaat

Een kloek boekwerk van 540 bladzijden
met 10 portretten en illustraties op kunstdrukpapier

PRIJS SLECHTS f 2.00
GEBONDEN f 2.90

De beste, uitvoerigste en nieuwste levensbeschrijving van den grooten Groen. Uit dit boek leert men Groen van Prinsterer, zijn persoon, zijn werk, zijn gedachten en zijn beteekenis voor onzen tijd grondig en volledig kennen. — Dit groote geïllustreerde prachtwerk wordt in nieuwe uitgave voor zulk een lagen prijs geleverd, om iedereen in de gelegenheid te stellen zich dit kostelijk boek aan te schaffen.

„Niets dan lof hebben we voor dit boek. Onze jongelingen moeten het voor de vereeniging, maar ook voor hun eigen bibliotheek aanschaffen. Zulke boeken vormen de jeugd. Zulke boeken kunnen we dankbaar gebruiken.”

DE VAANDRAGER

„Het is een zeldzaam genot het te lezen.

Dit werk verdient door het geslacht van heden te worden gelezen.

Wij bevelen het boek warm aan en hopen op een ruim debiet.

Groen is het lichtend voorbeeld eener vaste, onwankelbare overtuiging.”

Dr H. COLIJN

in „De Standaard”.

„Men mag nu wel spreken van het schatboek van Prof. Diepenhorst met betrekking tot 't leven en 't werk van Groen! Van superieure kwaliteit is het. Dit is nu een der boeken, die elk Antirevolutionair in zijn bibliotheek moest hebben.”

GEREF.

MANNENBLAD

Vraag bij Uw boekhandelaar nu alvast het gratis prospectus

UITGEVERSM AATSCHAPPIJ J. H. KOK N.V. TE KAMPEN

NEDERLANDSCHE

GEDACHTEN

OFFICIEEL ORGAAN TEN DIENSTE VAN DE ANTIREVOLUTIONAIRE PARTIJ, HAAR PROPAGANDA- EN HAAR A.R.J.A.-CLUBS

Schrift en Historie

„Hij is onze Vrede”

.....en vrede op aarde.....
Lukas 2 : 14.

Ik ben niet gekomen om vrede te brengen, maar het zwaard.

Mattheüs 10 : 34.

O Kerstnacht, schooner dan de dagen!

Ja, want in dien nacht doortrilde het lied der engelen de lucht: „vrede op aarde”. En sedert die heerlijke zang in Efratha's velden weerklonk, is er geen Kerstfeest voorbijgegaan, of dat hemelsche lied is door menschentongen nagezongen.

Jezus Christus is geboren.

En van dien Christus belijdt de Kerk Gods: „Hij is onze vrede”.

Spot die toon van het engelenlied niet met alles, wat zich hier op aarde afspeelt?

De aarde, welke door de zonde een poel van ellende is geworden, is die een plaats van vrede? Die aarde, waarop het tusschen de verschillende volkeren gist en kookt? Overall wordt toch de onvrede gevonden, zooals die gelegen is in de zonde tegen God.

En is het dan niet waar, dat juist door de komst van den Zoon Gods in deze wereld, de strijd in hernieuwde woede is ontbrand?

Zeer zeker. Hij Zelf heeft er van getuigd, toen Hij zeide: „Ik ben niet gekomen om vrede te brengen, maar het zwaard”.

Door den Naam van Jezus is er verdeeldheid gekomen, die zelfs doorgaat tot in den huiselijken kring: En is door dien Naam niet gansch de heidenwereld, na den dood des Verlossers, in vuur en vlam gezet?

Ja, zooals de aarde altijd is geweest de groote kampplaats tusschen God en Satan,

zal ze het ook blijven. De vrede komt niet eerder, dan bij Jezus' wederkomst. Tot dien tijd blijft gelden het woord uit den mond der waarheid: „Ik ben niet gekomen om vrede te brengen, maar het zwaard”.

* * *

En toch zingt het hart dergenen, die Hem kennen als de Borg voor hunne zondeschuld, op dit Kerstfeest weer bij vernieuwing: „vrede op aarde”.

Hij is hunne vrede.

En heeft Hij het Zelf niet gezegd: „vrede laat Ik u; Mijn vrede geef Ik u!”

O ja, Gods engelen in Efratha's velden, ze hebben gezongen van den vrede in het menschenhart, van den vrede met God, door Hem, het Kind in de kribbe.

Nooit hebben de engelen bedoeld te zingen, van een vrede, waarbij met God niet werd gerekend.

En de Kerk van Jezus Christus zou zeer zeker geen uitweg weten met haar engelenlied, indien ooit door Christus ware beweerd, dat de vrede, zooals de wereld die verstaat met Zijn geboorte zijn intocht zou hebben gedaan.

Vrede op aarde.

Heerlijke melodie.

In de kribbe in Bethlehem's stal ligt Hij. Wiens vernedering en versmading getuigenis aflegt van de ellende en den onvrede, die in deze wereld heerscht, maar Die ook op aarde kwam om dien onvrede weg te nemen en den vrede te schenken.

En die vrede kan alleen komen door de oorzaken van den onvrede weg te nemen. Die vrede kan alleen komen door de zonde te verzoenen en zoo te herstellen den vrede tusschen God en mensch.

Door de zonde staan God en mensch als vijanden tegenover elkaar.

En nu wil God de eerste zijn. Hij maakt vrede, ja vrede op aarde. En in het kind

Eenheid of Samenwerking

Er wordt den laatsten tijd in Nederland weer druk geschreven over eenheid, eendracht, saamwerking en daarmee verwante begrippen.

Maar niet ten onrechte plaatste het Algemeen Handelsblad een paar weken geleden boven een zijner artikelen: *Verstaan wij elkaar?* Wel ging het daarbij om andere begrippen, om de beteekenis van socialisme, autoritair, totalitair, nationaal-socialistisch, maar de vraag is evengoed op hare plaats bij de denkbeelden, die we in den aanhef van dit artikeltje noemden. Verstaan we elkander daarbij wel? *Bedoelen* we allen hetzelfde als we dezelfde woorden bezigen? En daarom kan het misschien eenig nut hebben over deze begrippen nog eens een oogenblik na te denken. Wat bedoelt men eigenlijk als men gewaagt van de wenschelijkheid eener demonstratie van *eenheid* onder het Nederlandsche volk? Toch zeker niet, dat we Nederlanders zijn en zulks ook wenschen te blijven, dat we verlangen naar het herstel van de tijdelijk verloren gegane vrijheid en onafhankelijkheid. Dat hoeven we waarlijk niet te gaan aantonen. Behoudens een heel enkele, die daarover anders denkt, staat het vast, dat er in dat opzicht reeds een complete eenheid is. Die *bestaat* reeds en behoeft dus niet meer gevormd te worden. Ook is het volstrekt overbodig die eenheid te gaan demonstreeren door eerst allemaal op een hoop te gaan staan en dan één man

te verzoeken namens ons allen te verkondigen, dat we begeeren onafhankelijke vaderlanders te zijn. Dat is overbodig, omdat iedereen dit weet.

Zij, die roepen om de z.g. eenheid van het Nederlandsche volk bedoelen wat anders. Ze zijn afkeerig van de verschillen in *denkwijze* die er, ondanks de eenheid op het terrein van het nationale gevoelen, onder ons gangbaar zijn. Dat wil eigenlijk dit zeggen: de veelkleurigheid, de variatie in het geestelijke moet verdwijnen en plaats maken voor eenvormigheid, die door Kuyper — en we stemmen daarmee hartgrondig in — eens de *vloek* van het moderne leven genoemd is.

Breng de gedachte nu maar eens over op een ander gebied. Ik vind de kleederdracht van den Zeeuwschen boer en van den Urker visscher mooi. Maar als nu iedereen in Nederland zich eens in een van die beide kleederdrachten vertoonde, dan zou het er toch op straat of in de huizen wel erg eentonig gaan uitzien — wat *nu* schilderachtig is zou *dan* het toppunt van het monotone worden.

Het is in het geestelijke, indien de gedachte uitvoerbaar ware, niet anders. Iedere man, iedere vrouw over zoo wat alle dingen gelijk denkend of althans *voorgevend* gelijk te denken over de vragen die zich elken dag voordoen, wat een monotone wereld zou dat zijn!

in de kribbe reikt die God aan een mensch de hand der verzoening toe.

* * *

Vrede op aarde.

Vrede in het onvredege menschenhart.

Kunnen wij dat van ganser harte meezingen op het komende Kerstfeest? Meezingen als kenners van het heilgeheim?

Nog niet?

Dan willen wij niet erkennen een vijand van God te zijn.

Wij willen ons niet voorstellen een God, Die op ons toorn.

En dat zullen wij eerst met schaamte des harten moeten belijden.

Daartoe nu kwam Jezus op deze aarde, om die vijandschap te openbaren, die ook in ons hart woont, opdat Hij in dien weg zou kunnen schenken den vrede met God.

Zalige blijdschap voor allen, die Hem kennen.

En men noemt Zijn Naam „VREDEVORST”.

Ja, Hij is onze vrede.

O Vredevorst, Gij kunt gebied

Den vreed' op aard' en in mijn ziel;

Doe al het menschdom tot U vlieden,

Dat al wat ademt voor U kniel!

Delft.

Ds J. FOKKEMA.

Natuurlijk is dit ideaal — indien het zoo genoemd mag worden — onbereikbaar. Maar daarom begint hier ook de spraakverwarring. Men weet wel, dat deze eenheid nimmer te verkrijgen is, op geen enkel terrein en dus ook niet op het staatkundige, maar men handhaaft niettemin de fictie dat men er wèl in slagen kan, door er een Zerrbild, door er een karikatuur voor in de plaats te stellen. Men aanvaardt dan een uiterlijke, een organisatorische eenheid als van gelijke waarde te zijn met een echte innerlijke eenheid. Het duidelijkste voorbeeld vindt men misschien in de Nederlandsche Unie die getracht heeft een heele groote parapluie op te zetten waaronder alle Nederlanders van Antirevolutionair tot Socialist een schuilplaats zouden vinden, terwijl er onder al die schuilenden velen waren die er niet aan dachten daar ter plaatse een vast verblijf in te richten. Nog altijd is er eenheid. . . . op een afstand gezien. Maar wie dichter bij komt hoort al heel duidelijk het gemurmel van meningsverschil. Dat kan niet anders omdat de verscheidenheid van inzicht nu eenmaal bestaat en dadelijk aan den dag treedt zoodra het onderwerpen van belang raakt.

Natuurlijk zijn er ook aangelegenheden waarover nagenoeg alle Nederlanders een stemmig denken. Wij gewaagden reeds van onze warme gehechtheid aan vrijheid en onafhankelijkheid en al wat daarmee saamhangt. We noemen slechts de begeerte naar behoud van ons historisch geworden volkskarakter, naar behoud van den band tusschen Nederland en het in Azië gestichte monument van nationale grootheid, naar behoud van onze traditioneele volksvrijheden, naar behoud van een zekeren invloed van het volk in zaken van wetgeving en bestuur, gepaard aan een belangrijke versterking van het regeeringsgezag. Op al deze punten is er, voor wat de groote lijn betreft, een geduchte meerderheid in het volk tot *saamwerking* met elkaar bereid. Natuurlijk heerscht ook in deze dingen niet de eenstemmigheid van het kerkhof, maar wel zóóveel gelijkheid van inzicht als onder *levende* menschen *mogelijk* is. En daarom gaat het ten slotte.

Maar gaan we dan geen nieuwen tijd tegenmoet? En is wat ge hiervoor hebt opgesomd geen bewijs, dat ge eigenlijk het oude terugbegeert en met den rug naar het nieuwe gaat staan? Dat verwijt wordt geuit. Wij zijn dan degenen die het oude niet willen vergeten en het nieuwe niet willen aannemen.

Zoo gesteld is dit pure onzin. We sluiten ons aan bij dien schrijver uit de Grieksche Oudheid die terecht heeft opgemerkt, dat men, in tijden van overgang, moet trachten het goede in het nieuwe te grijpen zonder het goede in het oude prijs te geven. Het is in de historie der volken nooit zóó geweest, dat er een gladde breuk met het oude was als het nieuwe zich aankondigde. Zelfs bij de belangrijkste gebeurtenis in de wereldhistorie, bij de komst van Christus in het vleesch, zien we oude instellingen en gebruiken nog vrij lang gehandhaafd nadat ze hun eigenlijken zin verloren hadden. En zoo is het ook geweest bij andere gewichtige gebeurtenissen in de wereldgeschiedenis. Zoo is het ook thans. Er moge in Duitschland en Italië de laatste jaren veel veranderd zijn, en zulks in meer dan één opzicht, wie deze landen bezocht, ontdekte allerminst een volslagen breuk tusschen de maatschappij van vroeger en die van het heden. Er is ook op dit gebied een verschil van inzicht over meer of minder mogelijk zonder dat de mogelijkheid van *samenwerking* daarop behoeft te stuiten. Als men zich maar beperkt tot de essentialia.

Tot die essentialia is *thans* niet te rekenen het vraagstuk der verhoudingen tot 't buitenland. Daarover zal men eerst *vruchtbaar* kunnen spreken als we weten wat bij het sluiten van den vrede over ons zal worden beslist. *Nu* blijft het alles raden, gissen, een grijpen in de lucht.

Wie naar *eenheid* van het Nederlandsche volk streeft in den zin van de vorming van één staatkundige partij, die de meerderheid des volks achter zich heeft, jaagt een droombeeld na. Wie zich beperkt tot het zoeken van *samenwerking* op het stuk van zuiver Nederlandsche opvattingen, maakt een goede kans nuttig werk te verrichten in het belang van vaderland en volk.

Alles in Gods Hand

Wij hebben het in deze dagen noodig, dat wij acht slaan op de kracht onzer beginselen. Anders zou er wanhoop komen in onze harten.

Ons leven en alle leven is en blijft een mysterie. We weten, dat het er is. Maar niemand kan het verklaren. Alle leven komt weer uit leven voort. Wat dood is kan niemand tot leven wekken. Tevergeefs hebben mannen van wetenschap, in het bloeitijdperk van het Materialisme en de evolutie-leer, gepoogd anorganische stof tot leven te brengen.

Gods openbaring doet licht opgaan over deze verporgenheid. Daaruit toch weten we, dat de Zoon Gods in al het heerlijk werk der Schepping een taak heeft volbracht als Medelidenaar. Want door het Woord zijn alle dingen gemaakt. In dat Woord hebben ze hun eenheid. Alle zijn ze vrucht van een plan, van een gedachte. In het Woord, dat is in den Zoon, hebben ze hun logisch bestaan en hun samenhang. In Hem vormt heel het onnaspeurlijk rijk gevariëerde leven een eenheid.

De mensch heeft dat leven eenmaal — op makkelijke wijze — gekend. Maar door de zonde is de duisternis gekomen, de nacht. Wij zien nog wel iets en we tasten nog wel iets, en ons hart en verstand zijn nog in actie. Maar we zien en tasten in het donker. Wij kunnen onze eigen plaats niet meer bepalen. Het rechte verband der dingen zijn we kwijt. Wij dwalen hulpeloos rond. Om ons is het verderf. De dood omringt ons aan alle zijden.

Wij hunkeren naar waarheid, en zien telkens weer den leugen heerschen. Wij dorsten naar recht en gerechtigheid en we zien voortdurend het onrecht zegevieren. Wij hopen op liefde en ontmoeten nijd en haat. We rekenen op trouw en worden bedrogen.

En als we in ons binnenste zien, is het daar niet beter. We schrikken — als we ons zelf beproeven, terug van onze overleggingen, van onze gedachten, wenschen en daden.

En daarbij voelen we ons zoo onmachtig tegenover den loop der gebeurtenissen in de sfeer van ons eigen begrensde leven en in het leven om ons heen. Wij hebben soms

het gevoel, dat we niet meer zijn dan een bal, die op de breede wateren dobbert, die toevalligerwijze op een bepaald punt in de onmetelijke zee over boord is gerold, ergens in de wijde oceaan.

Dit alles krijgt in onze dagen nog een accent.

De oorlogen volgen elkander op en ze vergrooten op schrikbarende wijze de onzekerheden van ons menschelijk leven. Velen staren in een chaos.

Als we rondom ons zien, is er zeker voor menschelijke hoovaardij geen plaats. We hebben te doen met krachten, met een ontwikkeling, met een zich ontrollen van gebeurtenissen, die geen enkel mensch meer beheerschen kan, die geen enkele machtsconcentratie meester is.

Het is dan ook niet te verwonderen, dat vele menschen vervallen tot pessimisme, sommigen tot fatalisme; dat velen spreken van 't lot en 't noodlot als een soort irrationeele macht, die langs onberekenbare wegen als stuurlooze tractor ons aller leven en de heele menschheid heen trekt naar onbekende oorden, naar hoogten en diepten, al naar het valt.

En toch kan niemand in die noodlotsleer berusten. Zij is in strijd met de diepste overleggingen van ons hart. Dat hart gevoelt en beseft, ondanks alles, dat de wereld en haar historisch groeiproces, niet irrationeel kan zijn, dat er een gedachte en een plan aan ten grondslag moet liggen; dat er aan alles, wat wij in de schepping en in ons eigen leven en bestaan zien, wel ontzaglijk veel stuk is gebroken, maar dat het toch anderzijds weer te scherp, te logisch, te waarachtig, ja, laten we het zeggen mogen, te goed is, dan dat ontembare, onbewuste, regellooze en onredelijke krachten alles zouden kunnen heenstuwen naar een onzeker einde, zooals de stormwind een intredderd wrak naar een onzekere kust voortjaagt.

* * *

Bij U, o, Heere, is de fontein des levens; in Uw licht zien wij het licht.

Wie dat zeggen kan, wie dat kan uitspreken, niet als een formule, maar als de taal zijns harten, ziet alles aanstonds anders.

Voor hem geen neerdrukkend pessi-

misme, voor hem geen dof fatalisme, voor hem geen onredelijke en onverklaarbare keten van toevallige of uitgelokte gebeurtenissen. Voor zijn oog herstelt zich het werk van den Logos, van het Woord, waardoor hemel en aarde gemaakt zijn. Alle dingen komen uit de duisternis weer in het licht. Het eigen leven en het leven der wereld krijgt een ander aspect.

Reeds dat ééne, dat God de fontein des levens is, opent een rijkdom van gedachten en perspectieven.

Daaruit toch vloeit voort de soevereine Majesteit van den Schepper, die alle leven te voorschijn riep.

Dat onbegrijpelijke, dat onverklaarbare, dat door menschen nooit in zijn wezen te verklaren leven in ons en om ons, komt uit God. Hij is de Vader en tevens de Kenner van dit mysterie.

Al dat ondoorgroendelijke, dat raadselachtige dat dikwijls schijnbaar zoo onlogische, toevallige, Hij kent het, het is Zijn werk.

Want Hij heeft de anorganische en organische natuur niet alleen geschapen, maar Hij houdt haar ook in stand. Van eeuwigheid af heeft Hij den ontwikkelingsgang er van bepaald. Eer iets van mij begon te leven, was alles in Uw boek geschreven.

Lees het slechts in Jesaja 44 : „Alzoo zegt de Heere, Uw Verlosser : Ik ben de Heere, Die alles doe ; die den hemel uitbreid. Ik alleen, Die de aarde uitspan door Mijzelve; Die de teekenen der leugendichters vernietig, de waarzeggers dol maakt; Die de wijzen achterwaarts doe keeren en Die hun wetenschap verdwaas. . . . ; Die tot de diepte zeg: verdroog, en uwe rivieren zal ik verdrogen ; Die van Cores zeg : Hij is Mijn herder en hij zal al Mijn welgevallen volbrengen ; zeggende ook tot Jeruzalem wordt gebouwd, en tot den tempel: Wordt gebouwd”.

In dit licht de wereldhistorie te mogen aanschouwen is op zichzelf hartverheffend. Hoe zien we dan, dat het alles uit moest loopen op de komst van Christus en hoe ook de heidensche koningen en machten instrumenten waren om het daarheen te leiden. En na Christus' verschijning op aarde zien we weer hetzelfde: Het is alles zoo toebereid, dat straks het Evangelie langs de heerbanen en (ondanks bittere

vervolging) onder de bescherming van de machtige Romeinen in de Grieksche en Latijnsche taal heel de toenmaals bekende wereld heeft bereikt.

En zoo gaat het altijd door. Het eene Rijk komt en het andere gaat. Maar het Koninkrijk van Jezus Christus, gevestigd op de onvergankelijke rots van het eeuwige Woord en op de belijdenis, wier inhoud niet door vleesch en bloed, maar door den Vader, die in de hemelen is, geopendbaard wordt, *dàt blijft*.

* * *

De groote denkers der oudheid en van den nieuwen tijd hebben de goddelijke orde in den kosmos en in de menschelijke samenleving erkend. Maar voor de meesten hunner bleef God zelf de groote Onbekende. Altijd weer was men er op uit om uit de aanschouwing met behulp van de menschelijke rede tot de Godheid op te klimmen en Haar te verklaren. Maar zoo komt men er nooit. Dan blijft het alles toch mysterie en het essentiele is voor de wijzen en verstandigen verborgen. Zoo kan wel een filosofie ontstaan, die door visie en logica bewondering afdwingt, maar de sleutel blijft ontbreken.

Maar gaan we tot de Goddelijke opening, dan leeren wij, dat de eeuwige Zoon van God, dat het Woord, dit alles heeft gemaakt als de Middelaar der Schepping, en dat diezelfde Zoon is vleesch geworden en onder ons is komen wonen, om ons God bekend te maken, om ons te zeggen, dat Hij *de weg, de waarheid en het leven* is, en dat niemand tot den Vader komt dan door Hem, en dat Hij ons stuk gebroken leven weer herstellen wil en met God verzoenen.

En in dit alles blijft dit altijd de aangrijpende Waarheid, dat God, uit Wien het licht is, Die de fontein is des levens, die alles beheerscht en alles leidt, zonder Wiens wil er niets op deze aarde geschiedt, om Christus' wil onze Vader zijn wil.

Tot die wetenschap, tot dat belijden, klimt geen filosoof door waarneming en deductie ooit op.

Maar gelooven en belijden wij het, dan staan wij voor een stroom van Goddelijke genade, die ons boven de wisselvalligheden

van ons eigen arme leven en dat der zwaar-gewonde wereld om ons heen verheft; en waaruit we kracht putten in zoo menig uur van moeite en innerlijken strijd.

Dan is het, of Paulus niet alleen tot Timotheus, maar ook tot ons het woord richtte: Strijd den goeden strijd des geloofs, grijp naar het eeuwige leven, tot hetwelk gij ook geroepen zijt en de goede belijdenis beleden hebt om vele getuigen.

Dan staan wij als een rots te midden van vele gevaren.

Er gebeurt zoo veel in dezen tijd. Het gelaat des aardrijks verandert met den dag. Het is een periode van hevige beweging. We leven op een rouleerend oppervlak.

Niemand weet precies wat er gebeurt en nog veel minder wat er gebeuren gaat.

Alleen beseffen wij wel, dat de wissels zijn omgezet en dat de wereldtrein — waarin ook wij een plaats hebben — voortraast.

Waarheen? Niemand is er, die het weet.

En ja toch: Eén is er, die het weet.

De Eene, die het wèl weet, dat is onze Vader, die in de Hemelen is.

En niet alleen Hij weet het. Hij wil het ook. Want anders gebeurt het niet.

Zoo zegt het ons Zijn Woord en onze belijdenis.

Dit sterkt ons in het strijdperk van dit leven.

Zoo spreidt het Woord, zoo spreidt ons op dat Woord gegrond beginsel, zijn schijnsel over ons eigen bestaan, waarin we dikwijls te kampen hebben met onze zonde en met moeite en verdriet. Over het leven van ons volk, dat door diepe wegen wordt geleid; over het leven van een wereld, die in vlammen staat.

Willen we leven en bouwen en iets goeds bereiken voor land en volk, dan moeten we eerst gaan staan op het vaste fundament van Gods Woord. Dat geeft rust.

En uitgaande van de goede Schriftuurlijke beginselen kunnen we dan mede de richtlijnen aangeven, waarlangs in een wereld met sterk gewijzigde verhoudingen ons volk in zijn geestelijk en stoffelijk bestaan geleid moet worden.

Verklaarbare schroomvalligheid

Deze woorden zijn ontleend aan een redevoering, die Dr Woltersom op 15 November j.l. in Den Haag heeft gehouden ter gelegenheid van een bespreking tusschen Duitsche en Nederlandsche industrieelen, die ten doel had nauwere samenwerking tusschen beide landen voor een nabije en een verre toekomst te bevorderen.

Dr Woltersom — dit ter informatie van onze lezers, die dezen heer niet kennen — is de nieuwbenoemde voorzitter van de negen-mannen, die het Nederlandsche bedrijfsleven zullen hebben te „ordenen”.

Welnu, deze Dr Woltersom dan constateerde in een redevoering ter gelegenheid van meergenoemde conferentie, dat er bij de Nederlandsche vertegenwoordigers van het bedrijfsleven een verklaarbare schroomvalligheid en terughoudendheid was waar te nemen met betrekking tot de pas-ontworpen regeling van de ordening van het bedrijfsleven in Nederland.

Men had hem gevraagd, of men van plan was, een zoodanige organisatie op te bouwen, die een natuurgetrouwe copie is van hetgeen reeds in Duitschland bestaat.

Spreker gaf hierop met den meesten nadruk een ontkennend antwoord. Voorzover het slechts eenigszins mogelijk is, zal de nieuwe organisatie geheel en al rekening houden met specifiek Nederlandsche omstandigheden. Men zal terdege rekening houden met de historische ontwikkeling van het bedrijfsleven in Nederland.

Het zou meer ruimte vorderen, dan waarover ik in dit orgaan de beschikking kreeg, om aan te toonen, dat er tusschen de „bedrijfsorganisatie” (waarom dit woord wordt, hoop ik straks duidelijk te maken), zoals die neergelegd is in Verordeningblad, stuk 36, onder no. 206 van 12 November 1940 en het in Duitschland geldende stelsel veel meer punten van gelijkennis zijn, dan de oppervlakkige lezer uit het woord van den heer Woltersom wellicht zou vermoeden.

Zijn wij wèl ingelicht dan heeft men in Duitschland niet een corporatief systeem in den zin zooals dat in Italië bestaat, ter-

wijl het Portugeesche stelsel, door zijn vrijwilligheidsbeginsel geheel op zichzelf staat. Het Duitsche stelsel kan men o.i. het best vergelijken met een van Overheidswege straf gecontroleerde grootscheepsche kartelleering.

De Duitsche bedrijfsorganisatie is regionaal en naar vakken opgebouwd. Aan het hoofd staat de Reichswirtschaftskammer, waaronder 18 Wirtschaftskammer ressorteeren; daaronder staan weer 90 Industrie- und Handelskammern en 59 Handwerkskammern. (Dit is dus alles regionaal).

Daarnaast staat de verdeeling volgens vakken. Er zijn 7 Reichsgruppen (industrie, handwerk, handel, verzekering, bankwezen, krachtbedrijven, verkeer). Zulk een Reichsgruppe is weer onderverdeeld in Hauptgruppen, Wirtschaftsgruppen, Fachgruppen en Fachuntergruppen.

Wanneer men nu met deze elementaire kennis van het in Duitschland geldende systeem de in Nederland kort geleden ingevoerde regeling bekijkt, dan zal men toch moeten toegeven, dat er op tal van punten een verrassende gelijkenis is te bespeuren.

Immers, het wordt nu bij ons aldus: Aan den top de z.g. organisatiecommissie (de commissie-Woltersom), die momenteel alleen een voorbereidende taak schijnt te hebben, maar die in de toekomst wel vervangen zal worden door een Economischen Raad (= Reichswirtschaftskammer) met adviseerende bevoegdheden. Zij heeft tot taak „bedrijfsorganisaties” in te stellen. Dat zijn „organisaties en vereenigingen van organisaties, welke de behartiging van de bedrijfsbelangen van ondernemers en ondernemingen tot taak hebben”. Er komen zes van zulke „bedrijfsorganisaties” (= Reichsgruppe), te weten 1. industrie (waaronder krachtbedrijven); 2. het ambacht; 3. de handel (waaronder hotel-, café-restaurantbedrijf; 4. het bankwezen; 5. verzekeringswezen; 6. verkeerswezen.

Eén minder dus dan in Duitschland, maar daar zijn de krachtbedrijven een afzonderlijke Reichsgruppe.

Welnu, deze zes centrale „bedrijfsorganisaties” kunnen weer onderverdeeld worden in hoofd- en vakgroepen enz. (= Hauptgruppe, Fachgruppe, u.s.w.).

Van bovenaf kunnen er opdrachten en

instructies gegeven worden voor de leden. Dit gaat via de van bovenaf benoemde voorzitters, directeuren en andere functionarissen der bedrijfsorganisaties. Er is, (of komt) verplicht lidmaatschap.

Gezien in het licht van het in Duitschland geldende systeem kunnen wij derhalve ook hier spreken van een van bovenaf geleide kartelvorming met verplicht lidmaatschap voor alle betrokken ondernemers.

Het zal nu ook duidelijk zijn, waarom wij zoo pas het woord bedrijfsorganisatie tusschen aanhalingsteekens hebben geplaatst. Wat hier met dit woord aangeduid wordt is gansch iets anders, dan wij er voorheen onder hebben verstaan. Hier is een bepaalde scheiding tusschen het economische en het sociale.

Wij hebben er intusschen dankbaar nota van genomen dat Mr Woltersom van plan is rekening te houden met specifiek Nederlandsche omstandigheden. Inhoeverre het mogelijk zal blijken de Nederlandsche mentaliteit in dit kader op te vangen, zal de toekomst leeren. Wij hopen intusschen vurig, dat het schema van verordening no. 206 nog meer Nederlandsch zal worden dan het nu is en dat met name een ordening van het bedrijfsleven van staatswege zal plaats maken voor een stelsel dat dezerzijds voor den 10den Mei is gepropageerd, en niet alleen door ons, maar door tal van sociale en politieke organisaties.

Er is op dit gebied zoo voor en na in Nederland al aardig wat georganiseerd. Men zal o.i. goed doen, daarbij aan te passen.

* * *

Komen wij nog even terug op de in den aanvang geciteerde rede van den heer Woltersom. Hij schijnt een goeden kijk te hebben op den Nederlandschen ondernemer. Hij had nu al opgemerkt, dat er een schroomvalligheid was bij het Nederlandsche bedrijfsleven ten opzichte van deze ordeningsplannen.

Hij noemde die schroomvalligheid.... verklaarbaar.

Vanwaar toch die schroom?

Minister Dr Fischböck heeft meegedeeld, wat het doel was van de nieuwe plannen tot bedrijfsorganisatie: het tot stand bren-

gen van een samenwerking tusschen het Duitsche en het Nederlandsche bedrijfsleven; een samenwerking, welke moet dienen ten behoeve van de absolute verzekering van de voor de Duitsche oorlogsvoering noodzakelijke middelen, een opvatting die, in de gegeven omstandigheden, aanvaard dient te worden, wijl de bezettende macht daartoe gerechtigd is.

En niettemin schroomvalligheid!

De Nederlander is nu eenmaal afkeerig van dwang. De vrijheid zit hem in het bloed en onze bodem is het tooneel geweest van een jarenlangen vrijheidskrijg.

Daarom zijn wij Dr Woltersom uiterst erkentelijk, dat hij in voorzichtige, doch aan duidelijkheid niets te wenschen overlatende woorden gepleit heeft voor het Nederlandsche karakter van bedrijfsorganisatie.

Zal de economische samenwerking tusschen Duitschland en Nederland vrucht dragend zijn, dan is het ten opzichte van Nederland toch wel zeer gewenscht, dat men ruimte laat voor vrijheid en zelfstandigheid. Is aan deze voorwaarde voldaan, dan staat ons niets in den weg, om als Nederlanders onze rol te spelen bij den opbouw van een nieuw Europa. Dan zijn wij gaarne bereid, al de kennis, al de ervaring en al de energie, waarvoor wij als vanouds zeevarend en handeldrijvend volk beschikken, ten dienste te stellen van het nieuwe Europa.

Dr C. BEEKENKAMP.

„Corporatief”

Er zijn zoo nu en dan modewoorden in omloop. Voor eenige jaren was dit „ordening”. Er moest veel, zoo niet alles, worden geordend in de maatschappij, 't liefst door den Staat.

Thans valt aan het woord „corporatie” en „corporatief” de eer te beurt veel te worden gebruikt. Wie spreekt over „corporatief” kan er vast op aan het oor te hebben van velen, die het de uitdrukking achten van hun streven naar een nieuwe orde.

Het is goed zich als anti-revolutionairen rekenschap te geven van de gedachte, welke aan „corporatief” is en wordt verbonden.

Corporatie, en het van dit woord afgeleide adjectief corporatief, is ontleend aan het Latijnsche *corpus*, dat lichaam beteekent. Dit is de eigenlijke zin van het woord. Overdrachtelijk komt het voor in de beteekenis van een zedelijk lichaam van tot een meer ernstig doel aaneengesloten personen; een college.

Wij hebben hier in dit verband te maken met den eigenlijken zin: lichaam. Zoo staat corporatie tegenover machine.

Bij een mechanisme, een machine zijn de onderdeelen in elkaar gezet. Een ordenende geest plaatste het raderwerk zóó, dat als de drijfkracht komt en de raderen voortbeweegt, de machine automatisch haar werk doet.

Het lichaam daarentegen bezit een levenswet in zich zelf. Een *corpus* kan men niet maken. Het is een organisme, waarin zich groeikracht openbaart; geen kunst, maar natuur. De leden, de deelen van dit organisme worden saâmgebonden door een kracht, die onzichtbaar werkt.

Dit nu geeft eenige leidraad voor het gebruik van het woord corporatief voor het maatschappelijk leven.

Want de maatschappij is de samenleving van *menschen*. En de vraag is: moet de menschelijke samenleving, de maatschappij, haar beeld vinden in het corpus of het lichaam, dan wel in de machine of het maakwerk. M.a.w. is de maatschappij geworden of gemaakt, natuurlijk gegroeid of kunstmatig in elkaar gezet?

* * *

Op deze vraag werpt de Heilige Schrift ongetwijfeld haar licht. Zij leert ons den oorsprong van de menschelijke samenleving als zij ons zegt, dat de menschheid uit éénen bloede is voortgekomen. Er zijn geen los-naast-elkander-staande individuen, maar er is tusschen de menschen een natuurlijke band. De eene mensch wordt uit den anderen geboren.

Daarom is de menschheid niet te zien als losse korrelen zands, of, om met *Da Costa* te spreken, is ze „geen hoop zielen op een stuk grond”. Er is een gemeenschap met zedelijke verantwoordelijkheid voor elkander. Wij noemen dat *solidariteit*, saâmhoorigheidsbesef.

De Heilige Schrift zelf gebruikt het

beeld van het lichaam, het corpus. In 1 Cor. 12 en Ephese 4 bedient de apostel Paulus zich van deze teekening. Het gaat daar wel over het lichaam van Christus, de kerk. Maar het geldt evenzeer van de maatschappij. Dr Kuyper heeft in zijn: *Het sociale vraagstuk en de Christelijke religie* er op gewezen, dat „goed bezien, zelfs moet beleden, dat in de Kerk van Christus het oorspronkelijke organisme der menschheid, maar nu gezuiverd, herleeft (t.a.p. pag. 63).

Zoo is de maatschappij een lichaam met vele leden. Die leden hebben elkander noodig. De hand kan tot den voet niet zeggen: ik heb u niet noodig. Ook is één lid niet *het* lichaam. De verbondenheid der leden komt scherp uit in het lijden: als één lid lijdt, lijden alle leden.

Dit alles is reeds voldoende om het *organisch* karakter der maatschappij vast te stellen. Inderdaad — de maatschappij is niet gemaakt, niet op een goeden dag opgericht; zij bestaat vanzelf, ze is de openbaring van het nationale leven in haar vrije uiting. Ze is niet gebonden aan een statuut of reglement, maar gehoorzaamt uitsluitend aan de haar ingeschapen levenswet. Ze is corporatief reeds in haar leden (de menschen), maar ook corporatief in de levensverbanden, levenskringen, die uit de maatschappij zonder dwang van buiten opkomen. Daar zijn de kringen van gezin en familie, van bedrijf, wetenschap en kunst, enz. Vrije kringen met eigen gezag („sovereiniteit in eigen kring”) dat organisch tot stand komt en er niet mechanisch op gezet is. Ook de kring van het bedrijfsleven is zoo'n deel van het lichaam der maatschappij en deze kring zelve is tevens weer een organisme.

* * *

Nu is door de zonde de harmonie van het organisme verstoord. Er is een breuk geslagen. Er ontstaat gevaar „dat de eene kring den naastliggenden inbuige en dus doende den gang store van het geheel” (*Kuyper*: Sovereiniteit in eigen kring, pag. 12).

Daarom heeft God in de menselijke samenleving ingedragen het *instituut* der Overheid, mechanisch op het leven geplaatst: het staatsgezag, dat voor het leven

der velerlei maatschappelijke kringen, „in zoover ze uittreden naar het zichtbare, goed op elkaar-werking heeft mogelijk te maken en ze heeft te houden binnen de palen van het recht; en die evenzoo, overmits het persoonlijk leven door de groep waarin men leeft, gedrukt kan worden, den eenling heeft te beschutten tegen overheersching van zijn kring.” (t.a.p. pag. 12). Elders heeft Dr Kuyper het mechanisch karakter van het Overheidsgezag vergeleken met een chirurgisch verband, dat noodig is om het zieke organisme te steunen. In zijn *De gemeene gratie* trekt hij een parallel tusschen de kerk als organisme en instituut, en de maatschappij (organisme) en den staat (instituut).

In de kerk als *organisme* werkt de Christelijke macht door gezin, familie, bedrijven, wetenschap, usantiën en gewoonten. De kerk als *instituut* heeft regeling noodig voor den dienst des Woords, der sacramenten en der barmhartigheid. De kerk zou kwijnen zoo haar geen regelend bewustzijn leidt (zie ook: *Kuyper's* intrepreek te Amsterdam: Geworteld en gegrond).

Eveneens is het voor de menselijke samenleving vereischt: 1o. dat het organisme der maatschappij, wil men de corporatieve verbanden, wordt geëerd en deze verbanden in hun zelfstandigheid worden erkend; 2o. dat het mechanisch instituut der Overheid er moet zijn vanwege de zonde, als „stokje bij het stekje”, d.w.z. om een ordelijk leven mogelijk te maken door het recht dwingend te handhaven.

Beide zijn dus noodig. Beide: maatschappij en staat, hebben een *eigen* taak. De levenskracht van het organisme mag niet worden doodgedrukt door het mechanisme van den staat. Omgekeerd mag slapheid van het staatsgezag geen aanleiding geven tot een bandeloos leven der maatschappij (staatsonthouding).

* * *

Op sociaal-economisch terrein toegepast, beteekent dit, dat ordening der maatschappij, d.w.z. de bewustwording van haar organische, corporatieve structuur, nooit van buiten af moet worden opgelegd. Uit de maatschappij zelf behooren de krachten op te komen, die de corporatieve ordening ter hand nemen.

Reeds in 1891 heeft Dr Kuyper in zijn reeds genoemde openingsrede van het eerste Christelijk-sociaal-congres er op gewezen, dat de Fransche Revolutie van 1789 het levend menschelijk organisme, dat de maatschappij is, „het diepst miskend, het stoutst geloochend, het grievendst in het aangezicht heeft geslagen; en het is den grond der zaak tegen het uit die loochening geboren individualisme der Fransche Revolutie, dat geheel de sociale beweging van onzen tijd gekeerd is.”

Volkomen juist. Met name de christelijk-sociale beweging heeft zich tegen de individualistische zienswijze verzet. Op grond van natuur en Schriftuur.

Zij handhaaft het onderscheid tusschen maatschappij en staat. Zij wil geen praedomineerende positie van den Staat ten koste van de maatschappij. Zij ontwikkelt daarentegen alle actie om de maatschappij waarlijk organisch, corporatief te doen zijn.

Van binnen uit moet 't bedrijfsleven zich vrij kunnen ontplooien. Het bedrijfsleven, niet gezien als verzameling van losnaast-elkaar-staande, individueele ondernemers, en idem als tegenover dezen staande, arbeiders. Neen — ook hier spreekt het organisch karakter: er dient „bedrijfsorganisatie” te zijn, waarin patroons en arbeiders worden opgenomen. Dat daarbij de Overheid niet mag worden uitgeschakeld is duidelijk. Maar zij heeft een secundaire plaats. Zij moet sanctioneeren en controleeren wat in het vrije maatschappelijk leven is gegroeid door samenwerking van bedrijfsgenooten. Geen staatsonthouding, maar nog minder staatsoverheersching, in de maatschappij begeeren wij, gelijk deze laatste in den z.g. corporatieven staat tot uiting komt. In dien corporatieven staat zijn de door den staat gestichte corporaties eenvoudig dienstbaar gemaakt aan de belangen van den staat. De dictator is met volstrekte macht bekleed over de maatschappelijke corporaties.

Van een corporatieve *maatschappij* willen we dus spreken, mits men daaronder verstaat een maatschappij, die zelve haar organen (corporaties) vormt en daarin gesteund wordt door de Overheid.

J. W. van F.

Christelijk-sociale èn Christelijke politieke actie

Er is in deze dagen ongetwijfeld aanleiding, om aandacht te besteden aan de verhouding, welke er bestaan heeft en bestaat tusschen de sociale beweging en de politiek.

Er zijn er, voor wie dit vraagstuk heel eenvoudig ligt.

Dat zijn zij, die èn vroeger èn nu de sociale en de politieke actie in hetzelfde vlak hebben gevoegd. Voor de socialisten vroeger en voor bepaalde, thans meer naar voren tredende groepen nu, is het zoo, dat zij geen scheiding tusschen sociale en politieke actie kunnen zien.

Zij zijn door deze beschouwingwijze zòò verblind, dat zij eenvoudig niet kunnen aannemen, dat het bij anderen anders is, dat er menschen zijn, die sociale en politieke actie zien als werk op verschillend gebied, waarbij men — zeker — kan uitgaan van dezelfde beginselen en waarbij men — hoe zou anders de sociale actie haar wenschen in de wetgeving belichaamd kunnen zien — op bepaalde punten tot samenwerking kan komen, doch waarbij men toch de scheiding te allen tijde terdege laat gelden.

Dit laatste, door anderen zoo moeilijk te onderkennen standpunt, is nu in Christelijken kring te allen tijde ingenomen. De Christelijk-sociale beweging in ons land is ontstaan en opgegroeid geheel los en onafhankelijk van de Christelijke politieke actie. En ook nu staat de Christelijk-sociale beweging geheel zelfstandig naast de Christelijke politieke actie.

Het heeft wellicht waarde, dat wij aan de hand van de historische feiten nagaan, hoe van den aanvang af der Christelijk-sociale beweging in ons land haar verhouding tot de Christelijke politieke actie is geweest.

Een der gaarne in socialistischen kring verkondigde stellingen was deze, dat Dr Kuyper, die de Christelijke politieke actie in organisatorisch opzicht het aanzijn gaf, om de Christelijke arbeiders van het socialisme af te houden en aan zijn politieke partij te binden, het Nederlandsch Werkliedenverbond Patrimonium, waaruit heel de Christelijk-sociale beweging is voortgekomen, stichtte. Oudegeest, de vroegere

leider der socialistische vakbeweging en voorzitter der S.D.A.P., beweert dit bijv. met groote stelligheid in zijn „De geschiedenis der zelfstandige vakbeweging”, waarin hij o.m. schrijft:

„Kuyper is altijd een man geweest, die schoone titels en namen wist te vinden”. Hij zou dus ook den naam „Patrimonium” wel hebben uitgedacht.

Niets is minder juist dan dat. Kuyper had aan de stichting van Patrimonium part noch deel en eerst toen Patrimonium reeds een tweetal jaren was gesticht, heeft hij aan deze organisatie aandacht geschonken en er een vriendelijk woord voor over gehad.

Een andere voorstelling van zaken is — en ze wordt ook bij Christelijke schrijvers wel gevonden — dat Patrimonium (en dus de Christelijk-sociale beweging) ontstond, toen het toenmaals allen omvattende Algemeen Nederlandsch Werkliedenverbond positie had gekozen in den schoolstrijd. De schoolstrijd was een politieke kwestie, zoo oppert men dan verder. En dus — de Christelijk-sociale beweging vindt haar oorsprong in een in wezen politieke kwestie.

Maar ook dit is niet juist. Het Alg. Ned. Werkliedenverbond nam zijn genoemde besluit op 25 en 26 December 1875. Doch reeds in Mei 1871 was in Amsterdam gesticht een Vaderlandsche Werkmans-Vereeniging „Orde Vrijheid, Regt, op grond van Gods Woord”, de eerste Christelijke organisatie. Beeremans, een der stichters van Patrimonium, die immer geweigerd had tot de neutrale vakbeweging toe te treden, riep reeds sedert 1873 de Christelijke arbeiders op, om zich aaneen te sluiten. Hij schreef bijv. in „De Werkmansvriend” van 12 Juni 1874: „Dat wij bij al ons pogen om ons lot te verbeteren, dit dan doen in de vreeze van Hem, die alleen ons pogen kan zegenen en zonder Wiens zegen wij niets zullen vermogen”. Kater, de eerste voorzitter van Patrimonium, die zich wèl in de neutrale beweging had laten trekken, doch die, toen hij daar in Christelijke lijn werkte, veler vijandschap wekte, had zich reeds op 1 Juli 1873 uit de kringen van het Alg. Ned. Werkliedenverbond losgemaakt, wat hij plechtiglijk per advertentie in „De Werkmansvriend” van 11 Juli 1873 meedeelde. Midden in 1874 wendde

Beeremans zich tot Kater met een uitgewerkt voorstel, om een Christelijke werkliedenvereeniging te stichten. Door ziekte van Witmond, dien zij als derden man er bij gevraagd hadden, vertraagde de zaak. En slechts in zoverre had het besluit van het A.N.W.V. invloed, dat men besloot, nu den knoop door te hakken en tegen 3 Januari 1876 de bespreking uit te schrijven, waar definitief tot de stichting van Patrimonium besloten werd.

Mannen van de politiek — we komen daar nog op terug — waren bij deze bespreking niet aanwezig.

Slechts uit één oogpunt valt het te verklaren, dat velen de opkomst der Christelijke-politieke en der Christelijk-sociale actie in één vlak zien. Principieel kwamen ze op uit den zelfden grondslag.

Het Réveil had zijn levenwekkenden adem geblazen door de dorre en doode kerkelijkheid van het begin en het midden der 19e eeuw. Men had leeren zien, dat het Christendom niet alleen was voor den Zondag alleen, doch dat het zijn invloed had op alle terrein van het leven. Er was nieuw geestelijk leven gegroeid, dat ook op ander dan kerkelijk terrein uitbotte. Jong, gezond, principieel Christelijk leven was er ontwaakt op het politieke erf. Jong, gezond, principieel. Christelijk leven kwam er ook op sociaal terrein. Maar het waren niet dezelfde mannen, die er het leven brachten. Het kwam alleen op uit hetzelfde zaad, het zaad van het levende Woord.

Wij bedoelen thans niet, om de wordingsgeschiedenis van Patrimonium op den voet te volgen. Wij willen — ten besluite er van — slechts bewijzen, dat Dr Kuyper er geen deel aan had.

Dat kàn al niet, omdat deze van Februari 1875 tot in den zomer van 1877 om gezondheidsredenen in het buitenland vertoefde. Maar zelfs aan het eind van 1877 bleek Dr Kuyper het bestaan van Patrimonium niet te kennen en sprak hij in „De Standaard” er zijn teleurstelling over uit, dat er uit den boezem van onzen handwerksstand dusver geen degelijke, echt-Nederlandsche, op goede basis rustende vereeniging voortkwam”. wat Kater deed deed vragen: „Draagt dan Dr Kuyper volstrekt geen kennis van het Nederlandsche Werkliedenverbond Patrimonium?” En

Evangelie en Staatsbeleid

In een brief, d.d. 16 Februari 1890, aan Jhr Mr A. F. de Savornin Lohman, schreef Dr A. Kuyper:

„Ze (d.i. de school van Stahl en Groen) geeft wel toe, dat de Christelijke religie ook de kwaliteit van eerlijkheid en rechtschapenheid moet verhoogen en alle hinder voor de prediking van het Evangelie moet wegnemen, maar niet dit is haar politiek beginsel en uitgangspunt. Dit beginsel ligt in de consideratie van Gods souvereiniteit en van de zonde in den mensch en houdt staande, dat uit dit beginsel rechtstreeks een macht uitgaat, die haar invloed in politieken en formeerenden zin op geheel de vertakkingen van het staatsbeleid gevoelen doet. Omdat nu de revolutie in haar onderscheiden schakeeringen haar uitgangspunt zoekt in den vrijen wil des menschen en in zijn goede natuur, plaatst deze school een *Anti-revolutionaire partij* tegen de andere over. Haar belijdenis raakt dus niet alleen de zedelijke eischen en den vrijen loop van het Evangelie, maar het staatsbeleid zelf. En Groens spreuk: „Staatsman niet, een Evangeliebelijder” was zoo volstrekt niet in methodistischen zin bedoeld, maar bedoelde: Een staatsbeleid, niet gegrond op slimmigheden der staatsmanskunst, maar gegrond op de belijdenis van het Evangelie, ook voor zooveel dit principiëel eischen stelt voor het staatsbeleid zelf”.

tenslotte: Dr Kuyper trad voor het eerst voor Patrimonium op als spreker, op 11 Maart 1884, toen het Verbond een groot-sche ontvangst bereidde aan het Transvaalsche driemanschap, President Paul Kruger, Generaal N. J. Smit en Ds S. J. du Toit, de bekende Plancius-avond, waarin Dr Kuyper zijn beroemde Plancius-rede hield. Doch wat goeds men hier van kan zeggen, toch bezwaarlijk, dat Dr Kuyper hier bedoelde, de Christelijke arbeiders aan zijn politiek te binden. Hij was slechts

hun tolk bij het uiten van hun gevoelens tegenover de Transvaalsche broeders, een zaak, die toch maar heel weinig sociale be-teenenis had.

Wij hebben tusschen onze stukken een afschrift van enkele brieven, welke Kater in 1879 aan Dr Kuyper schreef. Daarin schreef hij o.m.: „Ons volk is met geen preëken, met geen louter theorie te helpen, het moet in de practijk bewerkt worden, het moet zien, voelen en tasten kunnen, dat de Godzaligheid ook vruchten afwerpt in dezen tijd”. (11 Augustus 1879.)

Het blijkt wel: reeds bij de stichting van de Christelijk-sociale beweging gingen de mannen daarvan een eigen weg naast die der mannen van de Christelijke politieke actie, al voelden zij zich om des beginsels wille nauw met hen verbonden.

Patrimonium had intusschen reeds op 11 April 1878 in „De Standaard” een goede aanteekening gekregen. Toen driestarde Dr Kuyper: „Hoe klein ook en pas begonnen, toch is *Patrimonium* in veel edeler zin de uitdrukking van wat in onzen werkmansstand gevoeld, gebeden en gehoopt wordt dan dit zich noemend Algemeen Nederlandsch Werkliedenverbond”.

Maar desondanks bleef Kater zich beklagen over den geringen steun van Dr Kuyper. R. HAGOORT.

Volksgeest en Burgerzin

Een woord van Groen uit 1829

Méer dan in de laatste jaren het geval was, wordt in dezen tijd weer gegrepen naar de werken van Groen van Prinsterer. Gelukkig! Want het is geen te veroordeelen conservatisme als nu telkens opnieuw een beroep wordt gedaan op dezen Staatsman en Evangeliebelijder, doch de erkenning van de juistheid der beginselen, welke hij beleed.

Niet alleen zijn belangrijke werk „Onge-loof en Revolutie”, doch ook tal van kleinere geschriften kunnen ook nu nog aanspraak maken op overdenking.

Het was in April 1829, dat Groen van Prinsterer een opstel het licht deed zien, dat getiteld was „Volksgeest en Burger-zin”, een vertoog, dat zulk echte Neder-

landsche gedachten vertolkt, dat het thans, na ruim een eeuw, zeker niet ondienstig is, daarop de aandacht te vestigen.

De aanleiding tot het behandelen van het onderwerp „Volksgesest en Burgerzin” was gelegen in de gespannen verhouding tusschen de noordelijke en zuidelijke Nederlanden. Groen voelde den storm aankomen en achtte zich daarom tot spreken verplicht. Hij wenschte aan zijn volksgeenooten in Holland, over wier lijdelijkheid en gerustheid hij zeer ongerust was, te doen opmerken „dat, onder de leus van politieke hervorming, de nationale zelfstandigheid en onafhankelijkheid, tegenover Franschen invloed, op het spel was.”

In den aanvang van zijn geschrift, merkte Groen op, dat Publieke Geest en Nationaliteit eigenschappen zijn, die een beslissenden invloed hebben op den toestand en het geluk van de volken. „Beide zijn een *algemeen en levendig besef van deelgenootschap, de Publieke geest aan den Staat, de Nationaliteit aan de Natie.*”

Van de begrippen Natie en Staat gaf Groen vervolgens deze omschrijving:

„Wat is eene Natie? eene groote familie. Wat is een Staat? eene verzameling van menschen onderworpen aan hetzelfde bestuur. Eenheid van afkomst, blijkbaar in taal, zeden en karakter, maakt het wezen uit der onderscheidene volken; eenheid van regeering dat der onderscheidene Staten. De eene vereeniging is onwillekeurig, een band der bloedverwantschap, in de natuur zelve gegrond; de andere — wanneer zij niet een gevolg is der eerste — toevallig, door geweld, of onderling belang, of eenvoudig door de algemeene staatkunde gevormd. De natie is niet altijd de bevolking van den Staat; zij kan het zijn; zij is het dikwijls; maar het denkbeeld van een Staat is niet onafscheidelijk van het wezen eener Natie. Natie en bevolking zijn hetzelfde, wanneer de geheele Natie, en de Natie alléén, onder één beheer is vereenigd”.

In het vervolg van zijn betoog wees Groen er dan op, dat de gezamenlijke inwoners van een staat veel, dus dikwijls ten onrechte, met den fraaiklinkenden titel van Natie worden bestempeld, en dat niet zelden met ophef gesproken wordt van nationalen rijkdom, nationale eer, natio-

naal welzijn, waar eigenlijk geen Natie bestaat. Maar, zoo gaat hij dan verder:

„Het misbruik verandert de eigenlijke beteekenis van de woorden niet. Nationaliteit is het gevoel dat men tot eene vereeniging van stamgenooten, publieke geest dat men tot eene vereeniging van onderdanen of burgers behoort. De eerste is *Volksgesest*, de ander is *Burgerzin*. Beide moeten belangstelling, deelneming, behartiging, werkzaamheid, ten gevolge hebben. De burgerzin is werkzaam omtrent de belangen van den Staat, de Volksgesest omtrent die van de Natie. De eerste kan dus alleen in die landen bloeijen, waar de deelneming der bevolking aan het staatsbestuur, hetzij regtstreeks, hetzij middellijk, toegelaten is. Voor den volksgeest is een veel ruimer werkkring geopend. De belangen der Natie bevatten die van den Staat, maar ook eene menigte andere belangen; daarom hangt de volksgeest van geene verandering van regeringsvorm af en vindt overal voedsel; de burgerzin in sommige staatsinrigtingen niet.”

Juiste onderscheiding is noodig. „Zaken die in oorsprong en aard geheel onderscheiden zijn, hebben ook verschillende gevolgen. De publieke geest kan een bron zijn van algemeene energie, van gehechtheid aan het bestuur, van zucht om de staatsinstellingen te handhaven en te volmaken en aldus tot verbeteringen leiden van den Staat. Nationaliteit leidt regtstreeks tot veredeling der Natie. Door hare welbestuurde werking brengt de taal eene letterkunde voort, wordt de zedelijkheid bevorderd, en het nationaal karakter door volksdeugden gelouterd. Bovenal, uit haar alleen ontspruit de echte vaderlandsliefde.”

Wat is vaderlandsliefde? Nadat Groen heeft uiteengezet wat den naam van vaderlandsliefde *niet* verdient, vervolgt hij: Vaderlandsliefde is gelijksoortig met het liefdegevoel 't welk uit iedere familiebetrekking ontstaat; zij is liefde tot een volk; liefde die zich in gehechtheid aan den geboortegrond, aan eene vaderlandsche dynastie, aan een nationaal bestuur, aan nationale instellingen openbaart; maar die, onafhankelijk van dit alles, haren eenigen grondslag in het gevoel van bloedverwantschap en stamgenootschap bezit. Hoe zou dan de vaderlandsliefde op een anderen

stam dan op dien der nationaliteit kunnen groeijen?"

„Eindelijk staan volksgeest en burgerzin, ook ten opzichte hunner voortdoring, niet gelijk. Niet zelden houdt de publieke geest met de staatsinstellingen op; de *nationaliteit wordt nooit dan met de Natie zelve vernietigd*. Ligter en spoediger wordt aan een Staat dan aan een Volk een einde gemaakt. Dit, zoo het inderdaad veerkracht bezit, kan, trots alle veranderingen en omkeeringen, eenzelveigheid behouden. Het is met de volken als met bijzondere personen. Het ligchaam, het land, de Staat kan worden overmeesterd, maar er zijn geen banden waaraan de vrije ziel, de nationaliteit zich niet zou kunnen ontwringen. De hollandsche Natie bestond in 1794, onder een sedert lang gebruikelijken vorm van regeering; in 1795 onder een volksbestuur; in 1807 onder een monarchaal bewind; in 1811 onder vreemde dwingelandij; in 1813 in een onafhankelijken Staat door eigene vrijheidsliefde bevochten. Het Gemeenebest viel door tweedragt en overheersching; maar de zelfstandigheid van het hollandsche Volk, ook toen Holland uit de rij der mogendheden uitgewischt was, zegevierde over het geweld.”

Is er dus onderscheid tusschen burgerzin en volksgeest, niettemin is er ook verband.

„Nationaliteit zonder publieken geest is ongenoegzaam. Zij is vereenigbaar ook met den slechtsten regeringsvorm. Zij kan gevonden worden bij het vreeslijkst despotisme; niet slechts als eene onwederstaanbare overmagt haar onderdrukt; ook door vrijwillige onderwerping, toegeeflijkheid, wanneer ze, of uit onkunde zich om den Staat niet bekommert, of zich op andere voorwerpen heeft bevestigd.”

Publieke geest alleen heeft een zeer gevaarlijke strekking, omdat dan het hoogere beginsel van vaderlandsliefde ontbreekt. De publieke geest heeft dan geen andere bedoeling dan zich invloed op het staatsbestuur te verschaffen en moet dan, in plaats van een levensbeginsel te zijn, een beginsel worden van onrust, verwarring en ontbinding.

„Alleen de vereeniging van beide eigenschappen is de hechte grondslag voor de welvaart van de staten en het geluk van

Verscheidenheden

Academicus en Staatskunde

In het maatschappelijk leven wordt academische vorming nog steeds hoog aangeslagen, al heeft de algemeene vervlaking ook hier de grenzen vervaagd. Is er nu reden voor dat respect, ik zeg niet voor titels, maar voor academische vorming in het algemeen?

Ik meen dat deze vraag met stelligheid mag worden bevestigd. De Academie toch schenkt haar zonen een groot goed. Zij vormt, zij voedt op tot een critischen geest. Critisch hier niet bedoeld als een verstandelijk vergelijken der dingen in rationalistischen zin, ook niet als uitvloeisel van mindere karaktereigenschappen, maar als vermogen om te scheiden naar de innerlijke waarde, zulks met behulp van alle functies van den menschelijken geest.

Wat gebeurt er eigenlijk als een jongen gaat studeeren? Allereerst valt op te merken dat hij als regel ongeveer 18 jaar oud is, dus op een leeftijd waarin hij krachtens zijn ontwikkeling zeer critisch is ingesteld, maar daardoor ook juist weer zeldzaam onbevangen is. In die phase van zijn ontwikkeling wordt hem nu een ruime mate van vrijheid en zelfstandigheid gegeven, een vrijheid die te scherper opvalt door vergelijking met de perioden voor en na de studie. Voordien: het dagelijksch toezicht thuis en de disciplinaire regelmaat van het schoolleven. Daarna: het rijk bezit van een eigen gezin, maar daardoor tegelijk

de volken. De nationaliteit wordt versterkt door den burgerzin, de burgerzin in toom gehouden door de nationaliteit.”

Groen is hiermede dan aan het einde gekomen van zijn algemeene beschouwingen en merkte daarbij op: „Niet aan iederen Staat is het gegeven eene afzonderlijke nationaliteit te bezitten. Des te belangrijker is het, waar ze bestaat, haar aanwezig te erkennen”.

Over hetgeen hij dan vervolgens betoogde over de Nederlandsche nationaliteit, willen we in een afzonderlijk artikel nog iets zeggen.

A. R. de K.

de nuchtere plicht tot alimentatie van dat gezin, waardoor hij met duizend taaie banden aan de maatschappij verbonden wordt.

Onder deze omstandigheden wordt nu de noviet gebracht in een milieu, dat leeft in de vervulling van de dubbele taak der Universiteit, n.l. beoefening der wetenschap naast het kweeken van discipelen.

In het dubbele van deze taak onderscheidt het Hooger Onderwijs zich van alle onderwijs. Juist door het tweezijdig karakter van haar taak is de Universiteit zoo geëigend tot het vormen van kritische geesten. Goed Hooger Onderwijs kweekt sterk het besef dat waarheid een edele delfstof is, die niet aan de oppervlakte ligt. Het delven naar waarheid, ook voor hen, die Christus kennen en daarom niet in het wilde weg spitten en boren, heeft een ongemeen vormenden invloed op den geest. Het leert denken en nadenken, het doet zoeken naar den wezenlijken inhoud van woorden en begrippen, het verheft — zooals Van Dijk het zoo aardig zegt — boven het kruis van allerlei meening, het maakt stug in het gebruik van algemeen gangbare woorden en gezegden, het kweekt wetenschappelijke nauwkeurigheid.

Hierbij komt nog dat het studentenleven in corps of societas, zoo het op peil wordt gehouden, op eigen wijze in dezelfde richting werkt. Wie in het corpsleven niet meer ziet dan een georganiseerd streven naar drinken boven dorst, is niet ter zake kundig.

Dit alles zoo zijnde, verwondert het niet dat de maatschappij academische vorming hoog aanslaat. Want wie de Academie met aandacht en toewijding doorloopt, die heeft zich inderdaad een talent verworven.

Nu behoeft het den Christen niet met veel woorden gezegd te worden, waartoe hij talenten ontvangt. Opdat hij er mee woekeren zal in dienstbaarheid aan God. Koninkrijk. Temeer aangespoord door het feit dat door verberging in een zweetdoek dit talent niet alleen geen rente afwerpt, maar ook in hoofdsom verloren gaat. Hartelijke dienstbaarheid is de plicht van ieder Christen, ook van den Christen academicus. Bij hem omvat de bereidheid tot geven ook alles wat hem in zijn Uni-

versitaire opleiding geschonken is. Hoe hij hiermede woekeren kan, is een vraag die zich niet bijzonder leent tot algemeene beantwoording. Het leven wijst hier — niet buiten hooger leiding — zelf den weg. Het brengt hem in een gezin, in een werkring, tusschen vrienden en bekenden, in een plaatselijke kerk. Het geeft hem ook rechten en plichten in een plaatselijke en landelijke gemeenschap van staatkundigen aard. Ik sta bij dit laatste nog kort stil.

„Ik voel niet voor politiek”. Een werkelijk treffende uitspraak, die ook den geest van menig academicus ontsiert. Alsof het hier gaat om iets als ganzeborden. De een is er gek op, de ander loopt er straten voor om. Alsof in de staatkunde niet werkelijk ernstig behoefte bestaat aan medewerking van alle academisch gevormden, die mee kunnen werken. Alsof er voor hen geen plicht bestaat jegens hun God en hun vaderland toch te doen wat ze kunnen.

Ik zou, ten bewijs van de behoefte, kunnen wijzen op het leven van Marnix van St. Aldegonde, van Van Oldebarneveldt, van De Witt, van Van Slingelandt, van Schimmelpenninck, van Thorbecke en Groen, van Kuyper, Lohman en Schaepman, van Heemskerk en Nolens, die allen hetzij in publieke ambten, hetzij als vertegenwoordigers des volks, de staatkundige belangen van ons vaderland met inzet van al hun krachten hebben gediend. Ik wil dat niet doen, omdat het weinigen beschoren is, zoo vooraan te staan in den strijd, dat hun naam in de historie bewaard blijft. Het is er mij om te doen dat veel meer dan tot nu toe, Christen-academici gaan deelnemen aan het kleine politieke werk in de steden en de dorpen.

Daar in de eerste plaats is behoefte aan.

De historie van ons land is een doorlopend verhaal van strijd om vrijheid naar binnen en buiten. Daardoor werd vrijheidszin een der voornaamste kenmerken van ons volkskarakter. Daardoor kon ook in den Staat — ik laat nu de beperkingen van na 10 Mei even buiten beschouwing — aan de burgers een ruime mate van vrijheid worden gegeven. Eenerzijds openbaarde zich dit in een groot getal wettelijk en grondwettelijk vastgestelde vrijheidsrechten, anderzijds in de Nederlandsche praktijk van het Parlementaire Stel-

sel, waardoor de burgerij grooten invloed kon uitoefenen op den gang van zaken in het bestuur des lands. Nu is het duidelijk, dat deze vrijheid slechts bestaan kan indien zij wordt gedragen door een behoorlijk gevormde publieke opinie. Misbruik doet die vrijheid onherroepelijk ondergaan. Daarom is de vorming van de publieke opinie zoo belangrijk voor een land. En hier vindt ook de academicus een groote en een grootsche taak. Want meer dan eenig ander ligt het terrein der staatkunde open voor volksmisleiding. Hoeveel klinkende dwaasheid is niet gangbaar onder de menschen, gedekt door woorden en leuzen als: Vlotte leeningspolitiek, Ordening, Indië los van Holland, Socialisme, nu! Geen man en geen cent!, Wat heeft een dooie aan een rijksdaalder, Niet sloopen maar bouwen, Mussert of Moscou, 't Geld halen waar het zit, Weg met Colijn etc. Wie de moeite neemt eens iets nader te onderzoeken welke voorstellingen achter deze termen leven, die zal ontstellende leegten ontdekken. Te ontstellender omdat ook deze voorstellingen de publieke opinie vormen. Zoo gezien is er brandende behoefte aan menschen die uit een critisch geschoolden geest deze woorden en gezegden tot hun werkelijke waarde kunnen terugleiden en zoo zuiverend op de openbare meening van ons volk kunnen inwerken. Nu wordt die meening onzerzijds niet zonder systeem bewerkt. Wij hebben onze A.R. pers, maar vooral, wij hebben onze Kiesverenigingen, die systematische beïnvloeding der publieke opinie vanuit de A.R. beginselen beoogen.

Hier ligt daarom een aangewezen arbeidsveld voor den A.R. academicus. Ik weet wel, in heel de staatkundige wereld en daarom ook in de kiesverenigingen bestaat in de eerste plaats behoefte aan menschen met gave karakters. Maar daarna komt toch direct de behoefte aan menschen, die geleerd hebben op innerlijke waarde te schiften en zodoende hun medeleden kunnen voorlichten. Wie de practijk der kiesverenigingen kent zal dit voluit bevestigen.

Waar dus zoo duidelijke behoefte blijkt te zijn reeds van het standpunt van den gewonen burger, hoeveel te meer moeten die academici zich beijveren, die weten en gelooven dat ook het staatkundig leven

moet reageeren op hooger dan mensche-lijke eerezucht. Wanneer zij zien, dat God zelf ook het leven van den Staat wil brengen onder beslag van Zijn ordinantiën, moeten zij dan niet alle krachten inspannen om hun liefde jegens hem ook op dit gebied te bewijzen. Temeer waar deze inspanning niet alleen uit geloofsgehoorzaamheid voortkomt, maar ook vrucht is van historisch gefundeerde dankbaarheid. Ons land heeft een rijke historie, rijk daarin, dat wij voor oogen zien dat het dienen van God zoo grooten zegen afwerpt; dat Hem verlaten zelfvernietiging is. Kuyper omschrijft politiek als het „profetisch beoordeelen van den nationalen toestand”. Wie zal dan nog onschuldig kunnen zeggen: Ik voel niet voor politiek?

En als God zelf voor dit profetisch oordeel talenten geeft, is het dan niet ergeriswekkend dat zooveel lautheid en onverschilligheid nog in den kring der Christen-Academici wordt gevonden?

Na 14 Mei is de vrijheid van meeningsuiting voor den duur der bezetting in sterke mate beperkt. Naarmate de geestelijke verwarring toeneemt is het te meer zaak, van de beperkte vrijheid gebruik te maken, om de anti-revolutionaire beginselen onder ons volk te bewaren. Waar de voorlichting meer gespreid wordt, ontstaat tegelijk behoefte aan meerderen die leiding geven. Wij zien voor oogen dat het kostbaar erfgoed onzer vadersen, namelijk de overtuiging onder ons volk, dat het dwaasheid is het Staatsleven te willen onttrekken aan de heerschappij van den Christus, in ernstig gevaar is. Dit erfgoed, fundament van ons Staatsbestel, is met inzet van goed en bloed verworven. Hoe zullen wij ooit jegens God of menschen kunnen verantwoorden wanneer dat goed door onze lautheid verloren gaat? Moeten wij niet alle krachten inspannen om in den strijd te overwinnen, omdat de inzet zoo alles waard is? De academicus droomt niet van een maarschalkstaf. Laat hij zorgen als goed subaltern naar boven, maar vooral naar beneden te staan aangeschreven. Eerst dan *dient* hij werkelijk een zaak en in de triump van die zaak zal hij de glorie van hen, die zichzelf gaven, wegdragen.

H. VAN ANDEL.

Wassenaar.

Groen van Prinsterer en onze tijd

Wij vernemen, dat bij D. A. Daamen's Uitgeversmaatschappij N.V. te 's-Gravenhage ter perse is een, vooral voor de lezers van ons blad, uiterst belangrijke uitgave van de hand van den Groen-kenner Dr H. Smitskamp, die tot titel heeft: „Wat heeft Groen van Prinsterer ons vandaag te zeggen?”

Teneinde een zoo groot mogelijk publiek te bereiken, schreef Dr Smitskamp zijn boek op voor ieder verstaanbare wijze.

De inhoud zal geïllustreerd worden met tal van uitspraken van Groen van Prinsterer, die beteekenisvol zijn ook voor den huidige tijd.

Het boek werd door Dr H. Colijn uitvoerig ingeleid.

Het boek heeft de volgende hoofdstukken: 1. Groen van Prinsterer. 2. Wat is revolutie? 3. De revolutie in de practijk. 4. Het vaste steunpunt. 5. De roeping van den Christen. 6. In vaderlandschen zin. 7. Vooruitzicht.

Van de administratie

Wij vestigen er de aandacht op, dat abonnementen à f 0.75 per jaar alleen *collectief* verkrijgbaar zijn, d.w.z. minstens 5 exemplaren worden dan aan één adres toegezonden. Wie persoonlijke toezending verlangt betaalt voor het abonnement f 1.-. Dit geldt zoowel voor Kiesvereeningen, Propaganda- en Arjaclubs.

Wel is het mogelijk de abonnementsgelden van abonné's, die het blad persoonlijk krijgen toegezonden, aan één adres te doen incasseeren.

Liefst betale men per giro (No. 134589 ten name van het Centraal Comité van A.R. Kiesvereeningen) of per postwissel. *Op de geldzendingen s.v.p. duidelijk vermelden, waarvoor het bedrag is bestemd.*

Nieuwe abonné's krijgen de reeds verschenen nummers binnenkort nagezonden.

Ontwikkeling der humanistische Rechtsstaattheorieën

Door Dr J. P. A. MEKKES

*Een belangwekkend studiewerk met
calvinistischen inslag*

Deel I Hoofdlijnen van de voorgeschiedenis der rechtsstaatsgedachte tot op den modernen tijd

Deel II Het tijdperk van de ontwikkeling van de humanistische rechtsstaatsgedachte

Deel III Het verval der humanistische rechtsstaatsidee

Verkrijgbaar in 1 band, ingenaaid f 8.50-gebonden f 11.50

OMVANG 752 PAGINA'S

Verkrijgbaar bij den boekhandel

Uitgave van

LIBERTAS DRUKKERIJEN - ROTTERDAM - UTRECHT

A. R. J. A. Studieschetsen

10 cent per exemplaar

Bestellingen uitsluitend per giro No. 184519,
E. VAN RULLER, Rotterdam

Schets No:

- 14 Dr L. W. G. Scholten: Mr G. Groen van Prinsterer.
- 23 R. Hagoort: Talma.
- 24 Dr Joh. H. Scheurer: De Schoolstrijd I (De Geschiedenis).
- 30 J. Everaars: De beginselen der Roomsche Staatkunde.
- 31 Prof. Dr V. H. Rutgers: De Schoolstrijd II.
- 32 Dr C. Beekenkamp: De Chr. Dem. Unie.
- 33 J. Schuiling: Onze Koloniale Politiek.
- 34 Dr J. A. Nederbragt: Staatsbeschouwingen.
- 36 J. J. G. Boot: Gemeente en Gemeenteraad.
- 37 Dr. J. de Lange: Welvaartspolitiek der gemeente.
- 39 Dr Joh. H. Scheurer: Mensch en Machine.
- 40 H. M. Oldenhof: De Burgemeester.
- 41 Dr J. J. de Waal Malefijt: Het Provinciaal Bestuur.
- 42 Dr Joh. H. Scheurer: Sociale Actie in Nederland.
- 43 Dr L. W. G. Scholten: Wat dunkt U van ons parlement ?
- 44 Dr Ir B. de Hoogh: Het systeem van ons geldwezen.
- 45 Dr Ir B. de Hoogh: Devaluatie.
- 46 Dr Joh. H. Scheurer: Verzekeringswetgeving.
- 47 Dr C. Beekenkamp: Het plan van den Arbeid.

Schets No:

- 48 Dr L. W. G. Scholten: Keuchenius.
- 52 J. W. Weenink: De Privaat-eigendom.
- 53 Ds J. G. Woelderink: Zuivere en valsche beginselpolitiek.
- 54 Drs H. Smitskamp: De geschiedenis der Coalitie.
- 55 C. F. v. Dijke: Bijbelonderwijs en openbare school.
- 56 J. W. Weenink: De Pacht.
- 57 Dr Joh. H. Scheurer: Arbeidsloon.
- 58 Dr J. A. H. J. S. Bruins Slot: De Chr. Historische Unie.
- 59 Dr L. G. W. Scholten: De Vrijzinnig-Democratische Bond.
- 60 Ds Chr. G. H. Plantagie: De Bellamy-beweging.
- 61 Dr P. Prins: Overheid en geweten.
- 62 K. J. de Jong: Overheid en bedrijfsleven.
- 63 Dr J. A. H. J. S. Bruins Slot: Het Nederlandsche Liberalisme.
- 64 Dr Joh. H. Scheurer: De Middenstand.
- 65 Dr E. J. Beumer: De monarchie in Nederland.
- 66 Dr L. W. G. Scholten: Thorbecke.
- 68 Jhr Dr P. J. v. Winter: Eenige problemen van Zuid-Afrika.
- 70 G. Gruppelaar: Vreemde invloed oorzaak van Nederland's val in 1795.
- 71 Mr K. Groen: De groei der gebonden Maatschappij.
- 72 Joh. v. d. Haar: Lijkverbranding.
- 73 Dr L. W. G. Scholten: Dr H. Colijn.

NEDERLANDSCHE GEDACHTEN

OFFICIEEL ORGAAN TEN DIENSTE VAN DE ANTIREVOLUTIONAIRE PARTIJ, HAAR PROPAGANDA- EN HAAR A.R.J.A.-CLUBS

Versijnt den 15den van elke maand. — Adres van Redactie en Administratie: R. Gosker, Dr Kuypersstraat 3, 's-Gravenhage, Telef. 114487. — Prijs per abonnement f 1.- per jaar; voor leden der aangesloten vereenigingen bij minstens vijf abonnementen aan één adres bezorgd f 0.75. Losse nummers f 0.15. Giro-nummer Centr. Comité: 134589. — Voor advert. wende men zich tot de Adm. v. d. blad

INHOUD VAN DIT NUMMER

I. Schrift en Historie

„Jezus Christus, de hoogste Profeet en Leeraar”

door Ds H. A. de Geus.

„Het jaar onzes Heeren 1940” door D. Gosker.

II. Ter voorlichting

„Nu of straks” door Dr H. Colijn.

„Volksgeest en Burgerzin, II” door A. R. de K.

„Het eenheidsstreven in land- en tuinbouw, I”

door C. v. d. Heuvel.

„Justitie” door Dr J. H. Scheurer.

III. Verscheidenheden

„Allemaal sociaal”.

„Het verkondigen van beginselen” door P. B. Czn.

„Wanneer redt Gij de volken?”

„Bedreigde middenstand” door Dr F. L. van Muiswinkel.

„Van de administratie”.

IV. Uit de Partij

„Rapport: Ordening van het Bedrijfsleven”.

Binnenkort zal verschijnen de

2e goedkoope uitgave

GROEN VAN PRINSTERER

DOOR
Prof. Dr. P. A. DIEPENHORST

Groot royaal formaat
Een kloek boekwerk van 540 bladzijden
met 10 portretten en illustraties op kunstdrukpapier

PRIJS SLECHTS f 2.00
GEBONDEN f 2.90

De beste, uitvoerigste en nieuwste levensbeschrijving van den grooten Groen. Uit dit boek leert men Groen van Prinsterer, zijn persoon, zijn werk, zijn gedachten en zijn beteekenis voor onzen tijd grondig en volledig kennen. — Dit groote geïllustreerde prachtwerk wordt in nieuwe uitgave voor zulk een lagen prijs geleverd, om iedereen in de gelegenheid te stellen zich dit kostelijk boek aan te schaffen.

„Niets dan lof hebben we voor dit boek. Onze jongelingen moeten het voor de vereeniging, maar ook voor hun eigen bibliotheek aanschaffen. Zulke boeken vormen de jeugd. Zulke boeken kunnen we dankbaar gebruiken.”

DE VAANDRAGER

„Het is een zeldzaam genot het te lezen.

Dit werk verdient door het geslacht van heden te worden gelezen.

Wij bevelen het boek warm aan en hopen op een ruim debiet.

Groen is het lichtend voorbeeld eener vaste, onwankelbare overtuiging.”

*Dr H. COLIJN
in „De Standaard”.*

„Men mag nu wel spreken van het schatboek van Prof. Diepenhorst met betrekking tot 't leven en 't werk van Groen! Van superieure kwaliteit is het. Dit is nu een der boeken, die elk Antirevolutionair in zijn bibliotheek moest hebben.”

**GEREF.
MANNENBLAD**

Vraag bij Uw boekhandelaar nu alvast het gratis prospectus

UITGEVERSMAATSCHAPPIJ J. H. KOK N.V. TE KAMPEN

NEDERLANDSCHE GEDACHTEN

OFFICIEEL ORGAAN TEN DIENSTE VAN DE ANTIREVOLUTIONAIRE PARTIJ, HAAR PROPAGANDA- EN HAAR A.R.J.A.-CLUBS

Jezus Christus, de hoogste Profet en Leeraar

„Een Profet uit het midden van u, uit uwe broederen, als mij, zal u de Heere, uw God, verwekken; naar Hem zult gij hooren”. Deut. 18 : 15.

God begeeft Zijn volk en erfdeel niet. Hij is immers rondom Zijn volk gelijk de bergen zijn rondom Jeruzalem, en dat van nu aan tot in der eeuwigheid. En al wijken die bergen, het Verbond Zijns vredes wankelt niet. Hij heeft het lief met een eeuwige liefde.

Dat al is ons bekend. De Schrift roept het in allerlei toonaarden op. Het kan ook niet anders. God is volmaakt. Alles in en aan Hem is volmaakt. Zoo dan ook Zijn uitgangen naar Zijn volk. Daar kan nimmer iets aan haperen. Bij ons zijn de moeilijkheden. Ze zijn er talloos. Ze stapelen zich op in tijden als de wereld thans beleeft. Maar..... ze zijn van ons en ook alleen van ons. Bij God bestaan ze niet. Met het oog op Hem, of liever, ingegaan in Zijn Heiligdom ontwaren we: „Zelfs hun bloed, hun tranen en hun lijden zijn dierbaar in Zijn oog”.

Begrepen we het maar meer. Daar hapert het zooveel aan. Dat komt omdat we immer weer rondom ons blikken, op de gebeurtenissen hier beneden zien, vanuit de aardse dingen altijd maar weer aan het rekenen gaan. Dat zit ons in het bloed. We zijn er door geïnfecteerd in den beginne van het mensch-bestaan. „En de vrouw zag, dat die boom goed was tot spijze, en dat hij een lust was voor de oogen, ja een boom, die begeerlijk was om verstandig te maken”. Daar begon de infectie. En ze is hardnekkig. Paulus, de bij God gerechtvaardigde, klaagt immers nog: „als ik het goede wil doen, ligt het

kwade mij bij”. Hij noemt zich nog „aardsch uit de aarde”. Hij weet echter ook: „hetgeen ik in het vleesch leef, dat leef ik door het geloof des Zoons van God, Die mij lief heeft gehad en Zichzelf voor mij overgegeven heeft”. Dat is zijn hoogste geluk, Jezus Christus leeft in hem. Daar ligt de rijkdom van al het volk van God. Het moet ook onze zaligheid zijn, dat Jezus Christus bezit van ons genomen heeft, de scepter bij ons kwam zwaaien. Van onszelf — „van nature” zegt men dan — laten we den eersten Adam baas over ons en die is in het gareel van den Vader der leugenen gaan loopen. Daar gaat het alles verkeerd, daar doen we alles verkeerd. Ook het beste en het mooiste naar den maatstaf der menschen. Daar moeten we van los. Dat geschiedt in de wedergeboorte. Zoo wordt het: „naar God geschapen”. Dat is het werk van Christus door Zijn Heiligen Geest. Die overtuigt van zonde, gerechtigheid en oordeel. En we roemen met onzen ongelijke Heideberger vanwege onzen eenigen troost, beide in het leven en sterven.

* * *

Gemakkelijk praten? Of ook: gemakkelijk er zich van afmaken? Vergeten, dat er zooveel is in de wereld? Over talloos vele vragen heenloopen? We weten, dat dit wordt gezegd. Ons antwoord is: zoo spreekt ge, omdat ge overal wijsheid zoekt behalve daar waar deze is te krijgen. Ge gaaft het met uw eigen verstand wellicht op? Ge klopt elders aan? De knapste professoren raadpleegt ge? Bij den hoeveelste zijt ge nu al niet? We gelooven het. Maar in allen ernst: ge hebt inderdaad het juiste adres nog niet gevonden. Of, verzuimdet ge niet tot den Christus Gods te gaan, Jezus van Nazareth, het Kind van Bethlehem, den Man van Smarten, den opgestanen Heere, den verhoogden Heiland, den... hoogsten Profet?

Het is zoo bekend, dat God een Profeet beloofde. En dat daarmede de Christus Gods werd bedoeld. Wij, die onder de beademing van Gods Woord zijn geboren en getogen, we kennen den boven aangehaalden Messias-text van Deuteronomium wel. Toch vergeten we hem zooveel, lezen we gedurig weer over hem heen.

Zij hebben Mijn Woord verlaten, wat wijsheid zouden ze hebben! Zóó sprak God over Zijn volk van den ouden dag. Hoeveel moet God het ook niet over ons zeggen. En dat is zoo jammer. Juist van ons en voor ons jammer. Ach, het is droevig, dat de „wereld” het doet. Werd deze van die haar dwaasheid bekeerd, hoe anders zou het in deze wereld toegaan. Want we kunnen er toch zeker van zijn, dat, als God een Profeet geeft, deze ook ten volle Profeet zal zijn. Neen, daarover kunt ge toch niet in twijfel zijn. Die Profeet geeft antwoord, al zijn in uw oog de vragen zoo moeielijk. Zou God Hem niet hebben toegerust met al de wijsheid Gods? Heeft Hij niet gezegd: „Meer dan Salomo is hier”? Maar wat moesten wij dat dan niet bedenken, wij, die van kindsbeen aan de Schriften hebben geweten!

Gelukkig, wanneer wij waarlijk tot God zijn bekeerd. Laten we zeggen: gelukkig wanneer, dit juist in onze donkere verwarde tijden zoo mag zijn. Veel geluid wordt opgevangen, waaruit we moeten beluisteren, dat zoovelen thans de oude beginselen dreigen los te laten of reeds losgelaten hebben. Deze hebben nu immers afgedaan. Het geeft nu toch niets meer. Een nieuwe koers moeten we in. Hoe dwaas! Alsof de Profeet van God gegeven niet de Profeet zou zijn voor alle tijden. Paulus zegt het ook in dezen — want Jezus Christus is een —: „Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde, en in der eeuwigheid”. En als Hij dan Profeet is, dan houdt dit toch in, dat juist in de tijden, waarin wij het hoe langer hoe meer niet meer weten, Hij onze Toevlucht moet zijn om bij Hem de wijsheid te vinden waardoor we de nevels op zien klaren. En als dat gebeurt gaan we van ganscher harte naar onzen Heidelberger en roemen we, dat Hij „Christus”, dat is een „Gezalfde” is genoemd, omdat Hij van God den Vader is verordineerd en met den Heiligen

Geest gezalfd tot onzen hoogsten Profeet en Leeraar, Die ons den verborgen Raad en wille Gods van onze verlossing volkomenlijk heeft geopenbaard.

* * *

Keeren we ons tot de plaats aan Jezus' voeten, doen we het voor het eerst, doen we het bij vernieuwing! Laten we juist in deze tijden verstaan: „naar Hem zult ge hooren”! Hoe donker was de dag van Israël, ja der wereld, toen Hij werd geboren, de Leeraar was op aarde! Dat zegt mede, dat Gods gebod bijzonder voor thans geldt, dat gebod van het hooren naar Hem.

Niet loslaten nu. Nog minder transigee-ren. Vasthouden aan de oude beginselen. Nauw en nauwer leven bij het Woord. Hoort Hem! En Hij heeft gezegd: „Onderzoekt de Schriften!” En Hij weerstond den duivel met: „Er staat geschreven”. Laat Hij daarom de hoogste Profeet en Leeraar voor ons zijn naar Wien we boven allen, ja alleen luisteren. Laten we met te grooter ijver, met te meer lust wijsheid vergaren voor ons staan tegenover al de problemen des tijds en dat op alle terrein des levens!

Hoe gezegend zal het zijn, wanneer we den Christus Gods als onzen hoogsten Profeet en Leeraar mogen aankleven. Het is vast aan het waar zaligmakend geloof. En het maakt ons in allen tegenspoed geduldig en in voorspoed dankbaar. Het geeft ook „dat we in alles, wat ons nog toekomen kan, een goed toevoorzicht hebben op onzen getrouwen God en Vader, dat ons geen schepsel van Zijn liefde scheiden zal”. En worden we ter verantwoording geroepen, moeten we spreken, geen vrees, want: „gij zijt het niet, die spreekt, Ik ben het”.

Wat een zorg Gods dus voor Zijn volk in de gave van dien Profeet. Maar dan moet Hij ook als Profeet erkend. Dan moet Hij ook onze Gids zijn in al het leven. En dan laat Hij nooit verlegen. Als Profeet van God gegeven, kan Hij immers nooit beschaamd doen staan. Hij troost het hart te allen tijde. Hij spreekt straks goed tot de volkomen ontwarring aller vragen. Dan zingen we eeuwig van Gods goedertierenheid. Dan kennen we ten volle onzen hoogsten Profeet en Leeraar!

Het jaar onzes Heeren 1940

Een veelbewogen jaar is ten einde.

De gedachten vermenigvuldigen zich, de overdenkingen waren velen.

Hoe geheel anders is alles gegaan dan wij hadden gedacht en gehoopt.

Een jaar van strijd en leed werd afgesloten en zelfs zijn laatste dagen waren donker en somber.

In veler harten was de klacht: „wie zal ons het goede doen zien?”

Het goede, dat wilde allerminst zeggen het oude.

Dit wisten wij allen wel: zooals het eenmaal is geweest, wordt het nooit meer; wat voorbijgegaan is, komt nimmer terug.

De dagen niet, ook niet de verhoudingen, zooals wij die hebben gekend en beleefd.

Dit oude jaar heeft veel genomen en het gaf maar zoo weinig.

En toch, ook dit jaar, met al zijn wisselvalligheden, teleurstellingen en zegeningen tevens, was als alle andere jaren, die geweest zijn en is als alle andere jaren, die nog komen zullen: „Het jaar onzes Heeren.”

Tegen het sluiten van den jaarkring was het alsof alles zich trager bewoog, het tempo nam af; 't naderend einde kwam langzaam op ons toe en dwong tot ernst, tot rustig bepeinzen.

Werd de regelmaat der uren onderbroken, duurden de korte dagen langer?

Immers neen, het was als altijd en toch weer geheel anders.

Wij waren veranderd. 't Gejaagde, zenuwachtige leven, de stuwende drang naar wat volgen zal, en volgen moet, werd geremd, alsof een machtige hand dwong tot matiging, tot rustiger gang, tot meer bezonnen leven.

De Oudejaarsgedachten waren ernstige gedachten.

Zelfs de gewilde vroolijkheid, waaraan sommigen benoefte meenden te hebben, kon het kunstmatige, wat daarin lag niet eens geheel bedekken. Zij was dan ook niet echt, niet spontaan, maar geforceerd, gedwongen.

En nu meer dan tevoren.

Want het was een ernstig, een gewichtig jaar dat wij doorleefd hebben en in

zeer vele opzichten een belangrijk jaar ook.

't Was het jaar, waarin de geschiedenis een keer nam; dwars daardoor heen liep een roode streep van bloed, die scheiding maakte tusschen wat geweest is en komen zal.

Het jaar, dat in de historie van ons volk een eigen bladzijde zal hebben, in het leven van velen onzer nimmermeer zijn heugenis zal verliezen.

Een jaar van bloed en vuur en rookdamp.

Een jaar van geweldige gebeurtenissen, van oordeelen, ook van zegen en genade.

De oorlog woedt voort, het vuur van den strijd verplaatst zich, weer elders slaan de laaiende vlammen der verwoesting uit, die in 't begin West-Europa teisterden; het leed is nog niet ten einde; de ellende grijpt aldoor verder om zich heen, en 't einde van dit jaar kwam, zonder dat uitzicht bestond op verandering, de hoop op beter nauwelijks gekoesterd werd.

Het donkere lijdensjaar 1940 en toch: „Het jaar onzes Heeren”.

Onze vaders konden de dingen zoo kernachtig zeggen.

Ook deze uitdrukking getuigt daarvan.

Zij doorleefden hun leven en zagen het altijd onder hooger licht.

Ongetwijfeld is ook deze uitdrukking, dit kernachtig zeggen, geboren in een tijd van worsteling en strijd, van bidden en hopen, van geloof en volharding.

Wat wij ervaren, wat ons overkomt, geen toeval, niet 'n vanzelf gebeuren, maar leiding, voeren naar een bepaalde bestemming, verwerkelijking van gedachten, hooger dan de onzen.

En daarom, de dagen zij zijn niet van ons, de weken en maanden, die in eindeloze rij elkander volgen, geven wij niet hun inhoud en beteekenis, de jaren, wat zij ook brengen of nemen mogen, maken niet wij belangrijk of onbeduidend, och, neen, wij zijn slechts instrumenten, zelfs de hoogsten onder ons, 't is God, Wiens de jaren zijn en Die hen, elk met eigen karakter en beteekenis, toevoegt aan de voorafgaande.

Die gedachte, dat geloof maakt, dat wij anders, rustiger, meer zeker staan tegenover de toekomst, dan wij zouden kunnen

zijn, indien we daarvan de wetenschap missen.

Laat dan een jaar, dit jaar, wegglijden in de donkere diepten van het verleden, met al zijn wee en al zijn smart en ofschoon de geslagen wonden niet zijn geheeld, het leed ons vergezellen blijft de nieuwe tijdkring in, het is geen mensch, die 't ons heeft aangedaan, geen samenloop van omstandigheden, die ons neergeslagen hebben, in al ons ervaren was Gods hand; Zijn wil bepaalde den weg van ons leven.

Ernstige gedachten verdrongen zich in ons hart bij het naderen van de twaalf klokkenslagen in 't middernachtelijk uur van den Oudejaarsnacht. Toen hun galmend geluid was weggedragen, over de steden en dorpen, over gehavende, verwoeste, verbrande huizen en over de stille velden in hun rustig wachten, behoorde ook dit jaar tot het verleden; het was niet meer (hoewel wij 't nooit zullen kunnen vergeten) en in Gods registers staan ingeschreven de tranen en het lijden der duizenden, doch ook, dat negentienhonderd en veertig zijn roeping heeft vervuld.

Het was het jaar onzes Heeren.

Maar er was meer.

Het verleden week weg.

De donkerheid zal weer plaats maken voor schemer, straks misschien voor licht, eenmaal zal de stralende zon in luisterrijke pracht rijzen over een herboren land, over een gelouterd volk.

Zoo zien wij 't en gelooven.

Of mocht het niet zoo zijn, is de weg nog niet haast ten einde, maar volgen er andere, vele jaren waarin donkere schaduwen zich leggen om het leven van ons volk en de sombere wolken blijven hangen, die 't eigen leven verduisteren, hoe dan ook, uit Gods hand willen wij aanvaarden alles wat Hij in Zijn wijsheid beschikt, stil vertrouwend onzen weg vervolgen, gesterkt door Zijn kracht, want, en dit en alle volgende jaren, die ons gegeven zullen worden, zij zijn niet des menschen, maar onzes Heeren.

En eenmaal zal het voor 't allerlaatste zijn, dat we zeggen kunnen „het jaar onzes Heeren”, omdat dan geen jaren meer voor ons komen zullen, en eindelijk, eindelijk zal ook het laatste jaar onzes Heeren zijn

aangebroken, dat niet ten volle eindigt.

Het jaar, waarin vervuld zal worden het woord der Heilige Schrift:

En hij zwoer bij Dien, Die leeft in alle eeuwigheid, Die den hemel geschapen heeft en hetgeen daarin is, en de aarde en hetgeen daarin is, en de zee en hetgeen daarin is, dat er geen tijd meer zal zijn.

En er geschieden groote stemmen in den hemel, zeggende: De Koninkrijken der wereld zijn geworden onzes Heeren en van Zijnen Christus en Hij zal als Koning heerschen in alle eeuwigheid.”

Die deze dingen getuigt, zegt:

„Ja, Ik kom haastelijk. Amen.

Ja, kom, Heere Jezus!”

D. GOSKER.

Apeldoorn.

„Nimmer zullen wij in vrijheid zelf ons isolement zoeken, maar als men ons insluit zullen we in ons isolement gedrongen worden en deze aanvaarden, niet werkloos, maar werkende voor het geheele volk. Echter zullen wij steeds blijvend bereid zijn samen te werken. Niet om te roemen op ons zelf, maar om bij alle gerucht dat er gemaakt wordt over bereidheid tot dienen, willen wij er op wijzen dat voor en na 10 Mei onze christelijke kerken de daad gesteld hebben in de christelijke barmhartigheid. Nederland telt vele inrichtingen die door offers van kleine luyden in stand gehouden worden en waarop de banier waait van het Kruis. Dat Kruis laat dit volk nimmer los, want hierin vindt het genade bij God. Onder het teeken van het Kruis wil het dienen het geheele volk, wil het als het moet ondergaan, omdat deze ondergang een opgang is in den Heere.”

„DE GRAAFSCHAPPER”

Ter voorlichting

NU OF STRAKS

Van het oogenblik af, dat de wapenen door ons leger neergelegd werden, heeft de toekomst van onze volksgemeenschap ons allen voortdurend bezig gehouden. We zijn er 's morgens mee opgestaan en 's avonds mee naar bed gegaan, misschien zelfs 's nachts er wel mee geplaagd geworden. Te voren was er voor zulke zorgen onder ons geen plaats. We leefden toen in een gedachtenwereld, die het merk der *onveranderlijkheid* scheen te dragen.

Maar na de capitulatie veranderde dit. Men verkeerde in een staat van verwarring; dat, waaraan men eigenlijk nooit geloofd had, was nu over ons gekomen, en wat zou nu de toekomst van ons volk zijn?

De eerste reactie op die verwarring openbaarde zich in de behoefte aan *aaneensluiting* van wat eertijds in menig opzicht uit verdeeldheid langs elkaar heenleefde. Het initiatief daartoe kwam tezelfder tijd van twee kanten: van de zijde van een 12-tal voormannen der 6 grootere politieke partijen en van een groep Nederlanders van niet uitgesproken politieke richting. Zonder veel moeite vereenigden deze beide stroomingen zich op enkele richtlijnen voor een te volgen gedragslijn, zoodat men zeggen kon, dat, met uitzondering van de extremisten, het Nederlandsche volk in deze moeilijke dagen tot eenheid gekomen was.

Bijzondere omstandigheden hebben er toe geleid, dat deze gevonden eenheid zich niet naar buiten kon openbaren. Elders hebben we het verloop van wat er toen verder gebeurd is uitvoerig uiteengezet, zoodat we thans daarop niet meer terugkomen. Het gevolg er van is geweest, dat men thans van vier groepen in ons volksleven moet spreken, die alle waarschijnlijk één zijn in haar verlangen naar een vrij Nederland, maar die overigens haar eigen weg gaan.

De eerste en nog altijd de talrijkste groep wordt gevormd door de aanhangers der politieke partijen, die wel-

iswaar van oordeel zijn, dat er in Nederland wel het een en ander te verbeteren valt, maar die tevens van meening zijn, dat over die wijzigingen *in volle vrijheid* moet worden beslist, m.a.w. dat de bezettingstijd daarvoor minder geschikt is te achten. Wij noemden deze groep de talrijkste, omdat ze geacht kan worden allen te omvatten die zich *niet* aangesloten hebben bij een der andere drie groepen.

Op deze groep volgt in aantal de Nederlandsche Unie die hoofdzakelijk de politiek-dakloozen, Roomsche-Katholieken en een vrij aanzienlijk aantal sociaal-democraten tot zich trok en daarnevens, vooral in den eersten aanloop, ook nog al wat van diegenen uit den kring der georganiseerde politieke partijen die veel van de Unie verwachtten; van ons waarschijnlijk het minst.

Daarna volgen de groepen van Nationaal Front en N.S.B. Over de sterkte dezer beide organisaties zijn ons geen cijfers bekend, maar we zijn geneigd om aan te nemen, dat Nationaal Front het wint van de N.S.B., omdat zijn geluid nationaler klinkt dan dat van de N.S.B.

Het heeft, in verband hiermee, niet te verwonderen, dat telkens weer de vraag naar de mogelijkheid van een eenheidsfront opkomt. Is het nu werkelijk niet mogelijk om een grootere eenstemmigheid te demonstreeren, zoo hoort men nog wel eens.

Het antwoord kan niet bemoedigend luiden. Het hoofdbezwaar ligt in de monopolistische neiging bij de meeste groepen. Die neiging treedt het sterkst aan den dag bij de N.S.B., die van oordeel is, dat aan haar de onbetwiste leiding toekomt en dat haar beginselen behooren te zegevieren. *Nationaal Front* toonde iets meer toenadering, toen het bereid bleek, tot besprekingen met de Unie, doch ook deze groep bleek monopolistisch gezind waar het de ring, toen het bereid bleek, tot besprekingen althans theoretisch niet dit uitgesproken monopolistisch karakter, maar zij is bevreesd om „aan te pappen” met de nog be-

staande politieke groepen, van welke verlangd wordt dat deze bij haar komen inwonen. *Practisch* komt dit neer op vrijwel hetzelfde als wat de beide eerstgenoemde groepen begeren.

Eindelijk moet aangaande de bestaande politieke groepen nog worden opgemerkt, dat deze, hoeveel critiek zij op het oude ook mogen hebben, zeer stellig op het standpunt staan, dat ingrijpende veranderingen in den staatkundigen bouw eerst aan de orde kunnen komen nadat de positie van Nederland, zooals die in het vredesverdrag zal worden bepaald, bekend is. Op dit punt valt, naar onze meening, momenteel weinig anders te doen dan te streven naar zoo grondig mogelijk onderzoek naar de fouten. Ook op sociaal-economisch terrein kunnen wijzelf niets anders doen dan *wachten*. Wat de omstandigheden van den dag op dit gebied noodzakelijk maken geschiedt door de bezettende macht. Ieder van ons persoonlijk en iedere groep in ons volk mist de gelegenheid daarop invloed uit te oefenen. Wij hebben een sociaal-economisch program: de andere politieke groepen, óók de Unie, hebben er een en hetzelfde geldt van Nationaal Front en de N.S.B. Maar toen de bezettende macht een verordening omtrent bedrijfsorganisatie afkondigde heeft daarbij — en dat is te begrijpen — het belang van de oorlogvoering den doorslag gegeven. Dat dit anders zou zijn geweest indien we altezamen eenzelfde program hadden gehad en ons als één enkele groep hadden kunnen aandienen, lijkt ons een pure illusie. Zoolang de oorlog duurt zijn de oorlogseischen beslissend voor wat er gebeurt en *niet* de begeerten van één of van meerdere groepen.

Daarom kunnen we niet heel erg meentreuren over die z.g. verdeeldheid tusschen de vier bestaande groepen. Het is de bezettende macht, en zij alleen, die hier te lande regeert. *Wij* kunnen ons slechts *voorbereiden* voor den dag des vredes. En wij blijven het mogelijk achten de saamwerking op *dit* gebied te vergrooten, al zal het wel niet mogelijk zijn allen daarbij te betrekken. Mits het niet ga om het *nu*, doch over het *straks*. Maar dan saamwerking en niet saamsmelting.

Dr H. COLIJN.

Volksgeest en Burgerzin

„Eigene beginsels, ook als ze strijden met het algemeen gevoelen, open te leggen en te volgen, die moed bovenal wordt nu vereischt.”

Groen van Prinsterer.

II.

Groen van Prinsterer heeft zijn verhandeling over „Volksgeest en Burgerzin” in 1829 niet zonder bepaalde reden geschreven. De gespannen verhouding ruim een eeuw geleden tusschen de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden was er de aanleiding toe.

Vanwaar toch die spanning tusschen Hollanders, welke beide zijn voortgesproten uit denzelfden Nederlandschen stam? Van oudsher vormden zij tezamen één zelfstandige natie, totdat het volk „door godsdienst en burgertwisten als ’t ware in tweeën werd gescheurd”.

Het nationaal karakter heeft zich, volgens Groen, echter door vreemden invloed noch vreemde overheersching verzaakt.

Eenheid van nationaliteit is in een Rijk echter maar zelden voikomen. Ook in het Rijk der Nederlanden was zij het niet. Niettemin was, ondanks alle verscheidenheden, in den Nederlandschen Staat tusschen 1815 en 1830, de Nederlandsche nationaliteit de toonaangevende. Dit behoefde allerminst tot onverdraagzaamheid te leiden en was ook zelfs voor de Walen geen reden om een hereeniging met Frankrijk te verlangen. „De staatsinstellingen van Nederland en Frankrijk”, aldus Groen, „zijn in voorname opzichten gelijkvormig. De omgang met volksgenooten, die gemeenschap aan verstandelijke en zedelijke ontwikkeling, wordt door eene grensscheiding niet moeilijk gemaakt, en Frankrijk wordt te veel door den dwang beurtelings van geestelijkheid en driftige volksleiders geteisterd, dan dat men, zelfs als vele voorregten worden miskend, verwisseling van toestanden zou wenschen”.

Zeker, Groen zag ook wel in, dat ’t samenwonen gevaren met zich zou kunnen brengen, doch de vrees, dat de vreemdelingschap van een aantal burgers een voor ’t Rijk gevaarlijke stelling zou verkrijgen, achtte hij

overdreven en beleedigend, indien zij in achterdocht omtrent medeburgers zou ont-aarden.

Behoud van de Nederlandsche nationa-liteit in het Rijk was echter eisch. De ver-zoeningsgezinde houding mocht er niet toe leiden, dat een nieuwe nationaliteit uit de verscheidenheden van al de bewoners zou ontstaan. Integendeel. Groen zag het zoo, dat in het Rijk der Nederlanden het leven der Nederlandsche natie voortgezet werd. Dat leven wilde hij behouden. Hij prees de éénheid der nationaliteit aan en keerde zich tegen degenen, die zulks over-dreven achtten.

Ongegrond noemde Groen de bedenking, dat gelijksoortige reden als voor de éénheid van nationaliteit, ook voor de éénheid van godsdienst bijgebracht zou kun-nen worden.

„Het gevaar, 't geen uit algemeene gods-dienstvrijheid, ten gevolge van de wrijving der gezindheden, zoo voor innerlijke rust, als voor de kracht van den Staat naar bui-ten, geboren zou kunnen worden, is minder groot, naar mate de eenheid van kerk in den Staat in de meeste Rijken weggeval-len is. *Eenheid, door vervolging, is een monsterachtig voortbrengsel van bijgeloof en dweeperij; eenheid door onverschillig-hed, eene wellicht niet minder afschuwe-lijke vrucht van valsche wijsbegeerte en ongelooft aan een geopenbaarde leer; doch eenheid, door christelijke verdraagzaam-hed en liefde, is vereenigbaar met ge-trouwheid en gehechtheid aan eigene ge-loofsbelijdenis; en het is deze gelijkvormig-hed alleen, wier handhaving, ook nu nog, tot de regten en pligten der Regering be-hoort.*”

En verder betoogt hij dan, dan zoo er nog vrees voor scheuringen ter oorzaak van den godsdienst bestond, dit een be-weegreden te meer zou zijn om botsingen van zoo verderfelijken aard door bemidde-ling van vaderlandsliefde te beletten.

* * *

„Daar is voor het Rijk der Nederlanden, om meer dan eene kunstmatige vereeni-ging te wezen, om inwendig leven, een organiek bestaan, nationale veerkracht en als 't ware eene ziel in het Staatsligchaam te bezitten, geen ander levensbeginsel dan de nederlandsche eigendommelijkheid.”

De handhaving nu van dit beginsel is

opgelegd aan de Regeering, maar is tevens ook de plicht van iederen burger. Van groote beteekenis is daartoe o.m., dat het volk zijn taal in eere houdt.

Dat er tegenstellingen waren, ontkende Groen niet en hij toetste de redenen, welke voor het bestaan van die tegenstellingen werden opgegeven. Harde woorden wer-den er destijds over en weer gesproken. Daarover klaagde Groen. Het bezigen van scherpe taal was niet noodig, zeker niet om moedig te schijnen. En dan schrijft hij deze merkwaardige woorden, die zeker ook vandaag nog van groote beteekenis zijn:

„Eigene beginsels, ook als ze strijden met het algemeen gevoelen, open te leggen en te volgen, die moed bovenal wordt nu vereischt.”

Zooals de leefregel niet voor ieder mensch dezelfde is, zoo min is deze voor ieder volk gelijk. Tegen vereeniging van Nederlandsche en Fransche beginselen werd dan ook gewaarschuwd.

„De Hollanders hebben,” aldus Groen, „gelijk alle volken bij wie het huisselijk leven een hoofdrol heeft gespeeld, zeer veel nationaals en daardoor veel aanleg tot nationaliteit; zij zijn er evenwel niet rijkelijk mede bedeed, en publieken geest bezitten zij bijna niet... Weinigen, zoo lang zij in geene onmiddellijke betrekking staan tot de regering, laten zich met eenigen ernst aan den loop en de rigting der

„Indien wij zelf ook over onze toe-komstige economische ontwikkeling zullen kunnen beschikken, hopen we, dat het karakter van onze volks-huishouding niet al te sterk gewij-zigd zal behoeven te worden.

Niet al te sterk. Dat beteekent, dat wij, naar onze meening, aan zekere wijzigingen niet zullen kunnen ont-komen. Wij hopen alleen, dat die wijzigingen niet zoover behoeven te gaan, dat zij het eigen karakter onzer volkshuisvesting totaal zou verande-ren. Drastische veranderingen heb-ben maar hoogst zelden blijvende vruchten afgeworpen.”

Dr H. COLIJN, blz. 46 „Op de grens van twee werelden”.

staatsgebeurtenissen gelegen liggen. . Zoo dra een deel der bevolking zich invloed op de staatsaangelegenheden verschaft, is er voor het overige gedeelte geene keus dan, of niet langer lijdelijk te zijn, of zich aan het werkzame deel te onderwerpen. . Doch *wanneer de tolken eener partij zich uitgeven als tolken der gevoelens van het gansche land, dan is het tijd ook den allerminsten schijn van toestemming te vermijden, openlijk uit te komen voor hetgeen men denkt, en aan de vertegenwoordigers, wanneer zij buitensporige wenschen of uitlokken en begunstigen, of niet met genoegzame kracht wederstaan, alle voorwendsel te ontnemen, als of zij inderdaad gehoor gaven aan de luide stem der geheele bevolking.*"

In Groen's tijd mocht de burgerzin wel verlevendigd worden, bij de Belgen gematigd. Anders zou het schijnen, dat de hoofdzetel van het Nederlandsche beginsel in België te zoeken was. De Hollanders waren vaak te lauw. Men was niet genoeg aan de nieuwe staatsvormen gewend, men was, naar het heette, huiverig om zich zonder roeping in de openbare zaken te mengen, men gaf voor zich met geen onwaardige tegenstanders te willen meten en vertrouwd, dat de eigen kracht der waarheid haar overvloedig verdedigen zou. Maar, zoo vervolgde Groen:

„Welhaast zal men zich overtuigen dat onze regeeringsvorm eene groote mate

„Het is merkwaardig om te zien hoevelen uit het lood geslagen zijn en nu plotseling geen goede vrucht van den Nederlandschen stam maar wormsteek en afval kunnen bespeuren. Misschien zijn eronder, die denken met zulk een houding een wit voetje te halen. Zij begrijpen niet in hun kortzichtigheid, dat de burgerlijke en de militaire bezettingsautoriteiten natuurlijk menschenkennis voldoende bezitten om dit direct „door” te hebben, en dat ze aanstonds begrijpen, dat iemand, die zijn eigen land zoozeer verguist en verachtelijk maakt, evenmin oog kan hebben voor de idealen van een ander land.”

„DE ROTTERDAMMER”
31 Juli '40.

van volksdeugd en volksveerkracht heeft;... dat iedereen tot de dienst van het vaderland is geroepen;... *dat de waarheid wel ten laatste, maar niet altijd overwint, en dat het pligtmatic is haar eindelijke zegepraal te verhaasten.*"

Het bestaan van een Nederlandsch „volkswezen” kan niet worden geloofend. De bewaring daarvan is beslist noodzakelijk en behoort tot de duurste plichten van alle burgers.

En ook nu nog zijn van beteekenis de woorden van Groen:

„De nederlandsche Natie kan zich eene benijdenswaardige plaats onder de volken verschaffen. Hare betrekkelijke kleinheid heeft den luister van hare deugden verhoogd bij de ontwikkeling van stoffelijke krachten; die kleinheid is geen beletsel, nu het den strijd, niet tusschen legermagten, maar tusschen beginselen geldt. *Slechts worde de nederlandsche volksgeest bewaard, versterkt, veredeld, en ook in werkzamen Burgerzin getoond.* Dan zal het volk, 't geen de ontwerpen der magtigste monarchen heeft verijdeld, ook nu de kern van algemeenen tegenstand kunnen worden; van tegenstand tegen valsche wijsbegeerte, valsche staatkunde, valschen Godsdienstijver; tegen die valsche beginsels, waardoor, zoo daaraan vrije loop wordt gelaten, waarheid en regt, eerst met eene verderfelijke leer, naderhand met bloeddorstige wapenen aangevallen wordt. Dan alleen zal dat volk zijne eerbiedwaardigheid behouden en, gelijk een nederlandsch vorst het, bij zijn wederkomst tot het nederlandsche volk, uitgedrukt heeft, de panden der vaderen heilig overbrengen aan de nakomelingschap."

Indien het Nederlandsche volk deze echt Nederlandsche gedachten van den grooten Staatsman en Evangeliebelijder ook in deze dagen ter harte neemt, dan zal het zijn nationaliteit behouden en den waren burgerzin toonen.

Dan zal het, ootmoedig bukkend onder Gods slaande hand, zich loyaal gedragend jegens de bezettende macht, zoolang de bezetting duurt, niettemin vasthouden aan de beginselen voor het staatsleven, welke Schrift en historie als de juiste aanwijzen en welke door Groen steeds werden voorgestaan.

A. R. de K.

Het eenheidsstreven in land- en tuinbouw

I.

Evenals op menig ander terrein is er ook op het gebied van het agrarisch organisatieleven een roepen om eenheid.

Met de meest fantastische kleuren wordt gepoogd den boeren en tuinders, alsmede buitenstaanders, te teekenen de hopelooze verdeeldheid, waaraan het platteland bezig is onder te gaan.

Men gewaagt van Christelijke geitenokereenigingen (waarvan er geen enkele bestaat) en van andere ridicule dingen om de verdwaasde toestanden ten plattelende maar scherp te illustreeren.

Men stelt het voor alsof de menschen op de dorpen van de wieg tot het graf gescheiden door het leven gaan, alsof de nationale eenheid en de dorpseenheid totaal verscheurd is door de splijtzwam welke het Christelijk organisatieleven bracht.

Vóór 10 Mei werden deze klanken reeds vernomen. Laatstelijk bij de propaganda voor geestelijke en moreele herbewapening, in welker naam het Christelijk maatschappelijk organisatieleven werd bestreden. Na 14 Mei werden bedoelde klanken talrijker en krachtiger.

Velen die de Christelijke organisatie in 't algemeen en meer bepaaldelijk den Chr. Boeren- en Tuindersbond gram waren, hebben na bedoelden datum nieuwen moed gegrepen om de gehate Christelijke organisatie weg te krijgen en een eenheidsorganisatie te verkrijgen op een of andere humanistische basis, of zonder een basis.

Wanneer we over dat streven een en ander willen opmerken, ga hierbij vooraf de zeer concrete mededeeling, dat op vandaag (28 Dec. 1940) noch van eenige Duitse, noch van eenige Nederlandsche autoriteit ooit een woord of letter gesproken of verschenen is, waaruit de wensch sprak den huidigen landbouworganisatievorm te wijzigen. Tegen de formatie van de wat men noemt standsorganisaties, op drieërlei levensovertuiging: Vrijzinnig-humanistisch, Rooms-Katholiek en Protestantsch-Christelijk, werd voor wat de land- en tuinbouworganisaties betreft, door de bezettingsoverheid geen enkele aanmerking gemaakt.

Het zou ook kwalijk verklaard kunnen worden indien zulks wel geschiedde.

Immers de samenwerking op landbouw gebied is ondanks de organisatie in „drieën” zeer goed. Voorts zijn de Rooms-Katholieke en Prot. Chr. Boeren- en Tuindersorganisaties vrucht van godsdienstige overtuiging, welke overtuiging de bezettende overheid heeft verklaard te willen ontzien.

Tot ons diep leedwezen moet geconstateerd worden, dat het Nederlanders zijn die meenen, dat nu hun kans schoon is, om de Chr. organisatie kwijt te raken.

* * *

Hoe staat het nu met die „verscheurdheid” op onze dorpen?

Is de dorpseenheid inderdaad verloren? Is de nationale eenheid door de verscheidenheid in de maatschappelijke organisaties in het gedrang geraakt?

Wie het dorpsleven kent, weet dat deze voorstelling geheel ongegrond is. Op alle punten waar de dorpseenheid zich behoort te openbaren, is deze er ook. Arbeid als Roode, Witte en Groene Kruis, wordt door dorpelingen van alle richting gesteund. Bij nationale feesten en nationalen rouw blijft de dorpseenheid volkomen intact.

Bij rouw en feest op het dorp was deelneming en belangstelling algemeen.

Burenplicht floreert op de dorpen nog volkomen ongerept.

Van al deze verschrikkingen der „verscheurdheid” is zoo goed als niets te merken.

Daar zijn enkele dorpen geweest, waar kinderfeesten niet gemeenschappelijk gehouden konden worden, maar hiervoor zal men de „secte”-school wel geen verwijt kunnen maken, daar op de openbare school het nationale lied niet gezongen mocht worden. Deze uitzonderingen, die in ieder geval niet op rekening van de Protestantsch-Christelijke volkgroep geschoven mogen worden, nu daar gelaten, kan men zeggen dat op alle momenten, waarop zulks noodig was, de dorpseenheid er was en perfect werkte.

Overigens is duidelijk dat het verzet tegen de afzonderlijke Christelijke boerenorganisatie slechts een pijl is op den eenheidsboog, waarmee men al onzen Christelijken arbeid zoekt te treffen. Wellicht

nog dieper dan de afkeer van de Chr. Boerenorganisatie is die tegen de Christelijke school en den Christelijken jeugdarbeid. Omdat men meent dat deze beide laatste dieper in ons volksleven zijn ingeworteld dan de Christelijke Boerenorganisatie, achten velen het beter vooral tegen wat men het zwakste punt acht in het Christelijk front op te tornen.

* * *

De Christelijke organisatie op maatschappelijk terrein is voor de werkgevers in 't algemeen en ook dus voor de boeren en tuinders later tot ontwikkeling gekomen dan die voor de arbeiders.

De Christelijke patroonsorganisatie in den huidige vorm dateert eerst van 1918. Wel bestond reeds veel langer de Christelijke patroonsorganisatie Boaz. Deze was echter georganiseerd op een wijze die er weinig kracht van deed uitgaan. We gaan daar nu niet verder op in. Alleen herinneren we aan die vroegere Christelijke patroonsorganisatie om te doen uitkomen, dat de Christelijke Boeren- en Tuindersbond, althans de in hem levende gedachte, veel ouder is dan 22 jaar en ongeveer even oud als dat gansche net van Christelijke organisaties, dat we als gevolg van de herleving van het Calvinisme in ons vaderland, het leven zagen binnentreden. Overigens is er belangrijk onderscheid tusschen de andere Christelijke maatschappelijke organisaties en den Christelijken Boeren- en Tuindersbond.

De arbeidersorganisaties zijn geheel vakorganisaties, de Christelijke werkgevers- en Christelijke Middenstandsvereniging zijn voor een deel vakorganisatie. Naast individueele leden zijn ook vakgroepen aangesloten.

De Chr. Boeren- en Tuindersbond is geen vakorganisatie maar een standsorganisatie. Wel behartigt zij uiteraard ook vakbelangen, maar het karakter is een standsorganisatie. De C.B.T.B. is geen federatie van melkveehouders, bietenverbouwers, zelfkorende boeren, koude grondtuinders, graanboeren, kweekers van bloembollen, rozen, heesters en andere sierteeltproducten, glascultuurmensen en lieden, die aardappelen en fruit telen, zuivel en wat er meer zij, produceeren.

Neen, het is een organisatie die iederen

agrarischen man, onverschillig welk vak hij beoefent, vereenigt in een organisatie van den Boeren- en Tuindersstand in zijn geheel, voorzoover deze de Heilige Schrift en de traditiën van ons volk als betrouwbare grondslagen ziet ook voor de hedendaagsche samenleving.

Van den aanvang af is dan ook het standpunt geweest, indien andere overwegingen hiertoe niet dwongen, om zich met de technische dingen niet bezig te houden.

Onder technische dingen wordt verstaan: zuivelfabrieken, veilingen, aankoopverenigingen, beetwortel-, stroocarton- en aardappelmeelfabrieken en dergelijke dingen. Slechts in bijzondere gevallen waarop we nu hier niet ingaan, moest van deze gedragslijn worden afgeweken.

Men ziet hieruit hoe de heer Posthuma in het eerste nummer van „Agrarisch front” (het orgaan van de thans gefusioneerde vereenigingen „Landbouw en Maatschappij” en het „Boerenfront” van de N.S.B.) er volkomen naast is, wanneer hij den C.B.T.B. noemt een technische vereenigingen. Wat hij ook moge zijn, dat is hij in ieder geval niet.

De Christelijke Boeren- en Tuindersbond komt wat den socialen opbouw betreft eigenlijk het meest overeen met „Patrimonium”, dat ook niet-arbeiders uit een bepaalde vakgroep organiseert, maar allen uit den arbeidersstand zoekt te organiseren, ongeacht het vak, waarin men werkt.

Zoo bedoelt de Christelijke Boeren- en Tuindersbond alle tot den boeren- en tuindersstand behoorenden en overigens daarvoor in aanmerking komende te organiseren.

C. v. d. HEUVEL.

„Vijf letters, maar Gods liefde, ons heil daarin besloten

O, leeft het in ons hart? Wie zal ons nederstooten

Van de onuitspreekbre hoop, wier vastheid dan vrucht blijkt,

Als 't zichtbre weg zinkt, als ons vleesch en hart bezwijkt.”

Door Mr Izaäk Da Costa in November 1872 geschreven in het album van Mevr. Groen v. Prinsterer, geboren Van der der Hoop.

Studieschets

JUSTITIE

Wanneer vroeger een nieuw ministerie werd samengesteld, interesseerde het aan de meeste menschen meestal meer, wie de departementen Onderwijs, Defensie, Financiën, Binnenlandsche Zaken, Sociale Zaken e.d. zou bezetten, dan wie Minister zou worden van Buitenlandsche Zaken of Justitie of Waterstaat e.d.

Wat Justitie aangaat, zat hem dat mischien meerendeels hierin, dat de meeste menschen zich weinig rekenschap gaven, wat de eigenlijke beteekenis van dit deel van het landsbestuur is.

Toch gaat het hier om belangrijke waarden van onze Nederlandsche staatsinrichting, die we niet nonchalant behandelen mogen.

Nu gaat dit artikel niet alle onderdeelen en werkwijzen van het departement van Justitie behandelen. Het wil slechts in groote trekken schetsen, welke algemeene regelen en gedachten het systeem vormen van het Nederlandsche rechtsbestel.

Onze samenleving zoowel in staatsgemeenschap als in maatschappij-verband heeft noodig, dat er een wakend oog en een sterke hand aanwezig zij, om op te letten, dat de één den ander niet ongeoorloofd dwars zit en dat nergens de draden in de knoop raken. Dat is in het algemeen de justitieele taak.

Toch staat die taak van regelend ingrijpen eigenlijk niet op zichzelf. Want we moeten er van uitgaan, dat het 't beste is, als er zoo min mogelijk behoeft ingegrepen te worden; hoe beter de zaken uit zichzelf marcheeren, des te gezonder beeld geeft dit van het geheel der menschelijke samenleving.

Nu zijn er verschillende factoren, die dat vanzelf marcheeren kunnen bevorderen of tegenhouden.

Wanneer je in een spoorwegcoupé komt, die bezaaid ligt met papieren, doosjes, pindadoppen, sigaren- en sigaretteneindjes, dan gaat 't als 't ware vanzelf, dat je je eigen chocolade zilverpapierprop er bij gooit of je pijp op je hand in het middenpad uitklopt; 't is toch al vies en in een

ruim, zoo vol van vuilnis, ziet men op wat rommel niet. Stap je daarentegen een brandschoone coupé in, dan werp je je boterhampapierprop of je cigarettenspeukje het raam uit, omdat je niet de morsepriet wilt zijn in deze nette omgeving.

Zoo gaat het eigenlijk in de grootere samenleving ook. Een plaatselijk bestuur, dat de bevolking tot orde wil opwekken, laat niet alleen de politie veelvuldig en desnoods straf optreden, maar went tevooren de menschen aan orde, door zelf voor orde te zorgen. De gemeentereinigingsdienst doet minstens evengoed werk voor de ordebewaring als de commissaris van politie met zijn staf.

Maar de algemeene leiding kan en moet nog verder gaan. Een bevolking, die niet alleen gewend is, rondom zich een sfeer van netheid aan te treffen in het openbare verkeer, maar die ook zich beschermd weet door straatverlichting, brandweer, voorkóming van hinderlijk volgen en wat dies meer zij, voelt zich prettig en blijft gemakkelijker in toom. Ja, alles, wat de atmosfeer der burgerij aangenaam doet zijn, is hieraan dienstbaar: vrijheidsgevoel, rust, welvaart, enz.

Nu zijn er altijd lieden, die ondanks dit alles onrust kweeken, anderen storen en de algemeene orde in gevaar brengen. Hoe meer die eerstgenoemde algemeene factoren, welke de burgerij een weldadig gevoel van vrijheid en veiligheid geven, door het algemeen bestuur of door anderen weggenomen of beperkt worden, des te sterker zal het verschijnsel optreden van onrust, prikkelbaarheid, kwaadwilligheid. Maar in meer of mindere mate is het altijd aanwezig. Daarom moet er een wakend oog of een sterke hand zijn, die dan recht moet zetten, wat scheef dreigt te gaan. Dat is het justitieele apparaat.

In groote trekken is de taak der justitie tweëerlei. Aan den éénen kant moet er een tak van dienst zijn, die oplet en opspoort. Aan de andere zijde moet er wat zijn, dat het opgespoorde of vóórgebrachte toetst en daarover een beslissing geeft naar wat recht en goed is.

Die eerste dienst, de opsporende, gereedstaande tot ontdekking en vervolging, noemen we de „staande” magistratuur; de andere, die afwacht, wat aan haar be-

slissing onderworpen zal worden, de „zittende”. Het woord magistratuur is ontleend aan het Latijn, waar magister zooveel beteekent als meester, opziener, leidsman, overheid.

Als volgend punt in de organisatie dezer justitiële taak willen we noemen, dat men aan die zittende magistratuur, dus degene, die afwacht, wat haar vóórgeleid wordt en daarover dan een uitspraak doet, een zoo groot mogelijke onafhankelijkheid gegeven heeft tegenover wien dan ook. Die rechters worden voor hun leven benoemd en kunnen alleen afgezet worden voor frauduleuze handelingen. Dat laatste gebeurde tot nu toe in ons land gelukkig bijna nooit en het is steeds een wereldkundige eer van onze Nederlandsche rechters geweest, dat zij onpartijdig en onomkoopbaar bekend stonden. Dat zij met hun 70e jaar moeten aftreden vanwege hoogen leeftijd, heeft met hun onafzetbaarheid niets te maken.

Ook kunnen de verschillende colleges van rechters elkaar geen gezag opleggen, want ieder staat vrij in eigen beslissing. Ook daarin is de onafhankelijkheid sterk door gevoerd. Want we hebben verschillende indeelingen van die rechtspraak: het kantongerecht, de rechtbank, het gerechtshof en de hooge raad; doch ze kunnen elkaar geen commando's geven over wat elk moet beslissen.

Natuurlijk sluit dat niet uit, dat de z.g. „lagere” rechter vaak rekening zal houden met datgene, wat een „hoogere” in een geval beslist. Dat is het gevolg van de mogelijkheid, dat men „in beroep” kan gaan van een uitspraak. Wanneer de Kantonrechter een uitspraak in een bepaalde zaak deed, kan degene, die zich daarin persé niet schikken wil, binnen een vastgestelden tijd verzoeken, dat dezelfde zaak opnieuw wordt bekeken en beslist door de rechtbank. En zelfs ook na die tweede uitspraak kan men nog ééns „hooger op” gaan, n.l. naar den Hoogen Raad, om door dezen te doen beslissen, of de vorige uitspraak wel „naar de Ned. wet” juist was. Nu is het dus te begrijpen, dat zoo'n uitspraak, van den Hoogen Raad bijvoorbeeld, waarin speciaal de toepassing van de „wet” beoordeeld is, voor de andere rechters een leidraad kan worden, zichzelf daaraan te

houden bij hun eigen uitspraken. Maar niemand kan hen daartoe dwingen.

Is een zaak tot in „hoogste” instantie, dus door den Hoogen Raad uitgemaakt, dan treedt de beslissing in werking; ook, wanneer men van den termijn, om „in beroep” te gaan, geen gebruik heeft gemaakt. Dan houdt niemand de uitvoering van de uitspraak meer tegen.

Nu, tijdens de Duitsche bezetting, is hierin zooverre tijdelijk iets gewijzigd, dat sommige vonnissen aan het oordeel van Dr Seiss-Inquart moeten onderworpen worden, alvorens ze uitgevoerd mogen worden. Voor de rechters in de speciale Duitsche rechterscolleges, die er thans tijdens de bezetting van ons land bijgekomen zijn, namelijk het landsgerecht en het Duitsche hooggerechtshof, geldt bovendien dat de rechters er van aangesteld worden tot wederopzegging, dus niet voor hun leven. Dit hangt o.a. samen met de tijdelijkheid van die colleges.

De leden van de opsporende justitiële diensten, dus de staande magistratuur, staan anders in hun verhouding en tot elkaar en tot hun hoogsten chef, den Minister van Justitie; daar is wel een zekere rangorde en ondergeschiktheid. Alleen de man, die deze functie bij den Hoogen Raad uitoefent, de Procureur-generaal bij den H.R., staat daar buiten. Dat is dáárom gedaan, omdat hij o.a. Ministers, dus ook die van Justitie, wegens misdrijven van ambtelijken aard moet kunnen vervolgen; hij moet dus volkomen vrij van hen staan. De „staande” magistratuur bij het kantongerecht noemt men den Ambtenaar van het Openbaar Ministerie, bij verkorting aangeduid Ambtenaar-O. M.; bij de rechtbank is het de Officier van Justitie; bij het gerechtshof en bij den hoogen raad heeten ze Procureur-Generaal.

De „staande” magistratuur” heeft tevens tot haar beschikking de ambtenaren van den politiedienst, de maréchaussée, de veldwachters.

Dit geheele apparaat van staande en zittende magistratuur heeft dus tot taak, straffend te waken tegen wetsovertredingen en misdrijven.

Maar daarnaast doen zich andere kwesties in de samenleving voor, welke tot wrijving aanleiding geven en waarover men

een uitspraak wenscht. Dat zijn geschilpunten, voortvloeiende uit het dagelijksche verkeer met elkander en de daaruit voortkomende plichten en rechten jegens elkaar. Denk maar aan wat er aan twistpunten ontstaan kan uit huurcontracten, leveranties, burenrecht, koopovereenkomsten, geldleeningen en wat niet al. Noemt men de strafbare-feitenbehandeling wegens overtredingen en misdrijven het „straf”-recht, dit laatste heet „civiel”-recht, burgerlijk recht. Daarin heeft men weer afzonderlijk geregeld datgene, wat tot het handelsleven, in het algemeen het bedrijfsleven behoort, alsook wat weer speciaal de rechtskwesties ter zee betreft.

In het algemeen geldt de regel, dat men zijn zaak moet doen bepleiten door een rechtskundige. Waarom is dit gedaan?

Bij de strafzaken staan tegenover elkander vóór den stoel der rechters eenerzijds de „staande” magistratuur, die aanklaagt en die uit rechtskundig personeel bestaat, en anderzijds de aangeklaagde. Om in de „recht”-zaak zoo eerlijk mogelijk de beide partijen haar standpunten volgens recht en wet te doen uitkomen, laat men den aangeklaagde dus door een rechtskundige verdedigen; daarmee staat die partij in dat opzicht gelijkwaardig met de staande magistratuur, den aanklager.

Bij de civiele zaken gaat het er om, dat men kan aantonen, dat men in het geschil met den medeburger de „wet” aan zijn zijde heeft. Om dat zoo bekwaam mogelijk en aan beide zijden gelijk op te doen naar voren brengen, dwingt men dus ook hier, dat partijen haar zaken doen bepleiten door een rechtskundige.

Ook de rechters zijn bij ons rechtskundigen. Dat is een ander systeem dan men veelal in het buitenland volgt, waar men dikwijls de leekenrechtspraak vindt, de z.g.n. jury. Wat houdt dat in?

Dan laat men wel het proces leiden door een rechtskundigen rechter. Maar aan het slot wordt het antwoord op de vraag „schuldig of onschuldig?” gegeven door een aantal dames en heeren, die leeken zijn, notabele burgers, die daarvoor zijn uitgezocht. Is het een „schuldig” geworden, dan bepaalt weer de rechter de hoeveelheid der straf.

Bij ons is er in „civiele”, dus burgerlijke

twistgedingen nog wel een vrij veel gebruikte mogelijkheid, om de kwestie door deskundige leeken te doen beslissen, namelijk door arbitrage. Dan komen beide partijen met elkaar overeen, dat ze arbiters, dat zijn „scheidsrechters”, zullen aanwijzen, die dan niet aan de wettelijke texten zijn gebonden voor hun uitspraak, maar die naar billijkheid en goed inzicht kunnen vonnissen. Die deskundigen behoeven dan geen rechtskundigen te zijn.

Op nog een andere wijze worden verschillende kwesties buiten de gewone rechterlijke macht om opgelost. Dat is net geval, wanneer er meningsverschil ontstaat over een maatregel van algemeen lands-, provinciaal-, waterschaps- of gemeentebestuur. Een gemeente zal bijvoorbeeld bij politieverordening besluiten tot het invoeren van een éénrichtingsverkeer in één der winkelstraten; de winkeliers aldaar voelen zich door dat besluit in hun bestaansmogelijkheid geschaad en vragen aan de Kroon, dat gemeentebesluit te vernietigen. In dergelijke gevallen treedt als college van onderzoek der kwestie een afdeling uit den Raad van State op, die dan de Kroon adviseert, wat in zoo'n geval is te beslissen.

Soortgelijke gevallen krijgt men over belastingwetten, ongevallenverzekering, ambtenarenreglementen, e.d., waarvoor dan aparte colleges zijn ingesteld, waar men tegen de beslissingen van inspecties en besturen in beroep kan gaan. Al deze soort rechtspraak behoort tot het administratiefrecht. Onder „administratie” verstaat men heel het „ambtelijke” apparaat, dat voor de „uitoefening” van land- en

Met volle erkenning van het feit, dat ook ten onzent verbeteringen noodig zijn, met name voor wat aangaat de positie van de landsregeering, en dat de zelfstandigheid en taak der lagere organen, in het belang der volksvrijheden, verruiming behoeven, zal echter altijd dit eene beginsel onverkort moeten worden gehandhaafd, dat de stem des volks moet blijven klinken op een wijze, dat uitdrukking kan worden gegeven aan de in het volk levende principes overtuigingen.

Dr H. COLIJN.

Verscheidenheden

Allemaal sociaal

Er is een tijd geweest, nog niet zoo heel lang geleden, maar toch bij velen reeds vergeten, dat de benaming van socialist als onvriendelijk werd beschouwd. Geleidelijk aan is dit langzamerhand beter geworden. Maar zelfs op z'n allerbest bleef een socialist toch iemand, die tegen de bestaande orde inging en die, als 't moest, geweld zou durven gebruiken om de begeerde maatschappij te kunnen stichten.

Hoe dan ook, de ordelijke burger, wars van al te groote veranderingen en die zeker niet in een te vlug tempo tot stand moeten komen, hield zich op een behoorlijken afstand en wilde 't eerst eens afwachten, hoe zich alles zou ontwikkelen.

Alleen reeds het woord sociaal stond in verdenking.

De verandering is wel gekomen, sociaal-democratie verkreeg zelfs een zekere populariteit, maar geheel tevreden was de kleine man met dit alles nog niet.

In den laatsten tijd is dit alles met één slag veranderd. De eene socialistische partij na de andere diende zich bij het volk aan; zij het dan ook met een of ander

gewestelijk- en plaatselijk bestuur noodig is. Waar dus over die „administratie” kwesties ontstaan, die een uitspraak vergen, treedt deze aparte rechtspraak op.

Met dit schema hebben we dus in het kort en in zéér algemeene lijnen willen schetsen, hoe onze Nederlandsche justitiële dienst fungeert. Er is nog heel wat over te zeggen; ik denk b.v. aan de kinder-rechtspraak, het rijks- en particulier opvoedingswezen, de reclasseering, de strafmethoden, het voorloopig arrest, de voorwaardelijke veroordeeling, enz.

Misschien behandelen we die onderdeelen later nog wel eens. Met dit schema hebben we alleen de kennis willen opfrischen omtrent het geheel van dezen bestuursdienst, die vaak te weinig algemeen bekend is en toch zoo veel belangrijke factoren der samenleving omvat.

Dr J. H. SCHEURER.

adjectief tot breedere verklaring. Dit wijst wel op een wijziging in het volksleven, en de gesteldheid van de massa, die ontvankelijker is voor nieuwe begrippen dan tevoren het geval is geweest.

Al die nieuwe groepen dragen niet alleen, met eenige variatie in de verdere omschrijving, den naam van socialisme, maar tevens komt daarin tot uitdrukking het beginsel, dat zij gemeen hebben en ook hun gemeenschappelijke doelstelling. Eenheid in principe en doel, bij verschil van organisatie en methode.

Komt bij het sociale nog het nationale, wie zal zich dan verre kunnen houden. Internationaal waren de oude socialisten, nationaal de nieuwen. Maar ook hier gaan de scherpe kanten er al af.

Aansluiting bij andere volkerengroepen is reeds hooge wijsheid. De nationaal-socialisten van over de grenzen zijn toch in wezen gelijkgezinden, broeders, voorstanders van dezelfde beginselen en dezelfde levenspraktijk. Ook hier dus toenadering, verbroedering, waarbij het karakteristiek nationale ten koste van het sociale dreigt verloren te gaan. En toch, dat sociale moet de groote trekkracht zijn, daarmee kan men winnen aan invloed en aanhang.

Net als de vroegere partijen met hun sociale leuze en programma's.

Maar hier is het meer dan alleen 't massatrekken. Het nieuwe socialisme is terdege een wereldbeschouwing, levend uit bepaalde beginselen. Op den voorgrond komt dit altijd niet, maar zij zijn wezenlijk en reëel.

Het volk, in zijn breede kringen, ziet het voor de hand liggende en neemt daarmee vrij spoedig genoegen; terwijl het grootere, het echte, dat achter dit alles ligt, minder zijn aandacht heeft.

Er is een ander socialisme in wording.

Een socialisme, dat veel gemeen heeft met het oude, alleen de democratische inslag daarvan mist. Werd de propaganda meer tactisch gevoerd, waren de verdedigers van 't nieuwe stelsel meer populair, dan zou ook de aanhang sneller groeien en breede rijen van ons volk, die altijd open geweest zijn voor materieele dingen, gemakkelijker zich laten vinden.

Want in dat sociale, in 't socialisme: het

allen voor één en één voor allen, zit iets, dat trekt en begeestert.

Dan is daar nog de behandeling. Om te overtuigen zijn niet alleen argumenten noodig, maar ook voorbeelden, gedragingen, moeten bewijzen de mogelijkheid en de ernst van wat wordt voorgestaan en verdedigd.

Vandaar het sociale werk, dat zoo nadrukkelijk ten toon wordt gesteld; de sociale daad, die 't bewijs is voor de sociale gesteldheid.

Men hoort allerwege van socialen arbeid.

Zeker, die was er vroeger ook en veel.

Maar toen ging het liefst onopgemerkt, zonder vertoon, in stilheid, en uitermate voorzichtig om er elke bijmaak aan te ontnemen.

Sociale werkers, zij waren er, velen en getrouwen, maar wie kenden hen en waar werden zij genoemd? 't Was eer een sport om aan alle aandacht te ontkomen, 't was eer veel te doen, moeilijk werk te verrichten, vruchteloos te arbeiden desnoods, indien maar onbemerkt en onbesproken.

De nieuwe tijd brengt nieuwe verhoudingen.

Een partij, men vergeve ons de kwalificatie, maar een betere is nog niet bekend, een partij, die zichzelf respecteert en wat beteekenen wil, doet een sociaal werk.

Steun, hulp, voorlichting, alles wordt den minder bedeelde in uitzicht gesteld, organisaties daarvoor opgericht, vooral veel reclame gemaakt en alsof er nooit iets gedaan werd op dit terrein, den volke verkondigd, dat nu pas de sociale periode is ingeluid en de ellende, wel niet geheel weggenomen, dat is voor later, maar toch sterk getemperd zal worden.

Is dat alles enkel reclame?

Geen sprake van! 't Is bij velen ernstig gemeend, eerlijke overtuiging, zij zijn bereid te doen en komen ook tot de daad.

Menschen, die zich vroeger van verre hielden, die nooit tot iets te bewegen waren die nimmer een hand hebben uitgestoken zelfs anders belachelijk vonden, die mannen en vrouwen werpen zich nu op het sociale werk met een energie, een vuur en overtuiging, die slechts jaloersch kan maken en tot navolging prikkelen.

Vanwaar die plotselinge verandering,

dat vervallen van 't eene uiterste in 't andere?

Er is maar één antwoord op, tenzij aan bijbedoelingen wordt gedacht.

Dit eene antwoord is: die enthousiasten, die geestdriftvolle werkers hebben geloof in hun zaak, zij verwachten het nieuwe en willen dit bevorderen, zij wachten niet tot dat het komt, maar willen het brengen; zij maken alvast een begin, de voltooiing volgt straks.

De eerste schop in den grond van het grootsche werk, dat aangevangen is.

En wij, moeten wij doen als zij vroeger? De schouders lichtelijk ophalen en hen laten betobben? Een beetje kleineerend 't zielig gedoe aanzien en afwachten de uitkomst, die ook voor hen een teleurstelling zal zijn?

Die houding is onzer en het werk dat zij en ook wij willen, onwaardig.

Gelukkig behoeft men geen socialist te zijn of te worden om sociaal werk te verrichten. Een bepaalde wereldbeschouwing is daarvoor niet van noode; een zekere geestelijke gesteldheid evenwel is om goed sociaal werk te doen onmisbaar.

Laten zij aanpakken, zwoegen, voortploeteren, maar dan niet alleen, maar wij naast hen, of liever zij naast ons, want wij waren eerder. Gun ze een plaats, geef hen mede uit uw ervaring, laat ze zien de moeilijkheden, ook de voldoening, die elk oprecht sociaal werker ontvangt. Zij doen het

„Wij kunnen ongetwijfeld ook van anderen leeren en we zijn er al mee bezig. Op het stuk van snelle beslissingen, in tegenstelling met eindeloos gekeuvel, hebben we al heel wat gezien. Men kan dat alles grifweg erkennen, maar dat sluit niet in, dat men zichzelf ook wegcijfert in wat voortreffelijk was, vaak voortreffelijker dan elders. Zulk optreden vindt — we zijn ervan overtuigd — ook bij de bezettende macht niet de minste waardeering. Die heeft ook oogen om de toestand hier te lande te zien, zooals hij werkelijk was.

„DE STANDAARD”

anders, maar zijn ook anders. Maar, en deze eer mag hen niet worden onthouden, terwijl de oude socialisten over 't sociale altijd veel, verbijsterend veel spraken, lieten zij het doen bijna geheel aan anderen over. De nieuwe socialisten praten ook, en luid en dikwijls, maar handelen daarbij, pakken aan en toonen, dat hun het spreken ernst is. Dit verdient waardeering en steun.

Ook het beginsel waaruit dit werk geschiedt is verschillend, omdat onze beginselen zoo geheel verscheiden zijn en hemelsbreed uit elkander liggen. Evenwel een bezwaar behoeft dit niet te zijn. Wij ontmoeten elkaar op één terrein, daar doet ieder zijn werk op eigen wijze, het doel is verschillend, maar dit alles maakt niet onmogelijk hetzelfde werk te doen ten dienste van onze naaste.

Voor hen in dienst van het volk, voor ons in dienst van God; voor hen om te voldoen aan een echt menschen drang, voor ons in opdracht van Hem, Die gekomen is om te dienen; voor hen om den naaste in zijn tijdelijken nood verlichting te brengen, voor ons om een medezondaar iets te laten ervaren van 's Heeren liefde; voor hen om den arme op te richten van onder den druk der sociale verhoudingen, voor ons omdat sociale rechtvaardigheid eisch van beginsel is.

Wij beiden, zij en wij, doen daarbij ervaringen op; niet altijd prettige ervaringen, dikwijls teleurstellingen en die ontmoedigen. Want sociaal werk is buitengewoon moeilijk en ondankbaar. En toch geeft het ook meer voldoening. En daarom is het in 't belang van 't werk zoo noodig, dat er is een elkaar begrijpen en waardeeren; maar ook dat een elk het werk kan doen naar eigen overtuiging en volgens eigen beginsel. Wij willen ons ten deze

Het is merkwaardig, dat nog zoo weinig wordt ingezien, dat we leven te midden eener groote omwentelingsperiode, waarvan het begin niet op een dag af kan worden bepaald, evenmin als men dit bij de Fransche Revolutie doen kon, en waarvan het einde nog allerminst in het zicht is.

Dr H. COLIJN.

niets laten opdringen en gaan onzen weg; maar evenmin mogen wij anderen hinderen en zeker niet verhinderen te doen voor den naaste wat zij kunnen.

Als er een terrein is, waarop gemeenschappelijk werk kan worden gedaan, met volledig behoud van levens- en wereldbeschouwing, en geheel naar den eisch van het beginsel, dan op dit, mits wel worde verstaan, dat zoo ergens, juist hier eenvormigheid doodend is en gelijkschakeling, in welke richting ook, werken onmogelijk maakt.

In ons land is altijd en wordt ook nu nog veel gedaan aan socialen arbeid.

Het particulier initiatief bracht onnoemelijk veel tot stand; eerst wanneer dit lamgelegd zou worden, zal blijken hoeveel, maar dan is het verlies onherstelbaar. Dit particulier initiatief moet blijven; hetzij dit uitgaat van personen, organisaties of partijen (de kerkelijke arbeid is iets apart en blijve buiten bespreking, de Kerk toch is van eigen rechte) of van wien ook, maar aan elk zij gelijke rechten gegund en ieder een is welkom, want de voltooiing bereiken wij nimmer. Elk man van de daad is aller medewerker.

Zóó allemaal sociaal.

...

Het verkondigen van beginselen

Is het verkondigen van beginsels een weinig beteekenend werk? Voor wie bekend is met het studiewerk van Groen: „Ongeloof en Revolutie”, is deze vraag geen moeilijkheid meer. Vóór Groen van Prinsterer deze vraag neerschreef, was door hem het antwoord reeds gegeven. En in dat antwoord ligt de grootste waarde, welke aan de „uitdracht”, aan het beleven en verkondigen van beginsels kan en moet worden toegekend. Want de verkondiging zelf brengt met zich, dat in de te verkondigen beginsels een kracht ligt, die niet mag worden onderschat. Derhalve moeten wij niet stilzitten en lijdelijk afwachten. Het moet zijn een werken, een dienen. Maar dan niet een dienen, zooals zij, die alleen letten op de gunst van menschen; of die daar in de eerste plaats op letten. Laat ik hiervan één voorbeeld uit onze

staatkundige geschiedenis mogen geven. Een voorbeeld dus, hoe het *niet* moet zijn.

Het ging in de staatscommissie van 1815 om de openbaarheid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, n.l. al of niet invoering der openbaarheid. Vooral de Belgen verdedigden in de commissie tot herziening der grondwet dit voorstel, dat door de Coninck, een hunner medeleden, was ingediend. In de Noordelijke gewesten was men zeer gekant tegen het voorstel. Men beschouwde het daar als een Regentengeest, een *drang om eens uit te blinken voor de buitenwereld*. Tenslotte heeft men er in toe gestemd. Men zou de deuren wel dikwijls sluiten, hetgeen het artikel mogelijk maakte.

Wij citeeren nu, naar aanleiding van het bovenstaande, de eigen woorden van Groen: „Niemand houde zich bezig met anti-revolutionaire politiek, indien hij het heil des vaderlands begeert enkel op een weg langs welken de wandelaar voor eigen wenschen en belangen bevrediging vindt. Laat het niet aan gelegenheid ter plichtvervulling ontbreken”. Dat is het antwoord op de door Groen gestelde vraag: „Of is het verkondigen van beginsels een weinig beteekenend werk? Geloofst gij dat er, ik zeg niet enkel in de geschriften, maar in de gesprekken der 18de eeuw, geringe kracht ter voorbereiding van de Revolutie lag?”

En dan de volgende, ook voor het heden, zeer kernachtige meeningsuiting van den stichter onzer partij: „Er ligt ook thans in vrijmoedige belijdenis Uwer overtuiging een vermogen, waarvan de werking alleen aan Hem, die den wasdom geeft, bekend is”. Een ieder bedenke, „dat de heerschappij der waarheid veld gewonnen heeft door getuigen die de kracht hadden om, waar het noodig was, getuigen tot in den dood, in den meest praktischen zin, martelaars te zijn”.

Daartoe is noodig beginselstudie en beginselverkondiging (waarin alzoo ligt de kracht, de draagwijdte van het beginsel). Want als wij de beginsels niet kennen, of als bij ons de veerkracht ontbreekt om ze te leeren kennen, ontstaat de onmogelijkheid der toepassing. Zou het bij ons zoover mogen komen? Immers neen.

P. B. Czn.

Wanneer redt Gij de volken?

Zoo zegt de Heer: Gelijk als Ik over dit volk gebracht heb al die groote kwaad, alzoo zal Ik over hen brengen al het goede, dat Ik over hen spreke.

Jeremia 32 : 42.

*Wanneer redt Gij de volken?
Barmhartig God, wanneer?
Geen staten slechts en kronen.
Maar menschen, menschen, Heer!
Zij moesten in hun schoonheid staan
en niet vertrappt ten ondergaan,
hun kracht in ijd'le hoop verdaan!
God, red de volken!*

*Wanneer redt Gij de volken?
Hoe wordt het recht verkracht!
Het struikelt op de straten
en donker daalt de nacht.
O God, laat als de bergen staan
Uw trouw, die niet mag ondergaan:
de menschheid sterft in eigenwaan.
God, redt de volken!*

*Wanneer redt Gij de volken?
Verhef Uw aangezicht
en deez' verwaasde wereld
zal baden in Uw licht.
o, breek met Uwen fellen schijn
uit 't hemelhuis van kristallijn:
de menschen toch Uw kind'ren zijn!
God, red de volken!*

*Looft God, looft God, gij volken!
Het licht vloeit van zijn troon.
Een wolkelooze wereld
bloeit open ;stil en schoon.
En boven smart en weedom uit
wordt de eeuwige dag straks ingeluid!
God redt de volken.*

Overgenomen uit: Geestelijke liederen uit den schat van de Kerk der eeuwen — Ds Hasper.

Bedreigde Middenstand

Onder de huidige bevolkingsgroepen, die 't tengevolge van de tegenwoordige tijdsomstandigheden in materieel opzicht bijzonder zwaar te verduren hebben, neemt de middenstand een aparte plaats in. De kleine ondernemers op het terrein van handel, nijverheid en verkeer, die we in dit artikel op het oog hebben, worden als het ware verdrongen tusschen de groote groepen producenten en consumenten; hun stem gaat, mede door het gebrek aan een krachtige organisatie, welhaast verloren in het koor van hen, die hun maatschappelijke belangen bij de overheid en in het publiek bepleiten en verdedigen.

Het zou ons in de onderhavige beschouwing te ver voeren om de oorzaken van deze ontwikkeling tot in details te schetsen. Het feit als zoodanig kan echter niet worden ontkend en verdient de aandacht van allen, die zich met de toekomst van onze volkshuishouding bezig houden.

In het bijzonder dient men daarbij te letten op de *positie van de kleine tusschenhandelaren*, die niet alleen worden getroffen door het wegvallen van de koopkracht der consumenten, doch bovendien nog in ernstige mate bedreigd worden door de gevolgen van de rantsoeneeringsmaatregelen en van de bepalingen inzake de prijsvorming. De *ambachtlieden en de kleine industrieelen* hebben het thans weliswaar evenmin gemakkelijk, doch voor deze groepen is veelal eenige compensatie te vinden in de opdrachten van onze tegenwoordige overheid, tengevolge waarvan er voor deze groepen niet zulk een drastische verlaging van den omzet dreigt, als waarmede de tusschenhandelaren te worstelen hebben.

* * *

Alvorens eenige aspecten van deze situatie nader onder de loupe te nemen, moge de beteekenis van onzen Nederlandschen middenstand als bevolkingsgroep worden geïllustreerd met behulp van onderstaande cijfers, welke wij ontleenden aan de resultaten van de Bedrijfstelling per 31 December 1930:

	Aantal vestigingen	Aantal werkzame personen
Middenstand (Kleinbedrijf), (minder dan 11 man personeel) :		
Handel	164.405	307.341
Nijverheid	144.490	347.578
Verkeer	59.959	121.270
Totaal	368.854	776.189
Middelgrootbedrijf (totaal) (11—50 man personeel)	13.174	271.383
Grootbedrijf (totaal) (meer dan 50 man pers.)	3.168	801.735

Van de hierboven gememoreerde aantallen ondernemingen en werkzame personen behooren er volgens onze berekening dus respectievelijk 93,3 % en 41,5 % tot den middenstand.

Het aantal grootbedrijven maakt nauwelijks 1 % uit van het totaal aantal ondernemingen, terwijl het aantal in deze bedrijven werkzame personen ongeveer gelijk is aan het aantal personen, dat uit de middenstandsbedrijven zijn levensonderhoud put.

Bij een aantal van 776189 in middenstandszaken werkzame personen mag op goede gronden worden aangenomen, dat tenminste 2.000.000 personen (d.i. ruim 20 % der bevolking) in Nederland voor hun levensonderhoud van den gang van zaken in de betrokken bedrijven afhankelijk zijn.

Echter niet alleen op grond van zijn sterkte is de middenstand in ons land een belangrijke groep in de samenleving.

Zonder te willen beweren, dat betrokkenen „de ruggegraat der maatschappij” vormen, mag toch niet uit het oog worden verloren, dat de middenstanders veelal de dragers zijn van velerlei actie op het terrein van kerk, school, zending en politiek. Met het noodlijdend worden van den middenstand dreigt daarom niet alleen de actie op laatstbedoelde terreinen te verflauwen, maar ook de financiële basis van bedoeld werk in het gedrang te komen.

De wankele economische basis van den

middenstand, welke men thans allerwege constateeren kan, dreigt dan ook ernstige consequenties met zich te brengen, zoowel voor de geheele volkshuishouding als voor de christelijke actie in al haar vormen.

* * *

Zoals wij reeds eerder opmerkten is vooral de groep der kleine tusschenhandelaren en winkeliers door den loop der omstandigheden in het gedrang gekomen. De *rantsoeneeringsmaatregelen* bijv. veroorzaken in tal van bedrijfstakken een zoo geweldige daling van den omzet, dat de winstgevendheid der zaken schier met één slag is verdwenen. Ter illustratie zij hier bijv. gewezen op den slagershandel. Terwijl het gemiddelde vleeschverbruik per hoofd der bevolking in het jaar 1939 nog 39 kg. bedroeg, zal dit verbruik thans maximaal 26 kg. kunnen bedragen. De plotselinge daling van den omzet met ca. 30 procent, welke hiervan het gevolg is, kan thans door de slagers niet worden goedge maakt door een eenigszins belangrijke verhooging van den verkoopprijs van het vleesch. De verkoopprijs van het vleesch is namelijk van overheidswege vastgelegd. Zulks is weliswaar een gelukkige omstandigheid, voor de consumenten, doch deze *prijisregeling* is tegelijkertijd een groote handicap voor de slagers. Laatst bedoelden kunnen hun bedrijfskosten praktisch niet omlaag brengen, terwijl hun winstmogelijkheden met 30 procent zijn verkleind.

Soortgelijke omstandigheden gelden thans vooral de bedrijfstakken in het distributieapparaat, welke gerantsoeneerde artikelen verkoopen. Eenerzijds daling van den omzet en begrensde winstmogelijkheid, anderzijds bedrijfskosten, welke niet verlaagd kunnen worden.

Wat de bedrijfskosten betreft zij er bijv. nog op gewezen, dat de thuisbezorging der gerantsoeneerde artikelen even groote kosten veroorzaakt als voorheen het geval was. De hoeveelheden, die per gezin worden afgeleverd, zijn weliswaar klein, doch het aantal te verzorgen gezinnen is hetzelfde gebleven. En juist het aantal gezinnen is bepalend voor de hoogte der bezorgingskosten. Het „hooren” en „bezorgen” neemt immers evenveel tijd in beslag als vroeger, terwijl de bonnen-administratie

thans bovendien nog veel aandacht van patroon en bedienden vraagt.

Waar de invloed van bovengenoemde moeilijkheden voorts nog versterkt wordt door de gedaalde koopkracht onzer bevolking, verkeeren onze Nederlandsche middenstanders momenteel in een zeer benarde positie.

* * *

De oplossing van de geschetste moeilijkheden is evenwel niet gemakkelijk. Sommigen zijn de meening toegedaan, dat men het aantal tusschenhandelaren en winkeliers van overheidswege in zulk een omvang moet verminderen, dat het omzetverlies voor de overblijvenden wordt gecompenseerd door dit uitschakelen van een aantal vakgenooten. Het mag o.i. echter betwijfeld worden of het sluiten van een groot aantal zaken verantwoord is. In de eerste plaats zou men het tusschenhandelsapparaat aldus aanpassen aan een politiek en economisch noodtoestand. Bovendien vorme men zich een beeld van den omvang, die het sluiten van zaken zou moeten aannemen om het gewenschte doel te bereiken. Bij de slagers zou b.v. plotseling 30 % der zaken moeten verdwijnen. Zulks schijnt ons noch economisch, noch sociaal verantwoord.

Bovendien verlieze men niet uit het oog, dat de verzorging van de breede massa der consumenten gewaarborgd moet blijven. Bij een vermindering van het aantal zaken gelijk aan de daling van den omzet, zouden de consumenten ongetwijfeld ernstige nadeelen ondervinden.

Eenige vermindering van het aantal verkoopplaatsen kan o.i. geen kwaad, doch hier biedt de werking van de Vestigingswet Kleinbedrijf genoegzame waarborg voor een soepelen gang van zaken. Tengevolge van deze wet wordt voorts de kwaliteit van de distribuenten opgevoerd, zoodat tegelijkertijd een verhooging van de doelmatigheid in het bedrijfsbeheer mag worden tegemoet gezien.

Desondanks blijft de toekomst voor onze middenstanders zeer zorgelijk.

Waar het bestaan van een rendabel kleinhandelsapparaat tevens voorwaarde is voor het op de juiste wijze behartigen van de belangen van producenten en consumenten, schijnt het treffen van speciale

maatregelen ten behoeve van den middenstand beslist geboden.

Naast het vaststellen van redelijke handelsmarges bij de prijsregeling van overheidswege, ware o.i. te waken tegen verhooging van huren en tarieven voor gas, elektriciteit en water.

Tenslotte verdient de gedachte overweging om aan onze middenstanders speciale „overbruggingscredieten” ter beschikking te stellen, teneinde betrokkenen de kans te geven om hun zaken te blijven drijven tot het aanbreken van den tijd, in welken „normale” verhoudingen zijn teruggekeerd. Dr F. L. v. MUISWINKEL.

Van de administratie

Wij vestigen er de aandacht op, dat abonnementen à f 0.75 per jaar alleen collectief verkrijgbaar zijn, d.w.z. minstens 5 exemplaren worden dan aan één adres toegezonden. Wie persoonlijke toezending verlangt betaalt voor het abonnement f 1.-. Dit geldt zoowel voor Kiesverenigingen, Propaganda- en Arjaclubs.

Wel is het mogelijk de abonnementsgelden van abonné's, die het blad persoonlijk krijgen toegezonden, aan één adres te doen incasseeren.

Liefst betale men per giro (No. 134589 ten name van het Centraal Comité van A.R. Kiesverenigingen) of per postwissel. *Op de geldzendingen s.v.p. duidelijk vermelden, waarvoor het bedrag is bestemd.*

Voorts wordt er met nadruk op gewezen, dat het na 1 Januari, dus tijdens dezen loopenden jaargang, niet meer mogelijk is abonnementen, die nu aan de persoonlijke adressen worden gezonden, te brengen onder een collectief abonnement aan één adres.

Uit de Partij

Rapport: Ordening van het Bedrijfsleven

De anti-revolutionaire zienswijze t.o.v. de ordening van het bedrijfsleven, wil men de bedrijfsorganisatie, is neergelegd in een Rapport, uitgebracht door een Commissie in 1934 ingesteld, dat in 1936 verscheen onder den titel „Rapport inzake de ordening van het bedrijfsleven”. Het Centraal Comité is met de conclusies van het Rapport accoord gegaan, behoudens de 5e., welke in verband met de tot stand gekomen wetgeving, een wijziging onderging. Het Rapport werd op het Centrale Convent aan de orde gesteld. Al heeft het niet de sanctie van de Deputatenvergadering gehad, toch bevat dit Rapport de richtlijnen, welke door de A.R. Partij steeds ten dezen aanzien zijn getrokken. Dr Colijn constateerde in een zijner Standaard-artikelen, dat het Rapport nog volkomen up to date is, nog geheel bij en dit groote voordeel heeft boven den stroom van geschriften van den dag, dat het in een betrekkelijk rustige periode is opgesteld en het vraagstuk dus objectief is behandeld (15 Oct. 1940).

Nu was dit Rapport uitverkocht.

Echter in verband met veler begeeren om het alsnog te kunnen lezen, is het Rapport herdrukt en wordt het thans ter beschikking gesteld à f 0.30 per stuk. *Bestellingen worden slechts uitgevoerd na overmaking van het bedrag van f 0.30 op de giro-rekening van het Centraal Comité van A.R. Kiesverenigingen, no. 134589, met duidelijke vermelding: „voor Orderingsrapport”.*

R. G.

Nog altijd is de voornaamste taak van de Staat niet om gouvernante te zijn van het onmondig volk, maar om voor een vrij volk den weg tot eigen krachtsontplooiing zooveel mogelijk te effenen. Die Staat is de beste, die deze zaak met ruime visie vervult. Dat is niet de Staat, die de moderne democratie begeert. Zulk een Staat is daarentegen wèl de belichaming van een gezonde democratie. DR H. COLIJN.

A. R. J. A. Studieschetsen

10 cent per exemplaar

Bestellingen uitsluitend per giro No. 184519,
E. VAN RULLER, Barendrecht

Schets No:

- 14 Dr L. W. G. Scholten: Mr G. Groen van Prinsterer.
- 23 R. Hagoort: Talma.
- 30 J. Everaars: De beginselen der Roomsche Staatskunde.
- 32 Dr C. Beekenkamp: De Chr. Dem. Unie.
- 33 J. Schuiling: Onze Koloniale Politiek.
- 34 Dr J. A. Nederbragt: Staatsbeschouwingen.
- 36 J. J. G. Boot: Gemeente en Gemeenteraad.
- 37 Dr. J. de Lange: Welvaartspolitiek der gemeente.
- 39 Dr Joh. H. Scheurer: Mensch en Machine.
- 40 H. M. Oldenhof: De Burgemeester.
- 41 Dr J. J. de Waal Malefijt: Het Provinciaal Bestuur.
- 42 Dr Joh. H. Scheurer: Sociale Actie in Nederland.
- 43 Dr L. W. G. Scholten: Wat dunkt U van ons parlement ?
- 44 Dr Ir B. de Hoogh: Het systeem van ons geldwezen.
- 45 Dr Ir B. de Hoogh: Devaluatie.
- 46 Dr Joh. H. Scheurer: Verzekeringswetgeving.
- 47 Dr C. Beekenkamp: Het plan van den Arbeid.
- 48 Dr L. W. G. Scholten: Keuchenius.

Schets No:

- 52 J. W. Weenink: De Privaat-eigendom.
- 53 Ds J. G. Woelderink: Zuivere en valsche beginselpolitiek.
- 54 Drs H. Smitskamp: De geschiedenis der Coalitie.
- 55 C. F. v. Dijke: Bijbelonderwijs en openbare school.
- 56 J. W. Weenink: De Pacht.
- 57 Dr Joh. H. Scheurer: Arbeidsloon.
- 58 Dr J. A. H. J. S. Bruins Slot: De Chr. Historische Unie.
- 59 Dr L. G. W. Scholten: De Vrijzinnig-Democratische Bond.
- 60 Ds Chr. G. H. Plantagie: De Bellamy-beweging.
- 61 Dr P. Prins: Overheid en geweten.
- 62 K. J. de Jong: Overheid en bedrijfsleven.
- 63 Dr J. A. H. J. S. Bruins Slot: Het Nederlandsche Liberalisme.
- 64 Dr Joh. H. Scheurer: De Middenstand.
- 65 Dr E. J. Beumer: De monarchie in Nederland.
- 66 Dr L. W. G. Scholten: Thorbecke.
- 68 Jhr Dr P. J. v. Winter: Eenige problemen van Zuid-Afrika.
- 70 G. Gruppelaar: Vreemde invloed oorzaak van Nederland's val in 1795.
- 71 Mr K. Groen: De groei der gebonden Maatschappij.
- 72 Joh. v. d. Haar: Lijkverbranding.
- 73 Dr L. W. G. Scholten: Dr H. Colijn.

Ontwikkeling der humanistische Rechtsstaatstheorieën

door Dr J. P. A. MEKKES

*Een belangwekkend studiewerk met
calvinistischen inslag*

Deel I Hoofdlijnen van de voorgeschiedenis der rechts-
staatsgedachte tot op den modernen tijd

Deel II Het tijdperk van de ontwikkeling van de huma-
nistische rechtsstaatsgedachte

Deel III Het verval der humanistische rechtsstaatsidee

*Verkrijgbaar in 1 band, inge-
naaid f 8.50-gebonden f 11.50*

OMVANG 752 PAGINA'S

Verkrijgbaar bij den boekhandel

Uitgave van

LIBERTAS - DRUKKERIJEN

ROTTERDAM

UTRECHT

NEDERLANDSCHE GEDACHTEN

OFFICIEEL ORGAAN TEN DIENSTE VAN DE ANTIREVOLUTIONAIRE PARTIJ, HAAR PROPAGANDA- EN HAAR A.R.J.A.-CLUBS

Verschijnt den 15den van elke maand. — Adres van Redactie en Administratie: R. Gosker, Dr Kuypersstraat 3, 's-Gravenhage, Telef. 114487. — Prijs per abonnement f 1.- per jaar; voor leden der aangesloten vereenigingen bij minstens vijf abonnementen aan één adres bezorgd f 0.75. Losse nummers f 0.15. Giro-nummer Centr. Comité: 134589. — Voor advert. wende men zich tot de Adm. v. d. blad

INHOUD VAN DIT NUMMER

I. Schrift en Historie.

„Receptiviteit en Activiteit” door Ds C. van der Zaal.

II. Uit de Partij.

Voor de penningmeesters.
Van de administratie.

III. Ter voorlichting.

. Revolutie

„De organisatie in den land- en tuinbouw”

door C. van den Heuvel.

IV. Onze clubs.

Schets van de Schoolkwestie.
I. De geschiedenis; II. Het beginsel.

V. Verscheidenheden.

„De Vrouw — de Politiek” door L. A. C. de Br.

„Christelijk Sociaal, juist nu.”

„Het verkondigen van beginsels” door P. Bijl Czn.

VI. Nationale figuren.

„Gijsbert Karel” door D. Hoogendijk.

„In 't Verleden ligt het Heden, In het Nu wat worden zal"

ONZE STRIJD IN DE STATEN-GENERAAL Zoals die gevoerd is in de vorige eeuw en tot Mei j.l., is van vormenden invloed geweest op geheel ons nationale leven.

Prof. Mr P. A. Diepenhorst heeft de hoofdmomenten van dien strijd vastgelegd in een omvangrijk werk dat tot titel draagt: **Onze strijd in de Staten-Generaal.**

De bekwame auteur ontwerpt een beeld van de groote principieele tegenstellingen en tracht te schetsen hoe de vertegenwoordigers van de Anti-Revolutionaire of Christelijk-historische richting zijn opgetreden bij de gewichtige vraagstukken, die ons politieke leven hebben beheerscht. Hij teekent den taaien strijd die werd gestreden om die beginselen tot invloed te brengen, om die beginselen toe te passen in ons politieke leven.

Wat de auteur zegt van den schoolstrijd is ook van toepassing op dit geheele werk:

„Onze strijd in de Staten-Generaal" is niet een bundel vergeelde bladeren met kronieken van de dingen, die alreede geschied zijn en onder ons volkomen zekerheid hebben.

„Onze strijd in de Staten-Generaal" is niet een bijeen vergaren van schatten, pronkerig uitgesteld tot streeling van onzen geestelijken hoogmoed, voor belangstellenden tentoongesteld onder het neuriën van de aria: „Hoe hebben wij het heerlijk ver gebracht!"

Neen, „Onze strijd in de Staten-Generaal" geeft het verhaal van vallen opstaan, van leven en werken van menschen, met zonden en gebreken behept, zich gevend voor een worsteling grootsch van opzet en zuiver van bedoelen.

„Onze strijd in de Staten-Generaal" is echter ook een schathuis van geestelijke kleinoodiën, daarbij flonkert teere liefde, daarin glanst beschamende zelfofferande, daarin tintelt nietsontziende moed.

„Onze strijd in de Staten-Generaal" is uitgegroeid tot een werk, bestaande uit twee forsche deelen, typografisch keurig verzorgd, samen bijna 1000 bladzijden groot, gebonden in twee banden. Het behandelt den schoolstrijd, het kiesvraagstuk, de koloniale politiek.

Dit prachtwerk, dat bij uitgave aanvankelijk f 20.— kostte, stellen wij thans beschikbaar voor f 4.75, compleet gebonden in twee deelen, ing. voor f 3.15.

Desgewenscht betaalbaar: de gebonden uitgave ad. f 4.75 in vier maandelijksche termijnen: 1 x f 1.75 en 3 x f 1.—; de ing. uitgave ad f 3.15 in drie maand. termijnen 1 x f 1.15 en 2 x f 1.—.

Postrekening 74105.

T. WEVER'S BOEKHANDEL N.V. FRANEKER.

Grijpt als 't Rijpt!

A.R.J.A.-BROCHURES

Mr J. ORANJE:

„De Corporatieve Staats- en Maatschappijgedachte" (Referaat Toogdag 1934) Prijs 20 cent

C. SMEENK

Beide brochures samen

40 cent

„De Sociale denkbeelden van Dr A. Kuyper" (Referaat Toogdag 1937) Prijs 30 cent

Bestellingen uitsluitend per giro 184519 Kantoor Barendrecht van E. van Ruller

NEDERLANDSCHE GEDACHTEN

OFFICIEEL ORGAAN TEN DIENSTE VAN DE ANTIREVOLUTIONAIRE PARTIJ, HAAR PROPAGANDA- EN HAAR A.R.J.A.-CLUBS

Schrift en Historie

Receptiviteit en Activiteit

En deze waren edeler dan die te Thessalonica waren, als die het Woord ontvingen met alle toegenegenheid, onderzoekende dagelijks de Schriften, of deze dingen alzo waren. Velen dan uit hen geloofden.

Hand. 17 : 11-12 a.

Paulus ging naar gewoonte ook in Thessalonika — het tegenwoordige Saloniki — op den sabbat naar de synagoge. Drie sabbatten spande hij zich in om, uit de Schriften te bewijzen, dat Jezus was de Messias, die komen zou. Vooral schijnt hij nadruk gelegd te hebben op het feit, dat deze Jezus de beloofde Koning is.

Hieraan ergerden zich de Joden. Hij een koning? Hun Koning één, die aan het vloekhout stierf? Hem zullen zij zich moeten onderwerpen naar ziel en lichaam, met heel hun bezit en bestaan? Dat willen en kunnen ze niet.

Ze verwerpen den Christus. Neen ze blijven niet neutraal tegenover Hem. Dat kan niet. Voor of tegen Hem gaat het steeds. Zij deden het laatste. En op welk een lage wijze! Ze huurden marktboeven, om een oproer te verwekken. Paulus en Silas waren daarvan de verwekkers, volgens hun beschuldiging. Want die pleegden hoogverraad. Er was een keizer, die over hen heerschte. Zij predikten: Een ander is Koning, namelijk Jezus. Dat werd gevaarlijk, want zoo zouden de onderdanen van dezen Koning ongehoorzaam worden tegenover den keizer.

't Is al leugen en bedrog, wat ze voortbrengen. En die leugen vond nog gehoor

ook tot op dezen dag. Want metterdaad gelooven sommigen nog, dat de onderdanen van Koning Jezus gevaarlijk zijn voor het wettig Overheidsgezag. Het tegenovergestelde is juist de waarheid. Want Koning Jezus leert Zijn onderdanen: „Geef dan den keizer wat des keizers is en Gode wat Gods is”.

Naar Berea gevlucht brengt de apostel daar den Joden hetzelfde Evangelie. Deze waren edeler dan die van Thessalonica, welke in hun verzet zich op één lijn stelden met marktboeven en dienaars werden van de leugen.

Zij betoonden zich van een betere afkomst. In Lukas 19 : 12 werd het woord „edel” letterlijk overgezet als: Welgeboren. Ongetwijfeld stonden ze op veel hoger peil. Zij waren edeler van geest dan degenen, die het Woord Gods niet wilden hooren. Zij luisterden met gespannen aandacht.

Dit is al veel. Doorgaans spreken wij liever, om onze meening aan anderen op te dringen, dan dat wij luisteren. Vooral wordt het moeilijk voor ons vijandig hart, om te luisteren naar de boodschap: „Christus wil Koning over U zijn!”

Doch zij deden meer dan luisteren. Hierbij zijn we feitelijk passief. Wij laten de woorden op ons dalen zooals de bevroren aarde zich met sneeuwvlokken laat bedekken. Doch zij ontvangen het Woord met alle toegenegenheid. Gelijk de bloem den lang verwachten Meiregen ontvangt. Zij blijft daarbij niet lijdelijk maar drinkt het verkwikkend vocht in. Met een zekere hartstocht hooren zij het Woord. Zij nemen het tot zich. Zij worden er door verkwikt en verblijd. Dit is de rechte receptiviteit.

Is dit voor U ook een verkwikking?

Zij zijn echter niet alleen receptief, ontvankelijk, maar ook actief. De prediking heeft diepen indruk op hen gemaakt. Doch zij willen weten, of die leer in overeenstemming is met de Heilige Schriften. Dagelijks onderzoeken ze die. Dit onderzoeken is als het over personen gaat meermalen in de Handelingen vertaald als een gerechtelijk onderzoek instellen. De rechter zoekt naar waarheid. Zoo deden zij. En dit is ook onze roeping. Veel wordt ook nu nog Christelijk geheeten, dat den toets van de Schrift niet kan doorstaan. Laten wij er naar staan om zoo mogelijk het hoogtepunt te bereiken van de Joden van Berea. IJverige Schriftstudie is thans minstens zoo noodig als toen.

Velen geloofden. Zij ontvingen het Woord en werden wederom geboren. Hierdoor werden zij nieuwe menschen. Verbonden aan den Christus zochten ze in Hem al hun heil. Hun geheele leven stelden ze in Zijn dienst. Zij keerden zich tegen de leugen en wandelden in de waarheid.

De lieden van Thessalonica hadden den leugenaar van den beginne tot vader. Die van Berea waren uit God geboren. Zij waren van hooge afkomst. Kinderen van den Koning der koningen en Heer der Heeren.

Van paradijs tot paradijs gaat de strijd vóór of tegen den Christus.

Wien volgt gij?

C. van der Zaal.

Ik ben een voorstander van de vrijheden en regten der Natie, maar juist uit dien hoofde ben ik een tegenstander van die soort van Volkssouvereiniteit, waardoor eene stille, rustige, trouwe Natie onder het juk der factiën gebracht wordt. Ik vrees dat men thans, na teveel aan die begrippen toegegeven te hebben, kracht zoekt, enkel in het bedwingen der beginselen waaraan men schijnbaar hulde bewijst. GROEN, 1849

Uit de Partij

Voor de penningmeesters

Het nieuwe jaar is ingetreden. Dit betekent ook administratieve drukte op het bureau. De groene kaarten, waarop ingevuld moet worden het aantal leden per 1 Januari, werden verzonden. De eerste antwoorden kwamen reeds binnen. Den penningmeesters wordt nu dringend verzocht zich zoo spoedig mogelijk te verstaan met den secretaris om gezamenlijk de gevraagde gegevens te verstrekken en laten zij dan tevens het verschuldigde bedrag overmaken op het gironummer van het Centraal-Comité, 134589.

Als gewoonte geldt, dat de verschuldigde contributie moet zijn betaald vóór 1 April. Daarna zal bij den penningmeester per kwitantie worden gedisponeerd. Kan men er nu ditmaal niet voor zorgen, dat deze administratieve werkzaamheden tot een minimum worden beperkt? Wanneer allen medewerken is de zaak zoo eenvoudig. Voor 1 April de contributie betalen en dan wordt aan het bureau veel onnoodig werk bespaard, terwijl tevens de incassokosten belangrijk zullen verminderen. Dus penningmeesters, werkt mede naar uw vermogen!

Overigens wordt nog opgemerkt dat de contributie alleen verschuldigd is voor de *reglementaire* leden. De overigen, de z.g. *honoraire* of *buitengewone* leden vallen daar dus niet onder.

Laten nu ook de voorzitters en secretarissen hun aandacht schenken aan deze kwestie. Wanneer allen medewerken is de zaak spoedig in orde. Het is geen zaak van groote beteekenis, maar ook aan de kleine dingen moet zorg worden besteed.

Dus vóór 1 April de contributie betaald!

Van de administratie

Herhaaldelijk wordt nu het verzoek gedaan om aan nieuwe abonné's ook de reeds verschenen nummers te doen toekomen. Tot onzen spijt moet worden bericht, dat aan dergelijke verzoeken niet kan worden voldaan, omdat exemplaren daarvan niet meer aanwezig zijn.

Voorts wordt aan alle abonné's nog-

maals verzocht het verschuldigde abonnementsgeld te storten op het gironummer van het Centraal Comité, nr 134589, onder *duidelijke mededeeling* waarvoor het bedrag is bestemd.

In verband met het bovenstaande kan men zich met ingang van 1 Maart a.s. abonneeren voor een halven jaargang tegen betaling van f 0.50. *Zulks alleen op voorwaarde dat het verschuldigde bedrag direct wordt gestort. Dit geldt ook voor collectieve abonnementen tegen den prijs van f 0.37½, op dezelfde voorwaarde.* Wanneer moet worden *gedisponeerd per kwitantie* dan wordt het *volle abonnementsgeld* in rekening gebracht, omdat het voor de administratie ondoenlijk is met verschillende prijzen rekening te houden. *Dus bestel per giro!*

Ter Voorlichting

* * Revolutie

Wat bedoelen we eigenlijk als we over Revolutie spreken?

Meestal wordt daarbij gedacht aan geweldadige omkeeringen gepaard met het opwerpen, verdedigen en aanvallen van barricades in de straten. Of ook aan de periode van terreur tijdens de Fransche Revolutie aan het eind der 18e eeuw. Terwijl men er dan gewoonlijk ook mee verbindt wisselingen in den bestuursvorm van het land waar de Revolutie plaats vindt. Het Koningschap verdwijnt hier om plaats te maken voor de Republiek, elders verdwijnt de Republiek weer voor wat anders, b.v. het Keizerschap. Wat *was* wordt vervangen door andere instellingen en na dat andere komt niet zoo zelden het oude weer terug of althans iets wat er sterk op lijkt.

Dat is eigenlijk zoowat de gangbare voorstelling, die de meesten aan het revolutiebegrip verbinden. Toch heeft men bij dit alles met niet veel meer dan met symptomen, met uitwerkselen te doen, met verschijnselen aan de oppervlakte.

Men lette eens op het jaar 1848. De val van Louis Philippe was het gevolg van een uitbarsting in Parijs en tevens het sein

voor tal van omwentelingsgezinde bewegingen elders. Meer nog dan 1789 scheen het het groote jaar der Revolutie. Frankrijk werd er door beroerd, Duitschland en Nederland werden er door aangeraakt, Metternich moest uit Weenen vluchten, Hongarije kwam in opstand, Polen werd er in betrokken. Om alleen maar de voor- naamsten te noemen.

Maar als we nu, na bijna een eeuw, op dat revolutiejaar terugzien, dan komen we al spoedig tot de ontdekking, dat de uiterlijke verschijnselen in dat jaar meestal niet veel meer beteekenden dan het uitdoovend vuur van een brand. Frankrijk kreeg al spoedig den derden Napoleon als leidsman, in Hongarije kwamen de Russen den jongen Oostenrijkschen Keizer te hulp, in Duitschland werden de democratische gevoelens, onder leiding van Bismarck, weldra afgeleid in de richting van streven naar vorming der Duitsche eenheid en het kleine restant van Poolsche onafhankelijken ging dra verloren. Alleen in Nederland kan men zeggen dat de aanraking met het revolutiejaar geleid heeft tot veranderingen, die ongeveer den tijd van een eeuw hebben verduurd.

Wie de Revolutie met een groote R. wil verstaan kan niet beter doen dan te luisteren wat Groen er in zijn Ongeloof en Revolutie van zegt. als hij neerschrijft: „Met Revolutie bedoel ik *niet* een der „menigvuldige gebeurtenissen, waardoor „verplaatsing van het openbaar gezag te „weegebracht wordt, *niet* enkel den om- „wentelingsstorm, welke in Frankrijk ge- „woed heeft; maar *de omkeering van „denkwijze en gezindheid* in geheel de „Christenheid openbaar. Met revolutiebe- „grippen heb ik het oog op de grondstel- „lingen van vrijheid en gelijkheid, volks- „sovereiniteit. maatschappelijk verdrag, „conventioneele herschepping, welke men „als de hoeksteen van staatsrecht en „staatsgebouw vereert”.

Wie hierop acht slaat begrijpt, dat niet de *uitwendige* gebeurtenissen hoofdzak zijn maar de geest, de gezindheid waarvan die gebeurtenissen een uitvloeisel zijn.

Op dien *geest* vooral moet men dus letten als men oordeelt over de talrijke revoluties, waarvan de geschiedenis melding maakt.

Zoo was de drijfveer van onzen opstand tegen Spanje een geheel andere dan die, welke de Fransche Revolutie van 1789 teekent. Bij de laatste was het streven onmiskenbaar om den mensch *boven* God te plaatsen en het geloof in de Openbaring *beneden* het vertrouwen in de menschelijke rede. Bij de eerste was, hoewel vermengd met andere motieven, de voornaamste beweegreden om God naar de inspraak van het geweten te kunnen dienen.

Zoo stemde de revolutie in Nederland in 1795 geestelijk in vele opzichten met de Fransche van 1789 overeen en was de kentering in 1813 nog veelszins gekenmerkt door de nawerking van de beginselen, die een kwart eeuw te voren in Parijs den boventoon hadden. Er was restauratie van het Oranjehuis, maar er was allerminst prijsgeving van de grondgedachte der Fransche Revolutie. Ware het anders geweest, dan zouden Bilderdijk en Da Costa, en later Groen, hebben kunnen zwijgen. Maar ze zwegen niet en niet het minst aan hen hebben wij het te danken, zoomede later aan Kuyper, dat ons oog geopend is voor wat wij onder Revolutie hebben te verstaan. Niet maar alleen verplaatsingen in de sfeer van het openbaar gezag, niet slechts verandering in het staatsbestel, maar ongehoorzaamheid aan Gods Wet is het eigenlijke kenmerk van de Revolutie. Daaraan hebben we altijd weer te denken als we geroepen zijn ons over historische gebeurtenissen een oordeel te vormen.

De organisatie in den land- en tuinbouw

II.

In ons vorig artikel hebben we de positie geschetst van de Christelijke organisatie in de land- en tuinbouwbedrijven.

We deden daarin uitkomen het verloop van een en ander tot op heden.

We zullen hier nog eenige vervolgschouwingen geven. In de eerste plaats wijzen we daartoe op het nauw contact, dat er bestaat met de andere op land- en tuinbouwterrein werkende organisaties. Daar is met behoud van ieders zelfstandigheid, een nauwe samenwerking ontstaan tusschen de Roomsche Katholieke boerenorganisatie, de neutrale landbouworganisaties en den Christelijken boeren- en tuindersbond.

Op gezette tijden komt men samen en bepaalt zoo eenigszins mogelijk een gemeenschappelijk standpunt inzake de aan de orde zijnde vraagstukken. Op de bepaling van dit gemeenschappelijk standpunt volgt gewoonlijk een gezamenlijk optreden bij de betreffende autoriteiten. Bij dit alles bestaat de restrictie, dat indien een der drie organisaties een afwijkend standpunt inneemt, niet gemeenschappelijk wordt opgetreden, maar ieder zulks dan voor zichzelf doet.

Het groote voordeel van dezen vorm van samenwerking is, dat in bijna alle gevallen als een eenheid kan worden opgetreden, maar ieder de gelegenheid heeft vooraf bij het licht van eigen beginselen, zijn standpunt te bepalen.

Men ziet daaruit hoe op deze wijze de „eenheid in verscheidenheid” te bereiken is.

Geen enkele verzwakking van de agrarische kracht is voor een organisatie in drieën het gevolg. Integendeel, het betekent een groote versterking van het agrarisch organisatieleven.

Tal van krachten in het agrarisch leven zijn op deze wijze tot ontwikkeling gekomen, welke schuil gebleven zouden zijn, indien er slechts één kleurloze eenheidsorganisatie ware geweest.

Wanneer we dit aldus uitspreken denken we daarbij niet in de eerste plaats aan

Smartelijk zou teleurstelling zijn. O ja, maar vergeet dit niet: getuigenis voor recht en waarheid af te leggen, is altijd een voorrecht.

Ook de neêr laag is, na plichtsbe-trachting, altijd eervol en nooit onvruchtbaar.

Al stond gij alléén, zoudt ge U, persoonlijk althans, niet beklagenswaard mogen achten, zoolang gij de banier ophoudt voor geloof en gewetensvrijheid van het Nederlandsche volk.

GROEN, 1866.

het exclusivisme, dat voorheen in de neutrale organisaties voorkwam ten aanzien van Roomsche Katholieke en Protestantsch-Christelijke personen. Hoewel dit ook een factor is waarmede eenigermate te rekenen valt; dit hebben we toch niet in de eerste plaats op het oog.

We bedoelen iets anders.

De ontwikkeling van allerlei krachten in een volk geschiedt het volledigst, indien ieder zich bewegen kan in een milieu, overeenkomstig zijn levensovertuiging. Eerst dan kunnen de diverse krachten zich behoorlijk ontwikkelen.

Behalve nauwe samenwerking tusschen de drie centrale land- en tuinbouworganisaties bestaat er ook reeds jaren lang een contact van deze organisaties met de arbeidersorganisaties.

Voorheen werd dit contact onderhouden op ongeregelde tijden, telkens als een der groepen den wensch tot overleg uitsprak. Den laatsten tijd zijn de punten voor overleg zoo talrijk, dat een meer permanent karakter is gegeven aan dit contact. Onder den naam sociale sectie van het Land- en Tuinbouwsecretariaat is nu een vast intensief contactpunt geschapen tusschen de drie werkgevers- en de drie arbeidersorganisaties. Vele groote en kleine belangen zijn door dit lichaam reeds behandeld.

Het belangrijkste van het op dit terrein tot dusver verkregene, is zeker wel de nu voor heel het land tot stand gekomen vrijwillige arbitrageregeling, waarbij behalve de drie centrale land- en tuinbouworganisaties en de drie landarbeidersbonden ook de Coöp. Zuivelfabrieken zich hebben aangesloten.

Op deze wijze zal het naar we hopen mogelijk blijken, den socialen vrede in het agrarisch bedrijf volkomen te verzekeren.

Handelend over organisatie van den land- en tuinbouw, moet voor een bepaald misverstand gewaarschuwd worden. Men spreekt namelijk dikwijls over twee soorten organisatie door elkaar. Daar is namelijk tweeeërlei organisatie.

In de eerste plaats de organisatie, waarover we het tot dusver hadden, die opkomt voor de boeren- en tuindersbelangen, die de geestelijke en stoffelijke belangen van dezen groep zoekt te behartigen.

Daarnevens is er ook organisatie van ander karakter, namelijk de wat men zou kunnen noemen over den boer en tuinder regeerende organisatie. We denken hierbij aan de talrijke landbouworganen, die optreden als crisisorganisaties en thans organen zijn van de voeselvevoorziening.

Op grond van twee overwegingen mag voor de naaste toekomst waarschijnlijk worden geacht, dat er op het gebied van de over den boer en tuinder heerschende organisatie een niet onbelangrijke wijziging zal komen.

In de eerste plaats om de duidelijke ontwikkeling, die voor 10 Mei in ons land viel waar te nemen. In vergevorderd stadium waren allerlei plannen om te komen tot uit den landbouw zelf opgekomen organen, die de diverse boeren- en tuindersaangelegenheden zouden regelen. Vrijwel unaniem was het gevoelen, dat men niet door kon gaan op den crisisweg met zijn vergaande directe staatsbemoeiing. Op één punt vond dit overleg reeds voleinding in een orgaan, namelijk: de Consumptiemelk-Centrale, welke de productie van de consumptiemelk in handen kreeg in West-Nederland.

Andere agrarische bedrijfstakken waren, soms reeds zeer ver, klaar met een soortgelijke regeling.

In de tweede plaats verdient hier aandacht hetgeen na 14 Mei ten aanzien van de industrie is geschied. Daar is ingesteld de commissie Woltersom, welke met vergaande bevoegdheden is toegerust ten aanzien van de industriele organisatie. Op grond van deze beide dingen mag worden aangenomen, dat ook op agrarisch terrein ingrijpende organisatorische wijzigingen aanstaande zijn.

Echter, dit betreft niet de standsorganisatie, maar de over den boer heerschende organen. Daar is veel misverstand, omdat men sprekend over landbouworganisatorische vragen deze twee door elkaar haalt.

Het spreekt vanzelf dat de besturende land- en tuinbouworganen niet in „drieën” kunnen bestaan; dat men er in elken bedrijfspgroep hiervan slechts één kan hebben.

Te dezer zake zou nog de vraag gesteld kunnen worden of onze menschen wel goed

doen met mede te werken aan hervormingen in het agrarisch organisatieleven.

Wat de eerste soort betreft, staat de houding, welke de C.B.T.B. moet aannemen, ieder klaar voor oogen. Nooit zal vrijwillig afstand worden gedaan van de Christelijke organisatie. Deze is voor den Calvinist vrucht van zijn levensovertuiging, en kan hij dus zonder verloochening van zijn beginsel niet opgeven. Natuurlijk, men kan de organisatie onmogelijk maken. Voor deze overmacht zal, indien, wat God genadiglijk verhoede, het ooit zoo ver zou komen, gezwicht moeten worden. Maar zelfs dan is de Christelijke organisatiegedachte niet weg, maar zij zou blijven voortleven in de harten van duizenden geloovige boeren en tuinders. Op Gods tijd zou die gedachte weer door- en uitbreken.

Voor wat onze medewerking betreft aan hervormingen van de met bestuurs- of uitvoeringsbevoegdheden toegeruste organisaties staat de zaak uiteraard anders.

Het beginsel behoeft hier geen beletse' te zijn. Echter ook op dit terrein zouden we liever geen grootscheepsche dingen ondernemen.

De meest voor den Nederlandschen boer en tuinder aangewezen houding zou zijn. om in dezen bezettingstijd zijn plicht tegenover de gemeenschap te doen, dag voor dag te doen wat voor ons volk noodig is. Maar zich te onthouden van groote restauraties van het maatschappelijk leven.

Immers we leven thans in bezettingstijd, dat is een intermezzo-periode. Deze gaat in ieder geval voorbij, om plaats te maken voor den definitieven toestand bij den vrede, die toch te eeniger tijd zou komen.

Eerst dan zou het aangewezen oogenblik voor het bezien van agrarische hervormingen zijn aangebroken. Intusschen denken velen daar anders over.

Dit verplicht om medewerking te verleenen aan dingen, die we in dit tijdsgericht liever lieten rusten.

Waar hier geen principieele bezwaren de medewerking in den weg staan is er zeker geen bezwaar eventueel om aan veranderingen op dit terrein mede te werken.

De ontwikkeling der dingen heeft op elk gebied de juistheid van de Christelijke

maatschappelijke organisatie overtuigend bewezen.

Zóó overtuigend, dat aangenomen mag worden, dat de lauwen vurig zijn geworden en degenen, die tot dusver meenden met één neutrale organisatie te kunnen volstaan, radicale opening der oogen ondergaan zullen hebben.

Mocht dit ondanks alles met een enkele niet zijn geschied, dan is er voor de lezers van deze periodiek wellicht gelegenheid deze blinden voor der tijden eisch, ziende te maken.

Het is de vurige begeerte zoowel van onze Christelijke boeren en tuinders als van onze Christelijke werkgevers, middenstanders en arbeiders, om het kostelijk goed der Christelijke maatschappelijke organisatie ongerept door dit hachelijk tijdsgericht heen te dragen naar den tijd, waarin ook voor ons land de vrede weer bloeien zal.

Duizenden mannen in ons goede vaderland bidden tot God en werken wat zij kunnen, om het behoud van het kostelijk Godsgeschenk, dat Hij ons gaf in de Christelijke maatschappelijke organisatie.

Blijve ons bewaard den zegen, op elk terrein van het leven God naar den eisch van Zijn Woord en naar den inspraak van ons geweten, te kunnen blijven dienen.

van den Heuvel.

Rectificatie

In het artikel „Nu of straks” van Dr H. Colijn, hetwelk voorkwam in het Januari-nummer van ons orgaan, is een zeer storende zetfout blijven staan, waardoor de laatste alinea van pag. 5 onleesbaar werd.

Deze alinea moest als volgt luiden:

Nationaal Front toonde iets meer toenadering, toen het bereid bleek tot besprekingen met de Unie, doch ook deze groep bleek monopolistisch gezind waar het de *leiding* gold. De Unie heeft daarentegen althans theoretisch niet dit uitgesproken monopolistisch karakter, maar zij is bevreesd om „aan te pappen” met de nog bestaande politieke groepen, van welke verlangd wordt dat deze bij haar komen inwonen. Practisch komt dit neer op vrijwel hetzelfde als wat de beide eerstgenoemde groepen begeren.

DE SCHOOLKWESTIE

I. De Geschiedenis

De schoolstrijd in Nederland is gegaan over de vraag, wie de eerste taak heeft t.a.v. het onderwijs der kinderen, het gezin of de staatsgemeenschap.

Dat het Staatsbestuur zekere voorwaarden stelt ter bepaling van het peil van het onderwijs, den duur ervan, de omstandigheden, waaronder het gegeven wordt was niet of hoogstens af en toe zijdelings in geding. De strijd ging over den inhoud van het onderwijs, de richting, den geest van het onderricht.

Doordat van liberale zijde de openbare staatsschool werd bevoorrecht en de bijzondere school, uitgaande van vereenigingen van ouders, steeds werd terug gedrukt met een beroep op de Grondwet, ging de strijd voor de vrijheid van het bijzonder onderwijs grootendeels om het bewuste Grondwetsartikel. (Eerst art. 140, later 194 en nog later 192).

1814, 1815.

De Grondwetsbepaling: „Het openbaar onderwijs is een aanhoudend voorwerp van zorg der Regeering”, beteekende volgens *Van Hogendorp*, naar wiens ontwerp de Grondwet opgesteld was, een tegenstelling tegenover „huis”-onderwijs.

Van de zijde der Conservatieven en Liberalen haalde men er een tegenstelling uit met „bijzonder” onderwijs.

Voor oprichting van bijzondere scholen werd de toestemming van het Gemeentebestuur vereischt, hetgeen in den regel geweigerd werd.

1840.

Koning Willem II benoemde een commissie, om de grieven te onderzoeken. In die commissie zat ook *Groen van Prinste-*

rer. Deze leverde naast het rapport der commissie een eigen nota in.

Er werd nu bij weigering door een Gemeentebestuur voor een bijzondere school hooger beroep gegeven op Gedeputeerde Staten; veel veranderde er in de practijk niet.

1848—1856.

Er was een staatscommissie voor herziening der Grondwet onder leiding van den grooten liberalen staatsman *Thorbecke*. Die commissie stelde voor: „Het geven van onderwijs is vrij”. Minister *Schimmelpenninck* trad hierom uit het kabinet en schreef den *Koning*, dat het openbaar onderwijs in de practijk gebleken was, het beste te zijn. Hiertegen kwam *Groen* op in zijn „Aan G. Graaf *Schimmelpenninck* over de vrijheid van onderwijs”.

Het voorstel der staatscommissie stuitte op verzet. Men vreesde voor Rome. Hefdig was dan ook de actie van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen en van de Groot-Prot. partij. Ook in de Tweede Kamer ontmoette het voorstel oppositie. Hierdoor is het tenslotte ertoe gekomen dat het artikel luidde: „Het openbaar onderwijs is een voorwerp van aanhoudende zorg der Regeering; het geven van onderwijs is vrij”; en dan de beruchte zinsnede, die de verkregen vrijheid weer bedreigde: „overal wordt van staatswege voldoende openbaar lager onderwijs gegeven”.

Groen bekelde deze Grondwetsherziening in zijn werk: „*Grondwetsherziening en Eensgezindheid*”. In Mei 1854 diende *Groen* zelf een wetsvoorstel in, om beroep op de Kroon mogelijk te maken. In September van dat jaar kwam het eerste ontwerp van Minister *van Hall*: de godsdienstlooze staatsschool regel; bij uitzondering een bijzondere school er naast; de mogelijkheid van facultatieve splitsing blijft. *Groen* wilde die fac. splitsing als

regel: het Ministerieele ontwerp wilde een *absolute* neutraliteit.

In zijn tweede ontwerp stelde de Minister een *betrekkelijke* neutraliteit voor en gaf hij de mogelijkheid van een facultatieve splitsing prijs. Deze betrekkelijke neutraliteit wilde rekening houden met de gevoelens der ouders. Een nieuwe Tweede Kamer moest in 1856 daarover beslissen. In die verkiezingsdagen schreef *Groen* zijn „Aan de kiezers”. Maar *Koning Willem III* liet al bij voorbaat uitkomen, dat hij die wet toch nooit zou goedkeuren.

Het Ministerie trad daarom af en werd vervangen door het Kabinet-*Van der Brugghen*. Het rechtsche verleden van den Kabinetsformateur wekte goede verwachtingen in de rijen der strijders voor de bijzondere school.

1857—1866.

De meer A.R.-Minister van Binnl. Zaken *Simons* maakte plaats van den meer linkschen *Rappard*. Deze stelde in 1857 de *volstrekte* neutraliteit voor met de later zoo veel besproken zinsnede: „opleiden tot alle Christelijke en maatschappelijke deugden”. Hij gaf onder toestemming van *Van der Brugghen* daarvan een zoodanige verklaring, dat de kracht uit het woord „Christelijk” verdween.

Groen bedankte uit protest als lid der Kamer. Hij schreef zijn „Over het ontwerp Lager Onderwijs Wet-v. d. *Brugghen*”. Met *De Bosch Kemper* streed *Groen* in geschrift over de vraag, of *Van der Brugghen* door dit optreden zijn verleden verloochend had. In 1864 schreef *Groen* zijn „De Tweede Kamer en de volksopvoeding” en eischte daarin *eerlijke* naleving der neutraliteit.

1866.

Het Ministerie *Meyer-Heemskerk* gaf nieuwe hoop; alleen wekte het zorg, dat Binnenlandsche Zaken, waaronder Onderwijs ressorteerde, in handen was van den conservatief *Heemskerk*.

Keuchenius, nieuweling in de Kamer, onderhield het Ministerie hierover en kreeg een mager antwoord. Uit protest bedankte *Groen* nogmaals als Kamerlid.

Het was toen een woelige tijd in het Parlement door den strijd met de Kroon over de practische toepassing van het Parlementaire stelsel. Het Kamerlid *De Brauw*, vriend van het Ministerie, trachtte door een initiatief-voorstel, subsidie voor het bijzonder onderwijs van Gemeentewege mogelijk te maken. *Groen* achtte den tijd ongunstig en voorspelde in zijn: „Wat dunkt U van het voorstel *De Brauw*?”, dat de Kamer er zich van af zou maken; dit geschiedde inderdaad. In dien tijd brak *Groen* eindelijk met de conservatieven.

1878.

Het jaar van „de scherpe resolutie” van den Liberalen Minister *Kappeyne van de Capello*. Daarbij werden in de wet de bijzondere scholen van subsidie uitgesloten, al kwamen zij wel onder staatscontrole. Een groot volkspetitionnement onder leiding van *Elout van Soeterwoude* werd den Koning aangeboden, vragende om weigering van goedkeuring dezer wet; de Koning hoorde echter niet en de wet kwam in het Staatsblad.

1886.

Bij de aan de orde zijnde Grondwetsherziening verklaarde het Kamerlid *Van Wassenaer van Katwijk* namens de rechterzijde, dat deze op geen enkel punt zou medewerken, als het hoofdstuk Onderwijs niet herzien werd. Dit kwam toen het eerst aan de orde. De rechtsche voorstellen en die der Regeering werden verwerpen. Er volgde een Kamerontbinding, waarbij Rechts vier zetels verloor.

Het R.K. kamerlid *Schaepman* stelde de mogelijkheid voor van subsidie aan bijzondere scholen. Dit werd aangenomen.

In de Eerste Kamer gebeurde evenwel iets merkwaardigs. Tegen den uitleg van *Van Hogendorp* in, over de beteekenis van het woord „openbaar” in de Grondwet, was door Liberalen en Conservatieven altijd beweerd, dat de Grondwet subsidie aan bijzondere scholen uitsloot. De Eerste Kamer stelde vast, dat de Grondwet die subsidie niet uitsloot, dat dus het voorstel *Schaepman* overbodig was, verwierp dus die wet. Maar het doel, de subsidie mogelijk, was bereikt.

1889.

De A.-R. Minister *Mackay* gaf de eerste subsidie.

1901.

De A.-R. Minister *Kuyper* breidde de subsidie aanmerkelijk uit. In 1905 werden de onderwijzers der bijzondere scholen ook opgenomen in de pensionneering.

1910.

De A.-R. Minister *Heemskerk* gaf het z.g. bouw-wetje (subsidie in de bouw-kosten der bijzondere scholen).

1917.

Onder het Ministerie-*Cort van der Linden* werd de bijzondere- en openbare school financieel ten opzichte der openbare kosten, in gelijke rechten gesteld. In 1920 werkte de C.H.- Minister *De Visser* in zijn Schoolwet dit nader uit.

LITTERATUUR.

a) Geschiedenis.

„Schrift en Historie”, Gedenkboek A.R.-Partij, 1928 : blz. 131 e.v.

„Staat en school”, door *Mr J. Terpstra*.

„Bibliographie van den schoolstrijd 1795 tot 1920”, door *D. Langedijk*, waarin een vrijwel volledige opgave van alle geschriften over deze zaak vermeld staan, n.l. 2206 met register op schrijvers en onderwerpen.

„Van strijd en zegen”, Gedenkboek Chr. Onderwijs 1854 tot 1904.

„De Politieke Geschiedenis van het L.O. in Nederland ; de financiële gelijkstelling 1913 tot 1920”, door *Dr C. Hentzen*.

„Thorbecke en de vrijheid van onderwijs tot 1848”, door *Dr L. W. G. Scholten*.

„De vrije school voor heel de Natie”, door *Jhr. Mr A. F. de Savornin Lohman*, 1916.

„Hoe de Onderwijswet van 1857 tot stand kwam”, door *Mr G. Groen van Prinsterer*.

„De schoolstrijd beëindigd, door *J. van der Laan*. 1920.

„Gegevens voor den schoolstrijd”. Centr. Bur. van informatie v. h. Chr. Onderwijs, 1913.

„De vrije school in de Grondwet”, door *Prof. Mr P. A. Diepenhorst*, 1913, no 10, serie 5 „Christendom en maatschappij”.

Diepenhorst : „Onze strijd in de Staten-Generaal” I.

Rullmann : „Onze Schoolstrijd”.

„ Gedenkboek van de Unie
„Een School met den Bijbel”

II. HET BEGINSSEL

1. Er zijn vele onderwijsvragen.

Voor *christenouders* : hoe krijgt ons kind goed onderwijs, het onderwijs, dat het met het oog op zijn vorming als persoon, voor gezin, maatschappij, staat en Kerk behoeft?

Voor de Kerk : hoe zullen er „goede schoolmeesters zijn, die niet alleen de kinderen leeren lezen, schrijven, spreken maar ze ook in de godzaligheid en in den Catechismus onderwijzen”, (art. XXI Dordtsche Kerkenorde) ?

Voor de *opvoedkunde* : het geheel van alle wetenschappelijke en praktische vragen, waarvan de beantwoording voor ouders, onderwijzers, schoolbestuurders en overheid van belang is.

Voor de *staatkunde* : welke taak rust, naar goede beginselen, en onder de concrete omstandigheden van het oogenblik, met betrekking tot het onderwijs op den staat, en hoe moet die taak worden vervuld ?

De vragen zouden te vermeerderen zijn; de *statistiek* stelt bepaalde vragen; de christelijke *onderwijzers* zien zich in elk tijdperk voor bijzondere vragen gesteld. Ons houdt thans de evengenoemde *staatkundige* vraag bezig.

Welke is de taak van het staatsbestuur? De vraag is er één van staatkundig beleid. Niet : wat wenschen bepaalde personen ? Niet : wat is het belang onzer partij ? Maar : wat behoort naar goede beginselen tot de taak van den Staat ?

2. De taak van den staat wisselt naar tijden en omstandigheden.

Vershil maakt het, of er in het volk ten aanzien van doel, inrichting en uitgangspunt van het onderwijs verschil van ge-

voelen en strijd bestaat dan wel eenstemmigheid. Verschil maakt het, of de godsdienst in het volksleven een kracht van beteekenis is, dan wel uit lauwheid of vijandschap terzijde geschoven wordt. Verschil maakt het, of een volk zich gewend heeft, de behartiging zijner geestelijke volksbelangen aan het staatsbestuur over te laten, dan wel daarin door eigen werkzaamheid voorziet. Verschil maakt het, of ten aanzien van het onderwijs het particulier initiatief zich krachtig doet gelden, dan wel vrijwel ontbreekt.

Van andere volken kan worden geleerd. Maar bij de oplossing der onderwijsvragen spelen *volkskarakter* en *geschiedenis* een overheerschende rol.

3. Het Nederlandsche volk is eeuwenlang een groote *geestelijke vrijheid* gewoon. Het vraagt van den staat geen geestelijke leiding. Daarbij is het naar levensovertuiging en wereldbeschouwing verdeeld, en die verdeeldheid, godsdienstig en staatkundig, heeft voor het onderwijsvraagstuk groote beteekenis.

De poging, aan ons Nederlandsche volk, in zijn meerderheid godsdienstig, 'n godsdienstlooze school op te leggen, kon niet gelukken. Die mislukte poging heeft integendeel kracht bijgezet aan de overtuiging, dat de school niet mag worden gebruikt als instrument, om in den strijd der geesten *van staatswege* invloed te oefenen.

De Nederlandsche strijd tegen deze liberale onderdrukking is geëindigd met de volledige aanvaarding van de vrijheid van onderwijs als beginsel der Nederlandsche onderwijswetgeving. Het vrije Nederlandsche volk weigerde hier een overheersching van staatswege.

4. *Vrijheid van onderwijs* beteekent niet, dat de staat ten aanzien van het onderwijs geen taak heeft.

Tot de belangen, die het staatsbestuur niet onverschillig kunnen laten, behoort ook het peil der volksontwikkeling, waarvan veelszins de plaats van het volk afhangt in den vreedzamen wedstrijd der volken. Met name van het lager onderwijs laat zich een voldoende behartiging niet denken, zonder materieele verzorging van staatswege. Wanneer ont-

stentenis van veerkracht bij de burgerij hiertoe noodzaakt, is de overheid ook geroepen, om van harentwege onderwijs te doen geven (art. XII van het A.R. program van beginselen). Dit is in Nederland nog in sterke mate het geval. Traagheid en gebrek aan verantwoordelijkheidsbesef bij vele ouders werken hiertoe mede. Voorts heeft het denkbeeld, alsof het onderwijs in de eerste plaats staatszaak zou zijn, nog bij velen wortel geschoten. Uit overtuiging of uit gewoonte laten zij dan het stichten van scholen aan den staat over.

5. *Het geven van onderwijs is vrij*, — in deze woorden is de vrijheid van onderwijs in de Grondwet vastgelegd.

Formeel is zij de vrijheid, om onderwijs te geven. Geen verlof van de overheid is noodig, om een school te openen, gelijk vóór 1857.

Materieel gaat het hier om de vrijheid van levensovertuiging der ouders. Onderwijzers of schoolbesturen kunnen wel scholen openen, maar bestaan kan een school alleen, dan als de ouders hun kinderen eraan toevertrouwen.

Aanvankelijk, toen de strijd nog ging over de inrichting der staatsschool, was de vrijheid van onderwijs een veiligheidsklep: er bestond een mogelijkheid, om naast de openbare een andere school te stichten. Maar door den loop der geschiedenis heet de vrijheid van onderwijs een andere, een *allesbeheerschende* plaats in ons schoolstelsel gekregen.

6. De groeiende *ontevredenheid* over *het staatsonderwijs* deed hoe langer hoe meer bijzondere scholen verrijzen. Naar gelang dit aantal toenam, werd de achteruitzetting meer als stuitend gevoeld en het recht op steun der overheid krachtiger bepleit. Thans heeft meer dan *twee derde* deel der natie voor *bijzonder* onderwijs gekozen en is dit als gelijkrechtigde tak van het volksonderwijs erkend. De *vrijheid van onderwijs* reikt thans veel verder dan de formeele vrijheid der grondwet, om zonder overheidsvergunning een school te openen. Zij omvat nu de verzekering van het recht der ouders, zonder financieel na-deel hun kinderen naar de school hunner

keuze te zenden. Die verzekering werd verkregen door de in 1917 in de grondwet vastgelegde financieele gelijkstelling van bijzonder en openbaar lager onderwijs ten opzichte der openbare kassen.

De waarborg tegen onderdrukking op schoolgebied ligt alzoo niet in het karakter en de inrichting van het staatsonderwijs, maar in de gelegenheid voor ieder, om onderwijs te vinden overeenkomstig eigen overtuiging.

7. *Financieële gelijkstelling tegenover de openbare kassen* is het stelsel onzer grondwet.

Niet gelijkstelling zonder meer. *Openbaar en bijzonder onderwijs zijn niet gelijk*, en kunnen niet gelijkgesteld worden. Zij verschillen principieel. Een openbare school ontstaat en bestaat door den wil van het bestuur der staatsgemeenschap. Niemand behoeft voor iets te zorgen; alles wordt van boven af klaar gemaakt. Een bijzondere school ontstaat en bestaat door de zorg van bijzondere personen, ouders of hun vertrouwenslieden, zonder voorafgaand verlot of andere beslissing der overheid. De zorg en arbeid, die dit voor de stichters en bestuurders medebrengt, zijn geen nadeel. De bijzondere school leeft van toewijding. Op den band met de ouders, die de bijzondere school in het algemeen kenmerkt, is de openbare school terecht afgunstig.

Niet gelijkstelling dus. Die is onmogelijk.

Ook niet financieële gelijkstelling zonder meer, doch *financieële gelijkstelling ten zichte der openbare kassen*. Dit is eisch van recht. Daarnaast staat wat aan vrijwillige bijdragen door bijzondere personen voor het onderwijs wordt geschonken. Hier bestaat geen aanspraak op gelijkheid.

8. *Karakter en inrichting van het staatsonderwijs* hebben tot veel strijd aanleiding gegeven. Nog altijd zijn er verdedigers van de openbare school, die meenen, dat zij voor allen geschikt is, althans geschikt kan zijn. Het feit, dat meer dan twee derde deel der natie zich van haar afwendde, bewijst wel, dat dit voor Nederland illusie is.

Door de verkregen vrijheid van onder-

wijs heeft de strijd over het karakter der openbare school *veel van zijn beteekenis verloren*. De vrije school is de oplossing der schoolquaestie.

Toch blijft de vraag bestaan, hoe de openbare school, zolang zij er is, moet ingericht zijn. De „neutrale” school is niet een ideaal, is niet de beste vervulling van de aanvullende taak, die op de overheid rust. Maar deze vraag is op den achtergrond gekomen.

Gezagsondermijning (ook tegenover het hoofd der school) en bevordering van wat staatsgevaarlijk is mag aan de openbare school niet worden geduld. Evenmin z.g.n. „staatkundige neutraliteit” tegenover nationale feesten en nationale liederen; en dit is vroeger helaas al te veel toegelaten.

9. De vraag betreffende het karakter en de inrichting der openbare school staat niet op den achtergrond voor degenen, *die de openbare school*, al of niet met behulp van dwang, *tot school van het geheele Nederlandsche volk willen maken*.

Daar zijn de onvermoeide voorstanders van de onderwijs-neutraliteit. Openbare instellingen voor allen; godsdienst privaatzaak. Het kind moet nog niet van godsdienst hooren.

Sommige voorstanders der openbare school blijven beweren, dat zij is de christelijke school bij uitnemendheid. Dit „christendom boven geloofsverdeeldheid”, dat de openbare school tot „secteschool der modernen” zou maken, heeft zijn aanhang goeddeels verloren.

Anderen pleiten voor de *kerstening der openbare instellingen*. Staat en overheid moeten voor de waarheid buigen. De school der overheid moet een school met den Bijbel zijn. Zij, die deze opvatting huldigen, zijn van geestelijken *dwang* niet afkeerig. Zij miskennen de taak der overheid, die tot dergelijke leiding in den geestelijken strijd niet geroepen is. Zij miskennen den zegen, die voor de christelijke volksopvoeding is voortgekomen uit de oplossing der schoolquaestie door de vrijheid van onderwijs. En zij blijven volslagen in gebreke, aan te geven, op welke wijze in Nederland hun denkbeelden zouden kunnen worden verwezenlijkt.

Eindelijk is er het stelsel van *facultatieve* splitsing der openbare school. Dit wil de mogelijkheid openen, voor verschillende gezindheden afzonderlijke *openbare* scholen *van hun richting* te hebben. Ook Groen van Prinsterer heeft gedurende een deel van zijn leven dat stelsel verdedigd. Het is in onze Nederlandsche historie door den gang der ontwikkeling geheel ter zijde geschoven. In de laatste jaren is echter dit plan van staats-socialistische zijde weer eens geopperd. Toepassing ervan zou de overheid in allerlei richtingsstrijd wikkelen, ook door het toezicht op de onderwijzers, t.a.v. hun levensbeschouwing, een taak, waarvoor het apparaat van 't staatsbestuur ongeschikt is.

10. De vrije school is de oplossing der schoolquaestie.

Hoe moet de verhouding tusschen bijzondere en openbare school zijn?

Uit den aard der zaak is de openbare school voor de volksopvoeding slechts een aanvulling. De staat krijgt voor zijn school alleen de kinderen, die niet op een bijzondere school gaan. Hoevelen dat zijn, zal hij moeten afwachten. De beslissing ligt bij de ouders.

Geëischt mag worden, dat de ouders vrij, volkomen vrij, ook zonder indirecte presie, zullen kiezen; ook, dat de financiële macht der openbare klassen de bijzondere school niet in den hoek duwe. Door de financiële gelijkstelling is dit verkregen. De keus is thans aan de ouders. Geconstateerd kan worden, dat het percentage der leerlingen der gewone lagere school voor het bijzonder onderwijs sterk steeg en voor de openbare school sterk daalde.

Moet de bijzondere school regel worden, in dien zin, dat de openbare school wordt afgeschaft? Het Unie-rapport wil overdracht van de openbare scholen aan oudercommissies. De wet van 1920 voerde zulke commissies in, met beperkte bevoegdheden. Het bleek aan vele openbare scholen onmogelijk, zulk een commissie te vormen door gebrek aan belangstelling der ouders. Minister Terpstra stelde een uitbreiding van de bevoegdheden der oudercommissies voor.

De grondwet waarborgt het voortbestaan der openbare school. In iedere gemeente moet zij bestaan behoudens uitzonderingen. Op deze bescherming stellen de voorstanders der openbare school grooten prijs. Intusschen beteekent deze grondwettelijke bescherming weinig tegenover de macht der feiten, hetgeen blijkt uit het groote aantal gemeenten, waar geen openbare school bestaat.

In de meeste gevallen is 't, omdat er geen leerlingen zijn. Wat de grondwet als uitzondering zag, schijnt op weg te zijn, om regel te worden.

De ontwikkeling in de practijk van het stelsel der grondwet is nog niet afgesloten. Nog steeds verliest ieder jaar de openbare school één procent van het totaal aan de bijzondere school. Binnen vijf jaar zal deze aldus drie vierden der leerlingen kunnen tellen. Mogelijk is het, dat het verloop nog sneller gaat.

Waarom zouden de ouders der leerlingen der openbare school bij voortduring blind blijven voor de voordeelen der bijzondere school? Men hoort soms reeds de klacht, dat de openbare school in vele plaatsen bestuurd wordt door een gemeenteraad, welks leden zelf hun kinderen naar bijzondere scholen zenden. Vandaag of morgen zullen de voorstanders van „neutraal” onderwijs de school voor hun keuze wel zelf willen bestudeeren.

11. In het *onderwijsbestaan* (wetgeving en uitvoering) moeten de aangegeven beginselen worden verwezenlijkt.

De bijzondere school moet, om op de financiële gelijkstelling aanspraak te hebben, aan zekere voorwaarden voldoen ten aanzien van peil en inrichting (o.a. rechtspositie der onderwijzers).

Naar den juisten eisch der grondwet moeten die *voorwaarden* bij de *wet* worden bepaald. Zij mogen niet afhangen van het wisselend goeddunken van de regeerders van het oogenblik.

Die eischen, aan het gesubsidieerd bijzonder onderwijs te stellen, moeten volgens de grondwet de *vrijheid van richting* eerbiedigen! Zij moeten met name de *vrijheid* betreffende de keuze van *leermiddelen* en de aanstelling van *onderwijzers*

eerbiedigen. Hier liggen de gevoelige plekken van de vrijheid van onderwijs!

Zijn de wettelijke voorschriften met deze beginselen in overeenstemming? Laten de subsidievoorwaarden en hare toepassing die vrijheid onaangetast?

Enkele bepalingen, in 1920 ingevoerd, zijn later geschrapt zoo het verbod, aan een gesubsidieerde school hooger schoolgeld te heffen dan aan de openbare school, en de verplichting, omtrent benoemingen aan gesubsidieerde scholen overleg te plegen met het rijksschooltoezicht. Tegen enkele nog bestaande voorschriften bestaat wel bezwaar. Zoo tegen den eisch, dat 22 uur per week onderwijs wordt gegeven in de verplichte vakken, waardoor voor het godsdienstonderwijs niet of nauwelijks genoeg tijd overblijft. Minister Terpstra stelde in overeenstemming met de staatscommissie verlaging van dit cijfer voor. Ook wordt wel bezwaar gemaakt tegen de opneming onder de verplichte vakken van de lichamelijke oefening; het onderwijs hierin zou intusschen op weinig bezwaren de wijze plaats kunnen vinden.

12. De *financieele regeling* van de verhouding tusschen overheid en bijzondere school is niet eenvoudig. In de eerste plaats heeft men te doen met twee autoriteiten. Rijk en gemeente, welke in de historische ontwikkeling van het schoolwezen beide een plaats en taak hebben gekregen, welke zij ook op practische gronden moeten behouden. Voorts is de *maatstaf* voor de vergoeding van de uitgaven der bijzondere school niet gemakkelijk te vinden.

Liefst zou men een maatstaf hebben, die algemeen en objectief geformuleerd is. Daarbij moeten niet licht geschillen kunnen opkomen. Aan de overheid moet geen zeggenschap gegeven worden over de wijze van besteding der gelden door de bijzondere school. Voor willekeur moet geen plaats zijn. Tevens moet in ieder bijzonder geval billijk geoordeeld worden, niet méér subsidie gegeven dan noodig is en ook niet minder dan noodig is. Een zoodanige maatstaf, algemeen geformuleerd en tevens aan ieder bijzonder geval volkomen recht doende wedervaren, ware wel een schaap met vijf pooten.

Thans kent de wet in hoofdzaak drie onderscheiden maatstaven voor vergoeding van drie groepen van uitgaven:

a. De *bouwkosten*. Zij worden vergoed naar *behoefte*. Dit brengt mee beoordeeling van die behoefte van overheidswege, beslissing door het Departement van geschillen tusschen gemeente en schoolbestuur over keus van bouwterrein, bouwstek enz. Die inmenging is zeker niet begerlijk, maar voor de zeer belangrijke bouwkosten, die niet jaarlijks terugkeeren, is zij te aanvaarden. Geschillen komen voor, doch niet dikwijls, reeds omdat men niet dikwijls bouwt. Voor de vergoeding van exploitatiekosten zou dit stelsel onbruikbaar zijn, immers leiden tot onafgebroken toezicht en geplukhaar over dikwijls kleine uitgaven.

b. De *salarissen* der verplichte onderwijzers. De uitgaven hiervoor worden vergoed naar den *vasten maatstaf* van het bezoldigingsbesluit, welke ook bij de salariering van onderwijzers aan openbare scholen worden gevolgd. Dit stelsel werkt gelijkmatig en geeft weinig aanleiding tot geschillen. Met bijzondere omstandigheden wordt niet gerekend. De vaststelling der salarissen van rijkswege bevordert echter de bedenkelijke voorstelling, alsof ook bijzondere onderwijzers rijksambtenaren zouden zijn. Een voordeel is, dat tusschen schoolbesturen en onderwijzers salarisquaesties niet kunnen voorkomen.

c. De *exploitatiekosten*. Vergoeding naar de individueele behoefte van iedere school is hier onbruikbaar. Een vaste standaard kan niet worden aangegeven; de verschillen tusschen de eene school en de andere zijn daarvoor (evenals ten aanzien van de stichtingskosten eener school) veel te groot. In 1920 heeft men voor de vergoeding dezer kosten als maatstaf genomen *de gemiddelde kosten per leerling van het openbaar onderwijs in de gemeente*, in dier voege, dat bovendien niet méér dan de werkelijke kosten der bijzondere school worden vergoed. Deze maatstaf is onbillijk, wanneer de openbare school bijzonder hooge of bijzonder lage kosten aanwijst

ten gevolge van oorzaken, welke voor de bijzondere school niet gelden. Bij de onderwijsbezuinigingswet van 4 Augustus 1933 heeft de Regeering de bevoegdheid gekregen, een minimum of maximum of beide per leerling te bepalen voor de door de gemeente aan de bijzondere school te vergoeden exploitatiekosten, zoodat thans drieërlei maatstaf bestaat: de gemiddelde kosten per leerling der openbare school, de werkelijk gedane uitgaven, en eventuele standaardbedragen door de Regeering bepaald. Deze gegevens zijn objectief; de schoolbesturen zijn in de besteding der gelden vrij. Doch een ideale regeling is nog niet verkregen; belangrijk verschil bestaat er tusschen de uitkeering per leerling in de eene gemeente en in de andere; dat verschil heeft niet altijd een redelijken grond.

De conclusies van het gewijzigde Unierapport spreken van „de kosten van een gewone, eenvoudig ingerichte lagere school”. Maar wat is gewoon? Wat is eenvoudig? Een nieuw schoolgebouw van een christelijke school, dat thans als „smaakvol, doch eenvoudig ingericht” wordt beschreven, zou 30 jaar geleden een „schoolpaleis” zijn genoemd.

13. Haar *principieele* oplossing vindt de onderwijsvraag in de grondwet; haar *practische* oplossing in de soms ingewikkelde voorschriften der lageronderwijswet en in de ten-uitvoer-legging van die voorschriften door de daarvoor aangewezen autoriteiten. *Voortdurende waakzaamheid is noodig!* Anders gaat de vrijheid in de praktijk verloren door een ingrijpen van de regeering en hare ambtenaren, misschien met de beste bedoelingen gedaan, misschien ook met den opzet, de vurig bestreden vrijheid geleidelijk weer te ondergraven. Die waakzaamheid moet worden betracht door overheidspersonen, — zij bezwijken anders licht voor de verleiding, hun macht ten beste te gebruiken, al moet de vrijheid er weer een veer bij laten —; door de Staten-Generaal; door nationale onderwijsorganisaties; en niet het minst door de schoolbesturen en onderwijzers. Bij deze waakzaamheid zal het bijzonder onderwijs sterk staan, wanneer het ook zelf

een *loyale opvatting* aan den dag legt van zijn rechten en plichten.

De klachten over eindelooze splitsing van de bijzondere school zijn vaak schromelijk overdreven, gelijk herhaaldelijk is aangetoond. Maar er zijn gevallen geweest, waarin de splitsing niet gemotiveerd was. Met het stichten van een afzonderlijke school voor de eigen kerk of het eigen geucht moet groote soberheid worden betracht. Daarvoor is te meer reden, nu ook voor de openbare school de Regeering paal en perk wil stellen aan het misbruik der kleine scholen, wanneer binnen redelijken afstand een andere openbare school gevonden wordt. Loyale medewerking te verleen aan de noodzakelijke bezuiniging is mede plicht der bijzondere school, door het zooveel mogelijk herplaatsen van wachtgelders, door het beperken van exploitatiekosten, door weerstand te bieden aan de opdrijving der bouwkosten.

Waakzaamheid is in het bijzonder noodzakelijk bij *wijzigingen der lageronderwijswet*. Met name moet weerstaan worden *iedere poging, om de stichting van bijzondere scholen afhankelijk te stellen van een staatsvergunningen en van de beoordeeling harer noodzakelijkheid door een openbare autoriteit*. Telkens weer worden pogingen daartoe gedaan, geheel in strijd met wat ook de bevredigingscommissie en hare voorzitter Dr Bos indertijd wilden. De *bijzondere school* is niet een veiligheidsklep, een tegemoetkoming aan bezwaarden, die hun bezwaren voor de Overheid aannemelijk moeten maken, maar zij is *een volgerechtigde tak van ons volksonderwijs*, door de *groote meerderheid* van het Nederlandsche volk boven de openbare verkozen! De vrijheid van onderwijs en de financiële gelijkstelling zijn niet een toeworpen gunst, maar een *erkend recht*.

LITTERATUUR.

Geschiedenis.

De bij I (Geschiedenis) opgegeven werken, en voorts:

Dr J. Woltjer „Wat is het doel van Christelijk Nationaal Schoolonderwijs?”
Tweede druk (Wolters, 1911).

Mr Th. Heemskerk „De bijzondere school de oplossing der schoolquaestie”. Rede

Verscheidenheden

De Vrouw — de Politiek

Zóó op 't eerste gezicht zeg je : die twee passen nu heelemaal niet bij elkaar.

De levenskringen van de meeste vrouwen worden toch practisch begrensd door de muren van haar huis... haar schoollokaal... haar winkel... haar ziekenhuis... en met vreugde laten de meesten het terrein van 't politieke leven aan den man over.

O ja... er is een groot verschil te zien tusschen de vrouwen van honderd jaar geleden en die van nu.

Jo van Ammers' opstandige Miebetje, zouden we in onzen tijd heelemaal niet zoo opstandig vinden, maar voor de meeste vrouwen is bij al haar vooruitstrevendheid het woord „politiek” toch niet direct beminnenswaard.

in de jaarvergadering van den Schoolraad. 11 April 1928. (Bij den Schoolraad uitverkocht; opgenomen in het 38e jaarverslag van den Schoolraad).

D. Langendijk „De strijd om den Bijbel op de School” (Van Bleek, 1928).

P. de Zeeuw „De worsteling om het kind” (Kirchner, 1925).

Voor verder gaande studie :

Handelingen van het 1e, 2e en 3e Nationaal Christelijk Schoolcongres (Kok, 1913, 1920 en 1923).

Statistiek van het Gewoon en Uitgebreid Lager Onderwijs 1930, 1931 en 1932 (Landsdrukkerij, 1933) en verdere onderwijsstatistieken van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

In : Nederlandsch Bestuursrecht (Samson, 1932) het Hoofdstuk „Onderwijs” door mr. V. H. Rutgers. Zie ook de daar opgegeven litteratuur over de onderwijswetgeving en hare geschiedenis.

„Herziening der Lager-Onderwijswet”. Bijdragen van mr. V. H. Rutgers (Drukkerij 'De Standaard, 1931 en later).

Het is zoo 'n beetje synoniem met saai en dor... ja er zijn vrouwen genoeg, die vinden dat aan politiek „een luchtje” is en niet een aangenaam.

Toch geloof ik, dat het Dr Kuyper geweest is, die door zijn kunstenaarsgeest, door zijn — mag ik het zóó eens zeggen — *romantische heldenfiguur*, ook de vrouwen gedrongen heeft tot tenminste *gespannen* toekijken bij het *politiek steekspel*.

Daar komt bij, dat hij ook den Christen weer duidelijk maakte hoe er geen enkel levensterrein is, waarvan de Christus niet zegt : dat is *Mijn*... en dat hij zóó de belangstelling opvorderde voor elke levensuiting.

Dát hebben de antirevolutionaire vrouwen heel goed gevoeld en hoe langer hoe meer gaan zij zien, dat geen gebied dor of saai is, waarop hun Heiland Zijn kruisbanier plantte.

De hoofdartikelen in de Christelijke dagbladen staan niet langer bij feuilleton en advertenties achter... zij worden gelezen óók door onze vrouwen, die daardoor langzamerhand zijn opgevoed tot een meeleven op alle gebied.

Voor de *practische* politiek voelt slechts een enkele vrouw, maar als het aankomt op de belangen van gezin en school, van maatschappij en staat, dan interesseert zij zich hiervoor evengoed als de man !

Dat doet ze *zeker* in *onzen tijd* !

De geweldige worsteling, die we allen met ingehouden adem volgen, doet ook de vrouw vragen : waarom... waartoe... en hoe ? Nu alles, wat wij rotsvast meenden te staan, alles, waar wij van kind af mee zijn opgegroeid, van zijn fundamente schijnt getild te worden. voelt ook de vrouw hoe haar huis wankelt en zou zij geen intense belangstelling hebben voor de vraag, waar zij straks zal worden ondergebracht en hoe haar huis er na den storm zal uitzien !

Daarom wordt in onze huizen door mannen en vrouwen gesproken over wat in „Nederlandsche Gedachten” geschreven staat en zijn Unie, Nationaal Front. N.S.B voor haar géén klanken zonder meer.

Wij, vrouwen, voelen hoe ook wij bij al deze dingen ten nauwste betrokken zijn Wij laten onze mannen niet alleen staan.

Wij lezen en praten en denken en... bidden met hen mee.

Dan zijn er veel dingen, die ons met zorg vervullen. Hoe zou dit anders kunnen in dezen tijd?

Maar daarnaast hebben wij ook nu onze vreugden....

Een groote vreugde is het als wij voelen, hoe wel de muren van ons huis kunnen wankelen en misschien wel verschuiven. maar hoe toch de fundamenten vast blijven.

Er zijn zooveel partijen en groepen, die alles, waarvoor zij streden... alles waarvoor zij enthousiast opkwamen, door de Europeesche orkanen zien weggesleurd... de psalmist zou zeggen: men kent en vindt hun standplaats zelfs niet meer.

Het werd alles verwoest omdat het idealen waren voor *dit* leven, idealen alléén op economisch of sociaal gebied, idealen voor een mooier, vrijer, ruimer leven hier op aarde.

En nu op economisch en sociaal gebied alles aan 't veranderen, aan 't wankelen, aan 't omkomen is, waarop zij hebben gerekend... vervagen hun idealen tot herschenschimmen en grijpen hun opgeheven handen in 't luchtledige

Nu weten wij absoluut niet, wat er met alles, wat door onze partij in den loop der jaren mocht worden gebouwd, wat bij elkaar gebracht en bij elkaar gebeden is, gebeuren zal.

Dat we het alles niet ongerept bewaren zullen... dat het groote veranderingen zal ondergaan of al heeft ondergaan... och, dat zien we allemaal wel.

Maar één ding hebben we in de afgelopen maanden wel diep gevoeld... de *beginnselen* waaruit dit alles opgegroeid is, *blijven*.

Dat weten we zeker, want die *beginnselen* liggen in het Woord van God, dat stand houdt tot in eeuwigheid.

Laat er dan veel veranderen... het kan ons leed doen, want we hebben het lief gekregen — wanneer voelen we het heviger, dan wanneer we het moeten missen?...

Laat er dan veel verdwijnen... we staren het met weemoed na....

Maar wat we overhouden is altijd méér.

Want we houden over, het vaste fundament, waarop in elken tijd en onder elke omstandigheid direct weer begonnen kan worden met nieuwbouw.

We weten heelemaal niet hoe Europa er, wanneer 't weer vrede is, uit zal zien en òòk niet hoe ons land dan zijn zal.

We weten òòk niet wat er van het werk onzer partij behouden kan worden.

Maar we weten zeker, dat de *beginnselen* niet behoeven herzien te worden... die zijn in orde en ze leven ook in de harten van duizenden anti-revolutionaire vrouwen.

We zullen mèt onze mannen en kinderen God bidden, dat Hij ons nog laat houden, het goede dat Hij ons schonk... en mocht Hij het beter vinden het ons te ontnemen, dan zullen we probeeren ook in dien weg stillekens achter Hem aan te gaan...."

Maar nooit kan uit ons hart genomen worden de schat van groote waarde, die God Zelf er eens in legde en Die Hij Zelf behoeden zal.

L. A. C de Br.

Christelijk-Sociaal, juist nu!

Het mag een verblijdend verschijnsel genoemd worden, dat in de afgelopen maanden door talloze publicaties, niet in het minst in dit veel- en graaggelezen blad, telkens weer blijkt, dat de in onzen kring verkondigde *beginnselen* niet afhankelijk zijn van de omstandigheden van tijd en plaats en dus feitelijk eeuwigheidswaarde hebben! Is, het niet bij velen onzer zoo, dat men juist *nu* daarvoor nog meer oog gaat krijgen dan bijv. in de afgelopen jaren?

De problemen van den dag — waaronder met name de monetaire en technisch-economische — namen ons volk dermate in beslag, dat wij haast vergaten, dat onder en achter dit alles de onwrikbare Godsopenbaring stond, waaruit de Evangeliebelijders hun *beginnselen* putten voor het leven van staat en maatschappij. Men achte — terecht — deze *beginnselen* onaantastbaar en kon zich nauwelijks voorstellen, dat er een tijd zou aanbreken, waarin men het opnieuw met alle gloed en overtuiging, waarover een mensch beschikt, voor deze

beginselen zou moeten gaan opnemen. En nu keeren we op ons uitgangspunt terug; we gevoelen de hernieuwde confrontatie met deze in onzen kring overbekende beginselen, die naar onze diepste levensovertuiging de waarheid, het geheim van het menschenleven op aarde, ontsluiëren, als een verkwikkend bad; wij worden daardoor gesterkt en behoeven aan hetgeen vroeger werd uiteengezet en geleeraard geen titel en jota toe te voegen. Wij zeggen dit zonder zelfverheffing, maar constateeren het eenvoudig.

Wie zou thans bereid zijn een enthousiaste verdediging van het meest volstreckte economisch individualisme te leveren? Toch waren er vroeger menschen, die hierin onder gelijktijdige, haast mystieke bewierooking van het recht van de z.g. vrije persoonlijkheid, een soort Evangelie zagen. Hetzelfde zou van het Marxisme in zijn orthodoxe en meer moderne schakeeringen kunnen worden gezegd. En zoo zou men kunnen doorgaan. Er blijkt een *wezenlijk* verschil te bestaan tusschen al deze stroomingen, die tenslotte hun bron vinden in de wankele menschelijke Rede en de Christelijke beginselen die op de Woordenopenbaring terug te voeren zijn. Deze blijven onverminderd hun gelding behouden, ongeacht de wisseling van tijd en plaats.

Geldt dit voor het staatkundig leven, in niet mindere mate is dit op maatschappelijk terrein van toepassing. Al moet stellig de christelijke actie op staatkundig terrein worden *onderscheiden* van die op maatschappelijk terrein en in de dagelijkse praktijk ook reëel gescheiden, beiden hebben gemeen, dat zij telkens gekruist worden door opvattingen en beschouwingen uit het andere kamp, die ons min of meer vertrouwd in de ooren klinken. Juist daar is oppassen de boodschap, omdat, indien twee hetzelfde zeggen, zij beiden nog niet hetzelfde willen. Treffend wordt dit gedemonstreerd aan de „christelijk-sociale gedachte” gelijk men veelal samenvattend de christelijke beginselen op maatschappelijk terrein pleegt aan te duiden.

Wat houdt deze christelijke sociale gedachte in? Wij meenen dit niet beter te kunnen weergeven, dan door te herinne-

ren aan de samenvatting, die *Prof. Slotemaker de Bruïne* daarvan gegeven heeft in het vlugschrift „Ons goed Recht”. Wat hebben wij noodig? zoo vraagt de schrijver zich af, en vervolgt dan:

In de eerste plaats de overtuiging, dat *de mensch meer waard is dan geld*, en dat hij, omdat hij mensch is, ook bij economische overwegingen moet prevaleeren. Men kan het ook zeggen in dezen vorm: er zijn menschen, die in strijd met wat de „plutocraten” in Nederland altijd hebben gewild, overtuigd zijn, dat de mensch in zijn menschenwaarde moet worden erkend.

In de tweede plaats hebben wij *samenbinding* noodig tegenover het afgrijselijk individualisme met zijn kringetjes en groepjes en eigenbelangetjes.

In de derde plaats moeten wij hebben *solidariteit*. Niet meer het uiteenrukken van het ééne volk in klassen, groepen en standen, geen plaats meer voor de verbittering, welke door de ongewenschte tegenstellingen ontstaat, maar solidariteit.

In de vierde plaats behoeven wij gerechtigheid. Niet de willekeur, die doet wat zij kan, die gelooft, dat zij 't mag, omdat zij het kan, maar gerechtigheid.

Tenslotte dan in de vijfde plaats erbarmen. Erbarmen met het zwakke, in tegenstelling met de Darwinistische beginselen, die leeren, dat hetgeen zwak is, in zijn zwakheid door het sterke vertreden mag worden en onder moet gaan.

Dit zijn vijf beginselen, waarmee ieder werker op sociaal terrein rekening moet houden. Dit zijn vruchten welke een ieder gaarne zou plukken. Dit zijn beginselen waar een ieder, ook degene, die niet op christelijke basis staat, om roept. Zij erkennen dus, dat ze ontbreken; anders zouden zij er niet om roepen. Zij zeggen dus, dat waarlijke samenleving zonder deze kenmerken niet mogelijk is”.

De slotwoorden van dit citaat plaatsen ons onmiddellijk in de geponeerde probleemstelling. Juist deze vijf beginselen immers worden door verschillende groepen thans luide van de daken verkondigd.

„*De mensch meer dan geld*”; anders gezegd: geen goud, maar arbeid!

„*Samenbinding*”; wie denkt hier niet aan het „concentratiegeroep” uit onze dagen, dat vooral de eerste maanden na de capitulatie niet van de lucht was?

„*Solidariteit*”; onwillekeurig komen uitspraken als: „het groepsbelang gaat voor het eigenbelang, het gemeenschapsbelang gaat voor het groepsbelang” hier voor den geest!

„*Gerechtigheid*”; wat wordt de „plutocratie of welke aanduiding men verder mag benutten, niet bestreden, met een beroep op deze gerechtigheid! Wie zal nu zeggen, dat zijn opvatting, zijn streven, niet rechtstreeks de gerechtigheid naajaagt?

„*Erbarmen*”. Onze tijd is er vol van.

Zullen wij dus maar onze christelijke-sociale gedachte, gelijk die, o.m. wordt uitgedragen door de christelijke maatschappelijke organisaties van arbeiders, boeren, middenstanders en werkgevers, beschouwen als liggend ten grondslag aan het streven van den huidige tijd? En daarmee tegelijkertijd aflaten van het bepleiten van het goed recht van eigen principiele organisaties op het maatschappelijk erf? Dat zij verre! En wij grijpen ter adstructie alweer naar bovengenoemd geschrift, dat een vergelijking trekt tusschen een *kerstboom* en een *vruchtboom*. Aan den eerste zijn de vruchten *vastgebonden*; aan den laatste zijn de vruchten aan het levende hout *gegroeid*. Anders gezegd: wanneer de beleden beginselen, ook op het maatschappelijk erf, niet staan onder de voortdurende bedauwende werking van nauwgezet en biddend Schriftonderzoek; sterker: wanneer de maatschappelijke richtlijnen niet worden overwogen en vastgesteld in het wedergeboren, naar God gericht hart, bestaat er geen enkele waarborg, dat zij ook duurzaam zullen beklijven! Biedt onze historie daarvan niet voorbeelden te over? Wij herinneren slechts aan allerlei welgemeende, doch mislukte maatschappelijke experimenten van Utopisten van allerlei gading.

En zou onze tijd zich nu daarin onderscheiden van den voorafgeganen, dat los van den peiler van het Christelijk geloof — goede beginselen duurzaam blijven zegevieren? Immers neen!

Wij komen tot onze slotconclusie: wie de christelijk-sociale gedachte wil bevorderen, sluite zich allereerst aaneen in een eigen organisatie van geestverwanten. Niet om daarmee het geheel te breken, om de splijtzwam in ons volksleven in te dragen. Hoe vaak is dit niet weerlegd en hoe dikwijls zal het niet opnieuw moeten geschieden om de oogen te openen!

De christelijke organisaties zullen juist de exponenten dienen te zijn van een zuiver *nationale* actie, ook op maatschappelijk terrein. Zij hebben bevruchtend op het geheel in te werken. Een kachel verwarmt toch ook niet slechts zichzelf, maar juist haar geheele omgeving!

Dat dit een ontzaglijke verantwoordelijkheid beteekent voor al diegenen, die i georganiseerd verband de christelijk-sociale gedachte wenschen uit te dragen, is zonder meer duidelijk! Hoe spoedig toch gaat men in hetgeen slechts *middel* tot bereiking van het doel is, een doel zelf zien. De Duitschers noemen dit: *Selbstzweck*. Welnu, *Selbstzweck* hebben de aparte Christelijke organisaties geen van allen; niets ware hun begeerlijker, dan zichzelf overbodig te proclameeren, daar alle bedrijfsgenooten gelijkelijk over de principiele levensvragen dachten. Dan — maar ook dan alleen — zou de onverdeelde eenheidsorganisatie door ons worden begeerd. Maar zoover zal het in deze door de zonde verscheurde wereld wel niet komen! Er zoolang hebben alle Christus-belijders met ootmoedigheid en in gehoorzaamheid elkander te zoeken in de eendrachtige bepleiting der christelijk-sociale beginselen. Zeker, nu alles gist en woelt. Niemand mag daarbij achter blijven. Ook de staatkundige groepeerings mag haar oog niet sluiten voor die belangrijke zaak op het maatschappelijk erf.

Christelijk-sociaal, juist nu!

In volksgeloof alleen ligt nationale kracht. Dit blijkt in de volkshistorie ook van onzen leeftijd.

GROEN, 1866.

Het verkondigen van beginsels

In het vorige nummer behandelde ik „het verkondigen van beginsels” in het algemeen. Toen ging het over de vraag van Groen van Prinsterer of het verkondigen van beginsels een weinig beteekend werk was en hoe hijzelf daarop het antwoord gaf. Die vraag en dat antwoord waren natuurlijk niet willekeurig gesteld. Ze houden verband met een in „Ongeloof en Revolutie” voorafgegane bespreking over de *taak* van hen, die met „betere” beginselen bekend zijn. In dat bedoelde nummer werd ook gesproken over de kracht van het beginsel. Groen schrijft: „Om te weten wat ons, in den ernst der tijden te doen staat, behoort op de kracht der Christelijke beginselen te worden gelet”. Het is dus zoo, dat, waar het de roeping der Christenen geldt, gewezen moet worden op de kracht van het christelijk beginsel. „Er ligt in de vrijmoedige belijdenis uwer overtuiging *een vermogen*, waarvan de werking alleen aan Hem, die den wasdom geeft, bekend is”, schrijft Groen. De belijdenis, welke haar uitdrukking vindt in dezen bijbeltekst, namelijk te verkiezen om met het volk van God kwalijk gesteld te worden, dan de geniegingen der zonde voor een tijd.

Maar, wat is nu de eigenlijke taak?

Dit, dat wij verplicht zijn, als wij door aanleg, studie maatschappelijke betrekking er toe worden geroepen, met alle macht te verrichten wat onze hand vindt om te doen. Wij moeten getrouw zijn, een iegelijk op eigen post. Laat ons bedenken, dat, zoo het ons niet gegeven is groote dingen te verrichten, de ergste ontrouw in de kleinste zaken kan worden gepleegd. Wij moeten vooral niet verachten, wat de wereld klein acht. Mij komt in gedachten een adventspreek van 8 December 1940. Het ging dien Zondagmorgen over de laatste verzen van Jesaja 60: „De kleinste zal tot duizend worden en de minste tot een machtig volk. . . .”. Uit het kleine bouwt God het groote op. Uit het kleine beginsel weet God het groote te ontwikkelen. Uit het onaanzienlijke komt het volheerlijke. Abraham was klein in een heidensch land. Zijn eenigste bezit was de akker van Efron,

het graf van Sara. Maar God had Zijn verbond met hem opgericht. „Mij aangaande, zie Mijn verbond is met u; en gij zult tot een vader van menigte der volken worden”. Israël was klein in Egypte. Christus was klein in Bethlehem's stal. De genade en vrede van de heiligen zijn eerst gelijk een mosterdzaad, maar zij groeien en vermenigvuldigen, en maken dat de kleinste tot duizend wordt en de zwakste gelijk David. We moeten dus iets niet te gauw geringschatten. „Van mij hebt gij geen geringschating te wachten van eenigen arbeid”, is Groen's stevige gezegde. Hij kon het den apostel nazeggen: „Want ik schaam mij het Evangelie van Christus niet, want het is *een kracht* Gods tot zaligheid. . . .”. Kracht, vermogen, vastheid, onwrikbaarheid. Zonder de kracht is het Evangelie slechts een doode letter. Het roept tot handelen en strijden en niet alleen tot zwijgend getuigen. Strijdbare helden in kerk en staat, in huisgezin en school en maatschappij. Om deze banier heeft eertijds Groen van Prinsterer de Christenen hier te lande trachten te vereenigen. Om deze banier scharen wij ons thans nog. Dat wil zeggen, dat wij intens verder blijven arbeiden op de grondslagen, welke in het verleden zijn gelegd. Als propagandisten trachten we anderen een duidelijk inzicht te geven van de beginselen, welke onvermoeid door Groen, Kuyper en Colijn zijn verkondigd. Als leden van de vereenigingen en clubs blijven we niet achter om onze kennis te verrijken. Niet afwachten, maar medehelpen in het bouwen en organiseeren, in het verstevigen der grondslagen

Nadenken over hetgeen was, is en komen zal. Wij hadden onze vertegenwoordigers in de beide kamers der Staten-Generaal. De Deutsche autoriteiten hebben de Staten-Generaal op heden uitgeschakeld. De heer D. Gosker heeft in het November-nummer ook reeds daarop gewezen, waar hij schrijft: „Deutsche autoriteiten regeeren en stellen vast wat naar hun inzichten nuttig en noodig is”. „Zoolang zij geen aanleiding hebben den wil van het Nederlandsche volk te kennen, wordt op dit volk geen beroep gedaan”. Dat wil intusschen niet zeggen, dat de

Nationale figuren

Gijsbert Karel

Het is een begrijpelijk verschijnsel, dat in deze dagen onze blik zich naar het verleden richt, zoowel om er moed uit te putten als om de fouten na te speuren, die dat verleden hebben aangekleefd. Aan verdieping in de glorierijke dagen heeft men op zichzelf niet veel. De 16de en 17de eeuw beloven in onze dagen geen herhaling van dien tijd. Maar wel kan de levensschets van de grooten uit vroegeren tijd er toe bijdragen ons inzicht in gebreken en deugden van ons volk te verhelderen.

Daarom zijn we voornemens van tijd tot tijd zulke schetsen in „De Nederlandsche Gedachten” op te nemen en dat te doen in een vorm die ook bereikbaar is voor de meer eenvoudigen onzer lezers.

We beginnen dan met een figuur, die thuis hoort in de laatste jaren van de Republiek en in den Franschen tijd, Gijsbert Karel van Hogendorp.

Van Hogendorp is ook daarom een beschouwing waard, omdat hij behoort tot de veelomstreden personen uit onze geschiedenis, hoog verheven en diep verhuisd. Pas de laatste jaren zijn de omtrekken van zijn gestalte definitief geteekend en blijft nog het werk om de details aan te vullen.

Gijsbert Karel van Hogendorp (geb. 27 October 1762) is van geboorte een Rotterdammer uit een oud patricisch geslacht, welks leden in de Republiek en dan speciaal in Rotterdam verschillende ambten

Kamers der Staten-Generaal zijn opgeheven; zij blijven in haar tegenwoordige samenstelling gehandhaafd. Derhalve blijft de vraag actueel: „Wat dunkt U van ons Parlement?” Daarom zijn we verplicht ook over een vraag als deze onze gedachten te laten gaan. Maar dan zoo, dat we den band met de Schrift en de Historie stevig blijven vasthouden.

P. Bijl Czn.

bekleed hadden. Ook zijn vader was lid van de vroedschap en zijn benoeming (1769) tot lid van Gecommitteerde Raden van Holland maakte het noodig, dat de familie naar Den Haag verhuisde. Dit bezorgde haar vele belangrijke connecties, in de eerste plaats met den Stadhouder en Prinses Wilhelmina. Maar het vorstelijk Den Haag eischte ook een hoogen staat van leven, die den oppervlakkigen vader Willem uitstekend beviel. Zijn financiën echter waren tegen dit luxe leven niet bestand, bovendien mislukten eenige malen speculatie's aan de beurs en het resultaat was, dat een faillissement dreigde, als de familierelatie's niet wilden bijspringen en Willem van Hogendorp zelf de handen uit de mouwen wilde steken. Waar was de kans op 't spoedig bijeenbrengen van geld grooter dan in Indië? De Stadhouder wilde hem wel zijn protectie verleen en zoo vertrok begin 1773 Willem naar Indië als benoemd Resident van Rembang op Java. Alleen, want de opvoeding der kinderen maakte het noodig, dat zij in Holland achterbleven en met hen de moeder.

De kinderen, dat waren 4 zoons en twee dochters. Dank zij de reeds genoemde connecties, slaagde Mevr. van H. er in om haar beide oudste kinderen, Dirk en Gijsbert Karel geplaatst te krijgen op de kadettenschool in Berlijn. Zelf bracht zij haar 12 en 11-jaar oude zoons naar die gloednieuwe omgeving.

Het moet wel een geweldige overgang geweest zijn van het prachtige huis in het Noordeinde naar de kale strengheid van de Friedericiaansche kazerne. De eenige vergoeding was, dat de beide jongens van den aanvang af toegang hadden tot de groote wereld in de Pruisische hoofdstad, o.a. tot de salon van den gezant der Republiek, van die van Engeland en Rusland. Ook het leerprogram was wel geschikt om een behoorlijk veelzijdige ontwikkeling te waarborgen, maar het werd opgediend op de gebruikelijke Pruisische wijze.

Vijf jaren bracht Gijsbert Karel in deze school door en het zijn geen slechte geweest. Hij zal altijd met waardeering van

deze periode in zijn leven blijven spreken. De grondslagen zijn er gelegd voor zijn militaire opleiding, maar hij heeft er ook geleerd om zich heen te kijken, andere opvattingen te leeren kennen, vreemde toestanden kritisch te bezien en bovenal, hij is op deze wijze onttrokken geweest in de meest ontvankelijke jaren van zijn leven, aan de versuffende en verlamdende sfeer in het Vaderland.

Wij kennen Gijsbert Karel's leven te Berlijn het best en het uitvoerigst uit de talrijke brieven, die hij geregeld naar huis stuurde en uit de antwoorden er op van zijn moeder. We zien hem als een buitengewoon leergierigen jongen, wien het niets te veel is, eens een extra les te volgen. Hij heeft een geweldige belangstelling voor litteratuur in haar meest veelzijdige verschijningen en valt dan ook tusschen zijn kameraden direct op, door zijn vroegwijze, zoo niet eigenwijze kennis, en een zelfgezocht isolement. Wat erger is, we bemerken de eerste symptomen van dat karaktergebrek, dat hem zijn heele leven in zijn loopbaan zou hinderen, wat velen van hem zou vervreemden: zijn eigenwaan, zijn ijdelheid, zijn hinderlijk op den voorgrond stellen van eigen opvatting en overtuiging.

Hoezeer zijn kennis opgemerkt en gewaardeerd werd, blijkt wel hieruit, dat hij gekozen werd om in een fraaie toespraak den Russischen Grootvorst Paul welkom te heeten, toen deze bij een bezoek aan Berlijn ook de kadettenschool inspecteerde. De Grootvorst werd bij die gelegenheid vergezeld door Prins Hendrik, den broer van Frederik den Grooten, en Gijsbert Karel zal wel niet vermoed hebben, dat hij tegenover zijn toekomstigen bevelhebber stond.

In 1778 brak de Beiersche Successieoorlog tusschen Oostenrijk en Pruisen uit. Dat was een gelegenheid voor den van groote daden droomenden Gijsbert Karel om alle moeite te doen een aanstelling tot officier te krijgen en de opleiding der kazerne met het oorlogsterrein te verwisselen. Het viel hem niet mee: het Pruisische leger zat niet te wachten op een

tengeren kadet van 15 jaar. Na lang smeeken en veel geloop slaagde hij er toch in een plaats te krijgen, die voor hem werd ingeruimd en waaruit dus de overbodigheid bleek, als vaanonker bij het regiment van Prins Hendrik van Pruisen. De weinig belangrijke veldtocht, hoofdzakelijk bestaande uit schermutselingen, begon in de herfst en hield het leger gedurende den winter in de kwartieren. Deze veldtocht werd een beproeving voor den vaanonker, wien zelfs het dragen van het hem toevertrouwde vaandel te zwaar viel. Hoe werd hij in zijn verwachtingen aangaande het militaire leven bedrogen! Met een zucht van verlichting aanvaardde hij dan ook in Januari 1779 de post van page bij Prins Hendrik, een gemakkelijke en vrij luie functie, die aan een jongen van zijn leeftijd ruim tijd tot katekwaad en nietsdoen bood. Maar Gijsbert Karel was nu eenmaal anders dan zijn leeftijdgenooten, en zoo maakte hij van zijn overvloedigen vrijen tijd gebruik, om zijn eigen studie's voort te zetten en daarbij nog het onderrecht aan de School voor de pages te volgen. Bovendien had hij vriendschap gesloten met den bibliothecaris van de stad Dresden en bracht meestal eenige uren per dag in diens gezelschap en tusschen de boeken door.

De vrede, Mei 1779 gesloten, deed Prins Hendrik met zijn hof naar Berlijn terugkeeren en zoo kwam Gijsbert Karel weer in zijn oude omgeving. De twee jaren, die hij er nog zou doorbrengen, behooren zeker tot de gewichtigste. Hij kwam namelijk hier in aanraking met een vertegenwoordiger van den nieuwen geest van dien tijd, de Verlichting, de „Aufklärung”. In den kring van zijn vrienden maakte hij kennis met den geleerden Johan Erich Biester, die eerst privaats docent aan de kleine Mecklenburgsche Universiteit Bützow, nu secretaris was van den Pruisischen minister van onderwijs, von Zedlitz, Biester kan men met vol recht in die jaren zijn geestelijken vader noemen, zijn leidsman bij de studie, zijn vertrouwd vriend. Gijsbert Karel breidt onder zijn leiding de vakken van zijn studie uit met Latijn (dit tot groote vreugde van zijn moeder, die er de waarde van inzag voor een later te bekleeden

ambt), met Engelsch en een begin van Grieksch. Door Biester's aanraking met onderwijszaken was Gijsbert Karel in de gelegenheid verschillende scholen en ook openbare instellingen van socialen aard te bezoeken, waarvan hij uitgebreide aantekeningen maakte. Maar de grootste waarde hadden toch voor hem de bijna dagelijkse gesprekken met Biester en diens vriendenkring, welke zijn blik verruimden en zijn critisch talent scherpten.

Wat leerde hij in die omgeving? In één woord: „Bien raisonner”, in goed Nederlandsch: goed zijn redelijk verstand gebruiken. Het is immers de tijd, waarin de rede heerscht en daarbij het besef, dat voor den mensch goed is, wat hem nuttig kan zijn. Het is het beginsel van de Utiliteit, dat hier hoogtij viert. Nuttig is het dat Gijsbert Karel sport beoefent en Biester laat hem zwemmen leeren. Hij geeft hem een breede basis voor zijn ontwikkeling, samen volgen zij verschillende lezingen, die aan de Berlijnsche Universiteit gegeven worden, hij leidt hem in in de Duitse, de Engelsche letterkunde, vergeet ook de natuur-wetenschappelijke vakken niet. Het is van den kant van Biester een hoogstaande en onbaatzuchtige vriendschap, waarvoor men bewondering moet hebben. De warme genegenheid, die Gijsbert Karel hem toedroeg, zal een vergoeding geweest zijn, maar onbaatzuchtig bleef het. Mevrouw van Hogendorp dweepte niet zoo met den vriend van haar zoon, zij schatte zijn bedoeling hoog, maar vond de vriendschap niet vrij van dweperij. En er komt nog iets bij: wat liet dat redelijk verstand over van de godsdienst? Gijsbert Karel moet een reeks vragen zich laten welgevalven over kerkgang, Avondmaalvieren, gebed. Hij beantwoordt ze met de typische geringschatting van den Aufklärungsmensch en zijn brieven, wanneer hij over dit onderwerp schrijft, spreken slechts in de vage termen van „Eeuwig wezen, Opperwezen” enz.

Maar de dagen van zijn verblijf in Berlijn loopen ten einde. In 1781 krijgt hij van zijn moeder bericht, dat hij nu naar het vaderland moet terugkeeren. Zij heeft hem in haar gezin noodig bij de opvoeding van

de jongere kinderen en aan alles heeft zij wel gemerkt, dat de militaire loopbaan voor dezen zoon toch niet deugt. Bovendien is net de 4de Engelsche oorlog uitbroken en is er dus kans, dat Gijsbert Karel voorloopig althans een aanstelling in eigen land kan krijgen. Na aanvankelijke teleurstelling (wat een plannen had hij nog niet voor zijn studie onder Biester) lokt hem toch wel de terugkeer naar het vaderland. Hij is vervuld met een geweldige eerezucht, voelt zich voorbestemd groote daden te doen en waar verricht men die beter dan in en ter eere van het eigen land? Zijn afscheid van Duitschland zal bestaan in een soort studiereis door die deelen van het land, die hem nog niet bekend zijn. Zoo bezoekt hij Oost Pruisen, waar in Koningsbergen zijn broer Dirk een wild leventje leidt als officier. Hij komt er de vermaner spelen, maar nu voelt hij plotseling tegenover zijn vloten broer het gemis van den juisten toon, van het gemak in den omgang met anderen, die het studieleven hem niet geleerd hebben. En hij benijdt er Dirk om. Een tweede reis in den zomer voert hem door West- en Noord Duitschland. Het is geen plezierreis: studie, observatie, kennismaking met geleerden, bezoek aan belangrijke instellingen vullen het programma. Terloops merkt hij ook de schoonheid van het Harz-landschap op. Op den terugweg komt hij nog even met Biester samen, maar het is, alsof deze reis Gijsbert Karel eenigermate uit de sfeer van den ouden tijd heeft weggehaald en beiden voelen het.

Het verblijf thuis in Den Haag valt Gijsbert Karel niet mee. Hij moet na jarenlange afwezigheid wennen aan het gezinsleven, wennen aan den kring, waarin hij moet leven. En dat benauwt hem nog het meeste: de hopelooze beperktheid van blik, de duffe sfeer, die hij ontmoet. In Berlijn was het een gretig kennismaken, van wat Duitschland en de vreemde aan nieuwe gedachten boden, maar hier scheen de tijd te hebben stilgestaan. In Sept. 1781 krijgt hij zijn benoeming thuis tot „vaandrig supernumerair met den rang van luitenant”, wat hij den Stadhouder dankt. De Prins! Zijn oordeel is niet malsch over den goedhartigen, maar koppigen en bangen Stadhouder. „O Willem de Eerste, zie uw

spanning in de Republiek : Keizer Jozef II van Oostenrijk stelt met het oog op de positie der Zuid-Nederlanden eischen, die oorlogskansen doen opdoemen. In September 1785 komt er een overeenkomst tot stand en het gewone garnizoensleven wacht dus. Maar nu heeft Gijsbert Karel genoeg van het militaire leven. Hij kan uit erkentelijkheid jegens den Stadhouder niet zoo maar ontslag nemen, maar wel een nieuw verlof aanvragen en dat besteden om een lang gekoesterden wensch in vervulling te doen gaan : zich te Leiden als student te laten inschrijven en onder Prof. Pestel rechten studeeren.

Hij voltooit zijn studie in een geweldig tempo en reeds Sept. 1786 kan hij promoveeren op een onderwerp, de financieele verhoudingen in de Republiek rakend. Zijn dissertatie is tegelijk een politieke demonstratie, want zij is opgedragen aan den Erfprins !

Op dit moment in zijn leven, bij de beëindiging van zijn studie, is het gewenscht Gijsbert Karel's opvattingen over den staatkundigen toestand in de Republiek te bezien. Ook voor Gijsbert Karel was de Republiek in de eerste plaats de Regentstaat. De tegenstelling tusschen de rijke patriciërs en het volk is voor hem een eenvoudig gegeven, zonder meer. Maar vaststaand is ook het Stadhouderschap als een ingeworteld instituut, ten diepste vastliggend in de liefde van het volk voor Oranje.

Toch beziet hij het Stadhouderschap niet zonder critiek : hij veroordeelt de inbreuken, die de Stadhouders gemaakt hebben op de rechten der Staten, en ook de benoeming der Regenten door hen. Hij hecht groote waarde aan het begrip : „vereenigde macht”, d.w.z. een sterk centraal gezag zonder vernietiging van gezag der deelen. „Duizenden verschillende belangen”, schrijft hij in 1785, „verdeelen onze steden en provincies. Om zich met succes te weren tegen heerszuchtige burens, is er een vereenigingspunt noodig, een man, die, gelijkelij geïnteresseerd bij alle partijen, toch geen van hen meer dan de anderen beschermt. Zoo'n man is Willem de Eerste geweest. Zoo moet iedere Stadhouder zijn”.

Maar niet alleen den Stadhouder treft zijn critiek ; ook de regenten moeten het ontgelden. „De ondergang van de Republiek is, dat niemand denkt aan allen, maar ieder denkt aan zichzelf en aan de zijnen. De vaders laten zich omkopen om hun zonen voordeelige posten te bezorgen. De dwazen ! Zij zien niet, dat zij hun kleinkinderen in een staat brengen, waar geen plaatsen meer zullen zijn om naar te dingen”.

Nu kwam het er op aan zich een positie te veroveren in de wereld. Eind 1786 kreeg Gijsbert Karel vanuit Rotterdam den wenk, dat binnenkort vrij zou komen het ambt van tweeden Pensionaris der stad en dat hij hier een kans maakte. De praktijk bleek moeilijker dan de nog zoojuist verdedigde theorie, want Mr van Hogendorp liep al zijn familie en connecties in Rotterdam af, om zich hun medewerking te verzekeren. Hij vroeg en verkreeg Maart '89 ontslag uit den militairen dienst, nadat de Staten van Holland in hun conflict met den Prins de officieren van hun eed van trouw aan den Kapitein-Generaal ontheven hadden. Maar de omwenteling in April '89 deed voor Gijsbert Karel de kans keeren. Er was nu geen plaats meer voor een Oranje-gezinden advocaat in de Rotterdamsche vroedschap.

Deze gemiste gelegenheid bracht in Gijsbert Karel's overtuiging een scherperen inslag : van toen af aan was hij een actief lid van de felle Oranje-partij, die herstel van het Stadhouderschap in den meest absoluten vorm eischte. Hij krijgt in dezen tijd een belangrijke taak toegewezen: boodschapper te zijn tusschen het Hof, dat te Nijmegen vertoeft en de Oranje-partij in Holland, ja, soms geeft hij het Hof, — en niet altijd gevraagd ! — advies. Hem wordt opgedragen de reis van Prinses Wilhelmina naar Den Haag voor te bereiden.

Het ware begrijpelijk, wanneer dit drukke heen en weer reizen Gijsbert Karel van alle schriftelijken arbeid weerhouden had. Maar neen, in 1787 verschijnt er van zijn hand — en dit is niet het eenige werk — een „Verhandeling over de noodzakelijkheid eener heerschende religie in den Staat”. We hebben al gezien, dat in zijn Berlijnsche dagen Godsdiens voor Gijsbert

Karel geen belangrijk deel van zijn leven besloeg. Biester had hem daar ingewijd in het in wezen anti-Christelijke Deïsme. Ook in dit geschrift blijkt hij nog niets van zijn overtuiging verloren te hebben. Hij ontkent de leer der Praedestinatie en daarmee God's vrijmachtig Welbehagen. De Bijbel is voor hem slechts een hoogstaand litterair en historisch werk. En alleen het staatsbelang schrijft voor, dat in den staat één religie moet heerschen, die alle ambtenaren moeten belijden.

Intusschen was de Prins er niet in geslaagd het heft weer in handen te krijgen en Juli 1787 bracht de interventie, op verzoek, der Pruisen. Weer brak er een drukke tijd voor Gijsbert Karel aan. Prinses Wilhelmina ontbood hem naar Nijmegen om advies te geven. Hij moest het contact onderhouden met den Hertog van Brunswijk te Wezel, hem tot de invasie aanzetten, want de Hertog wilde wel meewerken om de beleediging, der Prinses aangedaan, te wreken, maar voelde weinig ervoor mee te helpen een reactionaire regeering in het zadel te helpen. Gijsbert Karel ontplooidde een bijna koortsachtige activiteit, vergezeld Brunswijk op zijn tocht, zette persoonlijk de regeering in Schoonhoven om. Is het wonder, dat hij na den intocht in Den Haag rekende op een grootere belooning dan het nu wel vaststaande tweede pensionarisschap van Rotterdam? Maar het liep hem tegen: moest hij niet bij de eerste audiëntie van den Prins den geheelen dag wachten, eer hij toegelaten werd? Het is een les voor zijn zelfingenomenheid, die hard aankwam. Diep in zijn hart brandde immers de eerezucht naar het hoogste ambt in de Republiek, dat van Raadspensionaris.

Van zijn ambtsperiode te Rotterdam weten wij weinig. De briefwisseling uit die jaren heeft hij in den tijd na 1795 uit voorzorg verbrand. Zijn ambt bracht hem in de Staten van Holland en in de commissies van dit college; enkele fel begerde vacatures werden door anderen bezet. Al spoedig bemerkte zijn scherpe geest, dat er van de regeering niet de minste kracht uitging. 1787 was uitgelopen op een Oranje-oligarchie, er woedde tegen de

Ook wij hebben ernstig geleden door democratische verslapping en we waren niet meer wat we verschuldigd waren te zijn jegens een glorieuze historie.

Dr H. COLIJN.

Patriotten terrorisme. Gijsbert Karel heeft andere gedachten: hij wil nu het volk opvoeden tot mederegeering, het zelfs zijn eigen regenten laten kiezen, maar daarvoor is het nu te laat.

1795 maakt zijn positie in Rotterdam onmogelijk. Toch moet hij voor het onderhoud van zijn gezin zorgen — hij is sedert eenige jaren gehuwd met Hester Clifford, een stiefdochter van Admiraal van Kinsbergen — en daarom neemt hij het beheer op zich van een firma in Amsterdam, die aan een ver verwijderd familielid behoort. Het werk bevalt den naar activiteit hakenden, man op den duur allerminst, van handel is bijna geen sprake meer en het blijft bij rentetrekken. Zoo doet hij in 1802 de zaak over aan zijn jongeren broer Willem.

Intusschen is de politieke ontwikkeling hem blijven interesseeren. Nu hij niet meer actief kan meedoen, zet hij zijn gedachten en plannen op schrift en er ontstaat een reeks van geschriften, voor de latere ontwikkeling van het hoogste belang. Het begint al in 1795: in de Zuidelijke Nederlanden hebben de geallieerde legers de Franschen geslagen en de mogelijkheid doemt op, dat dit hen zal dwingen ook ons land te verlaten. Hoe moet dan de staat ingericht worden? Hij zet het uitvoerig uiteen in de „Memorie in den zomer van 1795”. De Stadhouder moet voortaan het gezag voeren over de geheele Republiek. Onder hem komen dan verschillende departementen, n.l. financiën, land- en zeemacht, koloniën en buitenlandsche zaken. De provinciën blijven souverain in hun binnenlandsche zaken en justitie, maar een Hooggerechtshof der Unie zal de vergrijpen tegen de algemeene regeering oordeelen. De Staten-Generaal krijgen de wetgevende macht. Zij zullen staan onder het beleid van een Raadspensionaris (en

waar in de volgende jaren van een Raadspensionaris sprake is, ziet Gijsbert Karel zich zelf in dit ambt). De leden stemmen hoofdelijk zonder ruggespraak. Provinciën zijn in de Staten-Generaal vertegenwoordigd naar hun aandeel in de algemeene lasten. Over de samenstelling der Provinciale Staten zwijgt Gijsbert Karel: dit is immers een binnenlandsche zaak der provincie. Gijsbert Karel toont hier een open oog te hebben voor de grootste fout in de Republiek, het gemis van een krachtig centraal gezag, maar ook ziet hij de gevaren in van een al te sterke centralisatie, als later onder Lodewijk Napoleon.

Het resultaat van de Engelsch-Russische landing in 1799 wachtte Gijsbert Karel af op zijn landgoed te Beverwijk. Hij had er weinig hoop op: vreemde wapenen waren niet het juiste middel om Oranje te herstellen. Maar, men kon nooit weten, ook op het mogelijke succes wilde hij voorbereid zijn. En zoo ontstaat „De Unie van Utrecht herzien”. Groot is het verschil met de „Memorie” niet. De Stadhouder wordt nu onschendbare Erfgouverneur. Alleen de samenstelling der Staten-Generaal geschiedt volgens een wat moderner principe: n.l. naar volkrijkheid der provinciën. En in de Provinciale Staten zullen ook de dorpen vertegenwoordigd zijn. In sommige gevallen zal de bevolking kunnen deelnemen aan de verkiezingen voor den magistraat.

Intusschen was in de Bataafsche Republiek de constitutie van 1798 een fiasco gebleken en Bonaparte moest er zich persoonlijk mee bemoeien, wilde hij van Holland eenig nut hebben. Hij wenschte een regeering, samenvallend met den historischen aard en de behoeften van het volk, maar daar moest Oranje buiten blijven. Hij had kunnen weten, dat de geschiedenis twee maal een oligarchisch bewind buiten Oranje om veroordeeld had. Tegen deze plannen verheft Gijsbert Karel zijn stem. Het is een moedige daad van een man, die alleen staat, voor wien het gevaarlijk is, met een zoo geprononceerd politiek verleden, in dezen tijd openlijk voor Oranje op de bres te gaan staan. Hij publiceert de „Verklaring aan het Staatsbewind”. „Ik keur veelmeer alle constitu-

tiën af, welke niet het Huis van Oranje met de erfelijke waardigheid van Hoofd van den Staat bekleeden. Gesteld op oude gewoonten, en zoo ook op den ouden regeeringsvorm, is de natie het bovenal op het Huis van Oranje, 't welk nooit zonder gevaar voor de Regenten vernederd is geworden”. De gemeene man kan niet zelf regeeren en ziet in den Prins den waarborg tegen onderdrukking der Regenten. En dan volgt de zinsnede, die Gijsbert Karel's politieke ontwikkeling duidelijk teekent: „Hetgeen met een algemeen genoegen zoude kunnen uitgewerkt worden, is de aanneming, niet van eene instructie voor den Prins, te geven door de Regenten, maar van een Grondwet, met eene gelijk verbindende kracht voor Prins, Regenten en Volk”. De verklaring was een slag in de lucht, niemand sloot er zich bij aan en daarom bleef Gijsbert Karel ongemoeid. Willem V en de Erfprins reageerden er bijna niet op. Alleen Prinses Wilhelmina betuigde haar erkentelijkheid voor de betoonde trouw, maar haar scherp verstand oordeelde terecht, dat, zoolang in Europa de machtsverhoudingen zoo bleven, Oranje voor de Republiek niets kon doen.

We hebben al gezegd, dat Gijsbert Karel zijn Amsterdamsche firma aan zijn broer overgelaten had. Niets doen stond hem echter niet aan en hij wierp zich op een geheel nieuw werk: een poging tot kolonisatie aan Kaap de Goede Hoop. Gijsbert Karel had altijd een bijzonder groote interesse gehad in koloniale ondernemingen, in het bijzonder sedert ook zijn broer Dirk er zich mee bezig hield. Hij verwierf een gunstig gelegen landconcessie in Zuid-Afrika en het was zijn bedoeling vanuit de Republiek er landverhuizers en materiaal heen te sturen en er een kolonie op te bouwen, die niet afhankelijk zou zijn van slavenarbeid. Maar de tegenspoed vervolgde hem: de regeering te Kaapstad gaf hem een minder geschikt terrein, waar toch van slaven moest worden gebruik gemaakt, en tot overmaat van ramp veroverde in 1806 Engeland de Kaap en was Gijsbert Karel van zijn bezit afgesneden. Hij leed groote financieele schade en was gedwongen Amsterdam te verlaten en zich te vestigen op zijn landgoed Adrichem bij Bever-

wijk, waar hij tot 1809 verblijf houdt om dan naar Den Haag te verhuizen voor de opvoeding van zijn kinderen.

Deze jaren zijn de moeilijkste van zijn leven. In de kracht van zijn jaren moet hij, de actieve persoonlijkheid, de eierzuchtige ook, een volslagen teruggetrokken bestaan leiden. Zijn advies wordt niet meer gevraagd, geen partij doet een beroep op zijn capaciteiten en inzicht, hij moet lijdelijk toezien, dat zijn land steeds meer in den Franschen greep bekneld raakt. Uit die jaren stamt zijn „Journal d'Adrichem". Er grijpt een verandering in hem plaats. Een groote deemoed komt in zijn ziel. Het is, of we van een anderen Van Hogendorp hooren, wanneer hij schrijft: „De trots is de voornaamste zonde van den mensch en meer in het bijzonder de mijne". „Ik ben werkelijk oud naar lichaam en geest. Ik zal niet in de geschie-

denis voortleven". „De Christen-nationaal", zegt Colenbrander ergens, „wordt in hem wakker: hij heeft, in die stille jaren van onttrekking en afzondering, woorden neergeschreven, die later een Groen zich niet zou geschaamd hebben".

Het is te begrijpen, dat, toen de kans zich voordeed om weer een ambt te bekleeden, de verleiding groot was. Het was onder de regeering van Lodewijk Napoleon, den tijd, toen alles in Europa anders geworden was. De mogelijkheid, dat de toestand ooit nog eens zou keeren, scheen bijna niet bestaanbaar. Ook Gijsbert Karel neigde er toe de veranderde omstandigheden te aanvaarden en was het dan niet plicht het land zijn diensten aan te bieden? Hij was met den Koning in contact gekomen door zijn Afrikaansche onderneming en als hij het maar gevraagd had, dan had Lodewijk Napoleon hem gaarne

God bepaalt het Vaderland

Nog zijn er groote, levende groepen in ons volk, die den moed hebben, een opvatting van vaderlands-liefde te handhaven, die niet het land lief heeft om het land, den vorst om den vorst, de taal om de taal.

Tot die groepen behooren niet in de laatste plaats zij, die den Bijbel opslaan om te weten, hoe hun verhouding tot het vaderland behoort te zijn. Want ook over die verhouding is de Heere Souverein. Hij immers bepaalde voor ieder mensch een vaderland. Hij ook bepaalde, tot welk volk een mensch zou behooren. Ook hierin openbaart zich de volkomen afhankelijkheid van den mensch. Maar dan heeft de Heere er recht op, dat de mensch in zijn liefde tot land

en volk den Heere dient naar Zijn wil. In dezen dienst stort Hij Zijn rijke zegeningen.

Wie zoo land en volk waardeeren, zijn de geestelijke erfgenamen van de reformatorische erflaters uit de 16e eeuw, die midden in de problemen van volk, vaderland, overheid en gezag leefden. Erflaters, die aanschouwers waren van den ondergang van een doodgeloopen, eeuwenoude cultuur; die baden en worstelden om in den nieuwen tijd aan eigen land en volk de plaats te geven, die zij naar de Goddelijke leiding van een bijzondere, historische ontwikkeling behoorden te nemen.

Citaat uit „De Standaard”
van 21 Januari 1941.

tot koloniaal minister gehad. Alleen Gijsbert Karel verwachtte, dat het ambt hem aangeboden zou worden en dat deed de Franschman nu juist niet. En vragen was Gijsbert Karel's hart te hoog.

Zoo verdiepte Gijsbert Karel bij gebrek aan ambtelijke bezigheid zich in de studie der Vaderlandsche geschiedenis, En het voornaamste resultaat is het: „Discours sur l'histoire de la Patria”. Een nieuwe Nederlandsche staat moet zijn normen zoeken in het monarchaal verleden. De republikeinsche staatsvorm was eigenlijk een afwijking door de buitengewone omstandigheden in 1588. Als Maurits gewild had, had hij soeverein kunnen zijn. Maar „De Prinsen van Oranje hebben nooit de natie willen dwingen hun de soevereine macht op te dragen, maar zij hebben die daad verwacht van haar dankbaarheid en haar overtuiging, dat het in haar eigen belang was. Heel onze historie is slechts de ontwikkeling van dat principe”. Uit deze overtuiging bleek duidelijk, dat ook Gijsbert Karel het niet meer als een revolutie voelde, wanneer een Koning aan het hoofd stond. Dat had het bewind van Lodewijk Napoleon tenminste uitgewerkt. Maar wat moest er in de plaats komen, als er eens een onverhoopte keer kwam? Dan moest de natie in den terugkeer naar haar verleden redding zoeken, „in het besef van volkseenheid, gegroeid in een lange historie, bevestigd in den jongsten tegenspoed, en dat steeds wederom, en ook nu opnieuw, zich liefst en best bewust werd in het gezamenlijk verheffen van een Oranje”.

Op dien eventueelen keer moest men voorbereid zijn, en hier begint de praehistorie van 1813. In 1812, tijdens den tocht naar Moskou, stelde Gijsbert Karel zijn beroemde „Schets” op het stramien, waarop later de Grondwet zou geborduurd worden. De geschiedenis van de wording en opstelling der Grondwet is een hoofdstuk op zichzelf en het zou te ver voeren haar in details na te gaan. Genoeg zij, dat de „Schets” uitging van het constitutioneele koningschap: den Koning, de erfelijke Souverein, met aanzienlijk gezag bekleed, de Staten-Generaal de vertegenwoordigers van het geheele Nederland-

sche volk, met het recht de begrooting vast te stellen en het recht van initiatief, de Staten-Provinciaal blijvend op den ouden voet, de belastingen algemeen en bij de wet vastgelegd, de Christelijk-Hervormde godsdienst komend ten koste van het land en, in provinciën met een R.K. meerderheid, ditzelfde ook geldend voor de R.K. religie. Dit laatste was meer dan alleen een binnenlandsche maatregel. Gijsbert Karel begreep, dat Nederland alleen met Engelsche hulp zijn onafhankelijkheid kon verkrijgen, mits het, eenmaal hersteld, voor dit rijk ook van waarde zou zijn. Dit was alleen het geval, als Nederland een sterke macht zou vormen, d.w.z. vergroot met deelen der Zuidelijke Nederlanden en weer in het bezit gesteld van zijn koloniën. En de geschiedenis heeft bewezen, dat Gijsbert Karel juist heeft gezien.

De „Schets” lag klaar, maar het wachten was op de bevrijding. Ook hier moest voorbereid en geregeld worden. Gesteld, er kwam een oogenblik, dat de kans schoon was, hoe dan optreden? Gijsbert Karel liet dit terrein evenmin aan het toeval over. En hier deed hij schijnbaar een stap terug. Leed Napoleon een nederlaag, dan zouden de oud-regenten van vóór 1795 samenkomen en de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden vormen. Zij zouden Oranje uitroepen tot Hooge Overheid en verdere notabelen in hun kring toelaten. Van der Duyn van Maasdam zou presideeren, maar een Raadspensionaris zou leiding geven. Alle, in 1795 afgezette regenten zouden weer optreden en de Hoven-Provinciaal hun oude rechtsgebied aanvaarden. Maar een commissie uit die Staten-Generaal zou samen met den Prins een grondwet opstellen, die het constitutioneel koningschap zal vestigen. Wat moeten al die oude schimmen opgehaald worden? Hechtte Gijsbert Karel, na alles, wat hij geschreven had, werkelijk nog aan deze vertooning? Zeker, hij riep alleen de levensvatbare deelen van de Republiek weer op, niet b.v. de Provinciale Staten. Zijn eenig doel was ermee, nog eens over de oude Republiek het doodvonnis te vellen, als het ware door haar zelf uitgesproken. Het jaar 1813 zal toonen, dat er van dit alles niets terecht komt, maar dan is

het weer de geweldige verdienste van Gijsbert Karel, dat zijn handen niet verkeerd stonden en hij zijn schema kon loslaten, zonder mislukking of verwarring te stichten.

Op het eind van 1812. toen de nederlaag van Napoleon in Rusland bekend geworden was, openbaarde Gijsbert Karel iets van zijn plannen aan eenige Haagsche vrienden van de oude Oranje-partij, Van der Duyn van Maasdam, Van Limburg Stirum en nog drie anderen. Ook trad hij in verbinding met Job May in Amsterdam, den vroegeren zee-officier, die goede relaties onderhield met de Bijltjes, het bekende scheepsbouwersgilde. Deze Haagsche heeren zouden als samenroepers van de Staten-Generaal optreden. Het was allerm minst een nationaal comité, al werden ook wel enkelen uit het Oosten des lands geraadpleegd. In Amsterdam bereidde Falck zich voor, die uit voorzichtigheid niet met de Hagenaars samenkwam.

Ik mag de détails van de November-gebeurtenissen wel bekend veronderstellen. Op 9 November was Den Haag al in rep en roer en lag er al Oranjelint te koop. In den nacht van den 14den op den 15den November trokken de Fransche troepen uit Amsterdam weg en dit was het sein voor oproer, de douanehuisjes gingen eraan. Falck treedt dan op den voorgrond en hij vormt een voorloopig bestuur om de orde te handhaven. Van een revolutie was geen sprake.

Het vertrek der Fransche ambtenaren uit Den Haag was voor Gijsbert Karel het sein en den 17den vaardigde het Haagsch comité de bekende proclamatie uit, nog gebaseerd op Gijsbert Karel's schema van optreden. Maar de vergadering der „Staten-Generaal" liep op niets uit, ook de tweede, waarop elk een oud-patriot zou meebrengen om de basis te verbreedden. De angst voor de Fransche macht zat er nog te diep in: zat Molitor niet nog in Utrecht? Het is de onvergankelijke verdienste van Gijsbert Karel geweest, dat hij toen niet gewacht heeft op de komst der geallieerde legers, maar met Van der Duyn op den 21sten zelf het Voorloopig Bestuur

Nog altijd is de voornaamste taak van de Staat niet om gouvernante te zijn van het onmondig volk, maar om voor een vrij volk den weg tot eigen krachtontplooiing zooveel mogelijk te effenen. Die Staat is de beste, die deze taak met ruime visie vervult. Dat is niet de Staat, die de moderne democratie begeert. Zulk een Staat is daarentegen wèl de belichaming van een gezonde democratie.

Dr H. COLIJN.

in handen heeft genomen. Toen de Russisch-Duitsche troepen 1 December Amsterdam bezetten, behoefde Holland niet meer bevrijd te worden, maar wel bracht hun komst de benoodigde militaire hulp. De opstand is hier niet veroorzaakt door de verbonden legers, dat kunnen de feiten dag aan dag bewijzen, maar door het vertrek der Fransche troepen en ambtenaren en de kans, die toen geboden werd, is door Gijsbert Karel gegrepen en hij kon dit met hoop op succes doen, omdat hij den tijd om het voor te bereiden goed besteed had.

De dertigste November, dag van de landing van den Prins, die voor Gijsbert Karel een gloriëdag had kunnen zijn, werd er een van teleurstelling. Gijsbert Karel, door één van zijn hevige jichtaanvallen gedwongen thuis te blijven, moest daar den Prins wachten, die eerst 's avonds kwam. „Ik had niemand bij mij. Eindelijk, eindelijk kwam de Prins. Ik zeide hem, dat nu alle mijne wenschen vervuld waren, en strekte eene hand uit in verwagting van de zijne. De hand kwam ook, maar niet ongevraagd, en het is bij die reis gebleven". Het is als het ware, of hier al in de kiem aanwezig is de latere vervreemding tusschen deze beiden.

Het oogenblik is nu aangebroken, waarop Gijsbert Karel's „Schets" haar nuttige diensten kan bewijzen. Willem I bespreekt

met Gijsbert Karel het geschrift en zij komen overeen, dat het den leidraad zou vormen van de in te stellen Grondwetscommissie. De schrijver werd van deze commissie ook Voorzitter. Hij moest zijn ontwerp verdedigen tegen het absolutisme der vroegere Patriotten en Prinsgezinden, die het zelfbestuur der landsdeelen en de volksrechten zooveel mogelijk wilden beperken. Op zijn beurt moest Gijsbert Karel zijn Raadspensionaris laten schieten, dien hij gedacht had als een soort eerste minister en voorzitter der Volksvertegenwoordiging. Was deze Grondwet zoo slecht, als de latere Liberalen het nog bij het leven van Gijsbert Karel hebben voorgesteld? Hij zelf heeft nooit de Grondwet als iets onveranderlijks en boven elke verbetering verheven gezien. Maar het was op dat moment in onze geschiedenis het beste, wat er kon gemaakt worden. Er moest vlug gewerkt worden en daartoe bood de „Schets” de mogelijkheid. De Grondwet was in wezen niet slecht, maar is door hen, die haar moesten handhaven, misbruikt.

Al dadelijk kwam er het conflict met den Souvereinen Vorst. Gijsbert Karel, Voorzitter van de Volksvertegenwoordiging, die uit slechts één Kamer bestond, was tegelijk Vice-President van den Raad van State. Hij had dit college groote bevoegdheden toegedacht, het zou een soort raad achter de schermen zijn voor den Vorst en alle regeeringsbesluiten te voren beoordeelen. Dat sloot, in Gijsbert Karel's idee, een critische toetsing van wetten en besluiten in. Maar Willem I wenschte geen critiek aan te hooren en inplaats van de vergadering geregeld bij te wonen, zooals Gijsbert Karel zich dit voorgesteld had, verscheen hij er alleen, als hij oppositie vermoedde, om die door zijn aanwezigheid den kop in te drukken. En deze onaangename verhouding was nog maar het begin.

De aansluiting van België maakte wijziging in de Grondwet noodig, een herziening, waarbij Gijsbert Karel geen rol van beteekenis speelde. Hij bleef in den nieuwen staat Vice-Voorzitter van den Raad van State en was tegelijk Minister van Staat zonder portefeuille en lid van de Tweede Kamer. In zijn eerste kwaliteit

voerde hij met den Koning den heftigsten strijd. Het object was: vrijhandel of protectie. Gijsbert Karel, die zijn leven lang den vrijen handel had verdedigd, gaf ook nu geen kamp. Willem I, overtuigd protectionist, verwachtte van zijn Vice-Voorzitter, dat deze tegen de oppositie in de beschermende wetten er door zou slepen.

In plaats daarvan schreef Gijsbert Karel een afwijzend advies, liet dit drukken en aan zijn medeleden ronddeelen. Willem I stelde zijn aanblijven in die functie afhankelijk van het staken dezer uitdeeling. Toen bood Gijsbert Karel zijn ontslag aan; het was niet den eersten keer, maar tot nog toe steeds geweigerd. Het werd hem verleend en hij bleef Minister van Staat. De Koning deed nog moeite genoeg hem veilig op te bergen in de Eerste Kamer, maar voor die eer bedankte Gijsbert Karel.

Acht jaren lang, tot 1825 toe, bekleedde hij het lidmaatschap der Tweede Kamer en nam het niet gemakkelijk op. Breedvoerige adviezen op het langdradige af kwamen uit zijn pen: „Bijdragen tot de Huishouding van Staat”. Meestentijds behoorde hij tot de oppositie en het werd hem kwalijk genomen: ging hij op die manier niet samen met de lastige Belgen? Gijsbert Karel zag zijn Kamerlidmaatschap als een belangrijke functie, hij wilde de rechten, die hij als zoodanig bezat eer aandoen en behoorde niet tot de volgzame menigte, die in elke oppositie revolutie zag. In de grauwe algemeenheid was hij de eenige, die uitblonk, die de regeering durfde aanvallen, wanneer naar zijn meening het landsbelang niet gediend werd of het ministerie de Grondwet omzeilde. Zijn oppositie kostte hem in 1819 den rang van Minister van Staat, een maatregel, die Willem I tot oneer zal blijven strekken. In hetzelfde jaar wordt hij herkozen in de Kamer, maar in 1825 laat hij zich niet meer herkieszen. Hij is het politieke leven moe. Zijn verzwakte gezondheid dwingt hem ook zijn bezigheden te beperken. Maar al kan hij niet meer actief aan de staatkunde deelnemen, niets belet hem zijn gedachten op schrift te zetten en zich ook met onderwerpen, in geen of weinig verband staande met de poli-

tiel, in aanhoudende studie bezig te houden. Zoo geeft hij nog in October 1830 over de brandende kwestie van onze verhouding tot België een aantal vliegende blaadjes uit, die de scheiding bepleitten onder één hoofd, maar met twee grondwetten. Van twee dingen wordt hij in deze laatste levensjaren steeds meer een overtuigd aanhanger: wil het staatkundig leven op een gezonde basis komen rusten, dan moet in de Grondwet komen: directe verkiezingen en ministerieele verantwoordelijkheid. Zijn laatste jaren brengt hij zoo tusschen de muren van zijn studeerkamer door, tot dat hij op 5 Augustus 1834 overlijdt.

* * *

Gijsbert Karel van Hogendorp heeft met recht gestaan op de grens van twee werelden. Opgegroeid in het militaire en gecentraliseerde Pruisen, onder leiding van een man van de Verlichting, zag hij al vroeg in den pas ontstane Amerikaanschen staat een nieuwen vorm van politieke samenleving, die zijn scherpen geest tot vergelijking aanzette. Terug in het vaderland stond hij weldra midden in de felle twisten van den Patriottentijd, moest van dichtbij meemaken, hoe middelmatigheid, neen minder nog, volkomen wanbegrip, de laatste kansen na 1787 verknoeide. De omwenteling maakte een eind aan zijn loopbaan. En dan komt de wachttijd. Het is dan, dat wij Gijsbert Karel het meest waardeeren. Wat moet het voor iemand van zijn rang, stand en capaciteiten geweest zijn achttien jaren lang te hebben moeten wachten en hopen, vertrouwen en trouw blijven, terwijl om hem heen de oude bekenden posten bekleeden, waar hij zou geschitterd hebben. Het is de tijd van inkeer en berusting, van studie en voorbereiding. Zij zijn noodig om van hem den man te maken, die in het beslissend oogenblik naar voren treden kan en de teugels in handen nemen, als niemand anders dit durft te doen. Er is geen dank voor hem weggelegd, zelfs niet bij Oranje. En dat vormt de tragiek in dit leven: het is een hoogtepunt en daarna een steile afgang.

Hij heeft het zichzelf niet gemakkelijk gemaakt. Ik wees reeds enkele malen op

zijn karakterfouten. Maar zijn zij niet te begrijpen, al vallen ze natuurlijk niet te billijken? Gijsbert Karel wist, dat hij geestelijk verheven was boven zijn medemenschen, met wien hij omging. Hij was superieur als leerling van de kadettenschool, als student in de rechten; als jong politicus der Oranje-societeiten zag hij verder dan zijn medeleden en hij wist *zijn* oordeel beter. Zijn scherpe geest zag al ver vooruit, wat zijn Vaderland noodig had, toen de Bataafsche Republiek nog met haar constituties wurmde. Daarom kon hij de omwenteling niet alleen voorbereiden, maar nog onder den druk van den overheerscher al bouwen aan het fundament van een nieuw Nederland. Zoo bleef hij niet zelfgenoegzaam staan bij zijn staatkundige schepping, maar hij deinsde er niet voor terug in het laatst van zijn leven voor politieke veranderingen te pleiten, waarvan hij de beteekenis had leeren inzien. Hij kwam nu eenmaal ver boven de middenmaat uit en dat zou misschien niet zoo geweest zijn, als zijn karakter die plooibaarheid had gekend, die in zijn tijd zoo veelvuldig voorkwam. Die koppigheid, dat onbuigzame volhouden, omdat hij van zijn goed recht overtuigd was, kostten hem zijn titels.

In zijn geweldige schriftelijke nalatenschap kunnen wij de ontwikkeling van zijn denkbeelden stap voor stap volgen. Als jong officier kent hij nog niets anders dan den regentenstaat als het eenig staatkundig gegeven. De jaren vóór en na 1787 overtuigen hem, dat ook het volk recht heeft op meespreken in het politieke leven, al is het maar bij verkiezingen. De rustige studie in den Franschen tijd brengt hem de overtuiging bij, dat eerst nog een Erfgouverneur, maar tenslotte toch alleen een constitutioneel Koning voor Nederland geschikt is. En aan het einde verdedigt hij nog de beginselen, waarvoor na hem een liberale generatie den strijd zal voeren.

Op geestelijk gebied zien we hem komen van een hooghartig Dèïsme tot een persoonlijke Christelijke geloofsovertuiging.

Op één gebied zien we bij hem nooit ver-

andering van overtuiging : dat is zijn geloof, dat Nederland alleen heil kan vinden in een nauwen band tusschen het Huis van Oranje en het volk. De regenten kunnen die plaats niet innemen met hun oligarchisch bestuur, geen surrogaat kan daarvoor iets in de plaats stellen. Hij heeft aan dit beginsel vastgehouden, toen Oranje zelf er bijna niet meer in geloofde, hij heeft er voor getuigd met gevaar voor eigen bestaan. Aan herstel van 't Huis van Oranje door vreemde hand geloofde hij niet, het moest van het volk komen. Dat heeft hij in stilte voorbereid, toen het in 't openbaar niet meer kon genoemd worden. En omdat hij geloofde in zijn beginsel, daarom kon hij wachten en in 1799 schrijven :

„Berustend in den wil van God, standvastig in onze beginselen, geduldig in ons ongeluk, ons verre houdend van alle verzet en, als het kan, van alle morren, laten wij zoo het herstel van de orde afwachten, niet van een oorzaak naar onze keuze, die misschien ons lijden slechts zou doen verzwaren, maar laten wij dien terugkeer hopen van diepere oorzaken, buiten ons bereik, die zich zullen ontwikkelen volgens de wetten der eeuwige Wijsheid. Misschien zal mijn Vaderland zich uit zijn val opheffen om zijn plaats te hernemen onder de onafhankelijke staten en vanaf dat oogenblik zal ik gereed zijn om het te dienen”.

Voorburg.

D. Hoogendijk.

Citaat

Derhalve, de Kerken, de Gezindheden, zijn zelfstandige en onafhankelijke corporaties in den staat. Daaruit vloeien verscheidene gewigtige gevolgen voort. Vooreerst, dat al wat naar een jus in sacra zweemt, ten eenenmale vervalst. Ten andere, dat aan de Kerk, als zelfstandige corporatie, toegekend wordt al wat tot haar bijzondere administratie en eigen zaken behoort: dus, bijvoorbeeld, de vrijheid van bijzonder onderwijs, en de volkomene onafhankelijkheid der diakonieën. Ten derde, dat die corporatiën, evenals alle andere, regt hebben op de bescherming welke van gouvernementswege aan alle personen en aan alle corporatiën in den Staat toekomt, dat die bescherming aan de Kerk, ook weder gelijk aan alle andere corporatiën, moet worden verleend, naar gelang van

haar eigenaardigheid, naar gelang van hetgeen haar karakteriseert. Wanneer men spreekt van het losmaken der banden tusschen de Gezindheden en den Staat, en daarmede te kennen geeft dat die vrijheid, die onafhankelijkheid van de Kerk voortaan ter goeder trouw, met onbekrompenheid, zal worden geëerbiedigd, dan is die losmaking wenschelijk en noodig; dan moet zij zoo spoedig mogelijk worden tot stand gebracht. Geheel anders is het, wanneer men in de Kerk, met betrekking tot den Staat, enkel de particuliere vereeniging gelieft te zien. Aldus komen wij tot een verdere en gewichtige beschouwing. Wij hebben door het eerbiedigen van de zelfstandigheid der Kerk, veel gewonnen, maar niet genoeg; er is meer noodig, indien het regt der Gezindheden behoorlijk en volledig zal worden erkend. Dan moeten zij worden beschermd niet alleen als corporatiën juris privati, maar als corporatiën juris publici.

GROEN, 1851.

A. R. J. A. Studieschetsen

10 cent per exemplaar

Bestellingen uitsluitend per giro No. 184519,
E. VAN RULLER, Barendrecht

Schets No:

- 14 Dr L. W. G. Scholten: Mr G. Groen van Prinsterer.
- 23 R. Hagoort: Talma.
- 30 J. Everaars: De beginselen der Roomsche Staatskunde.
- 32 Dr C. Beekenkamp: De Chr. Dem. Unie.
- 33 J. Schuiling: Onze Koloniale Politiek.
- 34 Dr J. A. Nederbragt: Staatsbeschouwingen.
- 36 J. J. G. Boot: Gemeente en Gemeenteraad.
- 37 Dr. J. de Lange: Welvaartspolitiek der gemeente.
- 39 Dr Joh. H. Scheurer: Mensch en Machine.
- 40 H. M. Oldenhof: De Burgemeester.
- 41 Dr J. J. de Waal Malefijt: Het Provinciaal Bestuur.
- 42 Dr Joh. H. Scheurer: Sociale Actie in Nederland.
- 43 Dr L. W. G. Scholten: Wat dunkt U van ons parlement ?
- 44 Dr Ir B. de Hoogh: Het systeem van ons geldwezen.
- 45 Dr Ir B. de Hoogh: Devaluatie.
- 46 Dr Joh. H. Scheurer: Verzekeringswetgeving.
- 47 Dr C. Beekenkamp: Het plan van den Arbeid.
- 48 Dr L. W. G. Scholten: Keuchenius.

Schets No:

- 52 J. W. Weenink: De Privaat-eigendom.
- 53 Ds J. G. Woelderink: Zuivere en valsche beginselpolitiek.
- 54 Drs H. Smitskamp: De geschiedenis der Coalitie.
- 55 C. F. v. Dijke: Bijbelonderwijs en openbare school.
- 56 J. W. Weenink: De Pacht.
- 57 Dr Joh. H. Scheurer: Arbeidsloon.
- 58 Dr J. A. H. J. S. Bruins Slot: De Chr. Historische Unie.
- 59 Dr L. G. W. Scholten: De Vrijzinnig-Democratische Bond.
- 60 Ds Chr. G. H. Plantagie: De Bellamy-beweging.
- 61 Dr P. Prins: Overheid en geweten.
- 62 K. J. de Jong: Overheid en bedrijfsleven.
- 63 Dr J. A. H. J. S. Bruins Slot: Het Nederlandsche Liberalisme.
- 64 Dr Joh. H. Scheurer: De Middenstand.
- 65 Dr E. J. Beumer: De monarchie in Nederland.
- 66 Dr L. W. G. Scholten: Thorbecke.
- 68 Jhr Dr P. J. v. Winter: Eenige problemen van Zuid-Afrika.
- 70 G. Gruppelaar: Vreemde invloed oorzaak van Nederland's val in 1795.
- 71 Mr K. Groen: De groei der gebonden Maatschappij.
- 72 Joh. v. d. Haar: Lijkverbranding.
- 73 Dr L. W. G. Scholten: Dr H. Colijn.

Ontwikkeling der humanistische Rechtsstaatstheorieën

door Dr J. P. A. MEKKES

*Een belangwekkend studiewerk met
calvinistischen inslag*

Deel I Hoofdlijnen van de voorgeschiedenis der rechts-
staatsgedachte tot op den modernen tijd

Deel II Het tijdperk van de ontwikkeling van de huma-
nistische rechtsstaatsgedachte

Deel III Het verval der humanistische rechtsstaatsidee

*Verkrijgbaar in 1 band, inge-
naaid f8.50-gebonden f11.50*

OMVANG 752 PAGINA'S

Verkrijgbaar bij den boekhandel

Uitgave van

LIBERTAS - DRUKKERIJEN

ROTTERDAM

UTRECHT

OFFICIEEL ORGAAN TEN DIENSTE VAN DE ANTIREVOLUTIONAIRE PARTIJ, HAAR PROPAGANDA- EN HAAR A.R.J.A.-CLUBS

Verschijnt den 15den van elke maand. — Adres Administratie : Dr Kuypersstraat 3, 's-Gravenhage, tel. 114487, giro-nummer Centraal Comité : 134589. — Adres Redactie : R. Gosker, Looierslaan 119, Voorburg. — Prijs per abonnement f 1.— per jaar; voor leden der aangesloten vereenigingen bij minstens vijf abonnementen aan één adres bezorgd f 0.75. Losse nummers f 0.15. — Voor advertenties wende men zich tot de Administratie van dit blad.

INHOUD VAN DIT NUMMER

I. Schrift en Historie

Veranderde levenshouding.

II. Uit de Partij

Voor de penningmeesters.

Van de administratie.

III. Ter voorlichting

Naar aanleiding van een half-jaars jubileum.

De Unie en haar staatkundige wenschen.

De Unie en ons Christelijk volkskarakter.

Wij werden onszelf.

IV. Verscheidenheden

„Ongeloof en Revolutie”.

'n Onbegriepelijk mensch.

V. Nationale figuren

Onze Hoogleraar Staatsraad.

HEDEN VERSCHEEN DE EERSTE AFLEVERING VAN:

GESCHIEDENIS DER KERK

Samengesteld onder redactie van :

Prof. Dr F. W. GROSHEIDE,
Hoogleraar aan de Vrije Universiteit te
Amsterdam.

Prof. Dr G. M. DEN HARTOGH,
Hoogleraar in de Kerkgeschiedenis aan de
Theologische Hoogeschool te Kampen.

Dr H. J. HONDERS,
Ned. Herv. Predikant te Wassenaar.

Dr G. P. VAN ITTERZON,
Ned. Herv. Predikant te Den Haag.

Prof. Dr D. NAUTA,
Hoogleraar in de Kerkgeschiedenis aan de
Vrije Universiteit te Amsterdam.

Met medewerking van een staf van bevoegde deskundigen op het gebied der Kerkhistorie.

Totale omvang ongeveer 1100 bladzijden in groot royaal formaat.

Rijk geïllustreerd met honderden authentieke afbeeldingen en portretten op kunstdrukpapier.

Populair-wetenschappelijk werk. Zoowel lees- als studieboek. Vrucht van samenwerking tusschen Hervormden en Gereformeerden. Onmisbaar voor Predikanten, Onderwijzers, Leiders en Leden van Mannen-, Jongelings- en Meisjesverenigingen, enz., enz. Een kostelijk bezit voor elk christelijk gezin, óók om de geestelijk-opvoedkundige waarde van dit werk.

Het standaardwerk voor de Kerkgeschiedenis

Het werk zal verschijnen in zestien afleveringen à f 0.80 * en in drie fraaie gebonden deelen à f 5.25 * per deel.

Voor de intekenaren, die het werk in afleveringen ontvangen, wordt voor elk der drie deelen een losse band à f 0.52½ * beschikbaar gesteld.

Vraag inzage van 't werk en gratis prospectus bij Uw Boekhandelaar.

UITG.-MIJ J. H. KOK N.V. - KAMPEN

NEDERLANDSCHE GEDACHTEN

OFFICIEEL ORGAAN TEN DIENSTE VAN DE ANTIREVOLUTIONAIRE PARTIJ, HAAR PROPAGANDA- EN HAAR A.R.J.A.-CLUBS

Schrift en Historie

Veranderde levenshouding

Het wordt meermalen gehoord, dat met name onze kringen dezen tijd, in zijn geweldige beteekenis niet verstaan.

Dat wij precies doen, alsof er niets gebeurt, niets veranderd is en wij geen begrip hebben van wat ontwijfelbaar zeker komen zal, zoo zelfs, dat we bereid en gereed zijn elk oogenblik de zaken weer op te nemen zooals zij bij de capitulatie zijn neergelegd.

Deze wat lichtvaardig verkondigde meening is ten eenenmale onjuist en doet ons onrecht.

Toch wordt aan haar openlijk uitdrukking gegeven en al is het, dat zij als hoogste wijsheid wordt aangediend, zij toont alleen maar, dat de velen, die zoo spreken en schrijven vreemd gebleven zijn aan het geestelijk bestaan van een der meest solidaire volksgroepen, die juist in deze dagen zulke sterke wijzigingen ondergaat, en dat wel zoo ingrijpend, dat volkomen terecht gesproken kan worden van een veranderde *levenshouding*.

Doch men oordeele juist.

Van een andere *levensbeschouwing* is schijn noch schaduw, zulks is niet te verwachten noch te wenschen. Maar begrip van de werkelijkheid, van de gevaren, die dreigen, van de andere omstandigheden, die het leven beheerschen van toekomstige mogelijkheden, die zich nu al met onweerstaanbare duidelijkheid opdringen, dat is er wel en zeer sterk. Zóó sterk, dat geheel onze levenshouding tegenover alles en vooral tegenover den ontwikkelingsgang van ons volk, is gewijzigd en gelukkig ook verdiept.

Daar zijn zaken op zichzelf van belang, waarop onzerzijds minder sterk de aandacht wordt gevestigd dan bij andere volksgroepen het geval is. Als wij hooren spreken, soms met groote stelligheid en zeggingskracht, over materieele dingen, economische wijzigingen, die zich zullen voltrekken, dan heeft dit onze belangstelling, zij het niet met weinig voorzichtigheid, dan interesseeren wij ons daarvoor, zoo goed als anderen, maar vervullen doen zij hart en gedachten niet.

Wij waren en bleven: evenwichtig, nuchter en geloovig.

Evenwichtig, ondanks zoovelen, die in hinderlijke overspanning den mond vol hebben van nieuwe dingen en dan komen aandragen, met oude, versleten begrippen, die zij op den liberalen rommelzolder opscharreld hebben.

Nuchter, nu het haast gekleed staat, mode is, een waan van den dag, om wat eertijds goed was slecht te heeten en wat morgen nog komen moet als het meest waardeerbare op te hemelen.

Geloovig, daar wij weten en daaruit leven, dat zonder Gods wil niemand zich roeren noch bewegen kan, dat uit Zijn hand ons tegenspoed en voorspoed wordt, dat Hij ons en ons volk leidt naar een nieuwe toekomst, die zijn zal, zooals God die maakt.

Maar dit alles vermindert onze belangstelling niet in wat zich nu ontwikkelen gaat en onthoudt ons evenmin om deel te nemen aan den materieelen en geestelijken ombouw van ons volk. Sterker nog, wij willen daarvan medewerkeren zijn, daarop invloed oefenen, daaraan onze eigen bijdragen leveren.

En juist over de economische toekomst van ons volk, over den vorm, waarin straks

het maatschappelijk leven zich zal aandienen, is nog zoo weinig positiefs, alleen veel onzekers te zeggen.

Enkele dingen staan vast, zoo vast, dat 't haast overbodig is, die nog eens in het bijzonder te noemen.

Of wij dit al dan niet gaarne aanvaarden: ons land zal in de toekomst evengoed als in het verleden, voor zijn ontwikkeling en welvaart goedgevoeld van Duitschland afhankelijk zijn. Een bloeiend Duitschland beteekent een welvarend Nederland. Toen Duitschland onze producten niet kocht, liep heel ons economisch leven vast; en dat het nu, ondanks de drukkende oorzakenomstandigheden nog gaat zooals het gaat, en werkelijk het kon veel slechter nog, is te danken aan de herstelde relaties met Duitschland en de gereede markt, die daar voor onze goederen, in 't bijzonder voor den landbouw, open staat.

Dat de maatschappij snel vergroeit en straks ook ons staatkundig bestel geheel anders zal zijn dan wij het hebben gekend, niemand die daaraan twijfelt of het zou willen verhinderen.

Men hoort, dat de overmacht van het geld gebroken is. Al zien wij het nog niet, ons zou niets liever zijn; die geldsmacht terugdringen tot bescheidener plaats en den arbeid te brengen in hooger waardeering, wie onzer zou zijn kracht en invloed daaraan niet willen geven?

Trouwens, de worsteling op maatschappelijk gebied is altijd gegaan om de plaats van den arbeider, zijn recht en vrijheid en eervol bestaan. De christelijk-sociale actie, in zijn breede geledingen, heeft juist hierom haar strijd gestreden en doet dit tot op vandaag nog. Dit is juist de scherpe tegenstelling met het socialisme in zijn ouden en nieuwen vorm. Mannen als Dr. Kuyper, Ds. Talma, Ds. Sikkels en zeker niet in de laatste plaats de eenvoudige arbeider, die Patrimonium heeft gesticht, Klaas Kater, zij allen hebben een groot deel van hun levenswerk gegeven tot vrijmaking van den arbeider, hem uit zijn knechtelijke positie te verlossen en een plaats der eer te geven in het midden van het volksleven. En zij slaagden daarin ten deele, maar moesten liberalisme en socialisme

beiden even sterk bestrijden, om dit doel te kunnen bereiken.

Niemand beter dan christenen kennen de hooge moreele waarde van den arbeid; want het is geen menschelijke vinding, veel minder nog een gelegenheidsgebruik om te zeggen, dat aan de hand een plaats der eere toekomt, maar Schriftuurlijk en naar den eisch van Gods Woord.

En dan..... den arbeid zijn eereplaats toekennen, beteekent ook aan den arbeider zijn eereplaats niet onthouden; hij moge dan boer zijn of fabrieksknecht, den steiger beklimmen of den gloeienden oven beheerschen, wat ook zijn taak is en waar zijn werkkring ligt, mits hij zijn werk goed en met toewijding verricht, hij vertoont den adel van den arbeid en mag als zoodanig rechten, hooge rechten doen gelden.

* * *

Het zou niet moeilijk vallen meerdere voorbeelden nog te noemen. Deze moge voorshands voldoende zijn.

Het was alleen maar de bedoeling aan te toonen, dat wij het stemmenkoor, dat om vernieuwing en verandering roept, terdege beluisteren, zelfs zoo goed, dat wij het oude lied onderkennen, ofschoon het op een nieuwe wijs gezongen wordt.

Er is dan ook nog niet zoo heel veel nieuws gebracht, wel enkele zaken, waarvan wij meenden, dat ze allang afgedaan hadden en nu weer als vindingen van den laatsten tijd worden aangediend.

Doch bij ons gaat het om geheel andere dingen en ook dieper, omdat het hier geestelijke factoren betreft.

Wij spraken van een andere levenshouding als gevolg van de gebeurtenissen, die wij hebben doorleefd en waarvan er niet één vergeten wordt; die ons hebben aangegrepen en ons voor vragen stelden, die wij haast niet durfden beantwoorden; gebeurtenissen, die er waren, zijn en nog kunnen komen, die ons dwingen ~~ons~~ de levensvraagstukken tot den grond te onderzoeken en ons eigen leven op z'n diepst te peilen.

Die gebeurtenissen zijn veranderingen; veranderingen op haast elk gebied van ons maatschappelijk leven en die zoover gaan, dat wel nimmer meer het oude, voor die

dit mochten begeeren, zal kunnen worden hersteld, al ware het slechts ten deele.

Wij verlangen daarnaar niet, hoewel wij van ganscher harte hopen, dat de ontwikkeling der dingen zóó zal voortschrijden, dat straks het betere in plaats van het mindere komt.

Veranderingen dus, die dikwerf afbraak beteekenen, niet eens vernieuwing. Wij moeten leeren veel los te laten van wat wij immer hebben vastgehouden; wij zien slechts, waaraan wij hebben gebouwd; wat door Christelijk socialen arbeid tot stand is gekomen gaat over in handen van anderen, die naar eigen, geheel verschillend inzicht, voortwerken, ombouwen en niet meer vragen naar wat oorspronkelijk is gewild en bedoeld.

Laten wij gerustelijk aannemen, dat de storm der gebeurtenissen menig sloopke tot wrak zal slaan, muren, die hecht en sterk schenen, zal doen ineensinken, het levenswerk van velen en veler werk, dat aan het leven vulling en voldoening gaf, zal wegvagen.

Maar is 't dan ook stormgetij, de rustige stilte van weleer bestaat niet meer; de teistering ontziet niets. Doch daarover niet klagen, maar aanvaarden.

Hoe waren we vroeger ?

Actief in den volsten zin van het woord.

Wat men ook van de A.R. Partij kan zeggen, zeker niet, dat zij een stille, rustige partij was, die indolent de zaken liet gaan en ternauwernood in beweging te krijgen was. De werkelijkheid gaf een ander, levendiger beeld.

Voor al deze volksgroep tintelde van activiteit, zette de hand aan alles, durfde en slaagde veelal ook.

Wat is er al niet tot stand gebracht en gekomen ?

En nemen we den kring wat ruimer, dan zijn het zeer zeker de dingen der Reformatie, die op elk levensterrein niet alleen hun stem hebben laten hooren, maar overal tot daden kwamen, wat tot stand brachten en daarin veel zegenrijks aan ons volk gegeven hebben.

Christelijke actie, niet één die er zich van onthield, maar een ieder deed daaraan mede naar zijn eigen aard, karakter en vermogen.

Het zou teveel om op te noemen zijn, wanneer we ook maar ten deele een opgaaf moesten verstrekken van al wat er is gedaan op schier elk terrein van het leven, in Christus' naam en tot Godes eer.

Dat was toch altijd de drift, die tot doen en handelen bracht: God en den naasten te dienen. De komst van Gods koninkrijk bevorderen, naar Zijn wil handelen.

Het land is overdekt met de tallooze bewijzen van christelijke activiteit en steeds verder greep zij om zich heen, om nog meer te doen, nog meer tot stand te brengen.

Om slechts enkelen te noemen: wij hadden onze Pers, Radio, Scholen (lagere, middelbare en hogere), onze stichtingen van barmhartigheid in een verscheidenheid en voldoende aan de hoogste eischen, die bewondering afdwongen; wat geschiedde niet op kerkelijk terrein? Geen offers schenen te groot, geen arbeid te vermoeiend.

Wij wilden God dienen in ons werken en betoonden dit door ons volk te dienen. Bovenal door hen, die lijden moesten, geestelijk en lichamelijk, te steunen, voort te helpen, ook weer te dienen met onze gaven, krachten en gebed.

Wij hadden dit werk lief, juichten als het voortgang had, verheugden ons over elke nieuwe vordering, dankten God als wij konden volharden en voortvaren.

Het leed alleen, het leed heeft kracht
[van heeling.

God schonk het hem, wien Zijn
[genâ bewaakt.

Bedroefden, juicht in deze Uw lots-
[bedeeling !

Is 't nacht voor ons, eens zal de mor-
[gen rijzen;

Geen aanstoot meer belemmert dan
[ons pad,

En heel uw ziel zal Gode dank be-
[wijzen

Voor elke wond en bloed en tranen-
[spat.

WILLEM BILDERDIJK

Wij hielden van de christelijke actie, telden geen bezwaren, begonnen van voren aan na een of meerdere mislukkingen, wij wij moesten voort, want de liefde van Christus drong; drong tot activiteit, hogere inspanning, tot offers.

* * *

De geschiedenis van Martha en Maria heeft toch wel een bijzondere leering voor ons, nu wij staan voor het gevaar, dat ons werk óf niet meer óf anders zal worden gedaan, in elk geval onze activiteit wordt geremd, misschien wel stilgelegd.

Martha, de altijd bezige, de rustelooze, zich verliezend in voortdurend dienen; Maria, bespiegelend, stille toehoorderes, levend bij het Woord.

Wij begrijpen vaak de vermaning aan Martha gegeven niet; want wij waren veelal als zij: doende in veel dienens.

Was dit dan af te keuren? Was onze actie verkeerd, *moesten* wij het niet doen en viel dit niet verre te verkiezen boven niets doen?

En als straks ons Christelijk sociaal werk er niet meer zijn kan; wanneer ons het een na het ander ontvalt, wanneer ons veel bezig-zijn in velerlei, overgaat in wachten en zien, wat dan?

Is het niet alsof de stem van den Meester tot ons spreekt in dit alles: Gij zijt zeer actief geweest, hebt veel gewerkt en gedaan om Mijnen wil, maar heeft in het eind de arbeid U niet gegrepen, zocht gij de activiteit niet om haars zelfs wil, heeft het druk bezig-zijn in het Mijne er misschien toe geleid, dat gij Mij uit het oog verloor? Hebt gij niet gemeend, dat *gij* voor Mijne werk moest zorgen en vergeten, dat Ik dat Zelf doe? Die velerlei arbeid heeft U gehinderd, misschien zelfs wel belet om wat voor Mij te zijn, Mij te hooren, Mij te laten werken, ook in u.

Zou dit de zegen niet kunnen zijn, bij veel wat van ons weggenomen wordt, dat wij moeten loslaten, misschien wel blijvend missen, dat Christus weer de centrale figuur wordt, die ons leven beheerscht; dat Hij voor ons grooter wordt, en wij in Hem meer gaan zien en leeren vinden dan tot dusver, toen wij het zoo druk hadden en veel deden?

Dan gaan wij ook iets verstaan van de levenshouding van Maria.

Want het was diezelfde bespiegelende, rustige Maria, die in een critieke ure een klaar getuigenis gaf van haar geloof en liefde, toen zelfs de discipelen des Heiland's woorden niet meer gedachten, gaf zij door een daad te kennen hoe zij 's Heeren woorden beleefde.

Daarom, en zegt dat niet alles, zal niet van Maria's stille, rustige natuur, maar tot het einde toe in de geheele wereld, van haar *daad* gesproken worden.

* * *

Als onze activiteit vastgezet wordt; wanneer van ons gevraagd wordt stil te zijn, los te laten wat wij willen vasthouden, is dit een offer.

Indien het er slechts toe leidt, dat Christus in ons leven meer beteekenis krijgt. Hij voor ons grooter wordt. Zijn Woord ons meer dierbaar, dan komen wij als vanzelf tot een andere levenshouding.

De levenshouding van Martha was ons eertijds. Indien wij door het geweldig gebeuren van deze verschrikkelijke dagen, daarin zooveel van ons afgenomen wordt, overgaan tot Maria's levenshouding, dan is er, ondanks materieel verlies, toch geestelijke winst.

Die veranderde levenshouding is reeds werkelijkheid, het meest in de kringen waar het zwaarst geleden wordt; doch gelukkig ook daar buiten. Wij gaan de dingen weer in hooger licht zien en daardoor ook scherper.

Wij staan dan niet vreemd tegenover de wereld, de gebeurtenissen, de veranderingen. Maar wij verstaan ze, doorzien ze en beheerschen ze, door Christus, Die ons kracht geeft.

Komt dan het oogenblik waarin God ons noodig heeft, ons voor Zijn werk roept, ons een aparte taak geeft, dan zijn wij gereed en bruikbaar. Dan doen wij de *daad* van ons leven, in een leven, dat vol was van doen.

Wat ook verandere, en daar verandert veel, klaagt niet, aanvaardt slechts, verstaat uw tijd en roeping, en dat kunt ge het best wanneer ge staat in een *veranderde levenshouding*.

Uit de PartijTer voorlichting**Voor de penningmeesters**

Het nieuwe jaar is ingetreden. Dit betekent ook administratieve drukte op het bureau. De groene kaarten, waarop ingevuld moet worden het aantal leden per 1 Januari, werden verzonden. De eerste antwoorden kwamen reeds binnen. Den penningmeesters wordt nu dringend verzocht zich zoo spoedig mogelijk te verstaan met den secretaris om gezamenlijk de gevraagde gegevens te verstrekken en laten zij dan tevens het verschuldigde bedrag overmaken op het gironummer van het Centraal-Comité, 134589.

Als gewoonte geldt, dat de verschuldigde contributie moet zijn betaald vóór 1 April. Daarna zal bij den penningmeester per kwitantie worden gedisponeerd. Kan men er nu ditmaal niet voor zorgen, dat deze administratieve werkzaamheden tot een minimum worden beperkt? Wanneer allen medewerken is de zaak zoo eenvoudig. Vóór 1 April de contributie betalen en dan wordt aan het bureau veel onnoodig werk bespaard, terwijl tevens de incassokosten belangrijk zullen verminderen. Dus penningmeesters, werkt mede naar uw vermogen!

Overigens wordt nog opgemerkt dat de contributie alleen verschuldigd is voor de *reglementaire* leden. De overigen, de z.g. *honoraire* of *buitengewone* leden vallen daar dus niet onder.

Laten nu ook de voorzitters en secretarissen hun aandacht schenken aan deze kwestie. Wanneer allen medewerken is de zaak spoedig in orde. Het is geen zaak van groote beteekenis, maar ook aan de kleine dingen moet zorg worden besteed.

Dus vóór 1 April de contributie betaald!

Van de administratie

Herhaaldelijk wordt nu het verzoek gedaan om aan nieuwe abonnées ook de reeds verschenen nummers te doen toekomen. Tot onzen spijt moet worden bericht, dat aan dergelijke verzoeken niet kan worden voldaan, omdat exemplaren daarvan niet meer aanwezig zijn.

*** * * Naar aanleiding van een half-jaars jubileum**

In No. 27 van het orgaan van de Nederlandsche Unie kwam de volgende mededeeling aan de leden der Unie voor:

De laatste weken zijt Gij verontrust door geruchten omtrent moeilijkheden, welke tusschen ons waren gerezen.

Die geruchten waren deels onjuist en zeker alle verkeerd gekleurd.

Vandaar deze onze verklaring.

De verschillen in inzicht, die tusschen ons gerezen waren, betroffen geenszins onze beginselen, zooals neergelegd in ons program. Daarin zijn wij van den beginne af eensgezind geweest en gebleven. Zij waren ook niet van persoonlijke aard.

Wij kunnen U thans zeggen, dat wij de moeilijkheden welke wij te overwinnen hadden, inderdaad hebben overwonnen.

Gij hebt ons in het vorig jaar Uw vertrouwen gegeven, dat wij U vroegen, toen wij als ploeg nog moesten bewijzen, wat wij waard waren. Daarvoor zijn wij U erkentelijk.

Thans vragen wij Uw vertrouwen en

Voorts wordt aan alle abonnées nogmaals verzocht het verschuldigde abonnementsgeld te storten op het gironummer van het Centraal Comité, nr 134589, onder *duidelijke mededeeling* waarvoor het bedrag is bestemd.

In verband met het bovenstaande kan men zich met ingang van 1 Maart l.l. abonneeren voor een halven jaargang tegen betaling van f 0.50. *Zulks alleen op voorwaarde dat het verschuldigde bedrag direct wordt gestort.* Dit geldt ook voor *collectieve abonnementen* tegen den prijs van f 0.37½, *op dezelfde voorwaarde.* Wanneer moet worden *gedisponeerd per kwitantie* dan wordt het *volle abonnementsgeld* in rekening gebracht, omdat het voor de administratie ondoenlijk is met verschillende prijzen rekening te houden. *Bestel dus per giro!*

Uw steun om ons werk in het belang van land en volk te kunnen voortzetten.

Deze mededeeling was onderteekend door het bekende driemanschap en ze constateert, dat er moeilijkheden gerezen waren in den boezem van het triumviraat. Immers wordt gezegd, dat de geruchten *deels onjuist* waren en overigens verkeerd gekleurd. Waarin de moeilijkheden, voor zoover de geruchten dan *niet* onjuist waren, bestaan hebben, wordt niet meegeedeeld. Daarover te klagen zou ons niet passen, want het is een interne aangelegenheid van de Unie zelf. Toch kan men er wel naar gissen zonder al te groot gevaar van mistasten. Immers de Unie is gegroeid met een snelheid, die men met die van Jona's wonderboom vergelijken kan. De *innerlijke* samenhang van zulke organisaties kan nimmer groot zijn. Althans niet wanneer men het terrein van het *positieve* niet schuwt. Zoodra men dat erf betreedt komt men al spoedig tot de ontdekking, dat een *negatieve* drijfveer niet in staat is de weldra aan den dag tredende meeningsverschillen over de *positieve* richting terug te dringen.

Intusschen zijn de moeilijkheden, naar meegeedeeld wordt, thans overwonnen. Men zal moeten afwachten in hoeverre deze verwachting van een storeloozen vrede in vervulling zal gaan. Wij zijn daarop niet al te gerust en we bedoelen dat precies zoals wij het zeggen. Want ondanks de bezwaren, die we tegen de Unie hadden en hebben, ze is er en zij heeft onder haar banier een groot aantal Nederlanders verzameld, die in haar een *politiek* tehuis dachten te vinden of in haar een beweging zagen, die zou kunnen leiden tot een saambinding van alle waarlijk nationaal voelende krachten.

Dat laatste zou niet onmogelijk zijn geweest indien men niet een onjuist uitgangspunt had gekozen; indien men, in stede van ze te ontwijken, toenadering had gezocht tot de gevestigde politieke partijen, waaronder er zijn voor welke geboorte men ongeveer een eeuw terug moet gaan en die zich al dien tijd met groote belangstelling aan de publieke zaak hebben gewijd. Vrees om zich met de bestaande politieke groepen af te geven, was van

dien verkeerden koers de oorzaak. Men zou dan wel eens verdacht kunnen worden van niet genoeg te voelen voor de „nieuwe orde”. Door die houding gaf men eenerzijds blijk den juisten kijk te missen op het standpunt door de bestaande groepeeringsingenomen en aan de andere zijde werd er nu, met *te snelle* vaart, door gedreven in de richting van allerlei volkomen onbestemde hervormingsplannen, die nog geenszins rijp waren en geen rekening hielden met de wereld van morgen, van welke niemand kan zeggen hoe ze er zal uitzien.

Napleiten daarvoor heeft geen zin. De Unie bestaat nu eenmaal in haar huidige vorm en als zij ontbonden zou worden, kan niemand voorspellen waar de massa, die er thans nog toe behoort, zou terecht komen. Daarom achten we het beter, dat de Unie blijft, dan dat ze uiteenvalt. Ze kan in elk geval voor velen een *bewarend* instituut zijn, dat voor ernstige afdwaling behoedt. En al kan ze, zolang de bezettingstijd duurt, evenmin als andere organisaties met staatkundig, sociaal of economisch doel, iets *positiefs* tot stand brengen, al blijft ze een verzameling van heterogene elementen, het is beter, dat stuifzand vastgehouden wordt dan dat het overal heen dwarrelt.

Maar om dat te bereiken zal het noodig zijn, dat herhalingen van een toestand, als waarop het communiqué van het driemanschap doelt, vermeden worden. Anders toch wordt het wankele vertrouwen onherstelbaar geschokt. Zelfs oude, diep in het volksleven gewortelde politieke groepeerings zouden een repetitie van zulke spanningen moeilijk verdragen. Hoeveel te minder dan een groep die pas een goed half jaar geleden gevormd werd en waarvan bovendien gezegd kan worden, dat zij een eenheid van tegendeelen is.

Er is voor Nederland een geneesmiddel nodig, evenredig aan de kwaal; er zal geen redding zijn dan door terugkeer tot de christelijke, historische, nederlandsche beginsels.

GROEN VAN PRINSTERER

* * * De Unie en haar Staatkundige wenschen

De Nederlandsche Unie heeft van het begin af aan te lijden gehad van vaagheid. Wellicht moet men zeggen van verwarrende onduidelijkheid, van een heel los omspringen met gevestigde begrippen, waardoor deze bij haar een inhoud kregen die met de gangbare opvattingen niet overeenkwam.

Zoo is het gegaan met het woord „corporatief”. Hier te lande toch werd als men het had over een „corporatief bestel” allereerst gedacht aan voorzieningen op sociaal gebied en eerst bijkomstig aan de mogelijkheid om het *corporatief geordende maatschappelijk leven* dienstbaar te maken aan de actie op *staatkundig* terrein.

Zóó is het althans van onzen kant altijd gezien. Zóó hebben Groen en Kuyper er over gesproken en geschreven en in dien geest heeft ook Dr Colijn reeds 8 jaren geleden er breed over gehandeld.

In het weekblad de Unie van 1 Maart komt nu een artikel voor onder den titel Volk en Overheid, waarbij de *maatschappelijke functies* van de z.g. corporaties nauwelijks genoemd worden en het deelnemen aan de *Staatstaak* als de hoofdwerkzaamheid wordt gezien.

„Corporatief bestel”, zoo heet het in dit artikel, „beoogt een onmiddellijke wissel-„werking tusschen de regeering en hare „dienaren eenerzijds en de georganiseerde „gemeenschappen ten andere. Zoodoende „krijgt het volk in zijne organische gele-„dingen gelegenheid om *handelend* (cursi-„veering van ons) deel te nemen aan de „Staatstaak”.

Deze opvatting over het „corporatief bestel” is niet nieuw — dat kan men niet zeggen — maar stellig beantwoordt ze niet aan de *gangbare* meeningen over den inhoud van wat men het „corporatieve systeem” pleegt te noemen.

Nu hebben we tegen het artikel minder bezwaar dan uit de voorafgaande opmerkingen zou kunnen worden afgeleid. We kunnen er een heel eind mee meegaan, maar voor de duidelijkheid zal het dan toch gewenscht zijn de grens tusschen Staat en Maatschappij scherper in het oog

te houden dan bij de Unie geschiedt.

Het vraagstuk zooals zij dit in het bewuste artikel behandelt, ligt feitelijk geheel *buiten* de *sociale* sfeer. Men zou het eer een verhandeling over het *kiesrecht* kunnen noemen, zooals trouwens Dr Colijn in „Saevis” evenzeer de deelneming van maatschappelijke organische geleidingen aan de Staatstaak ook onder dat hoofd besprak.

En nu daarenboven de Unie, *naast* deze corporatieve actie in de sfeer van den Staat, ook nog een orgaan aanvaardt, dat het algemeen belang in breederen zin en in den diepsten zin het volksgeweten dient te vertegenwoordigen, m.a.w. nu de Unie naast een *Kamer van Belangen*, er ook eene op geestelijken grondslag schijnt te wenschen, kunnen *wij* zeggen: het duurde wel lang eer *ons* inzicht ook bij anderen doorbrak, maar wij verheugen er ons toch over, dat het zoover gekomen is.

Onnoodig voorts te zeggen, dat het pleidooi voor grootere bevoegdheden van den minister-president onze volksinstemming heeft. Daaraan bestond reeds sedert verscheidene jaren groote behoefte, wilde men een beslist en voortvarend beleid verzekeren.

* * * De Unie en ons Christelijk volkskarakter

Ook hier mangelt het bij de Unie aan besliste formuleering.

Ze erkent het Christelijk karakter van het Nederlandsche volk, maar als men toegekomen is aan de omschrijving van wat daaronder moet worden verstaan, dan rijzen toch weer allerlei vragen. De omschrijving in het Unienummer van 8 Maart luidt als volgt:

De erkenning van het christelijk volkskarakter is niets meer dan de erkenning van een vaststaand historisch feit: het Nederlandsche volk is tot een afzonderlijke natie gevormd en heeft zijn eigen staat en staatsvorm verkregen als resultaat van een worsteling om de waarden van het christelijk geloof. Daarvan draagt het Nederlandsche volkskarakter onuitwischbare sporen, die het van andere volken onderschei-

den en zullen blijven onderscheiden zoolang de Nederlandsche natie bestaat.

Niets meer dan de erkenning van een vaststaand feit?

Ook wij erkennen volgaarne de historische *nawerking* van de Christelijke geloofswaarheden bij het volksdeel, dat zijn geloof heeft laten varen, maar wij zien daarbij niet over het hoofd, dat het christelijk volkskarakter bij een zeer groot deel der natie geworteld is in iets meer dan in de erkenning van een historisch feit. Er zijn er velen die zich nog altijd gebonden weten door de gehoorzaamheid aan 't Goddelijk Woord, daardoor hunne levenshouding bepaald zien en mitsdien een eigen stempel dragen die hen van anderen onderscheidt en blijft onderscheiden. Het verschil in de *waardering* van de Christelijke woorden op geestelijk en zedelijk gebied. Het met bewustheid aanvaarden van de Goddelijke wet is iets anders dan het ondergaan van een historische *nawerking*.

Niettemin is het juist, dat het karakter van het Nederlandsche volk in zijn geheel als Christelijk mag worden gekenschetst en dat op dien grondslag saamwerking van het geheele volk mag worden nagestreefd.

Wij gaan thans op dit artikel niet verder in. Alleen zouden we, indien ook wij een opvallende eigenschap van het Nederlandsche volk als uitvloeisel van den christelijken grondslag wilden noemen, daarvoor niet gekozen hebben de barmhartigheid, maar veeleer de eerbied voor het recht. Wel kan worden toegegeven, dat de Charitas een Christelijke deugd bij uitnemendheid is, maar het zijn de eerbied voor het recht en de afkeer van onrecht die de volksziel het diepst beroeren.

Wat zegge ik? Groote God! o geef
[ons, zwakken, krachten!
Versterk ons in 't geloof in 't zalige
[verwachten!
En, in den dag des kwaads, als alles
[valt of vliedt,
Verlaat, genadig God! verlaat dan
[de Uwen niet!

WILLEM BILDERDIJK

Wij werden onszelf

Het is een bijzonder bekend jaartal uit onze Vaderlandsche Geschiedenis: 1015, Dirk III sticht Dordrecht. Maar de historische critiek heeft al lang aangetoond, dat het een abuis is. De bronnen spreken alleen van een sterkte aan de Merwede, en die naam werd toen gegeven aan Merwede, Noord en Nieuwe Maas. De plaats, waar Dirk III zijn vesting had gebouwd, lag dicht bij de zee, zoodat de getijdewerking er zeer goed merkbaar was. Men moet zijn vesting zoeken in de buurt van Vlaardingen. Maar al moet dan Dordrecht uit het jaartal verdwijnen, desniettemin gaat het hier om een belangrijke episode uit onze historie.

Er is in de geschiedenis van het graafschap Holland iets wonderlijks. Het is een arm landje tusschen duin en moeras, echt een uithoek van het keizerrijk. Maar in dien uithoek schuilt een groote kracht. Het gebied is gemakkelijk te verdedigen en toen in 1018 alle machtige geestelijke heeren hun troepen bijeen riepen en de hertog van Neder-Lotharingen de leiding nam, toen werd de expeditie naar Holland een groote mislukking. De troepen kwamen per schip en werden bij het „Merwedewoud” geland. Maar in dat „land” van slooten en griendhout konden zij niet manoeuvreeren. Het werd een en al verwarring en uit de verwarring groeide paniek. Er vielen vele slachtoffers en de graaf kon nauwelijks verhinderen, dat de hertog het lot van velen zijner manschappen deelde. Later werd het gebied van deze graven nog weleens een korten tijd een prooi van indringers, maar het was altijd maar voor een tijd. Het ontglipte spoedig weer aan hun handen en de bevolking waagde het weer met haar inheemsche heeren.

De graven breidden later hun invloed uit naar het Zuiden, naar Zeeland, van eiland tot eiland, in die streek, waarvan een oude schrijver opmerkt, dat er de menschen wonen „bijna sooveel op het water als op het land, soodat men ze amphibia, dat is gedierten, die op het water en op het land kunnen leven, mag noemen”. Zoo raakten zij in het Zuiden aan de Schelde.

Floris V daarentegen richtte zich naar het Noorden. Hij gaf Holland een front aan de Zuiderzee en opende zoo de mogelijkheid voor de opkomst van Amsterdam. Zoo is Holland omstreeks 1300 voltooid. Het heeft de hand gelegd op alle groote waterwegen naar zee in het Deltagebied van Rijn en Maas. En dan juist wordt het aspect van West-Europa gewijzigd. De zee wordt belangrijker dan het land. Het groote verkeer heeft voortaan in hoofdzaak plaats over zee; de overzeesche verbindingen beginnen de kern te vormen van de handelspositie van het land.

Maar bij een bespreking van dergelijke onderwerpen moet men de menschen niet vergeten. De geschiedenis wordt niet bepaald door lijnen op de kaart en economische formules. De mannen zijn van meer beteekenis. En het is een feit, dat achter de duinen een slag van menschen heeft gewoond, die wisten, wat volhouden was. Altijd opnieuw schaarden zij zich om hun inheemsche dynastiek en altijd weer werkten zij aan dammen en sluzen, om te voorkomen, dat het land verdronk. Wij weten weinig van hun motieven. Zij zijn nog niet gewoon, om te *zeggen*, wat hen drijft. Zij zijn als de stugge mannen van het land, onder wie men ook nu nog wel aantreft, die men het best leert kennen uit hun houding en hun daden, waarbij slechts zelden een woord ter motiveering wordt gevoegd. Toch hebben de visschers en boeren achter de duinen hun motieven gehad en drie elementen zijn duidelijk te herkennen: trouw aan hun man, afkeer van den vreemdeling en liefde tot hun grond.

In het Noorden, in het terpenland, was een andere ontwikkeling, die wel werd gemotiveerd. Daar ontbrak sedert de elfde eeuw de graaf. Daar waren kleine gemeenschappen, ga, fiarndeel of trimdeel, grietenij, district en go, waar de vrije en economisch zelfstandige mannen, de eigenaars van de hoeven, het recht bestelden en er tegen waakten, dat vreemde invloeden drongen in hun klein domein. Zij wisten, dat zij een bijzondere positie innamen. Er werd ook een verklaring van gegeven. Karel de Groote zou aan de Friezen een privilege hebben gegeven, waarin hij hun vergunde, om onder een door hen zelf ge-

kozen potestaat in vrijheid te leven. Deze vrijheidsbrief is onecht, maar in den tijd, dat hij vervaardigd werd, geloofde men inderdaad, dat de bijzondere staatkundige ontwikkeling geboren was uit een onderscheiding, door den grooten keizer verleend.

De zelfregeering in kleine, eng begrensde gebieden vroeg om een complement. En het werd gevonden, gebrekkig en tijdelijk, in de samenkomsten te Aurich van de gezworenen van den Upstalboom. Maar de gedachte was vruchtbaar. Zij was ook elders bekend; het Zwitsersche eedgenootschap en verschillende stedenfederaties in Duitschland bewijzen dat. Zulk een federatie bedoelde niet de vorming van een staat. Uitdrukkelijk werd vastgelegd, dat ieder der samenwerkende gemeenschappen de volledige zelfstandigheid zou behouden.

In het Noorden was een langzame bewustwording van eigen vrijheid en bijzondere positie. In het Zuiden, in de Scheldevallei, ging het met een schok. Toen daar in 1302 de Franschen, de vreemdelingen, het half ontmantelde Brugge binnenrukten, kwam er in de grauwe massa van het volk plotseling beweging. En nog in denzelfden nacht begon de aanval op de overheerschers, de Brugsche metten! Schild en vriend, zoo luidde het wachtwoord, en geen Franschman kon het uitspreken. Mes en bijl deden hun werk. Nu was er met den Franschen koning geen vergelijk meer mogelijk. Het moest komen tot een bloedige beslissing. Die beslissing kwam in den slag der gouden sporen, op het Groeningsche veld. Het Vlaamsche heir bestond uit arbeiders en boeren; geen twintig ruiters staken boven de schare uit. Daartegen rukte de troepen op van den koning: tien duizend man te paard, waaronder de uitgelezen Fransche ridders; tienduizend geoefende boogschutters uit Italië. En toch won Vlaanderen het! Vlaanderen de Leeuw! De Vlaamsche gravenzonen, die het leger aanvoerden, kenden nauwelijks Vlaamsch. Maar het volk was Dietsch en werd het zich plotseling bewust, dat het hier stond en streed aan de frontieren van de Dietsche gemeenschap.

Keulen, de zetel van den aartsbisschop, was het grootste cultuurcentrum aan den Rijn. De invloed was ver stroomafwaarts merkbaar en reikte ook in Gelre. De graven van Gelre behoorden tot den kring van kleine vorsten, evenals die van Kleef, Limburg en Luxemburg, die met hun gebieden een krans vormden om Keulen en zijn aartsbisschop. Toen het hertogelijk huis van Limburg uitstierf, was de opvolging aldaar een zaak, die den aartsbisschop buitengewoon interesseerde. Maar hij kreeg zijn zin *niet*. De hertog van Brabant stak een spaak in het wiel. Hij rukte snel op naar den Rijn, versloeg in 1288 den aartsbisschop met zijn ganschen aanhang bij Woeringen en maakte zich daardoor blijvend meester van Limburg. De invloed van Keulen was gebroken. En de keizer, die aan de Donau zetelde, deed zelfs geen poging om tusschenbeide te komen. Door de overwinning van Woeringen werden de Nederrijnsche gebieden los van de banden, die hen met het Oosten hadden verbonden.

Deze historie is een *begin*.

Zij beteekent, dat er factoren openbaar beginnen te worden, die in latere eeuwen eerst in hun volle beteekenis openbaar worden. Aan de kust een graafschap, dat zelfstandig is tot eenkennigheid toe en dat uitkijkt over de zee; in het Noorden een bevolking, die haar eigen zaken behartigt en alleen tot federatieve samenwerking bereid is; aan het Zuidfront de vrije Vlamingen, met hun dynamiek en hun economische kracht; in het Oosten gewesten, die hun eigen pad beginnen te vinden.

Wie dit verstaat, begrijpt beter het ver-
volg, waarover later wordt gesproken.

H. A.

Niet door op het dwaalspoor mee te gaan ondersteunt men. Er is een oppositie, die door haar onbuigzaamheid steun geeft. Er is een oogluikende meegaandheid, waardoor men den afgrond bereikt. Ook thans is de spreuk bij uitnemendheid behartigenswaard: „Il n'y a que ce qui résiste qui soutient”.

GROEN VAN PRINSTERER

Verscheidenheden

Ongeloof en Revolutie

Het ligt niet in de bedoeling in dit maandschrift met de regelmaat van een klok een afzonderlijke rubriek te wijden aan de bespreking der verschillende nieuwe uitgaven. Daarom is het wel gewenscht voor een enkele belangrijke uitgave de aandacht der lezers te vragen.

Een gelukkige omstandigheid is het dat daarbij het meesterwerk van Mr Groen van Prinsterer het eerst aan de beurt is. Bij H. A. van Bottenburg N.V. te Amsterdam is onlangs de vierde druk verschenen van „Ongeloof en Revolutie”. Eene reeks van historische voorlezingen. We spreken de verwachting uit, dat deze goed verzorgde uitgave haar weg zal vinden onder onze Antirevolutionairen. De nu wel levendige belangstelling voor Groen en zijn werk staat daar borg voor. Aan den uitgever zal het trouwens niet liggen. De prijs is voor dit boek niet hoog. Het is royaal uitgevoerd en op goed papier gedrukt.

Een bespreking van den inhoud kan gevoegelijk achterwege blijven. Het boek is reeds overbekend en in dit blad wordt zoozeer getracht belangstelling te trekken voor Groen van Prinsterer, dat het ook niet noodig is.

Aan een herdruk bestond trouwens wel behoefte. De laatste druk verscheen immers in 1903. Wel verscheen in 1922 bij J. H. Kok te Kampen een uitgave. Maar over deze uitgave is nogal een en ander te doen geweest. Zij was n.l. door Prof. Mr P. A. Diepenhorst aangevuld en bijgewerkt voor onzen tijd. Niet weinigen hebben daarop critiek uitgeoefend. Zij hebben het den Hoogleraar maar kwalijk afgenomen, dat hij het, al zijn goede bedoelingen ten spijt, aangedurfd heeft het origineel te bekorten, al had men waardeering voor het naschrift, waarin met feiten werd aange-
toond hoe goed Groen de ontwikkeling der dingen voorzien had.

Maar nu is dan de onverkorte tekst weer in den handel gebracht en voor iedereen

verkrijgbaar. De bewonderaars van Groen kunnen weer rustig gaan slapen. Ongetwijfeld zullen velen van hen deze gelegenheid maar al te gaarne aangrijpen om zich dit werk aan te schaffen. Maar toch niet alleen zij! Groen's „Ongeloof en Revolutie” is het standaardwerk voor elke Anti-revolutionaire boekerij. Niet in het minst voor die eener Antirevolutionaire Kiesvereniging.

Het schijnt overigens met uitgevers te zijn als met kooplieden op de beurs. Zij voelen de markt aan. Daarom heeft J. H. Kok N.V. te Kampen niet willen achterblijven en heeft zij aankondiging gedaan van de tweede goedkope uitgave van „Groen van Prinsterer”. Zooals boven reeds werd gezegd, hebben sommigen het aan Prof. Diepenhorst kwalijk genomen, dat hij het magistrale werk van Groen gecoupeerd heeft om het daardoor meer verstaanbaar te maken voor ons volk. Maar niemand zal kunnen ontkennen dat de Professor de gave bezit om een boeiende levensbeschrijving te geven. En wanneer hij zich tot schrijven zet, dan kan men er staat opmaken dat een doorwrocht betoog geleverd wordt. Dankbaar maken we dan ook melding van deze tweede uitgave. Met „Ongeloof en Revolutie” vormt het eigenlijk één geheel. Meermalen heeft men er over geklaagd, dat het eerstgenoemde zoo moeilijk te verstaan is. Vooral voor den eenvoudige zouden zich moeilijkheden voordoen. Maar wanneer men Groen heeft leeren kennen in zijn werk en in zijn gedachten zooals daartoe de mogelijkheid geboden in de levensbeschrijving welke door Prof. Diepenhorst verzorgd werd, dan wordt ook het lezen en verwerken van Groen's „Ongeloof en Revolutie” niet alleen gemakkelijker maar ook een genot.

„Groen is het lichtend voorbeeld eener vaste, onwankelbare overtuiging” heeft Dr Colijn eens verklaard. Aan dat lichtende voorbeeld hebben we vooral in onze dagen zoozeer behoefte.

Beide uitgevers mogen we dankbaar zijn, dat zij te rechter tijd er voor zorgen, dat een ieder in de gelegenheid is zich deze werken aan te schaffen.

'n Onbegriepelijk mensch

Eenige maanden geleden reeds is onder bovenstaanden titel een beschrijving verschenen van Mr Willem Bilderdijk van de hand van den bekenden auteur Rudolf van Reest. Deze altijd suggestieve en levendige schrijver heeft het gewaagd een beeld te ontwerpen van den pionier der Anti-revolutionaire of Christelijk-Historische richting. Daar is inderdaad moed toe noodig. Want Bilderdijk te teekenen in zijn ware beteekenis voor ons volk is zeker geen gemakkelijk werk. Is de schrijver in zijn poging geslaagd?

Wanneer het zijn bedoeling geweest is Bilderdijk dichter te brengen bij ons volk, dan kan deze vraag zonder eenige terughouding bevestigend worden beantwoord. Er zijn natuurlijk wel verschillende vragen over. Bij een zoo omstreden figuur als Bilderdijk én tijdens zijn leven én na zijn dood is geweest, kan dat ook niet anders. Daarom zal niet ieder deze schets kunnen waardeeren. Vooral de nuchteren onder ons zullen wel eens vraagteekens plaatsen. Bilderdijk met den profetenmantel om de schouders? Natuurlijk er zijn momenten in zijn leven geweest, dat deze

De revolutiegeest is het werk, de vrucht der zonde, neen, de zonde-zelve, in het eigen hart gekweekt, in het leven uitgedrukt, in de maatschappij en in den staat tot een stelsel verheven. Waar zij niet bestreden wordt door te vluchten tot den Eenige, die van haar verlossen kan, wint de revolutiegeest telkens in macht en neemt de zonde, al is het dat beschaving daaraan vaak eenen meer behagelijken, daarom des te verleidelijkeren vorm weet te geven of bij verharding des harten en uitdooving van rechts- en zedelijkheidsgevoel vaak ophoudt zonde genoemd te worden wat toch inderdaad zonde is.

KEUCHENIUS 1883.

ziener de dingen profetisch doorschouwt en daarvan zingen gaat zooals alleen een Bilderdijk dat kan. Maar om heel dat leven te teekenen als profeet? Is dat niet wat hoog gegrepen?

Bilderdijk beoordeelen blijft nog altijd een moeilijk geval.

En toch er schuilt veel schoons in dit boek. De teekening is meeslepend. Of men wil of niet men moet gaan houden van den zwartgalligen balling, die heel zijn leven door klaagt over de behandeling, welke hij heeft ondervonden, die in den vreemde zwerfende en dolende is geweest, die teruggekeerd in eigen land werd miskend en soms verguisd. De laatste tien jaren van dit veel bewogen leven brachten eerst eenig soulaas en zelfs dat soulaas was niet zonder bitterheid.

De keuze der hoofdstukken is uitstekend. De stijl is vlot en pakkend, zooals men dat van dezen schrijver verwachten kan. In dit opzicht wordt men zeker niet teleurgesteld. Men leest dit boek dan ook geïnteresseerd en in één adem door, hetgeen niet van alle boeken kan worden gezegd.

Bovendien is het een actueel boek. Meermalen werd reeds een vergelijking gemaakt tusschen den tijd, dien wij thans doormaken, en de periode van de Fransche

Maar aan den anderen kan zij ook met beslistheid weerstaan alle pogen om de Gereformeerde, de Calvinistische lijnen weg te doezelen; deze lijnen, onder den naam van „het Evangelie” door andere te vervangen.

Het Gereformeerde, het Calvinistische, mag geen schetterklank wezen. Maar evenmin een antiquiteit; voor het heden contrabande; te nauwer-nood geduld; liefst flauwelijk verzwegen.

Dan, — ach! ook door het eerste, — geven we ons verleden prijs, en de toekomst; verleden en toekomst van de antirevolutionaire partij. Ja meer, van Volk en Vaderland.

FABIUS, 1903.

overheersching. Welnu, dit boek is een doorlopende vergelijking, welke zich concentreert rondom den persoon van Willem Bilderdijk. Als zoodanig bevat het boek vele goede opmerkingen en ook daarom kan het hartelijk worden aanbevolen.

Bij de beoordeeling van dit werk mag overigens niet uit het oog worden verloren, dat het niet de opzet was een wetenschappelijke bijdrage te leveren. Bilderdijk moest tot ons volk worden gebracht. Daarom is het een populair werk geworden. En meer dan dat. Er is in dit werk een schrijver, een goed schrijver aan het woord. In de teekening van Bilderdijk ligt daarom ook iets van den auteur zelf. De vraag is slechts of het accent goed is gelegd. En wanneer dan de teekening een weinig gechargeerd is uitgevallen, dan kan zulks den auteur niet euvel worden geduid.

En toch Bilderdijk een profeet van zijn wieg tot aan zijn graf?

Seerp Anema is den schrijver daarin voorgegaan. Maar deze was een dichter. Hoewel in zijn sonnet toch een andere toon doorklinkt.

Ik heb een reuzenbeeld voor U gehouwen;
de rechterhand vermaant, het oog staat
[scherp;
de linker torst de zware koningsharp,
en borstlig dreigt de dubbelboog der
[brauwen.

Ik heb het beeld uit grijs graniet gehouwen;
mijn beitels liggen stomp, gij staat daar,
[breed
en machtig in Uw ruig profetenkleed;
zóó ben ik uren naar U blijven schouwen.

En in de laatste stonde... zonk uw hand;
de stroeve trek ontplooidde zich ten droeve;
gij badt, gij boogt, een boeteling gelijk....

Toen voelde ik in mijn oog een tranenbrand
en 'k grifte aan uw voet met gouden

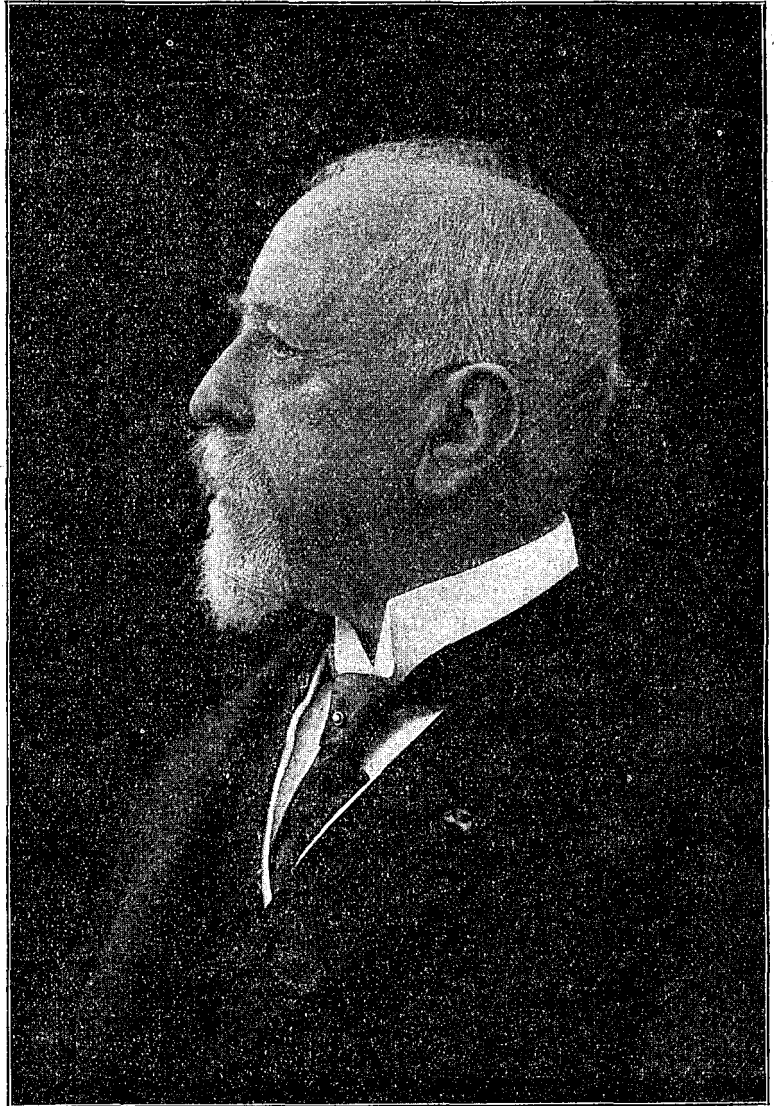
[groeve:
„Non-semper idem”! Willem Bilderdijk.

Onze Hoogleraar—Staatsraad

Als tweede in de rij der belangrijke persoonlijkheden, welke in dit maandschrift de revue zullen passeeren, is aan de beurt onze hoogleraar-staatsraad Prof. Mr D. P. D. Fabius. Inderdaad een markante figuur onder de Antirevolutionaire leidersgestalten. In meer dan een opzicht trekt en verdient hij de aandacht. Niet omdat de levensgang van Fabius op zich zelf veel verscheidenheid biedt. Het is een leven geweest van een geleerde, grootendeels „verteerd” in de stilte van 't studeer-vertrek, al werd het optreden in het publiek meer gezocht dan gemedan. De publieke markt is ook door Fabius betreden, maar door allerlei omstandigheden is het hem niet vergund geworden daar een leidende rol te vervullen. Minister is Fabius niet geweest. Hoewel meermalen candidaat heeft hij het zelfs niet tot kamerlid kunnen brengen.

En toch heeft het nut de herinnering aan dezen hardnekkigen strijder voor de beginselen van Groen van Prinsterer weer eens op te frischen.

Fabius.....? Zijn er nog velen in den lande, die zich met deze eminente persoon-

Prof. Mr D. P. D. FABIUS

Cliché welwillend afgestaan door N.V. Uitgeversmaatschappij J. H. Kok te Kampen.

lijkheid bezig houden? Is de gedachtenis aan zijn optreden reeds verbleekt? Het is nauwelijks tien jaar geleden dat hij ten grave gedragen werd. Inderdaad de herin-

nering vervaagde reeds. Er werd niet veel meer over Fabius gesproken.

Thans schijnt daarin verandering te komen. De naam van Fabius wordt weer genoemd. Voor zijn geschriften groeit de belangstelling. En daar is reden voor!

We leven immers in een revolutionairen tijd. Groote veranderingen zijn bezig zich te voltrekken. Er zal wel niemand zijn, die zich inbeeldt, dat de oude toestanden ongewijzigd zullen terugkeeren. Wat er veranderen gaat, we weten het niet. Maar in ieder geval beseffen we diep, dat we afscheid genomen hebben van een verleden en dat de komende tijden ingrijpende wijzigingen zullen brengen op politiek en op sociaal terrein.

Erkenning daarvan brengt de noodzakelijkheid van bezinning met zich en het is goed daarbij de aandacht te vestigen op Fabius en zijn geschriften. Juist op Fabius!

Fabius...? Door tegenstanders werd hij wel eens genoemd „het geweten van de Antirevolutionaire Partij”, een qualificatie, welke onzerzijds gewoonlijk als niet juist werd aangemerkt, maar toch zijn we heden, wellicht meer dan vroeger, geneigd haar als juist te aanvaarden. Want waarschuwend heeft het woord van dezen Christen jurist geklonken en gewezen heeft hij als geen ander op de groote gevaren van een valsche democratie en op de fouten van ons kiesrecht.

Inderdaad er is reden om voor Fabius aandacht te vragen.

Als tweede in een gezin van zeven kinderen werd Dammes Paul Dirk Fabius op 6 Juli 1851 in het Veluwsche dorp Garderen geboren. Op negenjarigen leeftijd verloor hij reeds zijn vader, die predikant was. Terwille van de opvoeding harer kinderen vestigde de moeder zich te Amsterdam. Spoedig bleek het leven daar echter te duur, waarom het gezin naar Barneveld vertrok. De jonge Fabius ontving daar onderwijs op het instituut Kapteyn. Het schijnt daar een goede leerschool geweest te zijn. Aanpakken was de boodschap en op dit instituut werden de grondslagen gelegd voor een levenspractijk van harden en onverdroten arbeid. Op 15-jarigen leeftijd werd hij reeds toegelaten tot de Leidse Universiteit. Na verloop van vier

maanden werd het klein mathesis *cum laude* afgelegd. Zes maanden daarna volgde het propaedeutisch examen en reeds 5 Mei 1870 slaagde hij, nog geen 19 jaar oud, voor het candidaatsexamen en dat *summa cum laude*. Alles wees dus op een spoedig volbrengen der studie. Maar, in tegenstelling met aller verwachting, werd pas in 1874 het doctoraal examen afgelegd en het schrijven van een proefschrift vorderde daarna nog zooveel tijd, dat de geheele studie toch nog 11 jaar vereischte. Voor een begaafd student, als Fabius ongetwijfeld was, is dit wel lang.

Zooals reeds vermeld is, was de vader van Fabius predikant. Deze stond in zijn laatste gemeente als rechtzinnig bekend. Na diens overlijden schijnt de moeder zich in vrijzinnige richting ontwikkeld te hebben. Fabius heeft dan ook groote moeite gehad om tot de zekerheid des geloofs te komen. Vooral de omgang met Willem van den Bergh, die wel den boetpredikant onder de studenten genoemd werd, heeft een goeden invloed op den jongen Fabius uitgeoefend. Deze vrome en gave vriend is het middel geweest in Gods hand om Fabius te behoeden voor het afglijden naar de Vrijzinnige richting. Bovendien is reeds in dien tijd het persoonlijk contact met Groen van Prinsterer van overgroote beteekenis geweest.

In 1872 werd n.l. een prijsvraag uitgeschreven. Gevraagd werd een historisch critisch onderzoek naar de leer van de volkssouvereiniteit. Fabius besluit mede te dingen naar den prijs, al moet daarvoor de doctorale studie een tijdlang worden onderbroken. Zoekende naar literatuur omtrent dit onderwerp wendt hij zich tot Groen van Prinsterer en deze wijst hem op de werken van den grooten Duitschen staatsrechtgeleerde Stahl. Diens boeken worden ijverig gelezen en nauwkeurig geëxerceerd. Het resultaat van deze ernstige en diepgaande studie is een antwoord, waarin op Antirevolutionaire wijze een bestrijding van de leer der volkssouvereiniteit geleverd wordt. Sedert dien stond Fabius onder de studenten bekend als „Groeniaan”, waarschijnlijk als spotnaam bedoeld, maar voor Fabius tot eerenam

geworden. Want inderdaad Groeniaan „par excellence” dat is Fabius geweest en gebleven tot zijn tachtigste jaar toe. Nimmer zou hij moede worden om het Antirevolutionaire volk op te roepen tot trouw aan de beginselen, zooals Groen van Prinsterer deze heeft geformuleerd en voorgestaan. Een groote liefde voor Groen van Prinsterer ligt aan deze trouw ten grondslag. Vier jaren van persoonlijke omgang met dezen eersten Antirevolutionairen staatsman van groot formaat hebben die groote liefde gekweekt.

Intusschen heeft Fabius den eersten prijs niet gekregen. Wel werd een eervolle vermelding zijn deel.

Na dit intermezzo, hetwelk voor zijn verdere loopbaan intusschen van groote betekenis geweest is, worden de doctorale studiën voortgezet en in 1874 wordt het examen daartoe met gunstig gevolg afgelegd. Daarna deden zich moeilijkheden voor over de te schrijven dissertatie. De keuze van het onderwerp leverde bezwaren. Groen van Prinsterer raadde een politiek-wijsgeerig onderwerp af, waarna Fabius zijn krachten beproefde op „De algemeene maatregel van inwendig bestuur”. Dit leidde evenwel weer tot meningsverschil met zijn promotor, zoodat hij zich tenslotte wierp op „De leer der souvereiniteit”, welk onderwerp aansloot bij het door hem gegeven antwoord op de prijsvraag. In 1878 promoveerde hij, zooals te verwachten viel „summa cum laude”.

Inmiddels had hij reeds in 1875 kennis gemaakt met Dr A. Kuyper, die toen reeds in de volle kracht van zijn leven stond en druk doende was de klokken te luiden over Nederland. Aan Fabius is het te danken dat Dr Kuyper, met wien hij spoedig persoonlijk bevriend was, geïntroduceerd werd in den kring der Leidsche studenten. Kuyper trad op met het onderwerp: „Het Calvinisme oorsprong en waarborg onzer constitutioneele vrijheden”. Bij deze gelegenheid schijnt de student Th. Heemskerk, de latere minister, den wetenschappelijken degen gekruist te hebben met den redenaar. Hoe dit duel geëindigd is laat zich gemakkelijk bevroeden. Als het er op aan kwam het Calvinisme te verdedigen dan stond Kuyper zijn man en als het moest een ge-

heele universiteit. Maar in ieder geval Fabius was voor Kuyper gewonnen. Gedurende verscheidene jaren was een innige samenwerking daarvan het gevolg. Wat in later dag deze twee prominente figuren ook verdeeld moge hebben, Antirevolutionair in hart en nieren zijn zij geweest en gebleven, al heeft de toepassing der beginselen hun wegen uiteen doen gaan en hen soms scherp tegenover elkander geplaatst.

Na het beëindigen der studie drong de vraag zich op wat Fabius nu zou gaan doen. Een tijdlang, maar dit was nog voor zijn promotie, was er sprake van dat hij in Indië zijn geluk zou gaan beproeven. Later werd de advocatuur in ernstige overweging genomen en tenslotte werd de ambtenaarsloopbaan gekozen. Deze was evenwel van korten duur. Na slechts eenigen tijd werkzaam geweest te zijn ter Provinciale Griffie te Assen, werd Fabius reeds op 29-jarigen leeftijd benoemd tot buitengewoon hoogleeraar aan de Vrije Universiteit, welke inmiddels was opgericht.

Hier was Fabius op zijn plaats.

Scherp denker en uitnemend jurist als hij was, kon hij nu gaan doceeren en veertig jaren heeft hij dit met liefde en geestdrift gedaan. Van professoren worden vaak wonderlijke verhalen gedaan en ook over Fabius doen verschillende anecdotes de ronde, maar één ding is zeker, dat Fabius zichzelf gegeven heeft met zijn gansche persoonlijkheid en met alle werkkraft, die in hem was. Lange jaren droeg hij alleen de last van de geheele juridische faculteit en eerst later zijn Lohman, vader en zoon, hem komen bijspringen.

Reeds de inwijdingsrede, waarmede het ambt van hoogleeraar werd aanvaard liet aan duidelijkheid niets te wenschen over. „Het Goddelijk karakter van het recht” was een klarenstoot, welke misschien niet zoo groote weerklank gevonden heeft in de harten van het Antirevolutionaire volk als de openingsrede van Kuyper: „Sovereiniteit in eigen kring”, maar dat toch ’n stuk werk was dat er wezen mocht, waar mede eer werd ingelegd en, hetgeen belangrijker is, waarmede ook de noodzakelijkheid van de Vrije Universiteit onomstootelijk werd vastgelegd. Niet dat alle vragen in deze rede werden opgelost, maar zooveel is

zeker dat, al is er dan geen Goddelijk recht in den directen zin van het woord, klaar en duidelijk wordt aangetoond, dat in Gods Woord de bouwsteen gevonden worden om het geheel der rechtsbetrekkingen tuschen de menschen onderling te regelen.

Moest het bestaansrecht der Vrije Universiteit worden aangetoond, ook moest strijd worden gevoerd voor het verkrijgen van den „effectus civilis”. Eerst in 1905 is, dank zij het ministerie van Dr Kuyper, aan de Vrije Universiteit het recht toegekend om aan haar afgestudeerden den graad van Mr. of Dr. te verlenen. Daarbij heeft Fabius zich niet onbetuigd gelaten. In woord en geschrift heeft hij er een warm pleidooi voor gevoerd. Maar zeker niet in de laatste plaats is het aan het karakter van zijn onderwijs te danken, dat ook het wetenschappelijk gehalte der Vrije Universiteit de toekennning van dit recht waard was.

Een makkelijk professor is Fabius zeker niet geweest. Het ging hem werkelijk niet alleen om de principieele fundeering. Ook de uitgebreidheid der kennis was hem belangrijk. Hooge eischen werden in dit opzicht aan de examinandi gesteld. Dat hij als examiner niet gemakkelijk was, blijkt wel daaruit, dat toen hij examens ging

afnemen voor Staatsinrichting M.O., hetwelk hij eenige jaren heeft gedaan, ook toehoorderessen de collegezaal betraden, teneinde op die wijze de persoon Fabius te leeren kennen.

Veertig jaren heeft Fabius het ambt van Hoogleeraar bekleed. Benoemd tot staatsraad werd hij nog enkele jaren in de gelegenheid gesteld beide ambten te combineren, maar in 1921 moest een keuze worden gedaan. Het is voor Fabius een diepe teleurstelling geweest ontslag als Hoogleeraar te moeten aanvragen. Hem werd wel op de meest eervolle wijze emeritaat aangeboden, maar dit meende hij te moeten weigeren. Fabius vroeg ontslag en kreeg het. Dit is hem oorzaak van groote droefheid geweest. Bitter gestemd is hij daarover gebleven tot aan zijn dood toe.

De benoeming tot lid van den Raad van State was intusschen een onderscheiding, ten volle verdiend voor een zoo kundig jurist met het „marmeren geheugen”. Ook aan dezen arbeid heeft Fabius zich met inzet van alle krachten gegeven. Bij zijn medeleden stond hij hoog aangeschreven en zijn adviezen werden zeer gewaardeerd. Maar de Raad van State timmert gewoonlijk niet aan den weg. Het is een dier voorname colleges, welke een sieraad zijn van ons staatsbestel, maar waarvan het publiek gewoonlijk weinig te weten komt. Van zijn werkzaamheid als zoodanig werd naar buiten in ieder geval weinig openbaar. Afgaande evenwel op hetgeen zijn ambtgenooten verklaarden, kan veilig worden aangenomen, dat hij met dezelfde werkracht en met dezelfde acuratesse zijn werkzaamheden heeft verricht als waarmede hij zijn boeken schreef en zijn colleges gaf. Dat de beraadslagingen van dezen Raad wel eens door een scherpe opmerking zijnerzijds zullen zijn gekruid, is aan geen twijfel onderhevig.

In de Antirevolutionaire Partij heeft Fabius een belangrijke rol gespeeld. Sedert zijn studentenjaren was hij met Dr Kuyper bevriend. Spoedig nam hij actief deel aan het leven van de partij. Jarenlang was hij lid van het Centraal-Comité en gedurende een tiental jaren vervulde hij de functie van secretaris. Ook dit heeft hij niet als een sinecure opgevat. Persoonlijke

Elke revolutie is vrucht der zonde, maar ook straf der zonde. Daarom moet ook elke volgende sociale revolutie verschrikkelijker wezen dan de vorige, waar de ongehoorzaamheid aan God te grooter, waar zijn Woord te meer gesloten, verminkt, verduisterd, ter zijde gelegd, verkracht en verworpen wordt; waar Christus, volgens Gods onveranderlijk Raadsbesluit, de eenige Middelaar Gods en der menschen en de algoeuzame Zaligmaker, temeer op den achtergrond gesteld, door anderen verdrongen, van het hart verwijderd, miskend, verloochend, verstooten en versmaad wordt.

KEUCHENIUS 1883.

moeilijkheden met Dr Kuyper hebben hem tenslotte genoopt als zoodanig te bedanken.

Groote verdiensten heeft Fabius evenwel gehad op journalistiek terrein. Tal van artikelen werden door hem geschreven. Aanvankelijk verbonden aan de Standaard, welke hij reeds in zijn studentenjaren met instemming las, verzorgde hij een tijdlang het buitenlandsch overzicht. Toen later door allerlei meeningsverschil met den Hoofdredacteur een kloof ontstond tusschen beide persoonlijkheden, heeft de Rotterdammer de kolommen van haar blad voor Fabius opengesteld en van deze gelegenheid heeft hij dankbaar gebruik gemaakt. Deze dagbladartikelen, waarvan er verscheidenen gebundeld werden, zijn nog altijd lezenswaard. Direct op de zaak ingaande, scherp gesteld, altijd „to the point” en zakelijk gehouden, gaven ze vaak den indruk van onaangenaam te zijn. Het formeel karakter zijner artikelen, waaruit natuurlijk de jurist spreekt, overheerscht soms de warmte van toon, welke er intusschen ruimschoots in gehoord kan worden. Maar dat hij scherp kon wezen, is buiten kijf, te scherper trouwens naarmate de zakelijke argumentatie moeilijker te weerleggen viel.

Behalve op het gebied van de dagbladers, waarmede Fabius zich wierp in den politieken strijd van zijn dagen, waaraan hij een levendig aandeel heeft genomen, is Fabius de schrijver geweest van een gansche reeks van geschriften. Van deze geschriften geldt in meer dan een opzicht hetzelfde als van zijn artikelen. De scherpte van toon is evenwel iets minder. Gewoonlijk zijn zij wetenschappelijk gehouden. En wat bijzonder opvalt is de geweldige belezenheid en de uitgebreidheid der noten en aanhalingen, welke zijn boeken bij het gewone publiek niet veel ingang hebben doen vinden. Fabius is niet of weinig gelezen.

Reeds meermalen werd er in dit artikel op geattendeerd, dat Fabius een geheel eigen positie heeft ingenomen in de Antirevolutionaire Partij en dat hij meermalen met de andere leidende persoonlijkheden in botsing is gekomen door zijn van de meerderheid afwijkende opvattingen, maar ook door zijn gemis aan soepelheid, wan-

neer het er op aankwam de consequenties van het beginsel te aanvaarden, het koste wat het kost. Transigeeren, zooals hij dat noemde, kon Fabius nu eenmaal niet.

Het bestek van dit artikel laat niet toe de geschilpunten uitvoerig te behandelen met toepassing van het hoor en wederhoor. Korthedshalve moet worden volstaan met een summiere aanduiding van enkele opvattingen, welke hij zijn geheele leven heeft voorgestaan en verdedigd.

Fabius is het merkwaardig voorbeeld van iemand, die zich geheel heeft ingeleefd in het denken van een ander — in casu Groen — en dat zich inleven is in dit geval zoo sterk, dat leermeester en leerling ook in hun levensgang veel overeenstemming vertoonen.

In 1929 spreekt Fabius de Deputatenvergadering toe. Waarover zou hij anders spreken dan over Groen? Groen van Prinsterer — nooit gevolgd — is de titel en het motto luidt „Dit is juist de groote fout der christelijk-historische richting, dat zij den heer Groen niet volgt en eigenlijk nooit gevolgd heeft”. In de rede zelf wordt dit motto door den vergrijsden staatsman herhaald „Groen van Prinsterer werd niet gevolgd — werd nooit gevolgd” — behalve door Fabius dan! Want Fabius is de reïncarnatie van Groen zelf geweest en klage over de tragedie van Groen's leven, klaagt hij tevens over eigen levenstragiek. Ook Fabius is niet gevolgd. Lange jaren lid van den gemeenteraad te Amsterdam, kreeg hij tenslotte zijn congé. Ook als lid van de Provinciale Staten van Noord-Holland werd hij gewipt. Men wilde Fabius niet meer; zijn opvattingen waren te conservatief; zijn antirevolutionair zijn kan niemand in twijfel trekken, maar men leefde tenslotte in een anderen tijd en die tijd stelde, zoo oordeelde men, zijn eigen eischen. Met die eischen heeft Fabius niet ingestemd.

Maar nu in deze dagen liggen de dingen weer wat anders.

Begin maar eens met te lezen „Beginnelen en eischen”, de bekende Zeeuwsche rede, welke omgewerkt, en natuurlijk van aanteekeningen voorzien, werd uitgegeven en ge zult pagina's tegenkomen, waarin ge vandaag den dag aan Fabius gelijk geeft

over de geheele linie, wanneer hij spreekt, en dan spreekt hij met prophetische kracht, over den eisch van het antirevolutionair beginsel inzake het gezag en inzake de vrijheid. In die rede legt hij bijzonder den nadruk op de *eigen*, maar dan ook *beperkte* taak van de Overheid en keert hij zich tegen de expansie van den omnipotenten staat.

Neem goede nota van zijn „De Christelijke Staat”, waarin gehandeld wordt over de bestrijding, welke de Christelijke Staat heeft ondervonden, waarin geschreven wordt over de verkeerde opvattingen, welke gehuldigd werden omtrent het christelijk karakter van den Staat, betoogd wordt waarin dit christelijk karakter dan te zoeken is met de conclusie „de diepste eigenaardigheid van een Christelijke Staat is, dat de Overheid zich gebonden weet aan Gods geboden en ordeningen en diezelfde gebondenheid gewaarborgd is aan den kant der onderdanen”. Tenslotte wordt de Christelijke Staat gesteld tegenover den antiek modernen en waarschuwend klinkt het daarin: „De verwerping van God als bron des gezags geldt voor den dusgenaamden modernen Staat als hoogste waarheid. En ligt in het „Gode meer gehoorzaam zijn dan den menschen” het beginsel aller vrijheid — zoo laat zich begrijpen, dat in het staatsrecht, gebouwd op de verzaking van God, de vrijheid, door het Christendom aan het licht gebracht, haar graf heeft gevonden.

Aan de waardigheid én van het christelijk volksbelang, én van de bij uitnemendheid nationale richting, waarvoor wij opkomen, gedachtig is het ons niet te doen om aftroggelen van een aalmoes. Wij vragen aan de Kamers en aan de Kroon, niet als gunst, maar als recht, het handhaven der dierbaarste vrijheden, eigendom der Natie, met het bloed der voorvaderen betaald, in onze volkshistorie met onuitwischbare letteren gegraveerd, en daaruit, als onvervreemdbaar overgeboekt in de grondwet.

GROEN VAN PRINSTERER

De geschriften van Dr Kuyper hebben door hun pakkenden en meeslependen stijl, maar vooral door den naam van den auteur, de brochures van Fabius in de schaduw gesteld, maar toch verschillende pennevruchten van laatstgenoemde kunnen met hen op één lijn worden gesteld. Zoo blijft „Het Eeuwgetij der Kerkhervorming” lezing en bestudeering overwaard. En zoo gaat het met al de publicaties voor ruimeren kring dan den streng wetenschappelijken bestemd.

„Voortvaren” kent bijkans iedere anti-revolutionair bij name. Of ook de inhoud wordt gekend? Maar de titel spreekt voor zich zelf. Voortvaren, natuurlijk in de lijn van Groen. „Voorheen en Thans” waarin de toestanden van zijn dagen beschouwd worden in het licht van Groen van Prinsterer’s werken. Dat altijd weer aan komen dragen met Groen, het schijnt vermoeiend, en toch, wanneer een man als Fabius het noodig geoordeeld heeft zijn leven te wijden aan de bestudeering van de beginselen, zooals Groen die gedacht en geformuleerd heeft, dan is er voor ons allen aanleiding om Groen ook door Fabius beter te verstaan.

Worden Groen van Prinsterer’s geschriften gelezen? Het is een vraag door Fabius gesteld op de Deputatenvergadering van 1929 en hijzelf voegt daaraan toe: „Het antwoord op die vraag schijnt ontkennend te moeten luiden”. Maar en dit zij tot troost aan de nagedachtenis van Fabius en Groen beiden, vandaag kan het antwoord bevestigend luiden. De Nederlandsche Gedachten zijn herleefd! Voor Groen openbaart zich grooter belangstelling. Zijn ongelooft en revolutie werd opnieuw gedrukt. En allerwege komt tot uiting een groeien naar den eenzamen antirevolutionairen voortrekker toe. Daarbij mogen wij Fabius niet vergeten!

Want ook Fabius heeft ons iets te zeggen. Zijn waarschuwend woord klinkt nu helder tot ons door.

Het verval van de democratie zou Fabius niet verrast hebben, want reeds in zijn leven getuigde hij: „De chaos verbergt zich heden ten dage onder één woord „democratie”. En maar al te gaarne ci-

teerde hij Capadose, die bij voorkeur van demoncratie sprak. Het algemeen kiesrecht mocht zich niet in de gunst van Fabius verheugen. Ook hier beriep hij zich op Groen, die beweerde, dat het algemeen kiesrecht de in veelvuldig verband levende Natie oplost in de atomenmassa's van individuen, en dat zij niet meer is dan anarchie in dienst van de macht. En weer in navolging van Groen achtte hij het vrouwenstemrecht, revolutionairen onzin.

Leerplicht heeft Fabius bestreden zoo fel hij kon; met schooldwang werd zij op één lijn gesteld. Op juridisch terrein heeft hij met klem van argumenten betoogd, dat de voorwaardelijke veroordeeling, welke onlangs is opgeschort, niet past in het kader van het geldend strafrecht en ook op principiële redenen werd de invoering daarvan scherp afgekeurd in een lijvig boekwerk aan dit onderwerp gewijd en in enkele artikelen in het „Weekblad voor het Recht”, waaraan hij meermalen zijn medewerking verleende. Zijn „Schuld en straf”, een rectorale rede in 1900 uitgesproken, laat op dit punt geen onduidelijk geluid hooren. „Het is de taak der Overheid met misdrijf te vergelden” en niets, maar dan ook niets, moest hij hebben van de moderne opvattingen, „die de rechtmatigheid van een straf willen doen afhangen van hare noodzakelijkheid, in stee van de noodzakelijkheid, door de rechtmatigheid bewezen te achten”, welke propageert „dat slechts gestraft mag worden, indien het belang der maatschappij dit met het oog op des daders gezindheid eischt”.

Dat hij het pleit voor de doodstraf voert, is begrijpelijk. Hij staat op de bres voor de bescherming van den eigendom, komt op voor de onaantastbaarheid van het huwelijk en keert zich tegen de echtscheiding, bij onderling goedvinden. Maar op volle toeren draait de motor eerst, wanneer de armenzorg ter sprake komt. Dan toont hij zich in volle principiële kracht. Nooit buigen voor den geest van den tijd. Vasthouden aan het antirevolutionair beginsel. Krachtig komt hij op voor de armenzorg door de Kerk te verrichten en heftig is hij gekant tegen de staatsarmenzorg, die eerst de Kerk ontzielt om daarna die Kerk te bestrijden. Ook de Armenwet van Heems-

kerk kon zijn goedkeuring niet verkrijgen en scherpe woorden zijn er juist over die wet gevallen. Zeker de kerkelijke en de particuliere armenzorg gingen voorop. De staatsarmenzorg zou eerst komen in de derde plaats. Maar — en Fabius heeft het voorspeld — staatsarmenzorg ondermijnt de volkskracht en kweekt pauperisme. Met een beroep op de toestanden in het keizerlijk Rome wordt de juistheid daarvan geadstrueerd.

En wat zullen we nog meer zeggen? Voor de vrije school heeft ook hij gestreden als geen ander, ook al verkreeg de pacificatie zijn goedkeuring niet. Evenals Groen is hij geen paladijn geweest voor de vrijheid op elk levensterrein en zoodra die vrijheid in gevaar kwam door de overwoekering van de staatsbemoeienis, dan stond hij voor haar op de bres. Tegen verzekeringsdwang, tegen schoolplicht, tegen opkomstplicht bij de stembus, tegen vaccinatiedwang, telkens weer komt hij voor de vrijheid in het geweer en voert hij het pleit voor vrijheid in gebondenheid aan Gods Woord, waarschuwt hij tegen de gevaren van het staatsabsolutisme en betoogt hij reeds in de negentiger jaren der vorige eeuw, dat het Liberalisme of het wil of niet tot radicalisme, daarna tot socialisme moet vervallen.

Onze hoogleeraar-staatsraad.

Met dezen titel is Fabius goed getypeerd. Man van geestelijk hooge structuur, „een stuk graniet, representerend een brok onverzettelijkheid in ons volksleven”, ernstig en eenzaam is hij vaak onbegrepen wegen gegaan en hebben de kleine luyden, gefascineerd als zij werden door den meer magistralen en universeelen Kuyper, hun Fabius in de schaduw laten staan. Dit is geen oordeel. Het is het constateeren van een feit. Ook nu nog is het oogenblik niet aangebrouwen om over Fabius een oordeel te vellen. Zijn leven als dat van alle groote mannen is strijden geweest. De miskennis heeft hij met Groen gedeeld. De smaadt conservatief te zijn heeft Groen geduldig gedragen, schrijft hij ergens. Ook Fabius heeft dien smaadt moeten dragen. Of ook dit dragen geduldig geweest is? Althans niet zonder bitterheid. Maar het verwijt bewoog hem niet tot koerswijziging.

De schoolkwestie

staat opnieuw in het middelpunt der belangstelling.

Het boek, dat de geschiedenis van den schoolstrijd van den aanvang af behandelt, is ongetwijfeld het standaardwerk van

Prof. Mr P. A. Diepenhorst:

Onze strijd in de Staten-Generaal

Dit omvangrijk, typografisch keurig verzorgde werk, geeft in twee forsche deelen, samen bijna 1000 bladzijden, een meesterlijk overzicht van de hardnekkige en lange strijd om de beginselen der Anti-Revolutionaire of Christelijk-Historische richting toe te passen in het volksleven.

Het eerste deel met een omvang van bijna 500 bladzijden, is uitsluitend gewijd aan de schoolstrijd en behandelt dien strijd vanaf den aanvang tot op de pacificatie van 1920.

Het tweede deel, 455 bladzijden groot, behandelt het *kiesrechtvraagstuk* en de *koloniale politiek*.

Dit prachtwerk, dat bij uitgave aanvankelijk f 20.- kostte, stellen wij thans beschikbaar, compleet, gebonden in twee fraaie stempelbanden, voor f 4.75 en in fraaie omslagen, ingenaaid, voor f 3.15. — Voor franco levering met verhooging van f 0.30.

Desgewenscht betaalbaar: de gebonden uitgave ad f 4.75 in vier maand. termijnen: 1 x 1.75 + f 0.30 voor verzendkosten en 3 x f 1.—; de ingenaaide uitgave ad. f 3.15 in driemaand. termijnen: 1 x f 1.15 + f 0.30 voor verzendkosten en 2 x 1.—.

Grijpt als 't Rijpt!

Alom in den boekhandel.

T. WEVER'S BOEKHANDEL N.V.
FRANEKER POSTREKENING 74105

ZOO STAAT HET IN DEN BIJBEL:

Prediker 3 : 10—15:

„Ik heb gezien de bezigheid, die God den kinderen der menschen gegeven heeft om zich daarmede te bekommeren ;

Hij heeft ieder ding schoon gemaakt op zijnen tijd, ook heeft hij de eeuw in hun hart gelegd, zonder dat een mensch het werk, dat God gemaakt heeft, kan uitvinden van het begin tot het einde toe ;

ik heb gemerkt, dat er niets beters voor hen is dan zich te verblijden en goed te doen in zijn leven, ja ook, dat ieder mensch ete en drinke en het goede geniete van al zijn arbeid : dit is een gave Gods ; ik weet, dat al wat God doet, in eeuwigheid zal zijn, daar is niet aan toe te doen en daar is niet van af te doen, en God doet dat, opdat men vreeze voor Zijn aangezicht ; hetgeen geweest is, dat is nu, en wat wezen zal, dat is alreede geweest, en God zoekt het weggedrevene”.

Zoo wordt bovenstaande tekst omschreven in Dr A. de Bondt: Paraphrase van het boek DE PREDIKER

Prediker 3 : 10—15:

„Bij mijn nauwkeurig-gadeslaan van het leven, met alles, wat er in gebeurt en waarvoor de mensch zich uitslooft, is mij dit opgevallen.

Hoewel God alles met wijsheid heeft beschikt, juist en passend voor een bepaalden tijd ; en hoewel Hij den mensch den drang in zich gegeven heeft om na te gaan, welke betekenis elk ding heeft voor de eeuwigheid, kan toch de mensch het werk van God niet begrijpen.

De mensch ziet het systeem niet. Elk ding bestaat op een eigen wijze, verloopt op een eigen wijze, streeft naar een eigen doel en de mensch moet zich daarmee bezighouden en nu ziet de mensch niet de gedachte van God die zich daarin openbaart. Hij ziet niet het eigene, het specifieke. Hij doorziet niet den zin, noch het doel van het leven. Als een onnoozele staat hij tegenover het werk van zijn God.

Zoo heb ik dan opgemerkt, dat de mensch, die toch geschapen was met den eeuwigheidsdrang in zich, niet verder zien kan dan dezen éénen dag.

Deed de mensch dat nu nog maar !

Ik heb n.l. ingezien, dat er niets beters voor dezen tijdelen mensch is, dan dat hij in het werk van vandaag ziet het werk van zijn God.

En dat hij, wat er nu vandaag is, ontvangt uit Gods hand als zijn deel.

Dan zou hij zich daarover kunnen verblijden en zich daarin kunnen verlustigen.

Erkende de mensch nu maar : alles, wat hier op aarde plaats vindt, en in mijn leven komt, komt daarin uit Gods hand, dan zou hij spijze en drank, moelte en levensgenieting aanvaarden als een gave van God.

Leefde de mensch nu maar zóó !

Erkende hij nu maar : Het geheel van Gods werken kan ik niet overzien en niet begrijpen, maar het werk van vandaag is een deel van het groote werk van mijn God en daarom kan ik het aanvaarden, dan had hij levensvreugd.

Er is immers geen twijfel aan : Wat God doet, dat houdt eeuwig stand. Dat is van te voren bepaald en dat loopt uit op het door Hem gestelde doel. En God is nooit van Zijn plaats te krijgen. Er is geen macht ter wereld, die iets veranderen kan in Zijn plan, of die Zijn werk zou kunnen tegengaan.

God heeft alles gemaakt tot één sluitend systeem, opdat de mensch dat zou zien en Hem er in verheerlijken zou.

En als ik nu in dat licht de bezigheid van de menschen kinderen gadesla en het wereldleven beschouw, dan zie ik, dat alles verankerd ligt in den rotsbodem van Gods onwankelbaren raad. Al wat nu gebeurt, of nog gebeuren zal, stond al lang opgeteekend in het boek van Gods besluit.

En al die zoo uiteenlopende feiten en gebeurtenissen, waarin de ijdele mensch niet meer de eenheid en harmonie van Gods werk kan opmerken, worden door God gezocht en vastgehouden en beheerscht.

Er gaat niets verloren. Alles heeft zin.

Dit is een fragment uit een der verschenen deeltjes van de serie PARAPHRASE HEILIGE SCHRIFT. Dit deel (Dr A. de Bondt: Prediker) kost slechts f 1.30 gebonden of f 0.95 gecartonneerd. Bij intekening op de geheele reeks slechts: f 1.15 gebonden of f 0.80 gecartonneerd.

In deze serie verschenen reeds: Genesis II; Ezechiël I; Prediker; Amos-Obadja; Romeinen; Galaten-Thessalonicensen I en II; Filippensen-Kolossensen en Jacobus.

Terwijl vele deelen in bewerking zijn.

Ieder jaar zullen een aantal deelen uitkomen, zoodat een intekening op de geheele

reeks slechts enkele guldens per jaar kan kosten.

Ds Th. DELLEMAN schrijft in zijn Kerkbode: „Ieder voelt reeds bij lezing van enkele verzen welk 'n kostelijke uitgave we in deze paraphrase hebben”.

Ds Y. K. VELLINGA oordeelt: „De uitnemendheid dezer Paraphrase komt hierin uit dat de boeken, die hier behandeld worden, voor ons opengaan”. Het is de beste lectuur, die zich denken laat.”

Er kwamen tientallen enthousiaste beoordeelingen binnen en er werden reeds duizenden deelen verkocht !

U vindt deze serie alom in den boekhandel

UITGAVE: T.WEVER N.V. - FRANEKER (POSTREKENING 55560)

Ontwikkeling der Humanistische Rechtsstaatstheorieën

door Dr J. P. A. MEKKES

Een belangwekkend studiewerk met calvinistischen inslag

Deel I Hoofdpijnen van de voorgeschiedenis der rechtsstaatsgedachte tot op den modernen tijd

Deel II Het tijdperk van de ontwikkeling van de humanistische rechtsstaatsgedachte

Deel III Het verval der humanistische rechtsstaatsidee

Verkrijgbaar in 1 band, ingenaaid f 8.50-gebonden f 11.50

OMVANG 752 PAGINA'S

Verkrijgbaar bij den boekhandel

Uitgave van

LIBERTAS-DRUKKERIJEN — ROTTERDAM-UTRECHT

A.R.J.A.-BROCHURES

Mr J. ORANJE:

„De Corporatieve Staats- en Maatschappijgedachte” (Referaat Toogdag 1934) Prijs 20 cent

C. SMEENK

Beide brochures samen

40 cent

„De Sociale denkbeelden van Dr A. Kuyper” (Referaat Toogdag 1937) Prijs 30 cent

Bestellingen uitsluitend per giro 184519 Kantoor Barendrecht van E. van Ruller